

Jaarstukken 2023 (PS 17/24)

Provincie Noord-Brabant

Jaarstukken 2023 (PS 17/24)

Inhoud

Leeswijzer	2
Inleiding	3
Programmaverantwoording.....	13
Programma 1 Bestuur en veiligheid	13
Programma 2 Ruimte en wonen	22
Programma 3 Water en bodem	29
Programma 4 Natuur en milieu	40
Programma 5 Economie, kennis en talentontwikkeling	57
Programma 6 Energie	68
Programma 7 Landbouw en voedsel.....	76
Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit.....	86
Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling.....	95
Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd.....	104
Algemeen Financieel Beleid.....	111
Paragrafen.....	116
Paragraaf 1 Bedrijfsvoering	116
Paragraaf 2 Provinciale heffingen	123
Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	131
Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen	136
Paragraaf 5 Treasury	143
Paragraaf 6 Verbonden partijen.....	151
Paragraaf 7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid.....	164
Paragraaf 8 Openbaarheidsparagraaf Woo	171
Paragraaf 9 Europese programma's.....	174
Jaarrekening.....	180
Overzicht van lasten en baten met toelichting	180
Rechtmatigheidsverantwoording	186
Balans met toelichting	187
Schatkistbankieren	211
Wet normering Topinkomens (WNT)	212
Overzicht beleidskaders en uitvoeringsagenda's.....	214
Overige verplichte bijlagen	217

[\[Link naar jaarstukken – Bijlagenbundel*\]](#)

*De bijlagenbundel bij deze jaarstukken 2023 is onderdeel van de jaarstukken en bevat naast een aantal specificaties op de balans ook de door het Rijk voorgeschreven bijlagen.

Leeswijzer

Programmaverantwoording

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en, onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren
- Wat mag dit kosten? Dit is de weergave van middelen die met de realisatie van onze doelstellingen en prestaties zijn gemoeid.

Paragrafen

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het BBV zijn acht paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen is ook de paragraaf "Europese programma's" opgenomen.

Weergave van bedragen

Zoals tot nu toe gebruikelijk zijn de cijfers in de programmaverantwoording en op enkele andere plaatsen in de jaarstukken voorzien van een aanduiding "V" of "N". Daarbij dient "V" gelezen te worden als "Voordelig" en "N" als "Nadelig".

Deze aanpassing is doorgevoerd omdat het correct interpreteren van negatieve en positieve cijfers vaak tot verwarring leidt. Zo zijn lasten nu herkenbaar als "Nadelig" en baten dus als "Voordelig".

Bedragen zijn veelal weergegeven in hoeveelheden van € 1.000. Bij de optelling van bedragen lijken soms verschillen te bestaan. Zo lijkt het voorbeeld hieronder te laten zien dat 3 keer € 1.000 optelt tot € 4.000, maar in werkelijkheid gaat het om afgeronde bedragen én dus ook om afgeronde totalen:

	Bedragen waarmee gerekend wordt	Gepresenteerde bedragen x € 1.000
	1.400,00	1
	1.400,00	1
	1.400,00	1
Totaal	4.200,00	4

Snel navigeren in de jaarstukken met bijlagenbundel

Vanuit de inhoudsopgave met een muisklik naar het gekozen onderwerp.

Onderaan iedere pagina mogelijkheid om terug te keren naar de inhoudsopgave via muisklik op "blz." of op tekst linksonder: "Provincie Noord-Brabant - Jaarstukken.."

De jaarstukken met bijlagenbundel bestaan uit 2 delen met ieder een eigen inhoudsopgave:

Deel 1. Jaarstukken

Deel 2. Bijlagenbundel

Onderaan de inhoudsopgave van beide delen staat een link waarmee het andere deel geactiveerd kan worden.

Inleiding

Het jaar 2023 stond in het teken van de Provinciale verkiezingen. Brabant koos op 15 maart nieuwe Provinciale Staten. Vervolgens brak een periode van coalitievorming aan. Een periode die resulteerde in het bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant!' en de installatie van een nieuw college van Gedeputeerde Staten op 8 september 2023. In het bestuursakkoord staan de plannen voor de komende jaren. Een ambitieus akkoord, waarbij de focus ligt op de uitvoering en waarmee we concrete stappen voorwaarts zetten naar een welvarend en toekomstbestendig Brabant. Een Brabant waar het fijn, veilig en gezond leven is en een mooier Brabant dat vernieuwend ondernemend en levendig is. Een toekomst die we realiseren met én voor de Brabander.

Een verkiezingsjaar kent zijn eigen politiek-bestuurlijke dynamiek. Het bestuur wisselt en er is even een pas op de plaats terwijl een nieuwe coalitie vorm krijgt en ambities en plannen worden uitgewerkt. In de tussentijd stond de wereld echter niet stil en ging het leven voor de Brabander gewoon door. Een leven waar iedereen er, na de coronajaren, weer volop op uittrok, en kon genieten van de mooie dingen die Brabant te bieden heeft op het gebied van onder meer cultuur, natuur, sport, en nog veel meer. Ook zagen we dat de Brabantse economie goed bleef draaien. De werkloosheid in Brabant daalde bijvoorbeeld naar 3% en gedurende het jaar nam de inflatie gelukkig flink af, met name door dalende energieprijzen. Dat was nodig ook nadat de prijzen in 2022 in recordtempo stegen en de kosten voor het levensonderhoud alsmaar opliepen. Kortom, voor veel Brabanders was 2023 een jaar van herstel naar het goede Brabantse leven zoals we dat gewend waren vóór corona en de energiecrisis.

Onrustig en onzeker

Aan de andere kant waren er in 2023 wel degelijk ook zorgen en onzekerheid in de samenleving. Door de woningnood bleef het lastig om een passende woning te vinden en het was niet voor iedereen eenvoudig om de (financiële) eindjes aan elkaar te knopen. De uitzonderlijke hoge inflatie van 2022 laat wat dat betreft nog altijd zijn sporen na. Er is verder veel gesproken over de aanpak van de stikstofproblematiek. Zowel landelijk als in Brabant. Boeren bleven daarbij hun zorgen uiten over de toekomst van de agrarische sector. Daarnaast zagen we zorgen in de samenleving over de gevolgen van klimaatverandering en de staat van de natuur. Zorgen die volop geuit werden tijdens demonstraties, maar ook via diverse juridische procedures worden aangekaart. Verder bleef het ook internationaal onrustig. De oorlog in Oekraïne duurt nog altijd voort, het conflict in Israël en Palestina escaleerde en spanningen tussen China en Taiwan liepen op.

In de tussentijd ging Brabant, net als de rest van Nederland, in november 2023 nogmaals naar de stembus. Ditmaal voor de verkiezingen van de Tweede Kamer met als uitkomst een flinke verschuiving in de zetelverdeling. Een uitkomst die zolang er geen nieuwe regering gevormd is vooral onzekerheid brengt. Voorlopig is onduidelijk welke beleidsplannen er gaan komen en wat daar de gevolgen van zijn voor Brabant.

Door met Brabant mooier maken

In deze politiek-bestuurlijke en maatschappelijke dynamiek bleven wij als provincie ons uiteraard iedere dag volop inzetten voor een beter en mooier Brabant. We voerden onze (wettelijke) taken uit op bijvoorbeeld het gebied van milieu, het wegennet, openbaar vervoer, vergunningen, toezicht en handhaving, omgevingsbeleid, etc. Belangrijke mijlpalen in 2023 waren verder de vaststelling van de beleidskaders Levendig Brabant 2030 en Leefomgeving en de Uitvoeringsagenda Natuur 2023. Hetzelfde geldt voor het eerste 'no regret' maatregelenpakket dat in het kader van het Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG) medio 2023 is ingediend bij het Rijk.

Begin 2024 heeft het Rijk ingestemd met de nog te effectueren toekenning van dat pakket voor € 222 miljoen aan maatregelen gericht op onder meer het herstellen van de natuur en het watersysteem en de verduurzaming van de landbouw. Ook zijn we trots op de realisatie van negen innovatiecoalities, onder meer op het gebied van Regeneratieve Geneeskunde en de Eiwittransitie. Verder hebben we samen met onze partners belangrijke stappen gezet in de diverse gebiedsopgaves zoals Eindhoven XI en 't Zoet in Breda. En in december is het Ruimtelijk voorstel ingediend bij het Rijk. Dit is een integraal kompas voor het provinciale omgevingsbeleid en vormde daarmee een mooi sluitstuk voor 2023.

Brabant open houden

Een belangrijk moment in 2023 waren de uitkomsten van de Natuurdoelanalyses (NDA's). Deze beperkten de mogelijkheden voor vergunningverlening in Brabant. Door direct aan de slag te gaan en maatregelen te treffen is het gelukt om Brabant (gedeeltelijk) open te houden voor economische en maatschappelijke ontwikkeling. Een belangrijk resultaat voor Brabant. In het bestuursakkoord zijn deze plannen vervolgens verder vormgegeven, zodat we Brabant ook in de toekomst open houden. In deze aanpak combineren we acties op het gebied van natuur, stikstof en VTH en coördineren die in samenhang met elkaar. Meer hierover vindt u in de [Statenmededeling Brabant open houden](#):

Verder had de Porthos uitspraak gunstige gevolgen. Door deze uitspraak werd het eind 2023 wél mogelijk om vergunningen te verlenen voor projecten met een geringe uitstoot gedurende de bouw- en verbouwfase en geen extra uitstoot in de gebruiksfase. Tenminste indien dit onderbouwd is via een gedegen ecologische voortoets waarbij rekening is gehouden met lokale omstandigheden.

In dit algemeen inleidend hoofdstuk van de jaarstukken 2023 gaan we nu verder in op de realisatie van de geplande uitvoering op hoofdlijnen, de ontwikkelingen van de organisatie en bedrijfsvoering, en het financieel totaalbeeld.

Realisatie op hoofdlijnen

We constateren dat de geplande realisatie van ambitie en doelstellingen grotendeels is gerealiseerd. Uiteraard had de politiek-bestuurlijke dynamiek van een verkiezingsjaar zijn effect en speelden de gevolgen van de inflatie, energiecrisis, krapte op de arbeidsmarkt ook in 2023 nog altijd een rol. Hieronder schetsen we per begrotingsprogramma de hoofdpunten. Voor gedetailleerdere informatie verwijzen we naar de verantwoording in de volgende hoofdstukken.

Programma 1: Bestuur en Veiligheid

Een bestuurskrachtig Brabant is nodig om onze plannen te realiseren: overheden die weten wat er in de samenleving speelt en de uitvoering goed organiseren. Samenwerking is essentieel en iedere Brabander is welkom om samen de schop in de grond te zetten. Ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. In 2023 is hard gewerkt om dit handen en voeten te geven in het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur. Dit kader is opgebouwd uit vier pijlers (1) slagvaardig bestuur, (2) democratisch bestuur, (3) rechtmatig bestuur en (4) veilig en weerbaar bestuur. Dit beleidskader is door Provinciale Staten vastgesteld op 8 maart 2024.

Verder willen we een overheid en samenleving zijn die bestand is tegen ondermijning en georganiseerde criminaliteit. Onder de noemer Veilig en Weerbaar Bestuur vormen wij één front met Brabantse gemeenten en onze ketenpartners om de problematiek van ondermijnende criminaliteit in Brabant het hoofd te bieden. In 2023 is onder meer ingezet op de ontwikkeling van instrumentarium en kennis en een gemeente-overstijgende aanpak van kwetsbare locaties (zoals vakantieparken, bedrijventerreinen en het buitengebied).

Programma 2: Ruimte en Wonen

Het was een belangrijk jaar voor ons omgevingsbeleid waarin we enkele mooie mijlpalen hebben bereikt. Zo is in oktober 2023 het beleidskader Leefomgeving vastgesteld door Provinciale Staten. Dit beleidskader bevat de leidraad voor diep, rond en breed samenwerken aan de kwaliteit van de Brabantse leefomgeving. Deze basis is verder uitgewerkt in het Ruimtelijk voorstel dat in december 2023 is vastgesteld door Gedeputeerde Staten en is aangeleverd bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het Ruimtelijk voorstel is een kompas voor het provinciale omgevingsbeleid: het geeft invulling aan de Brabantse Omgevingsvisie 'Kwaliteit van Brabant' en daarmee ook hoe we de beschikbare ruimte zorgvuldig gebruiken. En ondertussen hebben we ook gezorgd dat we gereed waren voor de Omgevingswet die per 1 januari 2024 in werking is getreden en de nieuwe wettelijke grondslag vormt voor het omgevingsbeleid.

In 2023 zijn samen met onze partners belangrijke stappen gezet in de stedelijke gebiedsontwikkelingen. Bijvoorbeeld bij concrete gebiedsopgaves zoals Eindhoven XL en 't Zoet in Breda, maar ook bij de ontwikkeling van gebieden in andere gemeenten. De participatie in 10-12 gebiedstransformaties ligt op koers. Ten aanzien van de gebiedsontwikkeling Fellenoord in Eindhoven is begin 2023 de wensen en bedenkingenprocedure doorlopen en zijn door PS-middelen beschikbaar gesteld. Verder is met de gemeente Eindhoven een samenwerkingsovereenkomst gesloten voor de uitvoering waarvoor begin 2024 een aparte entiteit opgericht zal worden en is in het voorjaar 2023 het ontwikkelperspectief gebiedsontwikkeling 't Zoet in Breda vastgesteld.

Verder is de uitvoering van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 (BOS) – in 2023 nog het actuele beleidskader – onverminderd verder gegaan. We hebben onder meer vanuit het stikstofloket veel ondersteuning geboden aan ondernemers door hen te informeren, vragen te beantwoorden en het gesprek met hen te voeren. Ook hebben wij het Rijk ondersteund bij het legaliseren van de PAS-melders. Daarnaast hebben wij onze beleidsinzet geïntensiveerd om te komen tot een daadwerkelijke depositieverlaging van stikstof, waarbij in aansluiting op landelijk beleid en landelijke verantwoordelijkheden is gezocht naar een eigen Brabants handelingsperspectief. Deze inzet is (mede) verankerd in het Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG). In samenhang met deze acties hebben wij ook ons beleid geactualiseerd in een herijking van de BOS. Deze actualisatie is in nauwe afstemming met onze stakeholders via het Brabants Platform Stikstof en de Brabantbrede Tafel Stikstof tot stand gekomen. Hierbij zijn goede gesprekken gevoerd over het vormgeven van de balans tussen economie en ecologie.

Programma 3: Water en Bodem

In 2023 zijn we voortvarend doorgegaan met de uitvoering van het [Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027 \(RWP\)](#). De urgentie is nog steeds hoog om op korte termijn (2027) te voldoen aan wettelijke eisen voor waterkwaliteit, waterbeschikbaarheid en natuur, en op langere termijn te komen tot een klimaatrobuust water- en bodemsysteem. Concreet is begin 2023 de interbestuurlijke Droogteagenda 2023-2040 bekrachtigd. Deze ziet toe op duurzaam grondwaterbeheer en watersysteemherstel. Daarnaast is Gedeputeerde Staten met Brabant Water een nieuwe bestuursovereenkomst 2023-2030 aangegaan voor een duurzame drinkwatervoorziening in de toekomst. Hierin staan ook afspraken richting de industrie. Ook is het BodemUP 2.0 project opgestart, gericht op duurzaam bodembeheer door de landbouw via coaching en advisering.

Verder is water en bodem een belangrijk element van het Brabants Ruimtelijk voorstel dat eind 2023 is vastgesteld en de Houtskoolschets BPLG (februari 2023) en het Voorontwerp BPLG (verwacht: maart 2024). Daarin is veel aandacht voor opbouw en watersysteem van Brabant, vanuit het vertrekpunt 'water en bodem sturend' conform de gelijknamige Kamerbrief van eind 2022. Tot slot is medio 2023 in het

kader van het BPLG het eerste 'no regret' maatregelenpakket ingediend bij het Rijk. Daarin zitten voor 252 miljoen aan maatregelen, waarvan een flink deel gericht op watersysteemherstel/verdrogingsbestrijding. Daarnaast waren natuurherstel en verduurzaming van de landbouw onderdeel van dit voorstel.

Programma 4: Natuur en Milieu

De Brabantse natuur is prachtig, divers, belangrijk als leefgebied voor planten en dieren en bovendien een plek waar Brabanders genieten. Maar we constateren ook dat onze natuur kwetsbaar is en dat de biodiversiteit en beschermde plant- en diersoorten afnemen en verdwijnen door verdroging en de gevolgen van stikstofuitstoot. Daarom is natuurherstel dan ook een belangrijk onderdeel van het hiervoor genoemde 'no regret' maatregelenpakket dat vanuit de Houtkoolschets van het BPLG bij het Rijk is ingediend. Een ander belangrijk resultaat is dat in 2023 de [Uitvoeringsagenda Natuur](#) is vastgesteld. Hierin is concreet aangegeven wat we gaan doen om de ambities uit het beleidskader Natuur te realiseren. Verder zijn de Natuurdoelanalyses (NDA's) voor vijftien Natura2000 gebieden opgeleverd. Er is gebleken dat in alle gebieden de instandhoudingsdoelstellingen van habitats/ soorten buiten bereik zijn en aanvullende maatregelen genomen moeten worden om deze doelstellingen op termijn te halen. Inmiddels is door de Ecologische Autoriteit geoordeeld dat de natuurdoelanalyses van de tien beoordeelde Brabantse gebieden goed in elkaar zitten.

Op het gebied van milieu is het gelukt om samen met gemeenten meerdere projecten te starten in het kader van het Schone Lucht Akkoord. Hiermee verbeteren we de luchtkwaliteit in Brabant. Ook hebben we in Zuidoost Brabant via regionaal dekkende metingen meer inzicht gekregen in de feitelijke lokale situatie t.a.v. luchtkwaliteit. Verder hebben we in 2023 ons alvast voorbereid op een nieuwe Uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027. Onder meer via een uitgebreide externe consultatie om input op te halen.

Programma 5: Economie, Kennis en Talentontwikkeling

De Brabantse economie draaide goed afgelopen jaar, maar het bedrijfsleven kende ook een aantal uitdagingen. Onder meer door de krapte op de arbeidsmarkt, stikstofproblematiek en met aansluitingen op het elektriciteitsnetwerk. Samenwerken en innoveren is en blijft daarom essentieel. In 2023 is onder meer de Brabantse Aanpak Internationalisering vastgesteld door Gedeputeerde Staten. Deze aanpak biedt duidelijkheid in welke landen innovatiesamenwerking het meest kansrijk is. Dat is van belang om Brabantse bedrijven en innovatie-ecosystemen in positie te houden gezien de onrust op het geopolitieke wereldtoneel (Oekraïne, Midden-Oosten, China/Taiwan, onveilige vaarroutes naar Europa) en de gevolgen daarvan voor de internationale handel, productie, toeleveringsketens en de energiemarkt.

Verder is het goed te constateren dat we onze belofte hebben waar gemaakt om uiterlijk in 2023 negen innovatiecoalities te realiseren. Onder meer op het gebied van Regeneratieve Geneeskunde, Batterij van en voor de toekomst, toekomstbestendig ecosysteem Eiwittransitie Brabant en Solar maakindustrie. Op de Regional Innovation Scoreboard, een gerenommeerde lijst van de Europese Commissie van de meest innovatieve regio's in Europa (239 regio's in totaal) zijn we in 2023 gestegen naar plek 25 (ten opzichte van plek 36 in 2021). Het laat zien dat we op de goede weg zijn – de ambitie is om bij de beste 15 Europese regio's te horen in 2030 – maar ook dat investeringen structureel nodig zijn om internationaal voorop te blijven lopen.

We blijven werken aan de grote vraag naar arbeidskracht door onze inzet op door-, om-, en bijscholing. We verbinden de vraag om arbeidskracht uit innovatieve en transitiegerichte sectoren aan arbeidspotentieel in hybride leeromgevingen en het bijbehorend lerend netwerk. Daarnaast is er

afgelopen jaar aandacht geweest voor verbeterde informatievoorziening en advies voor internationaal talent die in Noord-Brabant wonen, werken, studeren, of dat willen gaan doen, om zo de barrièrewerking van grenzen te verlagen. Zo hebben we onder meer vijf informatiepunten voor arbeidsmigranten geopend en rollen we de diensten van het Expat Center Brabantbreed uit. Om aan de grote vraag naar arbeid te voldoen hebben we onder andere extra ingezet op om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden binnen de sectoren zorg en energie, bijvoorbeeld via BrabantLeert.

Programma 6: Energie

In 2023 hebben we hard gewerkt aan de energietransitie en ons doel om de CO₂-uitstoot in Brabant terug te dringen. De schaarste op het elektriciteitsnet speelde daarin een grote rol. Als provincie hebben we voor de aanpak hiervan een EnergyBoard opgericht. Verder hebben wij ons ingezet om met behulp van energyhubs aansluitingen mogelijk te maken en is een provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) opgesteld. Daarnaast hebben we vorig jaar geconstateerd dat in de regio Moerdijk veel grote energie-infrastructurele projecten samen komen. Om het belang van de leefbaarheid in deze regio te borgen, is er een ontwerptafel regio Moerdijk opgericht.

Verder hebben we een ontzorgingsloket ingericht voor de verduurzaming van klein maatschappelijk vastgoed en er is gestart met de verkenning naar de oprichting van een publiek warmtebedrijf. In samenwerking met en ter ondersteuning van lokale energiecoöperaties is samen met de BOM het Brabants Ontwikkelfonds Duurzame Energie (BODE) opgericht.

Programma 7: Landbouw en Voedsel

We willen in Brabant toekomstbestendige, duurzame en innovatieve landbouw. Deze ontwikkeling hebben we in 2023 doorgezet. De dynamiek in de landbouwsector was daarbij groot. Onder meer landelijke ontwikkelingen als het Landbouwakkoord en de beëindigingsregelingen waren relevant, maar bijvoorbeeld ook de provinciale en landelijke verkiezingen. Een deel van de veehouders stelden zich hierdoor afwachtend op: met welke plannen komt een nieuw (provinciaal) bestuur, komt er een Landbouwakkoord, etc. Ondanks deze onzekerheden zijn medio 2023 de landelijke beëindigingsregelingen van start gegaan en Brabantse veehouders hebben daar flink op ingetekend. We hebben daarom een team ingericht om geïnteresseerde boeren te begeleiden.

Verder hebben de betreffende varkens- en kippenhouders voor 1 oktober een nieuwe Natuurbeschermingswetvergunning voor hun stalsysteem aangevraagd. De aanvragen met luchtwassers zijn inmiddels in behandeling genomen. In het kader van de samenwerking met de zes zandprovincies is een omvangrijk traject gestart gericht op innovaties die betrekking hebben op stallen, voer- en managementmaatregelen, 'real time'-meten en mestbewerking. Tegelijkertijd zijn er volop vorderingen gemaakt op allerlei andere terreinen waar de provincie een bevorderende rol heeft: de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij en natuurinclusieve landbouw, de bedrijvigheid van (de verwerking van) nieuwe eiwitten en het geven van omschakeladviezen en inspiratiebedrijven biologische landbouw.

Programma's 8 en 9: Basisinfrastructuur mobiliteit en Mobiliteitsontwikkeling

In 2023 is hard gewerkt aan de realisatie van de grote mobiliteitsopgaven uit de [programmering mobiliteit](#) om Brabant bereikbaar en leefbaar te houden nu en in de toekomst. Dit in een jaar waarin de uitvoering van het mobiliteitsbeleid nog altijd onder [zware \(financiële\) druk stond](#). Reizigersaantallen bleven nog steeds achter, de indexatie was hoog en de vervoerders kampten met personeelstekorten. Hierdoor was het lastig om het OV-aanbod op peil te houden. En dat terwijl het OV cruciaal is voor de mobiliteitstransitie naar actieve en gedeelde vormen van mobiliteit. Een transitie die nodig is om Brabant bereikbaar en leefbaar te houden met de verstedelijkings- en woningbouwopgave.

En die extra urgent is nu het Rijk heeft besloten een aantal van haar infrastructurele projecten te pauzeren als gevolg van een herprioritering van het mobiliteitsfonds

Het is ons in 2023 gelukt om belangrijke afspraken te maken over de Brainportdeal en over het opstellen van multimodale mobiliteitspakketten (MMMP's) voor de 4 stedelijke regio's. Daarmee zetten we vervolgstappen in de realisatie van het Brabants Toekomstbeeld OV ([TBOV2040](#)) en het Brabants Toekomstbeeld Fiets ([BTF](#)). Wel zagen we dat de onzekerheid rondom stikstof veel invloed had. Zowel op de doorontwikkeling van het Brabantse mobiliteitssysteem als op onze onderhoudstaak van het provinciale wegennet. Het is gelukt om een aantal infraprojecten terug op te starten, maar we zien dat deze projecten aanzienlijk duurder zijn geworden.

Programma 10: Vrijetijd, cultuur, sport en erfgoed

We willen dat Brabant aantrekkelijk is voor inwoners, bezoekers en werknemers. Een Brabant dat onderscheidend is, waar tradities en innovatie samengaan. Waar we creativiteit, innovatie, inspiratie en verbeeldingskracht inzetten bij de aanpak van onze maatschappelijke opgaven. Hiertoe is begin 2023 het integrale [beleidskader 'Levendig Brabant 2030'](#) voor het provinciale beleid voor Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd vastgesteld. Het kader bevat de beleidsopgaven, ambitie, doelen en aanpak voor de periode 2023-2030, om te zorgen dat cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd bijdragen aan een levendig Brabant voor iedereen.

Vanuit de [Uitvoeringsagenda 'Levendig Brabant 2023'](#) is uitvoering gegeven aan 'Pilots Levendig Brabant'. Dit is bedoeld voor toekomstbestendige initiatieven die werken aan onze maatschappelijke opgaven door de verbinding te leggen tussen cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd. Verder is er via diverse initiatieven aandacht geweest voor het stimuleren van beweging en is eind 2023 een regeling professionele kunsten 2025-2028 vastgesteld.

Brede Welvaart

We werken samen met de Brabander hard aan een welvarend, veilig en toekomstbestendig Brabant. Een Brabant waar je fijn kunt wonen, werken en leven. Waar mensen zich thuis voelen en gezond en gelukkig zijn. We willen graag dat Brabanders perspectief zien, om te groeien en ontwikkelen en om hun eigen keuzes te kunnen maken. Het versterken van Brede welvaart, inclusief gezondheid komen dan ook nadrukkelijk aan de orde in het bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant!'

In 2023 zijn we voortvarend aan de slag gegaan met de [uitvoeringsagenda brede welvaart](#). Via drie actielijnen is eerst een goede basis gelegd om het begrip brede welvaart voor onze provincie te duiden en van een handelingsperspectief te voorzien. Iets wat we niet alleen kunnen. De focus in 2023 lag dan ook op samenwerking met overheden en het verkennen van samenwerking met triple helix partners. Zo hebben we met de Vereniging Brabantse Gemeenten (VBG) het [praktijknetwerk brede welvaart](#) opgericht. Een netwerk waarin we met gemeenten praktijkervaringen delen rondom het toepassen van brede welvaart in beleid. Daarnaast zijn we als provincie aangesloten bij de [Academische Werkplaats Brede Welvaart](#). Vanuit deze rol werken we actief samen aan systematische kennisopbouw op het gebied van impactmonitoring en het maken van integrale afwegingen en de uitruil tussen economische, ecologische en sociale dimensies van welvaart. Een ander belangrijk aspect van kennisopbouw is het vergroten van het inzicht in brede welvaart. Het afgelopen jaar hebben we onderzoek gedaan naar de [ervaren brede welvaart](#) van 10.000 Brabanders. Een onderzoek wat relevante inzichten heeft opgeleverd als het gaat om de factoren die van invloed zijn op het bevorderen van brede welvaart. Inzichten die ook actief met de beleidspraktijk zijn gedeeld. Als provincie zetten we dan ook stappen om vanuit deze kennisontwikkeling te komen tot een provinciaal handelingskader brede welvaart. Het

borgen van brede welvaart binnen onze beleidsprogramma's is daarin een belangrijk uitgangspunt. Het afgelopen jaar zijn hiertoe de eerste voorbereidende stappen genomen.

Gezondheid

We willen dat iedere Brabander een kwalitatief goed leven kan leiden in een goede gezondheid. Daarom streven we naar drie gezonde levensjaren voor iedere Brabander erbij in 2030. Het is dan ook belangrijk om gezondheid in alle provinciale programma's een plek te geven. Ook in de nieuwe Omgevingswet is gezondheid een belangrijk uitgangspunt. In 2023 hebben we hier aan gewerkt volgens het principe "Health in all Policies". Dit is onder meer vormgegeven door per beleidsprogramma minimaal één gezondheidsindicator op te nemen in de begroting die bijdraagt aan drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander. Aanvullend is eind 2023 de eerste versie van het Gezondheid Informatie Knooppunt opgeleverd, een informatiesysteem dat de voortgang van de gezondheidsindicatoren monitort. Ook is voor het tweede jaar 'de dag van de gezondheid' georganiseerd om samen met onze partners stappen te zetten in de beweging van zorg naar gezondheid. Tijdens deze dag is de ontwikkeling van een online platform 'de Gezonde Brabander' aangekondigd.

Digitalisering

De invloed van digitalisering en dataficering op onze samenleving en economie neemt alsmaar toe. De 'digitale transformatie' is in volle gang en brengt allerlei nieuwe mogelijkheden en uitdagingen met zich mee. Ontwikkeling gaat snel en in Brabant zijn we hier volop mee aan de slag. Dat doen we, waar mogelijk, in IPO verband met de andere provincies samen. In 2023 lag onze focus op het datagedreven werken. Aan de hand van de concept Uitvoeringsagenda Digitale Transformatie 2023-2025 is dat verder geconcretiseerd. We werken daarbij vanuit twee sporen.

Ten eerste richten we met data de beleidsontwikkeling en -uitvoering in onze organisatie anders in. Op basis van eerder opgestelde 'roadmaps' zijn in 2023 stappen vooruit gezet. Belangrijk hiervoor was het inzichtelijk maken van de kansen en mogelijkheden die nieuwe technologie voor ons kan betekenen. Maar ook wat er nodig is om deze kansen te benutten. Daarom zijn we in 2023 een pilot gestart om met een AI-toepassing om de vele data rond Stikstof op een laagdrempelige manier te ontsluiten (Sammie) en hebben we een AI-challenge georganiseerd om input op te halen waarmee we in 2024 aan de slag gaan. In 2023 is ook een scan gedaan naar de vele nieuwe EU wet- en regelgeving die op digitaliseringsvlak op ons afkomt de komende jaren. Dit helpt ons om, vanuit het denken in termen van kansen in plaats van verplichtingen, ons komende jaren beter hierop voor te bereiden. Data biedt mogelijkheden, maar er kunnen ook risico's aan verbonden zijn. Het tweede spoor richt zich daarom op het verder invullen van de randvoorwaarden in de organisatie om op een juiste wijze met data om te gaan. Denk bijvoorbeeld aan de versterking van de informatieveiligheid, naleving van de privacy wetgeving en het zorgvuldig omgaan met data en informatie.

Organisatie en Bedrijfsvoering

Koers 2030 is onze blauwdruk voor de continue ontwikkeling van onze organisatie en bedrijfsvoering. We werken via drie uitvoeringslijnen: uniforme beleidssturing, duurzaam begroten, en een toekomstbestendige organisatie. Wat betreft uniforme beleidssturing was voor 2023 het bestuursakkoord een belangrijk ijkpunt. Het akkoord vormt namelijk, samen met de Omgevingsvisie en beleidskaders, de inhoudelijke leidraad voor ons handelen. De vertaling ervan naar de Perspectiefnota 2025 en nieuwe Uitvoeringsagenda's is in 2023 voorbereid zodat dit op een integrale, uniforme en voorspelbare wijze plaats kan vinden.

We investeren in een toekomstbestendige bedrijfsvoering, zodat we ook in de toekomst kunnen meebewegen met de samenleving. Met het oog op de uitvoering van onze taken en realiseren van onze ambities gaat veel aandacht uit naar de Strategische Personeelsplanning en Aantrekkelijk Werkgeverschap. In 2023 is dit samengebracht in het programma Menselijk Kapitaal. We zetten daarmee in om op innovatieve wijze talenten aan te trekken en te binden aan onze organisatie.

Financieel totaalbeeld

We hebben in 2023 duurzaam begroot om financieel gezond blijven en daarmee ook in de toekomst te kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van Brabant.

De jaarstukken 2023 laten een bruto positief resultaat zien van € 96,6 mln.

Onderdeel van het rekeningresultaat is het bedrag van € 58,6 mln. aan resterende begrotingsvrije ruimte 2023. Deze middelen stonden in 2023 op een stelpost bedoeld voor de dekking van de uitwerking van het nieuwe bestuursakkoord. In de uitwerking van het bestuursakkoord is rekening gehouden met de vrijval van deze middelen. Deze middelen vallen nu vrij als rekeningresultaat in de stelpost in te zetten begrotingsruimte. Het bruto rekeningresultaat begrotingsuitvoering bedraagt hiermee € 38 mln. (€ 96,6 - € 58,6 mln.).

Wij stellen voor om voor in totaal € 11,9 mln. aan prestaties en daaraan gekoppelde middelen over te hevelen van 2023 naar 2024 e.v.

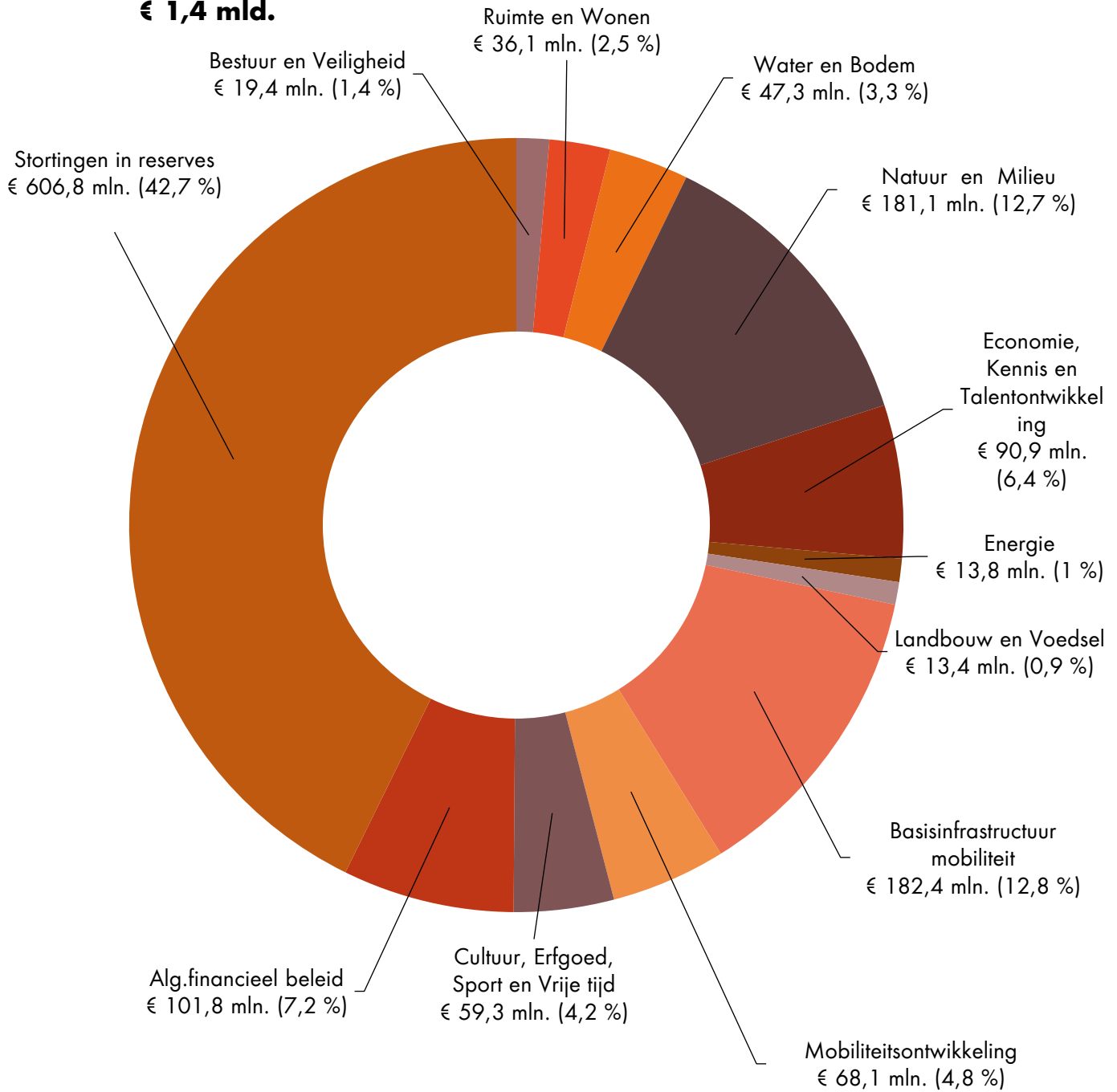
Tevens stellen we voor om per saldo een bedrag van € 8,9 mln. mutaties aan reserves door te voeren. Indien deze voorstellen worden gehonoreerd, resteert een netto batig saldo van € 17,2 mln.

Dit nettoresultaat vloeit terug naar de algemene middelen. Het positieve jaarrekeningresultaat gecombineerd met het feit dat we op koers liggen met betrekking tot de realisatie van de beoogde doelstellingen en effecten stemt tot tevredenheid.

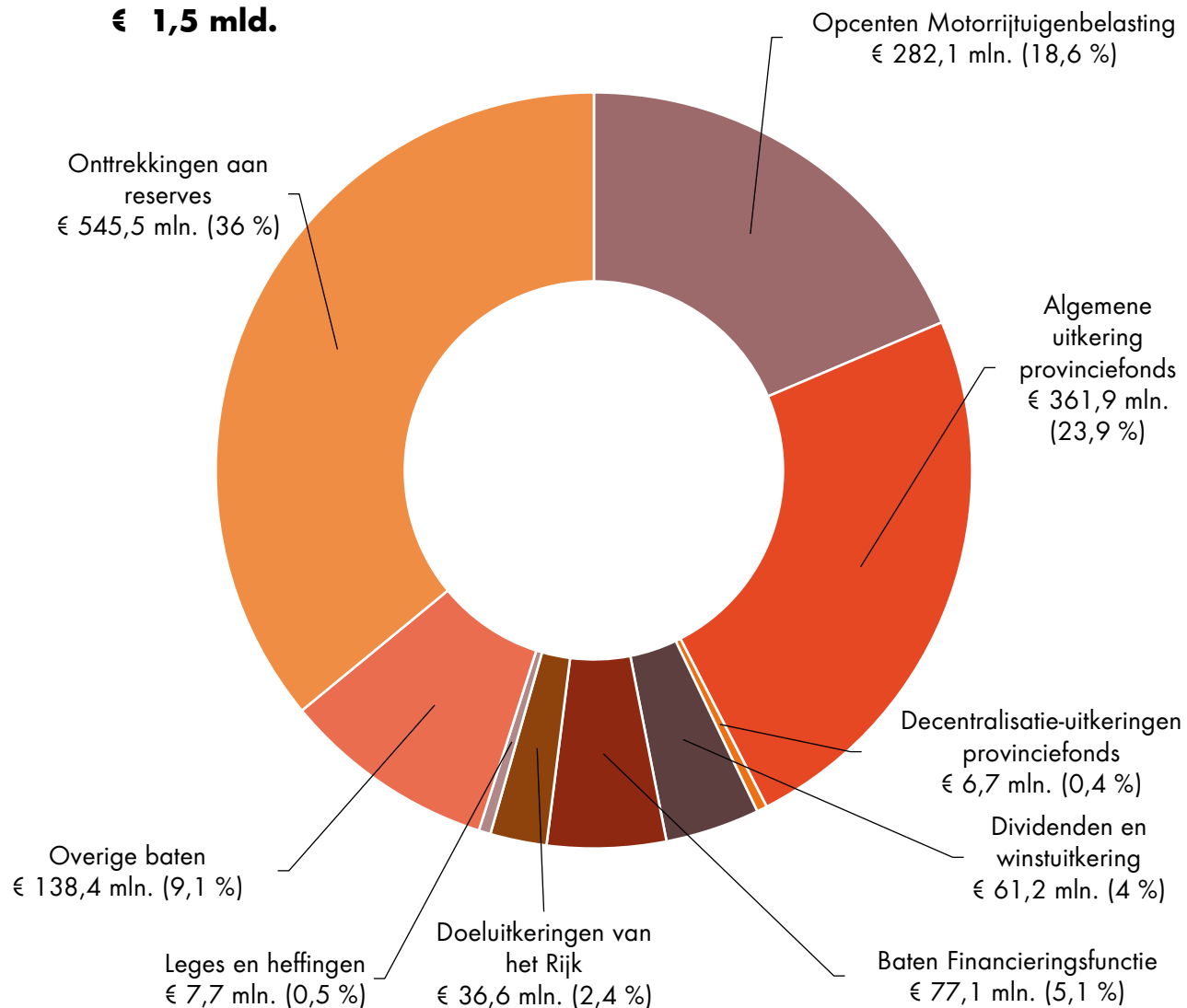
De feitelijke onderbesteding in relatie tot de begrotingsuitvoering is in 2023 op 3% gekomen, waarmee deze verder verlaagd is ten opzichte van 2022. In de jaarstukken 2022 was al een daling zichtbaar ten opzichte van 2021. De extra aandacht voor realistisch ramen heeft hiermee effect.

De verdeling van de lasten over de verschillende programma's en de verdeling van -en herkomst van middelen is in cirkeldiagrammen op de volgende pagina's weergegeven.

Gerealiseerde bestedingen
€ 1,4 mld.

Herkomst van middelen € 1,5 mld.

Programmaverantwoording

Programma 1 Bestuur en veiligheid

Inleiding

Zoals aangekondigd in de begroting is in 2023 gewerkt aan de totstandkoming van het [beleidskader Toekomstbestendig bestuur](#). Op 5 december 2023 stelden GS het concept-beleidskader vast. Volgens planning bespreken PS op 8 maart 2024 het beleidskader. De volgende fase is het opstellen van een uitvoeringsagenda dat in de eerste helft van 2024 zijn beslag zal krijgen. Het jaar 2023 heeft in het teken gestaan van het beleidskader Toekomstbestendig bestuur dat opgebouwd is uit de vier pijlers (1) slagvaardig bestuur, (2) democratisch bestuur, (3) rechtmatig bestuur en (4) veilig en weerbaar bestuur. Achtergrond voor het opstellen van het beleidskader vormen de grote opgaven waar Brabantse gemeenten, waterschappen en de provincie voor staan. De urgentie is hoog: onze ruimte is schaars, de Brabantse arbeidsmarkt krap en onze natuur vraagt onze volle aandacht. Het realiseren van deze opgaven kunnen we als bestuurslagen niet alleen en we nodigen onze partners uit om samen de schop in de grond te zetten. Ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. We hebben een belangrijke verantwoordelijkheid om Brabant toekomstbestendig te ontwikkelen. Daarbij is een sterk openbaar bestuur een randvoorwaarde. Onze uitgangspositie is goed: Brabant wordt al goed bestuurd en samenwerking zit in het DNA van Brabant. Tegelijkertijd zien we verschillende aanleidingen om ons heen, waardoor wij denken dat het beter kan en moet. Met dat doel voor ogen hebben wij het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur opgesteld.

Gezondheid is een samenbindend thema dat dwars door alle beleidsprogramma's loopt. Gezondheid is een belangrijk uitgangspunt van de Omgevingswet. We werken eraan om gezondheid in alle provinciale programma's een plek te geven volgens het principe "Health in all Policies. Dit geven we vorm door per beleidsprogramma minimaal één gezondheidsindicator op te nemen in de begroting die bijdraagt aan drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander. Eind 2023 is de 1e versie van het Gezondheid Informatie Knooppunt opgeleverd, een informatiesysteem dat de voortgang van de gezondheidsindicatoren monitort. De tweede dag van de gezondheid is georganiseerd om samen met onze partners stappen te zetten in de beweging van zorg naar gezondheid. Daar is de ontwikkeling van een online platform 'de Gezonde Brabander' aangekondigd.

Interbestuurlijk toezicht draagt bij aan een sterk bestuur in Brabant en helpt de gemeenteraden en besturen van gemeenschappelijke regelingen en waterschappen in hun toezichtrol. In samenwerking met de vereniging van Brabantse gemeenten (VBG) is in 2023 het rapport naar de financiële situatie van gemeenten 'investeren in de eerste overheid' aangeboden aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In financieel onzekere tijden een duidelijk signaal, niet alleen namens onze Brabantse gemeenten, maar ook vanuit interbestuurlijk toezicht voor het scheppen van duidelijkheid en stabiliteit in de financiering van gemeenten om daarmee toekomstbestendig te zijn.

Onder de noemer Veilig en Weerbaar Bestuur vormen wij één front met Brabantse gemeenten en onze ketenpartners om de problematiek van ondermijnende criminaliteit in Brabant het hoofd te bieden. Het gaat dan om de ontwikkeling van instrumentarium en kennis en een gemeente-overstijgende aanpak van kwetsbare locaties (zoals vakantieparken, bedrijventerreinen en het buitengebied). In het bijzonder verwijzen wij naar de dit jaar uitgevoerde 1-meting, voortbouwend op de 0-meting uit 2018, naar de vitaliteit van de Brabantse vakantieparken. Wij verwijzen hiervoor, alsmede voor de vervolgaanpak, naar de [memo gedeputeerde](#) van 4 december 2023. Wat betreft de Risk Factory wordt door de samenwerkende partijen onderzocht of dit concept ingezet kan worden voor de doelgroep senioren en zo ja, op welke wijze. Implementatie van de twaalf aanbevelingen uit het Masterplan Interne Weerbaarheid is afgerond. In het bijzonder hebben we daarbij een nog beter fundament gelegd voor een integere organisatie en de veilige uitvoering van de publieke taak.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Indicatoren:

- Door een online social media campagne is de meldingsbereidheid positief beïnvloed.
- Een inmiddels beschikbaar risicotaxatietool ondermijning bedrijventerreinen met indicatoren vergroot de mogelijkheden om criminaliteit en ondermijning op bedrijventerreinen tegen te gaan.
- Uitvoeren van de handreikingen en acties uit de Brabantse norm weerbare overheid door gemeenten en provincie versterkt een weerbare overheid in Noord-Brabant ("de dijken overal even hoog").

 Vergroten van de bewustwording en meldingsbereidheid is de rode draad bij vrijwel alle activiteiten. Mede door de samenwerking met het Platform Veilig Ondernemen maken steeds meer gemeenten gebruik van de risicotaxatietool ondermijning bedrijventerreinen. Vanwege het afbreukrisico is dit een behoedzaam proces. Het belang van de Brabantse norm weerbare overheid wordt structureel onder de aandacht gebracht, in het bijzonder tijdens een congres voor gemeentesecretarissen en het beschikbaar stellen van een e-learning integriteit en weerbaarheid aan gemeenten. Ook de provincie zélf geeft voor de eigen organisatie uitvoering aan de voor de provincie relevante onderdelen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Cursus 'Vergroting weerbaarheid' verzorgen voor provinciale collega's, die nieuw binnenkomen of die waarvoor dat gezien hun taak van belang is

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal provinciale collega's dat de cursus 'Vergroting weerbaarheid' heeft gevolgd	100	100		

 Deze trainingen worden structureel en volgens een periodiek schema gegeven.

Samen met Taskforce-RIEC Brabant Zeeland gesprekken voeren met gemeenten om hun fitheid tegen ondermijning te stimuleren

Indicator	2023	2024	2025	2026
Gemeenten die stappen zetten om fitheid tegen ondermijning te vergroten	15			

- Dit getal was nog gebaseerd op de inmiddels niet meer actuele “piramide fitte gemeenten”, die is vervangen door de Brabantse norm weerbare overheid. Deze norm doet een actueel en voortdurend appèl op alle Brabantse gemeenten om hun weerbaarheid tegen ondermijnende criminaliteit te vergroten.

Uitvoering aanbevelingen uit het Masterplan interne weerbaarheid

- Implementatie van de twaalf aanbevelingen uit het Masterplan Interne Weerbaarheid is afgerond. Dit Masterplan is inmiddels – op de relevante onderdelen – opgevolgd door de handreikingen uit de Brabantse norm weerbare overheid. Ook daaraan wordt successievelijk actief opvolging gegeven.

Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory	10.000			

- Het aantal bezoekers van basisscholen over het kalenderjaar 2023 bedraagt circa 3200 en zal over het schooljaar 23/24 naar verwachting uitkomen op 4500. Dat de doelstelling niet wordt gehaald komt vooral door de continuoosters op basisscholen, waardoor de capaciteit in de middag minder wordt gebruikt voor een bezoek. Overigens is het streven van de Veiligheidsregio om dit aantal stapsgewijs te verhogen tot 6000 in het schooljaar 2024/2025.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Brede Welvaart incl. Gezondheid

Verstevigen Brede Welvaart voor alle Brabanders

Het streven is een Brabant in goede balans waar mensen willen zijn en willen komen, waar het fijn is om te wonen en te leven. Om de voortgang inzichtelijk te maken en om te bepalen hoe Brabant ervoor staat kiezen we Brede Welvaart als maatstaf en stellen we een uitvoeringsagenda op.

Indicator 2023

- We stellen een uitvoeringsagenda brede welvaart op. Na vaststelling zullen indicatoren en streefwaarden worden verwerkt.

- De uitvoeringsagenda is eind 2022 vastgesteld en in 2023 zijn we gestart met de uitvoering van de activiteiten.

Gezondheid

We streven naar 3 gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030.

Middels de Uitvoeringsagenda Gezondheid 2022-2023 werkt Brabant aan een gezonde samenleving.

Indicator 2023

- De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid (LGEg, RIVM 4 jaarlijks uit GGD Volwassenmonitor). Op het moment van het vaststellen van de ambitie 'drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander', was de LGEg in Brabant voor het laatst gemeten in 2016. Inmiddels hanteert het RIVM een andere rekenmethode waardoor cijfers uit 2016 niet te vergelijken zijn met de nu beschikbare cijfers uit 2020. Om die reden nemen wij nu als referentiejaar 2020 voor genoemde ambitie.
In GGD-regio West-Brabant was de LGEg in dat jaar 66,3 jaar, in GGD-regio Hart voor Brabant 66,8 jaar en in GGD-regio Brabant Zuidoost 67 jaar. Brabantbreed 66,7 jaar.
- Alle begrotingsprogramma's hebben met ingang van de begroting 2023 tenminste één gezondheidsindicator opgenomen in de begroting 2023.

Volgens het principe "Health in all Policies" hebben alle begrotingsprogramma's één gezondheidsindicator opgenomen in de begroting 2023

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Uitvoering geven aan de uitvoeringsagenda brede welvaart die invulling geeft aan rolname provincie

Met de uitvoeringsagenda brede welvaart is een duidelijke aanpak uitgewerkt om het thema Brede Welvaart in Brabant verder op de kaart te zetten. Een uitvoeringsagenda die ons in staat stelt bij te dragen aan brede welvaartsontwikkelingen in Brabant. Om hieraan bij te dragen bouwen we voort aan een stevig triple helix netwerk dat actief samenwerkt aan kennisontwikkeling en kennisdeling. Dit heeft o.a. geresulteerd in een aantal informatieve en goed bezochte bijeenkomsten van het praktijknetwerk brede welvaart, met als hoogtepunt de week van de brede welvaart. Daarnaast wordt er gewerkt aan brede welvaartsaanpak om het brede welvaartperspectief te borgen in de beleidsprogramma's.

Uitvoering geven aan een tweede ronde van het Brabant Outcomes Fund (BOF2) wat bijdraagt aan het versterken van brede welvaart in Brabant

Op 11 december 2021 is de Europese aanbesteding opengesteld en hebben wij op 28 april 2022 de opdracht gegund. Echter het aantrekken van externe financiers verliep moeizaam, medio dit jaar is besloten de opdracht niet te verlengen maar te evalueren en te verkennen welke variant voor BOF2 haalbaar wordt geacht. Uitkomsten hiervan worden binnenkort middels een statenmededeling met uw Staten gedeeld.

Doorontwikkelen van Brabantse Monitor Gezondheid

De 1e versie van het [gezondheidsinformatieknoppunt](#) is beschikbaar.

Continue aandacht voor meekoppelkansen en monitoren voortgang op indicatoren begroting 2023 .

Alle begrotingsprogramma's koppelen gezondheid mee in hun beleid. We monitoren actief de voortgang op de indicatoren die voor begroting 2023 zijn aangeleverd via het GIK. Daarnaast houden we continue aandacht voor meekoppelkansen van gezondheid.

Organiseren dag van de gezondheid

Indicator	2023	2024	2025
Ieder begrotingsprogramma levert tenminste één gezondheidsindicator aan	9	Pm	Pm
De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid	66,7	stijgend	

De tweede dag van de gezondheid 2023 is georganiseerd ([Dag van de Gezondheid 2023 - Provincie Noord-Brabant](#)). Tevens is in de begrotingsprogramma's minimaal één gezondheidsindicator opgenomen in de begroting die bijdraagt aan drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander. Voor de levensverwachting als Goed Ervaren Gezondheid wordt in 2024 weer een rapportage van het RIVM verwacht.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Indicatoren:

- In 2023 formuleren we een participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie.
- Inwoners zijn bij tenminste zes beleids- en uitvoeringsontwikkelingstrajecten betrokken tot en met 2023.
- De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant

Onze ambitie was en is om de kwaliteit van het openbaar bestuur en de bestuurlijke samenwerking te blijven verbeteren, zowel binnen Brabant met (maatschappelijke) partners, als met de andere provincies (Interprovinciaal Overleg) en het Rijk. In 2023 is het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur opgesteld. Toekomstbestendig bestuur vraagt onder andere om een bestuur dat functioneert als één overheid door overheidslagen, schaalniveaus en maatschappelijke opgaven heen. Hiervoor zijn slagkracht en schakelkracht essentieel. We hebben geïnvesteerd in de bestuurlijke samenwerking, op regionaal en interregionaalniveau. Dat deden we onder meer via de regionale Ontwikkeldagen, BrabantStad en de samenwerkingsagenda met de Vereniging Brabantse Gemeenten (VBG).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Formuleren provinciaal participatiebeleid

- In het beleidskader Toekomstbestendig bestuur is het participatiebeleid vastgelegd binnen de pijler 'Democratisch bestuur' en het bijbehorende participatiekompas. Een aparte participatieverordening gebaseerd op de 'Wet versterking participatie op decentraal niveau' is nog niet aan PS aangeboden omdat deze wet nog ter behandeling voorligt in de Eerste Kamer.

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en –uitvoering

Indicator	2023	2024	2025	2026
Experimenten met verschillende vormen van participatie bij geplande beleidsvormingsprocessen	3	0	0	0

- In 2023 zijn inwoners bij diverse beleids- en uitvoeringstrajecten betrokken, waaronder de participatieaanpak voor ruimtelijke projecten, de busremise in Breda en verschillende infrastructurele projecten. Ook organiseerden we in november een jongerentop over circulaire economie, werkgeluk, levendig Brabant en drugscriminaliteit.

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

- De opkomst bij verkiezingen voor Provinciale Staten van Noord-Brabant op 15 maart 2023 bedroeg 55,5%.
De opkomst bij verkiezingen voor de leden van de Tweede Kamer op 22 november 2023 bedroeg in Noord-Brabant 77,3%.

Organiseren bestuurlijke samenwerking

In 2023 organiseren we tenminste acht ontwikkeldagen samen met de regio.

- In 2023 hebben we samen met de regio's de ontwikkeldagen georganiseerd.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Indicator:

- Eind 2023 kunnen we minstens 75% van de Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen als 'voldoet' beoordelen en is er geen die een 'voldoet niet' heeft gekregen. (Beoordelingen: voldoet / voldoet gedeeltelijk / voldoet niet)
- Interbestuurlijk toezicht geeft voor 2023 het volgende beeld:
 - Financieel toezicht: groen

- 53 gemeenten hebben de beoordeling 'voldoet'. Bij 3 gemeenten is sprake van 'voldoet gedeeltelijk' waarbij in het laatste begrotingsjaar financieel evenwicht wordt bereikt door de betreffende gemeente.
- Huisvesting vergunninghouders: rood
 - Vanwege de vluchtelingencrisis is de druk op de gemeenten groot om te kunnen voldoen aan de taakstelling voor de huisvesting van vergunninghouders. Alhoewel de taakstelling in de tweede helft is bijgesteld doordat de IND en het COA een achterstand hadden met het verwerken van de vergunningaanvragen, is het de gemeenten niet gelukt om alle toegewezen vergunninghouders te huisvesten. Het aantal gemeenten in de categorie 'voldoet' is 21, 22 gemeenten 'voldoet niet', 4 gemeenten 'voldoet gedeeltelijk' en 9 niet met verschoonbare redenen.
- Informatie & Archiefbeheer: rood
 - Eén gemeente en één gemeenschappelijke regeling hebben het oordeel 'Voldoet niet'. Deze toezichtontvangers hebben het gevraagde informatiearrangement niet of niet tijdig aangeleverd. Twee gemeenschappelijke regelingen hebben, ondanks het indienen van een informatiearrangement, geen inhoudelijk oordeel ontvangen vanwege het ontbreken van een voldoende actuele inspectierapportage van de archivaris, en vanwege het voor het eerst indienen van een informatiearrangement.
- Omgevingsrecht: rood
 - 80% van de gemeenten heeft een met beoordeling 'voldoet', 10 gemeenten 'voldoet gedeeltelijk' en één gemeente 'voldoet niet' en is daardoor onder actief toezicht geplaatst.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht

(BBV verplichte indicator)

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	0	0	0	0

- Voor het begrotingsjaar 2023 is voor alle Brabantse gemeenten sprake van het gebruikelijke repressieve toezicht op de begroting.

We beoordelen of Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen hun wettelijke taken uitvoeren conform de wet

Indicator	2023	2024	2025	2026
% toezichtontvangers dat door ons op één of meer toezichtsgebieden wordt beoordeeld	100%*	100%*	100%*	100%*

* Aantal toezichtontvangers op 1-1-2022: 101

- Alle toezichtontvangers (101) zijn in 2023 beoordeeld voor één of meer toezicht gebieden

We stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren via toezicht

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal georganiseerde regio/kennisbijeenkomsten	4	4	4	4

- Er hebben dit jaar twee kennisbijeenkomsten plaatsgevonden, voor de toezichtgebieden informatie- en archiefbeheer en huisvesting vergunninghouders. Twee regiobijeenkomsten voor het toezichtgebied omgevingsrecht zijn uitgesteld naar 2024 vanwege personele omstandigheden.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Interprovinciaal Overleg (IPO)
- INPA Huis van de Nederlandse Provincies
- Zuidelijke Rekenkamer

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Verschil begroting - realisatie
<u>Lasten</u>				
Programmalasten	17.265 N	15.942 N	13.302 N	2.640 V
Toegerekende organisatiekosten	5.969 N	7.556 N	6.084 N	1.472 V
Totaal Lasten	23.234 N	23.498 N	19.387 N	4.112 V
<u>Baten</u>				
Programmabaten	2 V	302 V	447 V	144 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	246 V	246 V
Totaal Baten	2 V	302 V	693 V	391 V
Saldo van baten en lasten	23.232 N	23.196 N	18.694 N	4.502 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

1. Bestuur en veiligheid - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	4.112 V
Kosten GS	266 V

De onderbesteding binnen de budgetten voor de kosten van GS hangen vooral samen met de lagere kosten voor reis- en verblijfkosten en een vrijval van € 150.000 uit de voorziening Appa. In de voorziening Appa zijn de pensioenverplichtingen van de provinciale bestuurders opgenomen. Jaarlijkse vindt een actuariële herberekening plaats op basis van de levenskansen en de rekenrente. Deze vrijval houdt verband met de toegenomen rekenrente.

Kennis en onderzoek	533 V
Er hebben minder onderzoeken plaatsgevonden waarbij kosten lager zijn uitgevallen dan begroot.	
IPO Kwaliteit openbaar bestuur	362 V
De lasten zijn in 2023 lager uitgevallen door een lagere bijdrage aan IPO vanuit dit programma als gevolg van herijking van de IPO-begroting.	
Brede Welvaart	311 V
Voor Brede Welvaart is in 2023 nog gebruik gemaakt van de inzet van ZET vanuit bestaande middelen. Dit gaf ons extra kennis en capaciteit om bepaalde projecten zelf hiermee uit te voeren in plaats van het verstrekken van aanvullende opdrachten. Tevens heeft het voortijdig stoppen van BOF2 ervoor gezorgd dat er minder kosten zijn gemaakt t.a.v. de verdere inrichting van het fonds.	
Veiligheid	626 V
De onderschijding op Veiligheid komt met name door een ontvangen teruggave van de btw van het samenwerkingsverband Taskforce-RIEC Brabant Zeeland over 2020 en 2021. Dit volgt uit afspraken van het samenwerkingsverband met de Belastingdienst over afgelopen jaren. Deze afspraken zijn in 2023 afgerond waardoor in dit jaar de verrekening van de compensatie van btw tot een teruggave leidt.	
Toegerekende organisatiekosten	1.472 V
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet lager uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	542 V
1. Bestuur en veiligheid - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	391 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	246 V
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet hoger uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	144 V

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Het programma heeft in 2023 tal van ontwikkelingen gekend. Zo is samen met een netwerk van partners intensief en succesvol gewerkt aan de opdracht van het Rijk tot het opstellen van het Ruimtelijk voorstel, wat eind 2023 is vastgesteld. Het voorstel geeft richting aan en antwoorden op hoe Brabant richting 2050 de grote maatschappelijke opgaven wil oppakken binnen de schaars beschikbare ruimte (zie verder [Statenmededeling](#)).

Ook zijn de voorbereidingen afgerond voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024. Hierdoor kan iedereen op één plek kennisnemen van de regels van gemeenten, waterschappen, provincies en Rijk (zie verder [Statenmededeling](#)).

Eind oktober 2023 hebben de samenwerkende overheden ingestemd met het Ontwikkelperspectief NOVEX Stedelijk Brabant (zie [Statenmededeling](#)). Op basis hiervan pakken we de uitvoering op in gezamenlijke uitvoeringsagenda's van provincie, Rijk, waterschappen en stedelijke regio's. Zo wordt samen met partners uitvoering gegeven aan concrete gebiedsopgaves zoals Eindhoven XL en (zie [Statenmededeling](#)) 't Zoet in Breda (zie [Statenmededeling](#)), maar ook aan de ontwikkeling van gebieden in andere gemeenten. In een aantal middelgrote gemeenten hebben we de werkzaamheden zoals opgenomen in de intentieovereenkomsten afgerond en wordt nu gewerkt aan het vervolg van de samenwerking.

De woningbouwopgave is onverminderd groot. Tot en met 2023 liggen we nagenoeg op koers ten opzichte van het benodigde gemiddelde aantal van 13.500 per jaar tot 2035 (zie [bevolkings- en woningbouwprognose](#)). Op Flevoland na kende Brabant naar verhouding de hoogste voorraadgroei in 2023 vergeleken met andere provincies. Voor 2024 voorzien we echter stevige druk op het bereiken van deze doelstelling. We zullen echter ook komende jaar maximale inzet plegen om het verschil ten opzichte van onze doelstelling zo klein mogelijk te houden. Dit doen we via tal van activiteiten zoals onder andere de voortzetting van de [Versnellingstafels](#) en de regeling [Flexpool Wonen](#).

Ten aanzien van Werklocaties wordt via het programma [Grote Oogst](#) gewerkt aan het versneld verduurzamen van 12+1 (Moerdijk) bedrijventerreinen. In 2023 zijn daarvoor de plannen van aanpak opgesteld met een diversiteit aan verduurzamingsmaatregelen. Op basis van het Bestuursakkoord 2023-2027 zetten we in 2024 in op het doorzetten en thematisch verbreden van de aanpak (zie verder [memo gedeputeerde](#)). Ook is ter ondersteuning van het selectieve clusteringsbeleid grootschalige logistiek, op basis van eerdere afspraken hierover met de regio's, in 2023 de Interim Omgevingsverordening gewijzigd, zie Statenvoorstel [PS 27/23](#).

Tot slot is op 27 oktober 2023 door PS het beleidskader Leefomgeving vastgesteld ([PS 77/22](#)). Ook is het beleidskader Wonen en Werken vastgesteld door GS en wordt voorgelegd aan PS.

De uitvoering van de [Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 \(BOS\)](#) is onverminderd verdergegaan. Daarbij hebben we steeds ingespeeld op de onzekerheden die verbonden zijn aan de landelijke beleidsontwikkelingen. Vanuit het huidige stikstofbeleid hebben we ook actief bijgedragen aan de beleidsontwikkeling n.a.v. de natuurdoelanalyses, die aantonen dat de huidige beleidsinzet niet voldoende is. Hierbij gaat het juist om daadwerkelijke depositieverlaging, waarbij we in aansluiting op landelijk beleid en landelijke verantwoordelijkheden ook gezocht hebben naar een eigen Brabants handelingsperspectief. Het ontwikkelde beleid wordt (mede) verankerd in het Brabants Programma

Landelijk Gebied (BPLG) en in de aangekondigde Herijking van de BOS, waarbij we ook het structurele overleg met onze stakeholders via het Brabants Platform Stikstof en de Brabantbrede Tafel Stikstof hebben benut.

Begin 2024 is er een [tussenuitspraak](#) Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) door RvS gedaan. Een stap in de goede richting, maar nog geen definitief 'go'. Extra onderbouwing over extern salderen is nodig.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Verbeteren van omgevingskwaliteit

Indicator:

- Werkend stelsel om wettelijke taken, zoals beoordeling van ruimtelijke plannen, onder de Omgevingswet uit te kunnen voeren

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

In 2023 zijn in totaal 3.092 plannen door de gemeenten aangeboden, waarvan 1.250 in de laatste 2 maanden. Vanwege de onzekerheden die samenhangen met de komst van de Omgevingswet hebben veel gemeenten er eind 2023 voor gekozen nog veel ontwerpbestemmingsplannen aan GS aan te bieden. Deze plannen kunnen dan nog onder de oude Wet ruimtelijke ordening worden afgehandeld. Zie verder [statenmededeling](#)).

Uitvoering geven aan nieuwe Omgevingswet

De nieuwe omgevingswet is per 1 januari 2024 ingevoerd. Het stelsel werkt. Dit wil niet zeggen dat het optimaal functioneert. De komende tijd werken we aan de optimalisatie van het systeem. Zie ook statenmededeling [Inwerkingtreding Omgevingswet - Klaar voor de start](#)

Uitvoering geven aan verstedelijkingsstrategie middels het vaststellen ontwikkelperspectief en uitvoeringsafspraken NOVEX stedelijk Brabant

Het ontwikkelperspectief NOVEX Stedelijk Brabant is eind oktober 2023 vastgesteld. In het Ontwikkelperspectief zijn de ontwikkelprincipes uit de verstedelijkingsstrategie vertaald naar een aantal hoofdkeuzes en eerste uitvoeringsafspraken op het schaalniveau van heel stedelijk Brabant en op het niveau van de 4 stedelijke regio's daarbinnen. Op basis hiervan pakken we in 2024 de uitvoering op in gezamenlijke uitvoeringsagenda van provincie, Rijk, waterschappen en stedelijke regio's. Zie verder (zie [Statenmededeling Ontwikkelperspectief voor NOVEX gebied Stedelijk Brabant](#)).

Participeren in 10 tot 12 stedelijke transformaties

- De participatie in 10-12 gebiedstransformaties loopt op koers. Zo zijn belangrijke stappen gezet ten aanzien van gebiedsontwikkeling Fellenoord in Eindhoven. Begin 2023 is de wensen en bedenkingenprocedure doorlopen en zijn door PS-middelen beschikbaar gesteld (zie voorstel [PS 71/22](#)). Voorts is met de gemeente Eindhoven een samenwerkingsovereenkomst gesloten voor de uitvoering waarvoor begin 2024 een aparte entiteit is opgericht (zie verder [Statenmededeling](#)). Daarnaast is in het voorjaar 2023 het ontwikkelperspectief gebiedsontwikkeling 't Zoet in Breda vastgesteld (zie [Statenmededeling](#)).

Faciliteren transformatie landelijk gebied

- In 2023 is uitvoering gegeven aan [VAB impuls](#), waarbij de eigenaren van leegstaande agrarische bedrijven via een voucherregeling worden begeleid in omschakeling, sloop of herbestemming van hun locatie. In 2024 zal de VAB impuls worden voortgezet waarbij daarbij de nadruk meer komt te liggen op leegkomende en in mindere mate op leegstaande agrarische bedrijven.

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)

- Eind 2023 is de Handreiking passende beoordeling Luchtwassers beschikbaar gesteld. Vanuit het stikstofloket hebben we in 2023 naast structurele en informerende werkzaamheden ook circa 40 casussen ondersteund. Vanwege de onzekerheden rondom transacties die leiden tot een Wnb-vergunning hebben we vooral ondersteuning geboden door het informeren, beantwoorden van vragen en bespreken van andere mogelijkheden.

Met betrekking tot de stoppersregeling piekbelasters (MGA1) zijn per eind 2023 zeven van de acht deelnemende bedrijven daadwerkelijk gestopt. De achtste deelnemende partij stopt begin 2024.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

Indicatoren:

- Toename woningvoorraad: in de periode 2022 t/m 2030 worden, in lijn met de Nationale Woon- en Bouwagenda (NWBA), 119.500 woningen (ca. 13.250 per jaar) aan de voorraad toegevoegd, waarvan:
 - 36.000 sociale huurwoningen (ca. 4.000 per jaar)
 - 43.750 middeldure huur- (< € 1.000,-) en betaalbare koopwoningen, onder de € 355.000 (ca. 4.850 per jaar).
- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. tweederde van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.

- Tot en met 2023 liggen we met gemiddeld 13.200 voorraadgroei per jaar nagenoeg op koers ten opzichte van de doelstelling van 13.500 per jaar tot 2035. Op Flevoland na (+1,8%) kende Brabant (+1,1%) naar verhouding de hoogste voorraadgroei in 2023 vergeleken met andere provincies. Voor 2024 verwachten we echter een terugloop van de voorraadgroei (huidige prognose 10.500). De oorzaak voor de teruglopende groei hangt samen met vele factoren, waaronder bouw- en energieprijzen, renteontwikkelingen, juridische procedures, etc. We blijven ons met tal van activiteiten zoals de [Versnellingstafels](#) en de regeling [Flexpool Wonen](#) inspannen om het bouwtempo weer op het benodigde niveau te krijgen.

Gegevens over de prijsverdeling van de woningbouw in 2023 komen in de loop van 2024 beschikbaar. Het planaanbod voor woningbouw voor de korte termijn geeft hiertoe al wel een indicatie. Van die plancapaciteit bestaat 26% uit sociale huurwoningen en in totaal 68% uit woningen in het betaalbare segment.

Uit onze jaarlijkse monitoring van het planaanbod voor woningbouw in Brabant blijkt, dat in de komende vijf jaar van alle onherroepelijke plannen 69% is voorzien op een binnenstedelijke locatie. In de loop van dit jaar komen de feitelijke gegevens beschikbaar.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Actualiseren van regionale afspraken over woningbouwaantallen, betaalbaarheid en doelgroepen

- In maart 2023 zijn vier regionale woondeals opgesteld: West-Brabant-West, de Stedelijke Regio Breda-Tilburg (SRBT), Zuidoost-Brabant en Noordoost-Brabant. Zowel Rijk, provincie, gemeenten als woningcorporaties hebben samengewerkt bij het opstellen van de woondeals. In de vier regionale woondeals zijn ook diverse afspraken vastgelegd over overkoepelende thema's. Zo heeft elke regio afspraken gemaakt over woningbouwaantallen, dat 2/3 van de te ontwikkelen woningen in het betaalbare segment dient te vallen en dat 30% van de woningen een sociale huurwoning dient te zijn. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt over verschillende aandachtsgroepen zoals arbeidsmigranten, woonwagengewoners of studenten. Zie verder de [Statenmededeling](#).

Stimuleren van nieuwe woonvormen

- In 2023 is uitvoering gegeven aan de eind 2022 vastgestelde regeling Collectieve wooninitiatieven en sociale ondernemingen. Met deze regeling stelt de provincie subsidies beschikbaar voor de haalbaarheidsfase en renteloze leningen voor de ontwikkelfase van duurzame en betaalbare woningbouwprojecten van collectieve initiatiefnemers en sociale ondernemingen. Zie verder [Statenmededeling](#). Ook zijn, conform Bestuursakkoord 2023-2027, mogelijkheden onderzocht m.b.t. het (versneld) realiseren van tijdelijke huisvesting door middel van circa 2.000 flexwoningen. Hiermee helpen we doelgroepen die op de reguliere woningmarkt moeilijk aan een woning komen en dragen wij bij aan circulariteit. Op basis van de uitwerking van het bestuursakkoord zal hier in 2024 verder invulling aan worden gegeven.

Actualiseren informatie over bevolking, bouwen en wonen

- De bevolkings- en woningbehoefte zijn geactualiseerd. Zie verder statenmededeling [Voortgangsrapportage Wonen 2022 / 2023 Bevolking, woningbouw en planaanbod in Noord-Brabant](#) en statenmededeling [Bevolkings- en woningbouwprognose Noord-Brabant, actualisering 2023](#).

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Verbeteren van vitaliteit en toekomstbestendigheid van werklocaties

Indicatoren:

- **Ontwikkeling van werklocaties**

Per regio/Regionale Omgevingsoverleggen komen we tot een afsprakenkader om de vraag naar en aanbod van werklocaties/bedrijventerreinen in evenwicht te brengen en te houden. Vraaggericht ontwikkelen maakt daarvan deel uit.

- **Verduurzamen van werklocaties**

13 bedrijventerreinen, waar maatregelen worden genomen betreffende de energietransitie, circulariteit en klimaatadaptatie (grote "oogst")

- **Versterken campussen**

Positie van campus in ecosystemen te versterken en daarmee toename van bedrijvigheid en aantal werknemers:

Aantal bedrijven: 2023 > 2022

Aantal werknemers: 2023 > 2022

- V.w.b. de voortgang op het bereiken van de doelstellingen lopen we op koers. Vooral m.b.t. XXL-logistiek, Grote Oogst en komen tot regionale afspraken zijn stappen gezet.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ondersteunen van verduurzaming op 13 'Grote Oogst' locaties

- Er zijn voor 12 'Grote Oogst' locaties Plannen van Aanpak opgesteld. De verduurzaming van industrieterrein Moerdijk krijgt via andere trajecten vorm en inhoud. Op basis van het Bestuursakkoord 2023 - 2027 zetten we in 2024 in op het doorzetten van de aanpak.

Faciliteren van campussen

Actualiseren van (regionale) afspraken inclusief (on)mogelijkheden XXL-logistiek

- In september 2022 hebben GS nieuwe prognoses voor de ruimtebehoefte van bedrijventerreinen vastgesteld. Regio's/gemeenten zijn gevraagd om uiterlijk eind 2023 nieuwe regionale afspraken te maken, mede gebaseerd op deze nieuwe prognoses. De regio's hebben stappen gezet, maar de definitieve afspraken worden naar verwachting medio 2024 gemaakt.

Ter ondersteuning van het selectieve clusteringsbeleid grootschalige logistiek met regionale meerwaarde, zijn eind 2022 wel in alle regio's afspraken gemaakt met gemeenten over beperking van de ontwikkeling van grootschalige logistiek op ongewenste locaties. Deze afspraken zijn de basis geweest voor de wijziging van Interim Omgevingsverordening (grootschalige logistiek) in 2023, zie Statenvoorstel [PS 27/23](#).

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte ([ORR](#))
- Brabantse Ontwikkelmaatschappij (BOM)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Verschil begroting - realisatie
Lasten				
Programmalasten	23.699 N	27.692 N	25.350 N	2.341 V
Toegerekende organisatiekosten	7.983 N	11.717 N	10.789 N	928 V
Totaal Lasten	31.681 N	39.409 N	36.140 N	3.269 V
Baten				
Programmabaten	790 V	20.045 V	16.281 V	3.764 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	242 V	242 V
Totaal Baten	790 V	20.045 V	16.522 V	3.523 N
Saldo van baten en lasten	30.891 N	19.364 N	19.618 N	254 N

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

2. Ruimte en wonen - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	3.269 V
Opkoopregeling piekbelasters	3.712 V
Twee aktes van levering zijn uitgesteld omdat nog niet voldaan werd aan de richtlijnen van de Piekbelastersregeling. Deze aktes worden naar verwachting begin 2024 gepasseerd.	
Flexpool Wonen	294 N
Er zijn in het kader van de subsidieregeling Flexpool Wonen meer subsidies verstrekt dan eerder was geprognostiseerd.	
Ontwikkelbedrijf	46 V
Betreft lagere uitgaven dan geraamd voor out of pocketkosten ontwikkelbedrijf, waaronder tbv kadastrale gegevens.	
Saldo van overige onder-/overschrijdingen Wonen, Werken, Leefomgeving	82 V
Toegerekende organisatiekosten	216 N
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet hoger uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	61 N

2. Ruimte en wonen - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	3.523 N
Opkoopregeling piekbelasters	3.712 N
Twee aktes van levering zijn uitgesteld omdat nog niet voldaan werd aan de richtlijnen van de Piekbelastersregeling. Daardoor zijn er minder kosten ten laste gebracht van de SPUK Opkoopregeling piekbelasters van het rijk. Deze aktes worden naar verwachting begin 2024 gepasseerd.	
Flexpool Wonen	294 V
Vanwege hogere uitgaven dan geraamd tevens hogere onttrekking bijdrage Rijk.	
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	242 V
De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	346 N

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

Als provincie hebben we wettelijke taken om te komen tot een klimaatrobuust water- en bodemsysteem. We werken aan schoon, voldoende en veilig water, een schone en vitale bodem en aan klimaatadaptatie. De opgaven zijn groot en urgent: de huidige toestand van water en bodem in Brabant is op veel plekken onvoldoende en er wordt niet voldaan aan de wettelijke doelen ([Europese Kaderrichtlijn water – KRW](#)) voor waterkwaliteit en tegengaan van verdroging. Veel natuurgebieden in Brabant zijn daarbij structureel verdroogd.

De KRW is daarbij niet vrijblijvend: uiterlijk eind 2027 moeten alle wateren in een goede toestand zijn. In 2023 zijn diverse projecten - beek- en kreekherstel, hydrologische maatregelen voor Natura2000 en Natte Natuurparels – gerealiseerd, zoals project Vloeiweide Breda, Kleine Beerze en Reusel-de Mierden. Deze projecten zijn met en door de waterschappen uitgevoerd in het kader van lopende programmering van projecten en maatregelen uit de Maatwerkovereenkomsten en DHZ afspraken.

Klimaatverandering wordt steeds actueler, zoals ook blijkt uit de afgelopen jaren met extreme wateroverlast (2016, 2021) en langdurige perioden van droogte en warmterecords (2014, 2018, 2019, 2020). En ook in 2022 en 2023 zagen we hittegolven en extreme droogte in Europa vroeg in het jaar, gevolgd door piekbuien met veel wateroverlast. Het jaar 2023 was zelfs het warmste én natste jaar ooit gemeten (zie ook de Klimaatverhalen op www.klimaatadaptatiebrabant.nl). In oktober 2023 zijn de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI verschenen.

In 2023 zijn we gestart met de uitvoering van het project [BodemUP 2.0](#) om de bodemvitaliteit te versterken. Met BodemUP 2.0 helpen we de komende jaren 2000 Brabantse boeren bij het nemen van maatregelen om de bodem- en waterkwaliteit en het productievermogen te verbeteren. Daarnaast is in 2023 het [Netwerk Vitale Bodem Brabant](#) gelanceerd.

Naast verdere uitvoering van het Regionaal Water- en Bodem Programma ([RWP](#)) stond 2023 in het teken van beoordeling en implementatie van aanvullend beleid, onder meer het rijksbeleid 'Water en Bodem Sturend'. Naar verwachting is hiervoor in 2024 een [beleidsaanvulling](#) van het provinciale RWP 2022-2027 nodig. Daarnaast is verdere invulling gegeven aan de onderdelen water en bodem in de [ruimtelijke puzzel](#) van Brabant en het Brabants Programma Landelijk gebied (BPLG), welke in juli 2023 aan LNV zijn aangeboden.

De afgelopen maanden hebben het beeld bevestigd dat de in het RWP vastgestelde opgave voor water en bodem, het beschikbare budget van het RWP overstijgt (zoals reeds als risico gemeld bij de [Visie Klimaatadaptatie](#) en [Statenvoorstel RWP](#)), waarbij we tevens een druk op het budget zien vanuit uitvoeringsrisico's op diverse terreinen. We kijken naar een aanscherping van dit beeld en zoeken tegelijkertijd naar aanvullende financiering zoals vanuit het Transitiefonds landelijk gebied en natuur.

De aanpak van de spoedeisende bodemsaneringen (inclusief de sanering van het Chemie-Pack terrein in Moerdijk) loopt conform planning. Daarnaast is de provincie gestart met de sanering van twee bodemverontreinigingen en wordt er op drie locaties onderzoek verricht naar de omvang van de bodemverontreiniging, die ontstaan zijn door de lozing van drugsafval in de bodem. De provincie pakt deze bodemverontreinigingen aan vanuit haar 'vangnet'-bevoegdheden onder de Wet Bodembescherming. Ten aanzien van de diffuse verontreiniging met PFAS in de bodem is onderzoek gestart naar bronlocaties in Brabant.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Voldoende Water. Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).

Bovenstaande indicatoren vergen een lange termijn aanpak en medewerking van veel partijen. Daarom hebben we in 2021 nadere afspraken gemaakt met onze waterpartners in het Grondwaterconvenant 2021-2027, de [Droogteagenda 2023-2040](#) en de Maatwerkovereenkomsten met de waterschappen (MOKs). Daarnaast is Gedeputeerde Staten met Brabant Water een nieuwe [bestuursovereenkomst 2023-2030](#) aangegaan voor een duurzame drinkwatervoorziening in de toekomst, waarbij ook afspraken richting de industrie zijn opgenomen. In de ingediende aanvragen van de waterschappen voor de Bijdrageregeling Water en Bodem, zien we dat er nog relatief weinig middelen naar de waterschappen gaan voor projecten gericht op verdrogingsbestrijding ten behoeve van de natte natuurparels en het in balans brengen van het grondwatersysteem. Via de adaptieve programmering voeren we hierover het gesprek met de waterschappen ten aanzien van de lopende /toekomstige programmering van maatregelen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Grondwateronttrekkingen

Indicator	2023	2024	2025	2026
Omvang vergunde grondwateronttrekkingen in mln. kubieke meter	285	(*)	(*)	(*)

(*) afhankelijk van de ontwikkelingen, de streefwaarde geeft nu de totale vergunde omvang aan van drinkwaterbedrijven en industrie weer, van de vergunningen waar de provincie bevoegd gezag voor is.

In 2023 is de omvang vergunde grondwateronttrekkingen minder dan 285 mln. m³. Verminderen van de grondwateronttrekkingen vragen een lange termijn aanpak. In de [Droogteagenda](#) zijn doelstellingen ten aanzien van de gewenste reductie van onttrekkingen met o.a. de drinkwaterbedrijven, de grote industrie en agrariërs afgesproken. De afspraken werken we uit in afzonderlijke trajecten, waaronder:

- Met de agrariërs werken we aan nieuw beregeningsbeleid, dat past bij de hydrologische randvoorwaarden uit de Wet Natuurbescherming. In 2023 zijn afspraken

gemaakt over de contouren van dat nieuwe beleid en zijn 3 pilots gestart om het nieuwe beleid in de praktijk te testen en verrijken.

- Met de grote industrie is in 2023 ingezet op kennisuitwisseling tussen bedrijven.
- En met ingang van 2023 is de grondwaterheffing verhoogd.

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

Indicator	2023	2024	2025	2026
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief)	300	3.500	6.500	8.000
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief)	300	7.000	13.000	18.000

- Tot en met 2023 is 739 ha Natte Natuurparel hersteld. Daarnaast is er ca 1.100 ha aan NNP projecten beschikt via de 1^e tranche bijdrageregeling van Water en Bodem. Deze projecten komen de komende jaren in uitvoering. In 2024 volgen nieuwe subsidieaanvragen vanuit de waterschappen in het kader van de 2^e tranche bijdrageregeling Water en Bodem. De opsplitsing van de indicatoren binnen en buiten natte natuurparels blijkt in de praktijk niet haalbaar. We komen met een voorstel voor aanpassing van deze indicatoren bij Burap-II 2024.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Schoon Water. Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden

Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde.

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling om '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

- De waterkwaliteit voldoet niet overal aan de wettelijke eisen. Dit komt mede doordat het in uitvoering krijgen van oppervlaktewaterprojecten door de gebiedspartners meer tijd vergt dan voorzien, en het effect van maatregelen in grondwaterbeschermingsgebieden door de complexiteit van het bodem- en watersysteem pas met enkele jaren vertraging zichtbaar is (mede door nalevering van vervuiling). Daarnaast verhinderen externe factoren het behalen van de provinciale doelstellingen, zoals vervuiling vanuit Vlaanderen, effecten van klimaatverandering en wetgeving vanuit het Rijk en EU ten aanzien van mest en bestrijdingsmiddelen.

In het kader van 'drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander' constateren we dat schoon drinkwater een essentiële basis vormt voor een gezond leven en hanteren we als gezondheidsindicator het "Aantal van 8 meest met nitraat vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden die moeten voldoen aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025".

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Schoon grondwater

Indicator	2023	2024	2025	2026
Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan 7 ^e NAP in de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden (*)	65%	70%	80%	
Aantal van de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025	6	6	8	
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2022-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig)	80%	80%	80%	80%

(*) Het 7^e NAP heeft een looptijd tot en met 2025.

Schoon oppervlaktewater.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en krekken en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027)	28	300	400	410
Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratieknelpunten (KRW-doelstelling 232 stuks in 2027)	34	125	150	155

Tot en met 2023 is 28 km beek- en kreekherstel uitgevoerd en zijn 18 vismigratieknelpunten opgelost. Daarnaast zijn er diverse projecten in uitvoering. In 2024 volgen nieuwe subsidieaanvragen vanuit de waterschappen in het kader van de 2^e tranche bijdrageregeling Water en Bodem.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Veilig Water. Veiligheid tegen hoogwater in het hoofdwatersysteem en het regionaal watersysteem

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig. (100% voldoet aan de norm).

De rivierverruimingsprojecten en de verbetering van de primaire waterkeringen gebeurt door de gezamenlijke partners via een gebiedsgerichte aanpak. De verbetering van de regionale keringen verloopt volgens planning. In 2023 zijn we verder gegaan met de uitkomsten van de [Kamerbrief over "Water en Bodem sturend"](#) en analyseren we en reageren richting het Rijk op het nieuwe programma Integraal Riviermanagement (IRM). De Kamerbrief en IRM kunnen impact hebben op reservering van extra ruimte binnen- en buitendijks voor toekomstige rivierverruiming en dijkverbeteringen en mogelijke nieuwe projecten.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen:</i>				
– Brabantse Delta	21,4			34(***)
– Aa en Maas (*)				
– De Dommel (*)		(**)		
– Rivierenland				

(*) aan de hand van laatste toetsing spelen er bij deze waterschappen geen verbeteropgaven (alleen beheer en onderhoud). De volgende toetsingscyclus is niet voor eind 2026 gepland.

(**) nader te bepalen: in 2024 worden de keringen langs de Afgedamde Maas getoetst, voornamelijk op piping. Daarna pas inzicht in mogelijke verbeteropgave.

(***) aanvullende opgave bovenop de bestaande dijken ten aanzien van nieuwe dijk voor waterbergingsgebied met natuurontwikkeling langs de Mark.

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)</i>				
• Meanderende Maas	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Oeffelt	Planuitwerking	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie t/m 2027
• IRM pilot Hoogwater 's-Hertogenbosch / Crèvecoeur	Vervolgsafspraken	Vervolgsafspraken in combinatie met aanpak in regionaal watersysteem		
• Verlengde brug Veerweg Alphen	Realisatie	Afronding		

De lopende rivierverruimingsprojecten die binnen Brabant zijn gelegen zijn 'Ruimte voor de Maas bij Oeffelt' en 'Meanderende Maas' (incl. de dijkversterking Ravenstein-Lith). Beide projecten zijn in de planuitwerkingsfase. Bij project 'Oeffelt' spelen belemmeringen als gevolg van gestegen kosten (inflatie) en het toekomstig eigenaarschap van het nieuwe brugdeel (dat

nodig is over de te creëren doorstroomopening in het landhoofd van de aanbrug N264 van Oeffelt naar Gennepe).

Voortgang ruimtelijke inbedding en wettelijke goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken

Indicator	2023	2024	2025	2026
• Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas)	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Cuijk-Ravenstein	Planuitwerking	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Lith-Bokhoven	Voorverkenning	Verkenning		
• Moerdijk-Drimmelen		Verkenning	Verkenning	
• Doeveren	Verkenning	Verkenning/ Planuitwerking		
• Geertruidenberg-Amer-Donge-Wilhelminakanaal (GeA-WAD)	Voorverkenning/ Ingangstoets	Voorverkenning		
• Standhazensedijk-Drimmelen (versnelde aanpak binnen Moerdijk-Drimmelen)	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	
• Willemstad-Noordschans	Verkenning	Verkenning		

 De dijkversterkingsprojecten van de primaire keringen worden geprogrammeerd door het rijk en de waterschappen in [het nationale Hoogwaterbeschermingsprogramma](#) (HWBP). De prioritering vindt plaats op basis van urgentie. In de tabel zijn de fases vermeld zoals gehanteerd in het HWBP. Binnen Brabant zijn veel dijkversterkingen urgent.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Vitale Bodem. Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit

Indicator:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurparels, in de voedingsgebieden voor strategische grondwaterreserves, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
- het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Een vitale landbouwbodem verhoogt het natuurlijke productievermogen van de grond en vergroot de weerbaarheid van de gewassen tegen gewasziekten. Een vitale bodem gaat efficiënt om met mineralen en beperkt zo het uitspoelen van nutriënten naar het grond- en oppervlaktewater. Een vitale bodem draagt bij aan een gevarieerd bodemleven en biodiversiteitsherstel.

Hoe vitaler de bodem is, hoe beter de effecten van klimaatverandering (zoals lange perioden van droogte en extreme regenbuien) opgevangen kunnen worden.

Voor bodemvitaliteit zijn nog geen breed geaccepteerde normen. Hier vindt landelijk en Europees nog de discussie over plaats. Herstel van de vitaliteit van de bodem vergt meerjarige inzet en effecten zijn pas na enkele jaren merkbaar. Daarom staan deze langetermijnindicatoren op oranje.

In 2023 is gestart met de uitvoering van BodemUP Brabant. Daarnaast zijn de voorbereidingen getroffen zodat we in 2024 kunnen starten met het monitoren van de genomen maatregelen binnen BodemUP.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp en/of Natuur-inclusieve landbouw / biologische landbouw	3.000	6.000	12.000	20.000

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500	500	500

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Klimaatadaptatie. Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid.

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

Een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Brabant vereist een transitie in het stedelijk en landelijk gebied. Waar Brabant nog volledig is ingericht op het zo snel mogelijk afvoeren van water, moeten we de omslag maken naar het vasthouden en koesteren van water. We staan nog aan het begin van deze transitie. De komende jaren zullen onder meer de ontwikkelingen in het kader van het Brabants Programma Landelijk Gebied en het Ruimtelijk Voorstel met de regionale uitwerking van de [Kamerbrief "Water en Bodem sturend"](#) sterk bepalend zijn voor de voortgang op een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Brabant. De gewenste transitie in de omgang met water in het licht van een veranderend klimaat vereist ook een omslag in denken en handelen én samenwerking door alle partijen in Brabant, van inwoner tot bedrijfsleven. In 2023 zijn de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI verschenen. In vergelijking met de vorige KNMI-scenario's uit 2014 zijn de zeespiegelstijging, de temperatuurstijging in de zomer en de droogte aanzienlijk naar boven bijgesteld. Onduidelijk is of onze inspanningen voldoende blijken met het oog op de snelheid en impact van klimaatverandering. Daarom staat deze indicator op 'oranje'.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'

Indicator	2023	2024	2025	2026
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1	1	1
Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	30%	50%	70%	90%

Concrete aanpak in projecten en gebieden

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal medegefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief)	10	15	20	25

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV
- Brabant Water
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

3. Water en Bodem

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Vershil begroting - realisatie
<u>Lasten</u>				
Programmalasten	46.205 N	41.620 N	41.679 N	59 N
Toegerekende organisatiekosten	4.761 N	6.840 N	5.587 N	1.253 V
Totaal Lasten	50.966 N	48.460 N	47.266 N	1.194 V
<u>Baten</u>				
Programmabaten	6.048 V	11.401 V	13.153 V	1.753 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	922 V	922 V
Totaal Baten	6.048 V	11.401 V	14.075 V	2.675 V
Saldo van baten en lasten	44.918 N	37.060 N	33.191 N	3.869 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

3. Water en Bodem - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	1.194 V
Toegerekende organisatiekosten	1.253 V
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet lager uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	59 N

3. Water en Bodem - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	2.675 V
Rijksbijdragen via specifieke uitkeringen	690 V
De provinciale uitgaven die ten laste konden worden gebracht van de specifieke uitkeringen van het Rijk aangaande met name 2e fase Deltaprogramma zoetwater, Bestuursovereenkomst Nitraat en het rivierverruimingsproject Oeffelt waren hoger dan geraamd.	
Inkomsten grondwaterheffing	296 V
De inkomsten uit de grondwaterheffing waren met € 4,1 mln. in 2023 € 0,3 mln. hoger dan geraamd.	
Bodem	566 V
De inkomsten m.b.t. SPUK Bodemsanering u.h.v. drugsafval waren € 0,5 mln. hoger dan geraamd. Dit is budgettair neutraal, want hier staan ook hogere lasten tegenover.	
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	922 V
De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	201 V
<hr/>	

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

Natuur

Het programma ligt grotendeels op koers. In de afgelopen tijd is voortvarend doorgewerkt aan de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant en het herstel van de N2000-gebieden.

In 2023 is de [Uitvoeringsagenda Natuur 2023-2027](#) vastgesteld. Provinciale Staten zijn hierover via een [Statenmededeling](#) geïnformeerd. 2023 is het eerste jaar van de inwerkingtreding van dit nieuwe beleidskader en het Uitvoeringsprogramma.

Via [Burap-I 2023](#) zijn de doelen en bijbehorende indicatoren voor Natuur zoals vastgesteld in het [Beleidskader Natuur 2023-2030](#) verwerkt in de provinciale begroting. Omdat het Beleidskader Natuur is vastgesteld na verzending van de Begroting 2023 aan PS zijn de toelichtingen op de doelstellingen en prestaties voor Natuur terug te vinden in Burap-I 2023 in plaats van in de Begroting 2023.

Uit [de natuurdoelanalyses die voor vijftien Natura2000 gebieden zijn opgeleverd](#) is gebleken dat in alle gebieden een of meerdere habitats/soorten vallen onder de categorie "nee, tenzij". Dit betekent dat behoud op dit moment niet geborgd is en de instandhoudingsdoelstellingen buiten bereik zijn en aanvullende maatregelen genomen moeten worden om de instandhoudingsdoelstellingen op termijn te halen. Inmiddels zijn de natuurdoelanalyses van tien Brabantse gebieden [beoordeeld door de Ecologische Autoriteit](#). Uit de adviezen blijkt dat de natuurdoelanalyses goed in elkaar zitten en de conclusies over de habitats/soorten worden gedeeld.

Groenblauwe gebiedsgerichte aanpak

De uitvoering van het natuurbeleid wordt voor wat betreft de gebiedsgerichte maatregelen meer in samenhang met andere opgaven (water, bodem, stikstof, klimaat, landbouw) opgepakt in de [groenblauwe gebiedsgerichte aanpak](#). In circa 150 gebieden in Noord-Brabant wordt gewerkt aan de uitvoering van de groene en blauwe opgaven. In en rondom zeventien van deze gebieden komen veel opgaven nauw samen. Het gaat hier om veertien stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en om drie gebieden met een grote klimaatopgave (van de 21 N2000 gebieden). U bent via twee Statenmededelingen geïnformeerd over [de voortgang van de gebiedsprocessen groenblauwe gebiedsgerichte aanpak](#) en [de voortgang van het instrumentarium van de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak](#).

Brabants Programma Landelijk Gebied

In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) heeft het Rijk aan de provincies gevraagd om aan de slag te gaan met de uitwerking van de richtinggevende doelen op het gebied van natuur, water en klimaat en een provinciaal gebiedsprogramma op te stellen.

In juli 2023 heeft de provincie Noord-Brabant een eerste pakket voor het BPLG (Brabants Programma Landelijk Gebied) aan het Rijk aangeboden. Het bevat de Houtskoolschets landelijk gebied én een pakket 'no regret'-maatregelen waar de provincie op korte termijn mee aan de slag wil. Het BPLG is een gecombineerde aanpak van natuur-, stikstof-, water- en klimaatdoelen én de transitie van de landbouw in Brabant. Een flink deel van het bestaande natuurbeleid is onderdeel van het BPLG, zoals Natura 2000 en het Natuurnetwerk. Aanvullend op het bestaande natuurbeleid is de opgave voor 30% natuurherstel volgens de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR), zoals beschreven in het NPLG. Er wordt gewerkt aan een uitvoeringsstrategie BPLG, die ook van invloed is op de werkwijze van de groenblauwe gebiedsgerichte aanpak.

Milieu

- Het [Beleidskader Milieu 2023-2030](#) is vastgesteld, net als de [Uitvoeringsagenda 2023](#). Uitvoeringsagenda 2024-2027 wordt begin 2024 opgesteld.

We willen dat Brabant een fijne en gezonde plek is om te wonen en te ondernemen, nu en in de toekomst. De bescherming van het milieu – om daarmee te zorgen voor een gezonde leefomgeving – is al van oudsher een kerntaak van de provincie.

Schone lucht, water en bodem en weinig tot geen milieuhinder zijn daarvoor basisvoorwaarden, ook voor een goed vestigingsklimaat. Tegelijk is Brabant een drukke provincie en vinden er veel activiteiten plaats. Als de lucht-, water-, bodem- of ondergrondkwaliteit niet op orde zijn, heeft dat effect op het welzijn, de veiligheid, de gezondheid en daarmee de Brede Welvaart van Brabanders. Een ongezond buitenmilieu veroorzaakt 3,5% van alle ziektelast in Nederland.

- Hiermee dragen we bij aan de ambities van de provincie om gezondheid, kwaliteit van leven en welzijn te beschermen en te bevorderen en aan het “steeds beter” uit onze Omgevingsvisie.

Vergunningverlening toezicht en handhaving (VTH)

De Wnb-vergunningverlening voor Natura2000-activiteiten, voor aanvragen met extra stikstofdepositie, is in 2023 als gevolg van de staat van de natuur niet mogelijk totdat er een concreet geborgd maatregelpakket is vastgesteld. Als gevolg van de Porthos uitspraak werd het aan het einde van 2023 wel weer mogelijk om vergunningen te verlenen voor projecten met een geringe uitstoot gedurende de bouwfase, en geen uitstoot gedurende de gebruiksfase van het project. Daarnaast zijn beleidsmatige voorbereidingen getroffen om de stikstofuitstoot verder naar beneden te krijgen met het oog op natuurherstel. Één van de instrumenten waar in dit kader aan gedacht moet worden is de voorbereiding van de ontwikkeling van een intrekings- en aanschrijvingsbeleid als mogelijke maatregel in het Brabants Programma Landelijk Gebied en de Brabantse ontwikkelaanpak stikstof.

Natuur

Pijler Robuuste Natuur

De Brabantse natuur is adequaat beschermd tegen ongewenste ruimtelijke ingrepen. Ze is vitaal en van voldoende omvang om bestand te zijn tegen schommelende omgevingsinvloeden zoals weersextremen. De Brabantse natuurgebieden vormen een onderling aangesloten netwerk waardoor uitwisseling kan plaatsvinden.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Indicator:

- In 2030 is het Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd
- In 2027 hebben we zicht op het beschikbaar hebben van de meeste gronden voor het Natuurnetwerk Brabant (NNB) via verwerving of functieverandering. In het rijksdeel van het NNB wordt gestaag voortgang geboekt maar het is nog onzeker of we de totale opgave van 6.500 hectare Rijks NNB eind 2027 halen. Partners geven aan dat het beschikbaar krijgen van NNB-gronden op vrijwillige basis niet overal tot de gewenste resultaten zal leiden, zeker nu flexibel begrenzen niet meer mogelijk is. Bovendien merken we dat agrariërs wachten op duidelijkheid en mogelijkheden in het kader van het transitiefonds en het Nationaal en Brabants Programma Landelijk Gebied. Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het NNB hebben we voor een deel van de NNB (770 ha van de 9.600 ha) en EVZ-opgave (175 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Indicator	2012 t/m 2027	2023	2024	2025	2026
Gerealiseerde ha (cumulatief)	8.830	6.000	6.700	7.400	8.000

- Zodra de Voortgangsrapportage Natuur (VRN) over 2023 beschikbaar is, wordt er een Statenmededeling opgeleverd met de verworven hectares per 31 december 2023. De cumulatieve realisatie komt naar verwachting uit rond de 5.900 ha. De voor dit jaar beoogde omvang is bijna gehaald. Het grond beschikbaar krijgen voor natuur vordert gestaag maar het tempo waarin dit gebeurt stagneert enigszins, zie ook hierboven voor een toelichting hierop.

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Indicator (BBV-verplichte indicator)	2012 t/m 2030	2023	2024	2025	2026
Gerealiseerde ha (cumulatief)	14.430	8.000	9.000	10.000	11.000

- Zodra de Voortgangsrapportage Natuur (VRN) over 2023 beschikbaar is, wordt er een Statenmededeling opgeleverd met de ingerichte hectares per 31 december 2023. De cumulatieve realisatie komt naar verwachting uit rond de 7.500 ha.

De voor dit jaar beoogde omvang halen we niet. Partners geven aan dat ecologisch en hydrologische inrichting van grotere gebieden vaak wordt uitgesteld totdat alle gronden beschikbaar zijn voor natuur. Dat is in veel gebieden nog niet het geval. Het integraal inrichten van grotere gebieden is efficiënt, zowel wat betreft uitvoeringskosten als de inzet van menskracht.

Realisatie ecologische verbindingzones

Indicator	2012 t/m 2035	2023	2024	2025	2026
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.150	170	300	377	454

- De cumulatieve realisatie per 31 december 2023 is 160 ha. Het realiseren van EVZ's blijft langzaam verlopen omdat het complex is vanwege de betrokkenheid van meerdere grondeigenaren bij een EVZ, die allen bereid moeten zijn om mee te werken. Betrokken gemeenten geven hier vaak geen prioriteit aan. De prijsstijgingen op met name de inrichtingskosten van een EVZ kunnen ook een vertragende factor zijn.

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

Indicator (BBV- verplichte indicator)	2023	2024	2025	2026
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	82.600	83.300	84.300	85.300

- Zodra de Voortgangsrapportage Natuur (VRN) over 2023 beschikbaar is, wordt er een Statenmededeling opgeleverd met de beheerde hectares via het subsidiestelsel Natuur en Landschap per 31 december 2023. De cumulatieve realisatie komt naar verwachting uit rond de 82.500 ha.

Realisatie Faunapassages

Indicator	2023 t/m 2030	2023	2024	2025	2026
Aantal faunapassages (cumulatief)	200	25	50	75	100

- Na een periode van beperkte realisatie is in 2023 met de beschikbaar gestelde bestuursakkoordmiddelen voor faunapassages extra inzet gepleegd op het stimuleren van gemeenten voor de aanleg van faunapassages en zijn 38 subsidieaanvragen gehonoreerd.

Hoewel de realisatie daarvan veelal in latere jaren zal liggen is daarmee een stevige basis gelegd voor de realisatie van de meerjarendoelstelling.

Kwaliteit van het Natuurnetwerk Brabant

Indicator	2023	2024	2025	2026
Percentage van het NNB waarvan het beheertype gelijk is aan het ambitietype	60%	61,5%	63%	64,5%

- Het percentage van het Natuurnetwerk waar het beheertype gelijk is aan het ambitietype komt eind 2023 uit op 60%.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

N2000-gebieden hersteld en versterkt

Indicator:

- De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de VHR mogen nooit achteruit gaan.
 - In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.
- Uit de natuurdoelanalyses blijkt dat het huidige maatregelenpakket (stikstofreductie en natuurherstel (o.a. hydrologische maatregelen)) niet voldoende is om voor alle habitats/soorten de instandhoudingsdoelen te behalen. Het behalen van de instandhoudingsdoelen is voor deze habitats/soorten momenteel buiten bereik. Er moeten aanvullende maatregelen worden genomen om de stikstofdepositie verder te reduceren en de natuur verder te versterken.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten

Indicator	2023	2024	2025	2026
Kwaliteit en kwantiteit VHR-soorten en habitattypen	pm	pm	pm	pm

pm: In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

- Uit de opgestelde natuurdoelanalyses blijkt dat op dit moment de kwaliteit en kwantiteit van beschermde soorten en leefgebieden nog onvoldoende is. Het landelijk monitorings- en rapportagesysteem is in ontwikkeling. Op verschillende plekken binnen de monitoringstrajecten worden de knelpunten steeds duidelijker in beeld gebracht. Het aankomende jaar zal op basis van deze inventarisatie een keuze gemaakt gaan worden in hoe deze knelpunten het beste opgelost kunnen worden. Wanneer kansen zich voordoen om direct knelpunten op te pakken, wordt dat gedaan.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Bossen aangelegd en gerevitaliseerd

Indicator:

- In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020.
- In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.

Het betreft een forse ambitie met vooralsnog beperkte middelen en capaciteit. Onderdeel van de ambitie is om de benodigde middelen te vinden door o.a. medeondertekenaars van het klimaatakkoord op hun medeverantwoordelijkheid aan te spreken, actief te zoeken naar nationale middelen en Europese fondsen en door de ambitie mee te koppelen met andere opgaven zoals woningbouw, energietransitie en circulaire economie. In 2023 is een regeling opgesteld voor bosrealisatie uitgevoerd door het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB). Daarnaast is met middelen vanuit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en Natuur een regeling voor bosrevitalisering opgesteld en zijn voorbereidingen getroffen om aanspraak te maken op aanvullende middelen uit het landelijke Programma Natuur, het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de eigen bestuursakkoordmiddelen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bosuitbreiding en bosvorming

Indicator	2020 t/m 2030	2023	2024	2025	2026
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	13.000	1.000	1.500	2.000	3.000
Gerevitaliseerd bos in ha (cumulatief)	20.000	3.500	5.000	8.000	11.000

In afwachting van een nog te ontwikkelen monitoringssysteem is uit een in onze opdracht uitgevoerde inventarisatie gebleken dat er tot en met 2023 minstens 1.500 ha bos is gerealiseerd en 3.000 ha bos is gerevitaliseerd.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Biodiversiteit beschermd

Indicator:

- In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022

De biodiversiteit staat onder druk, ook buiten de N2000-gebieden. Maatregelen zijn erop gericht om kwetsbare soorten te behouden, maar het resultaat daarvan is met name mede afhankelijk van de mate waarin de transitie naar een duurzame landbouw en energievoorziening en naar een natuurinclusieve samenleving effect sorteren.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Behouden stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren

Indicator	2023	2024	2025	2026
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm	pm	pm	pm

pm: In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld. Het verzamelen van monitoringsgegevens gaat door. De gegevens zijn te vinden op de website [Brabant Inzicht](#).

- Het landelijk monitorings- en rapportagesysteem is in ontwikkeling. Op verschillende plekken binnen de monitoringstrajecten worden de knelpunten steeds duidelijker in beeld gebracht. Het aankomende jaar zal op basis van deze inventarisatie een keuze gemaakt gaan worden in hoe deze knelpunten het beste opgelost kunnen worden. In 2023 zijn weer diverse maatregelen uitgevoerd om leefgebieden van kwetsbare soorten te verbeteren en om de negatieve invloed van invasieve exoten te voorkomen.

Stoppen achteruitgang van kenmerkende soorten van het boerenland

Indicator	2023	2024	2025	2026
Broedparen van kenmerkende vogelsoorten	pm	pm	pm	pm

pm: Voor de beleidsmonitoring in de nieuwe periode van het ANLb (2023-2028) gaan we de trend in het aantal broedparen van boerenlandvogels volgen (door gebieden met en zonder beheer te vergelijken). Hiervoor wordt in 2023 de indicator bepaald en vervolgens de opdracht aanbesteed voor een nulmeting en monitoring in de daaropvolgende jaren.

- Omschrijving indicator en wijze van meten is bepaald en inmiddels is de voorbereiding van aanbesteding opdracht voor nulmeting en monitoring gestart.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit

Indicator:

- In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van het NPLG tussen rijk en provincie is overeengekomen.

- Op 26 oktober jl. heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu de nieuwe stikstofdepositiecijfers voor Natura 2000-gebieden gepubliceerd. Hierover bent u afgelopen najaar geïnformeerd via de [Memo gedeputeerde Actualisatie stikstofcijfers](#). Op basis van de nieuwe depositiecijfers kan voor stikstofgevoelige habitats in Brabantse Natura 2000-gebieden het volgende geconcludeerd worden. In 2021 werd in de 17 van de 21 Natura 2000-gebieden voor ca. 11.500 hectare (ca. 91%) de zogenoemde Kritische Depositiewaarde voor stikstof overschreden. De prognose voor 2030 is dat met ca. 500 hectare afneemt naar ca. 11.000 hectare. Daarmee blijft ca. 86% van het stikstofgevoelige areaal overbelast. De prognose voor 2030 is gebaseerd op de ramingen van het Planbureau voor de Leefomgeving in het kader van de Klimaat- en energieverkenning. Daarmee zou het aandeel stikstofgevoelige Natura 2000 met

een stikstofdepositie onder de Kritische Depositiewaarde toenemen van ca. 9% naar ca. 13%. Op basis van de voorgaande landelijke stikstofcijfers was dit nog ca. 13% respectievelijk ca. 27%. In het najaar publiceert het RIVM de landelijke monitoringscijfers voor monitoringsjaar 2022. Nadat deze geactualiseerde informatie beschikbaar is, zullen wij deze met uw Staten delen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Reductie van emissie van stikstof

Zie programma 2 Ruimte en Wonen voor de indicatoren uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS).

Pijler Brabant Natuurinclusief

Natuur levert een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van Brabant en de Brabanders. Andersom is natuur als vanzelfsprekend onderdeel van andere maatschappelijke, ruimtelijke en economische opgaven en verweven in alle maatschappelijke sectoren.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen

Indicator:

- In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke plannen voor Brabant.
- In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied

De voorbereidingen zijn gestart voor de Brabantse Agenda Natuurinclusief en om gemeenten te stimuleren en te faciliteren bij het opstellen van soortenmanagementplannen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Opstellen plannen voor een 'Natuurinclusief Brabant'

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal plannen in uitvoering	pm	pm	pm	pm

pm: Planning volgt als in 2024 de Brabantse Agenda Natuurinclusief is opgesteld.

In 2023 zijn de voorbereidingen gestart voor het opstellen van de Brabantse Agenda Natuurinclusief.

Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal SoortenManagementPlannen (cumulatief)	pm	pm	pm	pm

pm: Planning volgt als de subsidieregeling opengesteld wordt en duidelijk is hoeveel middelen hiervoor vanuit het rijk beschikbaar komen.

- In 2023 zijn belangrijke voorbereidingen getroffen om, met gebruikmaking van de specifieke uitkering die eind 2023 van het rijk is ontvangen, gemeenten te stimuleren en te faciliteren bij het opstellen van soortenmanagementplannen.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen

Indicator:

- In 2030 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering

- De actuele situatie is nog onveranderd: actie op dit onderdeel is afhankelijk van financiering uit het transitiefonds Landelijk Gebied (NPLG). Een eerste tranche (de zogenaamde no-regret middelen) zouden aanvankelijk medio 2023 beschikbaar komen, maar de besluitvorming hierover heeft nog altijd niet plaatsgevonden, waardoor hier sprake is van minimaal een jaar vertraging om bijbehorende acties op te kunnen starten.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Aanleg en herstel van landschapselementen

Indicator	2023	2024	2025	2026
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm	pm	pm	pm

pm: In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

- De landelijke monitoringssystematiek is gekoppeld aan afspraken met het Rijk over de inzet van middelen uit het transitiefonds Landelijk Gebied ten behoeve van de groenblauwe dooradering. Daaronder vallen landelijke afspraken over de definitie van landschapselementen die hierbij meegeteld worden om voortgang te kunnen volgen op een wijze die landelijk vergelijkbaar is. Omdat besluitvorming over de bijbehorende middelen nog niet heeft plaatsgevonden is ook de systematiek nog niet beschikbaar. De bestaande provinciale Stimuleringsregeling Landschap is in 2023 in overleg met partners (Waterschappen en gemeenten) verlengd tot eind 2025 om in afwachting van uitkomst NPLG de bestaande samenwerking niet tot stilstand te laten komen.

Pijler Natuur voor en door Brabanders

Brabanders voelen zich verbonden met de natuur in natuurgebieden, in de stad, het dorp en het agrarisch gebied.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Meer groen in de directe omgeving

Indicator:

- In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023.

De methodiek voor deze indicator is inmiddels bepaald en de opdracht wordt nu aanbesteed: hiermee is het mogelijk om in 2024 op basis van beschikbare gegevens een nulmeting voor 2023 uit te voeren. Deze meting herhalen we in 2026 en 2030. Met deze indicator volgen we de algemene trend en relateren we het effect van onze eigen acties die hieraan kunnen bijdragen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Stimuleren vergroening van de wijk

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal m2 groen per gemeente in de bebouwde kom	pm	pm	pm	pm

pm: eind 2023 wordt de bron voor deze indicator samen met partners vastgesteld en daarmee de prognose bepaald.

De indicator komt in 2024 beschikbaar.

In 2023 hebben we in samenwerking met onze partners (Waterschappen, Cultuurfonds) afgesproken om de regeling voor Groene Schoolpleinen vanaf 2024 opnieuw open te stellen voor de huidige bestuursperiode t/m 2027 voor een totaalbedrag van € 250.000 per jaar. Verder is in 2023 het platform Brabandersvoornatuur.nl gelanceerd gericht op ondersteuning bij crowdfunding voor particuliere vergroeningsinitiatieven.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Versterken van de beweging van vergroening

Indicator:

- Nog nader te bepalen

In 2023 is gestart met het traject om meer verbinding/samenwerking op te zetten tussen Brabantse netwerkpartners die gericht zijn op het in beweging brengen van Brabanders bij vergroeningsinitiatieven. Dit traject leidt medio 2024 tot een gezamenlijk plan hoe deze samenwerking de komende jaren in te vullen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Resultaat wordt na overleg met partners bepaald

Indicator	2023	2024	2025	2026
Nog nader te bepalen	pm	pm	pm	pm

pm: Resultaten en indicatoren gaan we in 2023 bepalen na overleg met maatschappelijke organisaties en nemen we op in het Plan Vergroening dat in 2024 wordt opgeleverd.

- De indicator wordt in het samenwerkingstraject met de Brabantse netwerkpartners bepaald. Het traject loopt op schema met de planning uit de Uitvoeringsagenda Natuur.

Milieu

We werken eraan dat luchtkwaliteit, geluid-, en geur- en lichthinder geen overlast veroorzaken bij mens, flora en fauna. We voldoen ten minste aan de wettelijke milieunormen (die zorgen voor een bepaalde basiskwaliteit) maar dat betekent niet dat er geen gezondheidsschade of hinder is. Daarnaast is onze ambitie om de ernst en cumulatie van milieubelasting terug te dringen. Hiermee dragen we bij aan de ambities van de provincie om gezondheid, kwaliteit van leven en welzijn te beschermen en te bevorderen.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder

Indicator:

- In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd

- Met het Schone Lucht Akkoord hebben we afgesproken dat we een passende bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling van 50% gezondheidswinst uit binnenlandse bronnen in 2030 ten opzichte van 2016.
De eerste [5 projecten](#) uit de Uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord (SLA) zijn in uitvoering.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Indicator	2023	2024	2025
Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)	4.800	4.400	4.000

- In verband met een nieuwe rekenmethode die voorgeschreven wordt in de nieuwe Omgevingswet is het op dit moment niet mogelijk om aan te geven of de streefwaarde gehaald wordt (of in de basis nog juist is). Presanering is nog niet van start kunnen gaan

(o.a. door wederom uitstel Omgevingswet), maar is wel in voorbereiding. Eerste conceptsaneringsplannen zijn gereed.

Gezondheidswinst door schonere lucht

Indicator	2023	2024	2025
Aantal SLA projecten dat gereed is	1	3	2
Aanvragen voor Rijkscofinanciering	3	3	2

- Een aangevraagd en toegekend project (grote Oogst Locaties) is op een andere wijze gefinancierd en telt niet meer mee op deze lijst. Ondanks brede interne uitvraag bij andere programma's zijn er geen projecten geïdentificeerd die voor SPUK SLA subsidies in aanmerking kunnen komen, waardoor 3 nieuwe aanvragen in 2023 niet gehaald is.

Zeer zorgwekkende stoffen

Indicator	2023	2024	2025
Percentage provinciale bedrijven * waarvan we:	100%	100%	100%
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen			
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen én hebben beoordeeld	100%	100%	100%

* Van de bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is en waarvan bekend is dat er ZZS vrijkomen.

- Doelstelling percentage bedrijven waarvan we een VRP hebben ontvangen of hebben beoordeeld zal in 2023 niet worden gehaald. Op dit moment staat dit percentage op 70% respectievelijk 50 %. De overige bedrijven betreft met name afvalverwerkende bedrijven. Voor ZZS in afval van afvalverwerkende bedrijven kan tot op dit moment geen invulling worden gegeven omdat wet- en regelgeving op dit moment ons voor het laten verstrekken van deze gegevens geen basis biedt.

Lichthinder

Indicator	2023	2024	2025
Actieplan lichthinder opgesteld.	1		

- Het actieplan lichthinder is begin 2024 afgerond.

Externe Veiligheid

Indicator	2023	2024	2025
Aantal locaties waar sprake is van overschrijding van het risicoplafond Externe Veiligheid (afname).	20%		

- De bestuurlijke inzet heeft er tot op heden niet toe geleid dat het Rijk beweegt en haar verantwoordelijkheid pakt door te sturen (routeren) op hoeveelheden gevaarlijke stoffen over het Brabantspoor. Het Rijk blijft van mening dat de externe veiligheid nabij het spoor op orde is en overweegt zelfs om de risicoplafonds af te schaffen. Het is dan aan de gemeenten om te verantwoorden of nieuwe woningbouw nabij het spoor veilig kan.

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving;
- Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel, Ruimtelijk Voorstel, Economie en Wonen wordt bewust bezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

- VTH is als een van de realisatieprogramma's nauw betrokken bij het opstellen van beleidskaders en uitvoeringsprogramma's waarvoor VTH een belangrijke uitvoeringspartner is, zoals die van Milieu, Natuur en Landbouw. Zo komen omgevingsveiligheid en zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) terug in het Beleidskader Milieu 2030. De beoogde aanpak voor de ondersteunende niet wettelijke taken voor deze thema's wordt hierin duidelijk beschreven. Vanwege het doel om Brabant open te houden, is het zwaartepunt van de werkzaamheden in het programma meer komen te liggen op de aan stikstof gerelateerde werkzaamheden. Overige ontwikkelingen hadden betrekking op de voorbereiding van de inwerkingtreding van de Omgevingswet, de verdere uitwerking van het Interbestuurlijk Programma versterking VTH-stelsel (IBP), waar de verschillende pijlers met activiteiten verder uitgewerkt zijn, het reguliere VTH-Opdrachtgeverschap en de VTH-casuïstiek.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

De vergunningverlening, het toezicht en de handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit</i>				
Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%
Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld - norm 90%	90%	90%	90%	90%
<i>Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen</i>				
Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
Mate van spontane naleving (na eerste controles)*	60%	60%	60%	60%
<i>Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen</i>				
Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost	>55%	>55%	>55%	>55%

* We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaats wordt dit % hoger omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.

-
 Bij de verantwoording van de VTH Opdracht 2023, via een Statenmededeling in het voorjaar 2024, zullen we nader ingaan op de realisaties en bovenstaande VTH-indicatoren. Dit in verband met de timing van de aanlevering van de termijnrapportages van de Omgevingsdiensten. Over het algemeen ziet het ernaar uit dat we in 2023 hebben voldaan aan de streefwaarden uit de Begroting 2023. Bij Burap-II is al aangegeven dat we achterstanden rondom soortenbescherming hebben weggewerkt. Aan de andere kant zijn de achterstanden rondom Wnb gebiedsbescherming juist toegenomen als gevolg van de vergunningenstop en de ontwikkelingen rondom stikstof en natuur (onzekerheid Rav-factoren, uitkomsten Natuurdoelanalyses). Wij komen hier nader op terug bij de verantwoording over de VTH Opdracht 2023.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen](#)
- [Groen Ontwikkelfonds Brabant BV](#)
- [Omgevingsdienst Brabant Noord](#)
- [Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant](#)
- [Omgevingsdienst Zuidoost Brabant](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Vershil begroting - realisatie
Lasten				
Programmalasten	166.934 N	187.796 N	167.232 N	20.564 V
Toegerekende organisatiekosten	12.110 N	14.579 N	13.852 N	727 V
Totaal Lasten	179.044 N	202.375 N	181.084 N	21.291 V
Baten				
Programmabaten	45.871 V	69.356 V	51.982 V	17.374 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten	45.871 V	69.356 V	51.982 V	17.374 N
Saldo van baten en lasten	133.173 N	133.020 N	129.102 N	3.918 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

4. Natuur en milieu - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	21.291 V
Milieu	677 V
De lagere lasten inzake Milieu worden met name veroorzaakt doordat de uitvoering m.b.t. advisering samenwerking kennisdeling door de diverse Omgevingsdiensten ad € 0,13 mln. niet meer in 2023 is gerealiseerd, maar dit schuift door naar 2024. Verder was voor de Uitvoeringsagenda Milieu 2023 een bedrag geraamd van € 0,3 mln. Vanwege beperkte capaciteit (uitval) is vertraging opgetreden; o.a. de plannen van aanpak voor hotspots en geluidhinder en het actieplan lichthinder.	
Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)	3.235 V
De eindafrekening van omgevingsdienst Brabant-Noord viel lager uit dan oorspronkelijk geraamd door de effecten van de stikstofproblematiek op de vergunningverlening soortenbescherming en op de toezicht en handhaving door de omgevingsdiensten.	
Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak (GGA)	232 V
Begin 2023 was de verwachting dat de gebiedsvisies in de GGA-gebieden voor eind 2023 opgeleverd zouden zijn. Dit loopt langer door dan gepland doordat de gebiedsprocessen met zorgvuldige belangenafstemming meer tijd vroegen en het Brabants Programma Landelijk Gebied (kaderstellend) in 2024 wordt opgeleverd in plaats van in 2023. Het is de verwachting dat de gebiedsvisies eind 2024 zullen worden opgeleverd. Dit betekent ook dat de hiervoor gereserveerde middelen in 2023 gedeeltelijk pas in 2024 zullen worden besteed. Vandaar dat in het statenvoorstel bij deze Jaarrekening een budgetoverheveling naar 2024 wordt voorgesteld ter hoogte van € 231.995.	
Natuurcompensatie realisatie natuurbossen	1.000 V
Voor de openstelling voor realisatie van natuurbos binnen het provinciaal Natuurnetwerk Brabant is € 2,9 mln. beschikbaar gesteld via het Groen ontwikkelfonds Brabant (GOB). In 2023 werden hiervoor de eerste aanvragen verwacht en was € 1 mln. geraamd. Er zijn slechts enkele aanvragen binnengekomen aan het eind van het jaar. Het geraamde bedrag voor 2023 schuift hiermee door naar 2024 en verder.	

Biodiversiteit	494 V
<p>Voor de subsidieverlening aan gemeente Tilburg voor realisatie van het reproduct Poort van Pauwels was in 2023 circa € 0,7 mln. geraamd. Vanwege de hoogte van het subsidiebedrag wordt de last niet in één jaar genomen, maar wordt deze gelijk aan de opgave van besteding van de subsidie genomen. Doordat na de Slotwijziging 2023 een nieuwe opgave van de besteding is ontvangen, wordt € 0,5 mln. van de totale last naar 2024 en 2025 doorgeschoven.</p>	
Stimuleringsregeling Landschap (Stila)	548 V
<p>Eind 2023 zijn nog veel subsidieaanvragen voor Stila ontvangen die niet meer beschikt konden worden door drukte bij de afdeling subsidies. Deze subsidies zijn begin 2024 beschikt waardoor de last in 2024 valt. De middelen blijven beschikbaar binnen de Reserve Natuur en landschapsbeleid en schuiven door naar 2024.</p>	
Natuurnetwerk Brabant Grond	1.422 N
<p>De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) laten zich moeilijk ramen. In de laatste maanden van 2023 zijn door het GOB minder subsidies beschikbaar dan voorzien was bij de slotwijziging 2023. Daartegenover hebben door wijzigingen in de waardering van ruilgronden na de slotwijziging 2023 nog significante afwaarderingen van gronden plaatsgevonden.</p>	
Lasten SPUK Landelijk Programma Natuur	15.898 V
<p>De subsidieplafonds voor de openstellingen van de regelingen vanuit de specifieke uitkering (SPUK) voor het Landelijk Programma Natuur (LPN) voor natuurherstelmaatregelen en boscompensatie zijn goed benut.</p> <p>Een deel van de aanvragen kon niet meer verwerkt worden in 2023 omdat ze aan het eind van het jaar zijn ingediend of aanvullende informatie nodig is voor de beoordeling. Vanuit het Rijk is eind 2023 bericht ontvangen dat de termijn om de verplichtingen voor de eerste tranche van LPN vast te leggen, is verruimd. Op dit moment liggen voor het grootste gedeelte van de middelen vanuit LPN verplichtingen vast. We schuiven de restantmiddelen door en gaan we in 2024 de laatste verplichtingen vastleggen voor de eerste tranche zodat alle middelen benut worden.</p> <p>€ 4,4 mln. van de lagere lasten zijn ontstaan doordat de lastneming voor subsidies groter dan € 2,5 mln. wordt genomen op basis van opgaves van partners over de besteding. Doordat na de Slotwijziging 2023 voor een aantal subsidies nieuwe opgaves van de bestedingen zijn ontvangen, kon de raming voor 2023 hier niet op worden aangepast en zal de lastneming voor deze subsidies in 2024 en 2025 plaatsvinden.</p>	
Toegerekende organisatiekosten	727 V
<p>De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet lager uit.</p>	
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	98 N

4. Natuur en milieu - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	17.374 N
Baten Natuurcompensatiefonds	1.231 N
<p>Doordat de lasten gedekt uit het provinciale natuurcompensatiefonds lager zijn uitgevallen, wordt aan de batenzijde een gelijk bedrag aan lagere baten uit het natuurcompensatiefonds gerealiseerd. De lagere lasten betreffen de € 1,0 mln. lagere lasten voor realisatie van bossen uit natuurcompensatiemiddelen door het GOB en € 0,2 mln. lagere lasten welke betrekking hadden op recropassage Poort van Pauwels.</p>	
Baten SPUK Landelijk Programma Natuur (LPN)	15.753 N
<p>Doordat de lasten voor de specifieke uitkering (SPUK) voor LPN in 2023 lager zijn uitgevallen dan geraamd (zie toelichting bij lasten), wordt aan de batenzijde een gelijk bedrag aan lagere baten vanuit de specifieke uitkering gerealiseerd.</p>	
Baten Legesinkomsten Vergunningverlening, toezicht en handhaving	726 N
<p>Als gevolg van de stikstofproblematiek zijn in 2023 minder vergunningaanvragen met betrekking tot met name de wet natuurbescherming ontvangen dan verwacht. Dit leidde tot minder inkomsten.</p>	
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	336 V

Programma 5 Economie, kennis en talentontwikkeling

Inleiding

De Nederlandse economie heeft zich in 2023 verder hersteld na de coronaperiode. Weliswaar met een economische groei van 0,1% fors lager dan in 2022, maar destijds werd nog veel groei ingehaald na de coronapandemie. Ook is het positief dat de inflatie na een recordhoogte in 2022 verder is gedaald naar 1,2% in december 2023. Dat merken Brabantse burgers en bedrijven immers direct. Wel blijft het onrustig op het geopolitieke wereldtoneel. Door de oorlog in Oekraïne, de onrust in het Midden-Oosten, spanningen tussen China en Taiwan en de onveiligheid op vaarroutes naar Europa blijven toeleveringsketens en de energiemarkt onzeker, wat productie en internationale handel bemoeilijkt. Internationale samenwerking en netwerken zijn echter wel van belang om onze Brabantse innovatie-ecosystemen en bedrijven in positie te houden. De inkomende en uitgaande missies in 2023 zijn van waarde geweest bij het vormen en uitbouwen van deze internationale netwerken. In Europees verband zijn we interessante samenwerkingen aangegaan met overheden en bedrijven en bovendien hebben we een succesvolle Brabant Innovation Days (BID) georganiseerd in Japan. Het BID wordt door de Nederlandse ambassade in Japan gezien als het beste Nederlandse evenement van het jaar en heeft ervoor gezorgd dat Brabantse innovaties en partners voor een relevant Japans publiek bekend zijn geworden. De (90%-versie van de) Brabantse Aanpak Internationalisering is vastgesteld door GS en opiniërend aangeboden aan PS. Vervolgens zal de 100% versie door GS worden vastgesteld. Hiermee zijn de verkenningen afgerond en is duidelijk in welke landen innovatiesamenwerking meest kansrijk is. Dichter bij huis kende het Brabantse bedrijfsleven ook in het afgelopen jaar uitdagingen ten aanzien van krapte op de arbeidsmarkt, stikstofproblematiek en met aansluitingen op het elektriciteitsnetwerk. Laatstgenoemde thema's hebben in samenwerking met onder andere de beleidsterreinen Energie, VTH en Wonen, Werken en Leefomgeving zonder meer onze aandacht gehad. Het is immers cruciaal voor ons vestigingsklimaat en voor de aantrekkelijkheid om (internationale) medewerkers voor de regio te behouden. Op de Regional Innovation Scoreboard, een gerenommeerde lijst van de Europese Commissie van de meest innovatieve regio's in Europa (239 regio's in totaal) zijn we in 2023 gestegen naar plek 25 (ten opzichte van plek 36 in 2021). Het betekent dat we op de goede weg zijn - we hebben ons immers als ambitie gesteld om bij de beste 15 Europese regio's te horen in 2030 - maar ook dat blijvende investeringen nodig zijn om internationaal voorop te blijven lopen. Op de Regional Competitiveness Index, waarin het concurrentievermogen van alle Europese regio's wordt gemeten, staan we in de ranglijst van 2023 in de top 10. Dat stemt hoopvol.

In het afgelopen jaar vond een nieuwe bestuurswissel plaats, waardoor we de komende jaren accentverschuivingen in ons beleid zullen doorvoeren op gebied van onder andere *volume to value*, strategische autonomie en brede welvaart. Deze worden in de nieuwe uitvoeringsagenda voor Economie, Kennis en Talentontwikkeling geëffectueerd, die medio 2024 gereed zal zijn. Dat betekent dat we in 2023 nog sterk gericht waren op de uitvoering van bestaande agenda's op gebied van triple helixsamenwerking rondom innovaties, ruimtelijk-economische structuurversterking, data-economie, circulariteit en talent.

We hadden beloofd om uiterlijk in 2023 negen innovatiecoalities binnen maatschappelijke transitie te realiseren. Dat aantal hebben we bereikt, zoals voor de Batterij van en voor de toekomst, toekomstbestendig ecosysteem Eiwittransitie Brabant, Next Level Logistics en Solar maakindustrie. Het programma BioVoice is succesvol afgerond en de start van BrabantRing BV is gerealiseerd. Daarnaast hebben we overeenkomsten ondersteund met onder meer het ministerie van Defensie en Brainport Development rondom de ontwikkeling van innovaties die zowel voor defensie als ook op andere terreinen toepasbaar zijn (dual-use technologieën) en met de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij en de triple helixorganisaties (REWIN, Brainport Development, Midpoint Brabant en AgriFood Capital)

rondom gezamenlijke programmering. Tevens hebben we een convenant gesloten met de gemeente Breda, onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven rondom de Breda Game Hub. Om aan de grote vraag naar arbeid te voldoen hebben we onder andere extra ingezet op om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden binnen de sectoren zorg en energie, bijvoorbeeld via BrabantLeert. Daarnaast is er afgelopen jaar ook aandacht geweest voor het aantrekken en behouden van internationaal talent. Zo hebben we onder meer vijf informatiepunten voor arbeidsmigranten geopend en rollen we de diensten van het Expat Center Brabantbreed uit. We hebben daarnaast ingezet op het versterken van kennisinfrastructuur, ondernemerschap en leven lang ontwikkelen, via de Kennispacten voor het MBO en het Hoger Onderwijs. Bovendien hebben we met de ontwikkeling van de innovatiecoalitie Smart Industry 4.0 ingezet op het verhogen van de arbeidsproductiviteit, zodat minder personeel nodig is om hetzelfde werk of zelfs meer werk te verzetten.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

Indicatoren:

- Brabantse positie op de (RIS) en (RCI) ranglijsten
RIS is de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie, een gerenommeerde lijst van de meest innovatieve regio's in Europa (239 regio's in totaal). Onze ambitie is in 2030 minimaal bij de beste 15 regio's te horen.
- RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie. Deze index meet het concurrentievermogen van alle Europese regio's, bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur en opleidingen.
- % toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar (BBV-verplichte indicator)

RIS: De huidige innovatiepositie (plek 25 in 2023) is een verbetering ten opzichte van plek 36 in 2021. Dit betekent dat we op de goede weg zijn, maar ook dat blijvende investeringen nodig zijn om internationaal voorop te blijven lopen.

RCI: Brabant scoort hoog op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 4 (2023). Brabant staat in de ranglijst van 2023 met vier andere Nederlandse provincies in de top 10.

Het BRP groeide in 2022 (t.o.v. 2021) met 4,4%. Voor 2023 zijn er nog geen cijfers maar moet gerekend worden met een duidelijk lagere groei, in lijn met het beeld voor heel Nederland.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving

Outcome-Indicator	2023	2024	2025
grondstofverbruik			In 2030 is 50% van ons primaire grondstofverbruik verminderd

Output-Indicator	2023	2024	2025
Vergroten bewustwording binnen het thema maakindustrie	85 maakindustrie bedrijven binnen ecosysteem Smart Industrie Hub Zuid geïnformeerd en gefaciliteerd op weg naar circulaire bedrijfsvoering. Binnen SIHubZuid het platform Circular Value Center opgericht. Met Stakeholders proces rondom ketenprojecten gestart. 4 ketenprojecten in voorbereiding		
Binnen het thema Voedsel en het project Agrofoodvoice worden 2 concrete initiatieven uitgevoerd m.b.v. innovatiecontracten en vouchers	Er komt geen specifiek Agrofoodvoice-programma gericht op alleen op agrofood-projecten. Zodra een nieuwe ronde van het bestaande programma Biovoice start, laten we agrofoodprojecten meedraaien		Reststromen worden beter benut en leidt tot minder voedselverspilling, stimuleert de eiwittransitie.
Optimaliseren biobased ecosysteem	Ecosysteemonderzoek uitgevoerd en speerpuntennotitie is in ontwikkeling waar de provincie haar rol moet pakken en het verschil kan maken		

4 ketenprojecten afgerond binnen acceleratieprogramma CVC fast forward. Het programma Biovoice is afgerond er zijn binnen dit programma 2 agrofoodprojecten uitgevoerd.

Een impuls in digitalisering

Indicator	2023	2024
Datamaturiteit van het stuwende mkb	1000 MKB-bedrijven hebben online datascan gedaan	Stijging naar gemiddeld 3,5 (op schaal van 1 tot 5)
Omvang Brabantse data-economie	2 nieuwe icoonprojecten	Groei van de waarde van de Brabantse data-economie (€) met 20 %
	110 datastartups en scale ups zijn ondersteund	Groei van het aantal bedrijven in de Brabantse data-sector met 15%

- Inmiddels hebben 380 MKB-bedrijven de scan (= opmaat voor data-advies) ingevuld en verder hebben 505 bedrijven gebruik gemaakt van de adviesdiensten van de datacoaches (opgenomen streefwaarde was 850 mkb-bedrijven krijgen data-advies). Zijn er 165 vouchers uitgereikt om data-expert in te schakelen. De laatste maanden zit er een stijgende lijn in het aantal aanvragen. De subsidieregeling is met twee jaar verlengd tot eind 2025.
Er zijn 2 nieuwe icoonprojecten gestart: BrabantRing BV is opgericht. En project GAIA-X is gestart.
65 startups hebben inmiddels meegedaan aan het Data Acceleratieprogramma (DAP). Het DAP is begin 2022 gestart en loopt nog door tot eind 2024.
De call bij AI Ned waarvoor we de propositie AI4veryone opwerken gaat in 2024 pas open. Nodige voorwerk is verricht om een aanvraag te kunnen indienen in 2024.

We versterken het organiserend vermogen in triple helix samenwerkingen op verschillende niveaus: in steden en op regionaal niveau

Indicator	2023
Geharmoniseerde jaarplannen & afsprakenkaders	6 (4 regio's, BOM & Braventure)

- Aantal van 6 is gerealiseerd. Eind 2022 heeft het samenwerkingsverband Braventure met haar partners een geharmoniseerd jaarplan en afsprakenkaders voor 2023 ingediend bij de provincie Noord-Brabant in navolging van een verplichting in de subsidieverlening van december 2021.

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

Indicator	2023
Innovatiecoalities	9

- In de afgelopen bestuursperiode zijn de volgende 10 innovatiecoalities opgestart: Digitale Weginfrastructuur; De batterij van en voor de toekomst; Toekomstbestendig Ecosysteem Eiwittransitie Brabant; Solar maakindustrie voor Brabant; Regeneratieve Geneeskunde; Medische Technologie; Nucleaire energie voor de toekomst; Next Level Logistics, AI, data als motor voor het stuwende Mkb en startup van morgen; Smart Industry 4.0.

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups.

Indicator	2023	2024	2025
Slagingpercentage innovatieve startups in Brabant*)	8,6%	-	10% hoger dan in 2020
Aantal nieuwe snelle groeiers in Brabant**)	10	5	5

*) Slagingpercentage innovatieve startups bepaald door geverifieerde startups in Noord-Brabant ([Dealroom.co](#)) en scale-up ([Dealroom.co](#)) percentage op basis van definitie scale-up van Techleap.

***) Aantal nieuwe snelle groeiers op basis van 30% medewerkersgroei tussen 2021 - 2023 op basis van Dealroom

- In 2022 zijn met BOM en Braventure afspraken gemaakt over de activiteiten die nodig zijn om de doelstelling (2025; 10% t.o.v. 2020 = nulmeting) te realiseren. Hiertoe is een monitor (Dealroom) ontwikkeld waarin de voortgang te volgen is.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen

Indicatoren:

- Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt
- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) (BBV-verplichte indicator)
- Succes broedplaatsen
- De spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt geeft de verhouding aan tussen het aantal vacatures en het aantal kortdurend werklozen. In Q3 2023 was de gemiddelde spanningsindicator voor Noord-Brabant 4,85 (zeer krap). De spanningsindicator laat een lichte daling zien; de spanning is namelijk lager dan in Q2 2023 (5,14) en in Q1 2023 (5).
- De bruto arbeidsparticipatie wordt gemeten ten opzichte van de totale beroepsbevolking in de leeftijd van 15-75 jaar. In Q3 2023 was er in Noord-Brabant een bruto arbeidsparticipatie van 76,6%. Dit ligt iets hoger dan het landelijke percentage (76%). De arbeidsparticipatie in Noord-Brabant laat een stijgende lijn zien, deze is in Q3 2023 namelijk hoger dan in Q2 2023 (76,3%) en Q1 2023 (75,9%).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

Indicator	2023
Aantrekken van 500 extra talenten en binden aan Brabant via de programma's Talent Attraction Programm en International Student Programm.	250
Met het Future Talent Brabant (voorheen genaamd Innovation Makers Programma) creëren we een ecosysteem, waardoor tenminste 3500 talenten de mogelijkheid krijgen om zich beter voor te bereiden en toe te treden tot de Brabantse arbeidsmarkt.	3000
Opzetten en verder uitwerken van broedplaatsen/ hybride leeromgevingen	5

- We hebben extra inzet gepleegd op met name het behouden van (internationale) talenten voor Brabant. Door het continueren van de bovengenoemde programma's zijn de doelen behaald.

Inzicht in de arbeidsmarkt ontwikkelingen t.b.v. maatschappelijke transities

Indicator	2023
Human Capital agenda: in beeld brengen van de toekomstige arbeidsmarktopgaven als gevolg van maatschappelijke transities	100%
Doorontwikkeling van dashboards over onderwijs & arbeidsmarkt en realisatie van een talent-dashboard om inzicht te krijgen in de braindrain/gain in Brabant in relatie tot de kraptesectoren	100%

- We hebben beter inzicht in de Brabantse arbeidsmarkt door het nieuw ontwikkelde TalentenInZicht dashboard en we hebben bestaande dashboards doorontwikkeld.

Leren en ontwikkelen

Indicator	2023
Brabant leert; Minimaal 5000 Brabanders krijgen de mogelijkheid om zich jaarlijks gesubsidieerd om- en bij te scholen richting kansrijke beroepen en t.b.v. krapte- en transitiesectoren	2.500
Samenwerking op ontwikkelen van kennis via Kennispact MBO-HBO-WO	Kennispact mbo/hbo

- In 2023 hebben 3.700 mensen via Brabantleert.nl een opleiding gevolgd, waardoor ze bijvoorbeeld hun werk hebben kunnen behouden of een transitie hebben kunnen maken naar een andere sector. In 2022 zijn er 7.738 Brabanders geholpen met om- of bijscholing. Hiermee hebben we het jaarlijkse aantal van 2.500 Brabanders ruimschoots overtroffen.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

Indicatoren:

- Aantal gelande projecten (35 p/jaar)
- Aantal handelsmissies (12 p/jaar)

Het eerder verwachte aantal gelande projecten is met het aantal van 20 dit jaar niet behaald. Een gebrek aan ruimte, energie en het stikstof dossier zijn grote belemmeringen in het aantrekken van nieuwe bedrijven, met name als het greenfield investeringen zijn (koop van bedrijfsgrond voor een nieuwe ontwikkeling).

Ook uitbreidingen bij bestaande bedrijven worden getroffen door deze belemmeringen.

Daarnaast is er een afnemende belangstelling vanuit de VS (onze grootste investeerder in Nederland en Brabant) voor Foreign Direct Investment naar Europa vanwege de oorlog in de Oekraïne en de Amerikaanse overheid die bedrijven vooral stimuleert in eigen land investeringen te doen.

Het vestigingsklimaat staat ook verder onder druk door fiscaal beleid (vennootschapsbelasting onverwacht verhoogd), complexe regelgeving en regeldruk (arbeidsrecht, vergunningen en economische veiligheid), druk op bestaande infrastructuur (congestie) en schaarste aan talent (zowel kennis als arbeiders). Zie ook Manifest van VNO-NCW Brabant Zeeland.

De belangstelling is wel weer toegenomen na de zomer. Dat geeft enig perspectief voor 2024. De concurrentie is wel groter in Europa, mede ook door het vestigingsklimaat dat is verslechterd de afgelopen jaren t.o.v. directe concurrenten als Duitsland, België, Nordics en Frankrijk.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

Indicator	2023	2024	2025
Brabant Innovation Days (BID) die leiden tot	4 BID's	4 BID's	4 BID's
<ul style="list-style-type: none"> • nieuwe contacten • contracten kennisinst. en bedrijven 	320 10	320 10	320 10
Aansluiten bij innovatiecoalities	5	5	5
Aantal projecten met een impact op gezondheid via Efro/Interreg (gezondheidsindicator)	8		

Zoals reeds gemeld bij Burap-II 2023, is het aantal van 4 BID's niet gehaald. We zijn dit jaar kritisch geweest op onze inzet en dit heeft ertoe geleid dat we een succesvolle BID hebben georganiseerd in Tokyo, Japan.

Continueren van investeringsbevordering

Indicator	2023	2024	2025
% High value projecten	30%	30%	30%
Passend binnens topsectoren/clusters	90%	90%	90%
Investor Relations gesprekken	140	140	140

- We gaan zorgvuldig om met de beperkte ruimte die we hebben. Dit betekent dat we kritisch kijken naar de toegevoegde waarde van nieuwe bedrijven voor bestaande clusters en ecosystemen. 30% van de nieuwe bedrijven hebben een high value voor Brabant, 90% van de nieuwe bedrijven zijn passend binnen bestaande topsectoren dan wel clusters.

Stimuleren van de internationale handel

Indicator	2022	2023
Deelnemende bedrijven/ kennisinstellingen	60	60
Informatiebijeenkomsten	12	12
Trade Relations gesprekken	60	60

- Het is goed gelukt om in contact te komen met geïnteresseerde bedrijven. Het eerste contact is vaak opgevolgd door een activiteit die aansluit bij de vraag van de betreffende bedrijven.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur

Indicatoren:

- Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator (BWI in 2021)

- Provincie Noord-Brabant scoort zowel in de dimensies Hier & Nu als Later gemiddeld, waarbij er meer indicatoren zijn gestegen dan gedaald ten opzichte van eerdere jaren.

Wat gaan we daarvoor doen?

(Door)ontwikkelen van stedelijke innovatie districten

Indicator	2023
Verkenning Brabantse steden	2
Ondersteuning fieldlabs/faciliteiten	3

- We zijn partner in verscheidene integrale gebiedsontwikkelingen die in potentie uit kunnen groeien tot volwaardige stedelijke innovatiedistricten ingebed in de Brabantse verstedelijkingsstrategie en verstedelijkingsakkoorden met stedelijke regio's. Meerdere kansrijke faciliteiten, fieldlabs en proeftuinen zijn in 2023 ondersteund, zoals 't Zoet in Breda, innovatiedistrict 's-Hertogenbosch.

Bijdragen aan campusontwikkeling

Indicator	2023
Ontwikkelperspectief (roadmaps) campussen	3
Opwerken broedplaatsen/hybride leeromgevingen waarbij arbeidsmarkt en bedrijfsleven worden verbonden	12

- Samen met campusorganisaties, eigenaren, bedrijven en kennisinstellingen wordt op de verschillende campussen gekeken naar de kansen en mogelijkheden voor doorontwikkeling van deze belangrijke plekken voor de Brabantse economie. Voorbeelden zijn het ondernemingsplan Business Park Aviolanda met Roadmaps, de uitbreiding van de Brainport Industries Campus en de doorontwikkeling van Pivot Park. Inmiddels versterken we op twaalf plekken hybride leeromgevingen en broedplaatsen waar Leven Lang Ontwikkelen hybride vorm krijgt, in o.a. Oss, Uden, Werkendam en Breda.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [BOM Holding BV](#)
- [Meerjarenplan BOM 2021-2024](#)
- [Businesspark Aviolanda \(BPA\)](#)
- [Pivot Park holding](#)
- [Green Chemistry Campus BV](#)
- [Havenbedrijf Moerdijk](#)
- [Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant](#)
- [Brabant Startupfonds](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

5. Economie

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Vershil begroting - realisatie
Lasten				
Programmalasten	51.892 N	80.759 N	83.918 N	3.159 N
Toegerekende organisatiekosten	6.407 N	7.690 N	6.998 N	692 V
Totaal Lasten	58.299 N	88.449 N	90.915 N	2.466 N
Baten				
Programmabaten	545 V	33.734 V	45.154 V	11.420 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten	545 V	33.734 V	45.154 V	11.420 V
Saldo van baten en lasten	57.754 N	54.715 N	45.761 N	8.954 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

5. Economie - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	2.466 N
Europese programma's/Internationalisering	8.754 N
<p>Het betreft met name hogere Efro-bijdrage OP-Zuid ad €11.511 mln. (N). Dit is budgettair neutraal, zowel aan de lasten- als baten-kant. Verder zijn er diverse projecten voordeliger afgewikkeld (1.477 V) en ook zijn uitgaven m.b.t. bepaalde regelingen lager dan verwacht (JTF € 692 V en overige 148V) . Verder zijn kosten m.b.t Internationalisering en branding beneden de raming gebleven (€ 440 V), dit wordt met name veroorzaakt doordat er minder BID's zijn georganiseerd dan geraamd.</p>	
MIT	4.469 V
<p>Hier is nauwelijks sprake van onderbesteding. Betreft aan de ene kant lagere lasten van provinciale cofinancieringsuitgaven MIT. Dit wordt met name veroorzaakt doordat a) niet alle beschikkingen in 2023 zijn afgegeven, maar doorschuiven naar 2024, b) diverse projecten een startdatum m.i.v. 1/1/2024 hebben (op moment van ramen niet bekend), waardoor de lastneming (niet realisatie) doorschuift naar 2024 en c) doordat projecten voordeliger afgewikkeld worden. Aan de andere kant betreft dit uitgaven MIT die door het Rijk gedekt worden. (Betreft ook rijksuitgaven van prov. Limburg en Zeeland.)</p>	
Uitvoeringsagenda's	285 N
<p>De realisatie van de diverse uitvoeringsagenda's wijkt enigszins af van de raming, per saldo is er € 0,28 mln. meer gerealiseerd ten opzichte van de raming. Dit wordt met name veroorzaakt doordat m.b.t. UA Circulaire Economie het project Building Balance toch nog in 2023 gerealiseerd is, terwijl de middelen hiervoor al waren doorgeschoven naar 2024.</p>	
MKB/BOM	1.026 V
<p>Betreft met name projecten i.h.k.v. Stimulering van Innovatie in de Regio (SIR) regeling, een meerjarige regeling die doorloopt in 2024, waarvoor ook voorgesteld zal worden om betreffende middelen over te hevelen.</p>	
Toegerekende organisatiekosten	692 V
<p>De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet lager uit.</p>	
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	385 V

5. Economie - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	11.420 V
Europese programma's	11.520 V
Wordt met name veroorzaakt door lagere Efro-bijdrage OP-Zuid ad € 11.511 mln., zie ook afwijking lasten.	
Rijksbijdrage Specifieke Uitkering MIT	2.426 N
Zie ook onder Specifieke Uitkering MIT lastenkant. Lagere MIT-uitgaven aan lasten kant leiden ook tot lagere Rijksbijdragen.	
Green Deal	1.985 V
Wordt veroorzaakt doordat de rijksbijdrage voor Green Deal pas ultimo december ontvangen is en daardoor niet meer in raming verwerkt kon worden.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	341 V

Programma 6 Energie

Inleiding

De urgentie en ambitie rond de energietransitie wordt steeds groter. In 2023 speelde schaarste op het energienet een grote rol. Tevens wordt mede door de oorlog in de Oekraïne het gebruik van Russisch aardgas versneld afgebouwd, waardoor onder andere de energieprijzen fors zijn gestegen. Tegelijkertijd is het nadrukkelijk ook een opgave waarvan de realisatie wordt belemmerd door zaken als de krappe arbeidsmarkt en de energie-infrastructuur.

Onze samenwerking in de Brabantse Taskforce Transportschaarste als onderdeel van de Landelijke Aanpak Netschaarste (LAN) is gericht op het verminderen van de schaarste op het elektriciteitsnet. Met netbeheerders, gemeenten en het Rijk wordt gewerkt aan het zo snel mogelijk uitbreiden van het elektriciteitsnet en het optimaliseren van het gebruik van het net. De provincie zet zich in om met behulp van energyhubs aansluitingen mogelijk te maken.

In de regio Moerdijk komen veel grote energie-infrastructurele projecten samen. Om het belang van de leefbaarheid in de regio te borgen, is er een ontwerptafel regio Moerdijk opgericht. De provincie heeft een ontzorgingsloket ingericht voor de verduurzaming van klein maatschappelijk vastgoed¹ en er is gestart met de verkenning naar de oprichting van een publiek warmtebedrijf.

In 2023 is het PMIEK, het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat, opgesteld. Het PMIEK is een instrument dat samenhangt met de nieuwe regierol van provincies op het gebied van de regionale energie-infrastructuur en waarin de relatie wordt gelegd tussen 1) verduurzaming van sectoren als industrie, mobiliteit en gebouwde omgeving, 2) ruimtelijke ontwikkelingen vanuit wonen, werken, mobiliteit en 3) de tijdige en daarop afgestemde ontwikkeling van een toekomstbestendig energiesysteem.

De gemeenten zijn na vaststelling van de RE(K)S 1.0 voortvarend aan de slag gegaan met de realisatie van de RES'en en hebben in de voortgangsrapportages aangegeven dat de ambities in 2030 nog steeds realiseerbaar zijn. Daarbij wordt wel aangetekend dat diverse belemmeringen realisatie bemoeilijken. Denk aan de impact van de defensieradar, en aanvullende eisen met betrekking tot milieunormen bij de plaatsing van windturbines. In het najaar van 2023 is daar nog een aanscherping van de zonneladder bijgekomen. Deze belemmeringen komen bovenop de netcongestie, waarmee Brabant sinds medio 2022 wordt geconfronteerd. Projecten die niet over een aansluiting op het net beschikken, komen op dit moment niet van de grond, maar worden uitgesteld tot het moment dat er wel sprake is van een aansluiting. De verwachting is dan ook dat er richting 2030 sprake zal zijn van een inhaalslag.

De Lokale Energie Coöperaties (LEC's) hebben medio 2023 BODE (Brabants Ontwikkelfonds Duurzame Energie) opgericht. Met BODE beschikken de energiecoöperaties over mogelijkheden om individuele energiecoöperaties te ondersteunen bij concrete projectontwikkelingen. Hiermee zijn de energiecoöperaties in staat om daadwerkelijk handen en voeten te geven aan lokaal eigendom. In 2023 hebben wij BODE gesteund met een startsubsidie, waarmee de stichting goed uit de startblokken kan komen en na deze eerste fase financieel zelfstandig kan opereren. Daarnaast is vervolg gegeven aan het programma Sociale Innovatie Energietransitie (SIE). In 10 gemeenten wordt ondersteuning geboden bij het opstellen van een wijkgerichte aanpak, waarbij bewoners/gebruikers betrokken worden.

¹ Zie voor verduurzaming monumenten Programma 10 Cultuur.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Verduurzaming van de energieopwekking

Indicator:

- Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (BBV-verplichte indicator)
- Opgave opwek hernieuwbare elektriciteit in de RES'en (6,5 TWh in 2030)

- Een deel van de opgave hernieuwbare elektriciteit is gerealiseerd en een groot deel zit in de pijplijn en kan de komende jaren gerealiseerd worden. Of dit ook daadwerkelijk gerealiseerd kan worden is onder andere afhankelijk van het oplossen van netcongestie en de mogelijke beperkingen die vanuit Defensie aan het ruimtegebruik worden opgelegd. Mocht het oplossen van de netcongestie langzamer gaan dan nu wordt voorzien, kan de verduurzaming van de energieopwekking later gerealiseerd worden dan in het beleid is bepaald (2030). De huidige vooruitzichten geven echter voldoende aanleiding om uit te gaan van tijdige realisatie. Met betrekking tot overige hernieuwbare energie (met name warmte) is het wettelijk instrumentarium met vertraging beschikbaar gekomen. Op korte termijn zal de Wet Collectieve Warmte in werking treden, waardoor er duidelijkheid komt rondom collectieve warmtesystemen. Dit opent de weg naar een grootschaliger uitrol van dergelijke systemen. Naar verwachting zal rond 2030 voldoende ontwikkeling hebben plaatsgevonden om de afgesproken verduurzaming te kunnen realiseren. Gedetailleerde informatie is te vinden in de [Monitor energieagenda 2019-2030](#)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Afspraak Wind op Land 2020, inclusief techniekneutrale verdubbelingsopgave

Indicator	2023
Opgesteld vermogen	685 MW

- Eind 2023 was in Brabant een opgesteld vermogen van 427 MW aan windenergie operationeel. De techniek neutrale verdubbelingsopgave voor alle provincies tezamen is op 31 december 2020 vastgesteld op 1823 MW. Deze komt bovenop de landelijke taakstelling van 6000 MW wind op land en is niet over de provincies verdeeld. Voor Brabant lijkt een bijdrage daarin van 213 MW reëel (470,5 MW - 257,5 MW in 2020). Deze is ruimschoots gehaald door middel van zonprojecten. De laatst bekende cijfers m.b.t. zonprojecten zijn die over 2022. Toen stond er in Brabant een omgerekend vermogen van ca 1549 MW aan zon op dak (betreft grote systemen > 15 KW) en 294 MW op land.

In 2023 is per RES-regio 1 maatwerkoplossing voor optimaal en efficiënt gebruik van het energienetwerk gerealiseerd.

Indicator	2023
Aantal maatwerkoplossingen voor optimaal en efficiënt gebruik energienetwerk	Per RES-regio is 1 maatwerkoplossing opgestart

- In 2021 en 2022 is samen met de RES-regio en netbeheerder onderzocht of maatwerkoplossing voor optimaal en efficiënt gebruik van het energienetwerk mogelijk zou zijn. Technisch, ruimtelijk en financieel bleek de oplossing interessant. Om de oplossing daadwerkelijk mogelijk te maken is echter een andere werkwijze nodig van netbeheerder, gemeente én ontwikkelaars. Mede door de gevolgen van de netcongestie op het net van TenneT in Limburg en Brabant in het najaar van 2022 werd duidelijk dat dit op korte termijn niet mogelijk is. Vanuit de provinciale Taskforce Netschaarste is in 2023 de samenwerking met/op een aantal bedrijventerreinen verder opgepakt om lokaal aanbod en gebruik van elektriciteit op elkaar af te stemmen. De zogenaamde Energy Hubs. Dit betreft o.a. 8 van de 12 zogenaamde Grote Oogsterreinen, Kempisch Bedrijventerrein, Automotive Campus, De Brand, enz. De projecten variëren van het opzetten van een samenwerkingsorganisatie tot een eerste uitwerking en doorrekening van een technisch concept.

Regionale Energie Strategieën

Indicator	2023	2024	2025
Aantal RES-en (opgeleverde voortgangsrapportages)	4		4

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Verminderen emissies broeikasgassen

Bij de verduurzaming van de industrie in Brabant faciliteert de provincie in netwerkvorming, kennisdeling en het coördineren van strategische vraagstukken zoals de benodigde toekomstige energie-infrastructuur voor de industrie. We doen dat onder meer door de belangen van Brabant te borgen in de Cluster Energie Strategieën (CES-en). Ook ondersteunen we de vorming van een industrietafel Midden-en West-Brabant om samen met de industrie op te trekken bij strategische trajecten. Gezien de meerwaarde van de BEL-groep (Brabantse Energy Leaders) zetten we onze trekkende rol hiervoor onverminderd voort.

Indicatoren:

- (BBV-Verplichte indicator) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030 10.7 Mton)
- Emissie gerelateerd aan energie: totale CO₂- emissie in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 7,6 Mton)
- Verbruikte energie totaal in PJ (bron: Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 240 PJ)

- Bij minder verbruik van fossiele brandstoffen voor de energievoorziening, door energiebesparing of opwek van hernieuwbare energie, neemt de uitstoot van CO₂ af. Er is een daling in CO₂ uitstoot sinds 2017. Een deel hiervan is het effect van verminderde activiteiten in de coronaperiode en de gestegen energieprijzen. Een deel van de opgave hernieuwbare elektriciteit zal de komende jaren gerealiseerd worden met als gevolg dat de uitstoot van CO₂ naar verwachting verder zal afnemen. Op basis van berekeningen van het Planbureau voor de Leefomgeving mag aangenomen worden dat de doelstellingen in 2030

behaald kunnen worden. Hierbij moet echter rekening worden gehouden met enkele mogelijk vertragende factoren, zoals deze reeds zijn aangegeven.

Gedetailleerde informatie is te vinden in de [Monitor energieagenda 2019-2030](#)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bevorderen naleving van de wettelijke energiebesparingsverplichtingen bij bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag

Via toezicht en handhaving door de omgevingsdiensten wordt erop toegezien dat de energiebesparingsmaatregelen bij bedrijven daadwerkelijk worden gerealiseerd.

Indicator	2023	2024
Het aandeel van bedrijven dat gecontroleerd is door de omgevingsdiensten	100%	
Aandeel van de bedrijven dat maatregelen treft/voldoet	75%	100%

Alle 129 bedrijven zijn gecontroleerd en treffen maatregelen of voldoen al. Het toezicht en de handhaving gaan door in 2024 op basis van de nieuwe energieregels.

Mobiliteit

Zie programma 8 "Basisinfrastructuur Mobiliteit" m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

We ontwikkelen een aanpak voor de verduurzaming van (maatschappelijk) vastgoed

Indicator	2023	2024	2025
Ontzorging maatschappelijk vastgoedeigenaren			
• Aantal deelnemende vastgoedeigenaren	40-55		
• Beoogd aantal verduurzaamde vastgoed objecten * (adviestrajecten)	30-50	50-70	30-50

Voor 210 vastgoed objecten zijn adviestrajecten gestart om te komen tot het moment van aanbesteding van maatregelen om te verduurzamen. Bij 120 gebouwen is een afgerond adviestraject doorlopen. Daarbij zijn 59 vastgoedeigenaren betrokken.

Op basis van voorziene rijksmiddelen is voor het vervolg een nieuwe uitvoeringsorganisatie gecontracteerd.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

Indicator:

- Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ontwikkelen van een aanpak om ontwikkelingen in vraag- en aanbod van energie enerzijds en ontwikkelingen in beschikbare netcapaciteit anderzijds met en tussen diverse partijen op elkaar af te stemmen

Het aanbod van decentraal opgewekte elektriciteit zal de komende jaren steeds meer toenemen. Echter ook de vraag naar elektriciteit. Hierop moet het bestaande elektriciteitsnetwerk ingrijpend worden aangepast. Dit vraagt de komende jaren afstemming tussen diverse partijen en projecten. Zowel in ruimte als in tijd.

De noodzaak voor de komende jaren om af te stemmen en samen te werken, is des te urgenter geworden nadat TenneT in juni 2022 een algehele stop voor Brabant en Limburg heeft afgekondigd op 'zware aansluitingen'. In 2022 is, voortkomend uit de [statenmededeling over transportschaarste](#), een begin gemaakt met het verstevigen van de samenwerking tussen en gezamenlijke sturing vanuit diverse partijen (provincie, netbeheerders, RES-regio's, het rijk, enz). Dit alles vindt plaats in nauwe afstemming met het LAN. De samenwerking richt zich op het realiseren van zogenaamde Energy Hubs, het Provinciaal Meerjaren Investeringsprogramma Energie en Klimaat (PMIEK) en het voorkomen van vertraging bij de versterking en uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk.

Realiseren van een strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

In samenwerking tussen de provincie Noord-Brabant, Limburg en 78 gemeenten wordt uitvoering gegeven aan de Regionale Aanpak Laadinfrastructuur (RAL) Zuid. Binnen de huidige bestuursovereenkomst die met het rijk is afgesloten, wordt het voorgenomen aantal van 4000 pro-actief te plaatsen openbare laadpalen (8000 laadpunten) ruimschoots gehaald. Binnen de huidige concessie (welke juli 2024 eindigt) lijkt plaatsing van 5500 laadpalen haalbaar.

Indicator

2023

Verhouding laadpunten/ elektrische personenvoertuigen

Minimaal 1 (semi-)publiek laadpunt per 5 elektrische personenvoertuigen

In 2023 is met het rijk vanuit de samenwerking RAL-Zuid een nieuwe bestuursovereenkomst gesloten samen met de netbeheerder over de pro-actieve realisatie van laadinfrastructuur voor de periode tot 2030. Deze nieuwe overeenkomst heeft niet alleen betrekking op laadpalen voor elektrische personenwagens maar ook laadpunten voor zwaar (vracht)verkeer en

scheepvaart. De verhouding laadpunten / elektrische personenvoertuigen komt uit op 1: 5,1 (laadpaal beschikbaar per 5,1 elektrische auto's (incl. plug-in-hybrid)).

Stimuleren netwerksamenwerking rond en eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Samen met externe partijen wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de innovatie coalitie energieconversie en -opslag. Daarbij is er specifieke aandacht voor de thema's 'slimme integreerbare zonne-energieoplossingen', 'waterstof als enabler voor industrie en maatschappij' en 'de batterij van en voor de toekomst'. Vanuit het Programma Energie wordt gewerkt aan de toepassing en uitrol van de energie-innovaties binnen de 3 genoemde thema's.

Indicator	2023
Opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie	2 pilots gestart
Uitrol van een nieuwe technologie een bijdrage levert aan het eerder en/of tegen geringere kosten behalen van de provinciale energiedoelstellingen	1 project gestart

2 pilots Opslag en conversie: (1) Cellcius: waarbij verkend wordt of een mobiele zoutbatterij kan worden ingezet voor de verwarming van een woonwijk in Sint-Oedenrode of Eindhoven. (2) Frankenthalerstraat Breda: gebiedsontwikkeling waarbij toegewerkt wordt naar een open energiesysteem van de toekomst met een belangrijke rol voor zware laadinfrastructuur en opslag van energie.

1 project gestart: Kempisch bedrijventerrein als onderdeel van een toekomstige systeemoplossing.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Afhankelijkheid vele partners/marktwerking

De energietransitie biedt grote kansen, maar is tevens een complexe opgave, waarin op vele terreinen gelijktijdig verandering noodzakelijk is en waarvoor vele spelers nodig zijn. De vijf transitiepaden vragen allemaal, op zichzelf én in onderlinge samenhang, verandering van overheden, maatschappelijke instituties, bedrijven en inwoners. De provincie is slechts één van de vele noodzakelijke spelers en bovendien een speler met beperkte sturende mogelijkheden. Daarmee is onze invloed beperkt en is focus op samenwerking en rolneming belangrijk. We hebben weinig wettelijke taken op het gebied van de energietransitie, het grootste gedeelte van de opgave dient gerealiseerd te worden door andere partijen dan de provincie. Als provincie zijn we slechts één van de spelers die aan deze opgave werken. Samen met Europa, het Rijk, provincies, gemeentes, kennisinstellingen en het bedrijfsleven (MKB/bedrijfsleven) leveren we een bijdrage aan het genoemde resultaat. Nadere informatie over financiële risico's en risicomanagement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Transportschaarste

Als gevolg van de toenemende vraag naar elektriciteit en door het wijzigende aanbod (zowel wat betreft locatie als moment van levering (weersafhankelijk)), is uitbreiding en modernisering van het elektriciteitsnetwerk noodzakelijk. Dit kan echter niet van vandaag op morgen gerealiseerd worden.

Opgave is dan ook om de beschikbare capaciteit zo goed mogelijk te gebruiken. Netuitbreidingen voor (grootschalige) vraag en/of duurzame opwek moeten worden geprioriteerd. Via het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) wordt daar, in samenwerking met de gemeenten, ook een maatschappelijke prioritering aan gegeven welke de netbeheerders betrekken bij het opstellen van de tweejaarlijkse investeringsplannen. Daarbij komt de complicatie dat een deel van de uitbreidingsprojecten stikstofruimte vraagt: ruimte die er niet of nauwelijks is

Intensivering klimaatbeleid

Met de verhoogde ambities op Europees en nationaal niveau ligt het in de lijn der verwachting dat ook van de provincies een grotere bijdrage aan de klimaatopgave wordt gevraagd. Wij gaan ervan uit dat beleidsintensivering of extra taken die naar de provincie komen ook gepaard gaan met extra middelen vanuit het Rijk.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij;
- Energiefonds Brabant;
- Innovatiefonds Brabant;
- Enexis NV/ Enpuls.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

6. Energie

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Vershil begroting - realisatie
<u>Lasten</u>				
Programmalasten	7.867 N	10.474 N	9.583 N	891 V
Toegerekende organisatiekosten	4.593 N	4.283 N	4.187 N	96 V
Totaal Lasten	12.460 N	14.757 N	13.770 N	987 V
<u>Baten</u>				
Programmabaten	0	1.136 V	1.616 V	481 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	135 V	135 V
Totaal Baten	0	1.136 V	1.752 V	616 V
Saldo van baten en lasten	12.460 N	13.622 N	12.018 N	1.603 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

6. Energie - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	987 V
Ontwikkeling Energieprojecten	507 V
De uitgaven m.b.t (grote, innovatieve) energieprojecten zijn soms lastig in een bepaald jaar te plannen. B.v. de toegezegde middelen vanuit Energie ad € 0,33 mln. t.b.v. Zon op Infra schuiven door naar 2024.	
Uitgaven m.b.t. Europese Programma's (o.a. OPZuid, Interreg, JTF)	483 V
De uitgaven i.h.k.v. Europese Programma's zijn lager dan geraamd en dit wordt met name veroorzaakt door projectuitgaven m.b.t. JTF	

Toegerekende organisatiekosten	96 V
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet lager uit.	

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	99 N
--	------

6. Energie - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	616 V
--	--------------

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	135 V
--	-------

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	481 V
---	-------

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

De activiteiten van het programma Landbouw en Voedsel zijn in belangrijke mate uitgevoerd en daarmee zijn ook de doelstellingen in belangrijke mate gehaald.

In de ontwikkeling naar een duurzame en innovatieve landbouw heeft een deel van de veehouders in 2023 vooral afgewacht: wat gaat een nieuw provinciaal bestuur brengen, komt er een landbouwakkoord? Medio 2023 zijn de landelijke beëindigingsregelingen van start gegaan en Brabantse veehouders hebben daar flink op ingetekend. Provincie Noord-Brabant heeft een team ingericht om geïnteresseerde boeren te begeleiden ([Statenmededeling Aanpak Piekbelasting Noord-Brabant](#)). Hierover is een overeenkomst met het rijk afgesloten zodat zij de rekening gaan betalen.

Voor 1 oktober hebben de betreffende varkens- en kippenhouders een nieuwe Nb-vergunning voor hun stalsysteem aangevraagd. De aanvragen met luchtwassers zijn inmiddels in behandeling genomen. In het kader van de samenwerking met de zes zandprovincies is een omvangrijk traject gestart gericht op innovaties die betrekking hebben op stallen, voer- en managementmaatregelen, 'real time'-meten en mestbewerking ([Statenmededeling Voortgang passende beoordeling en innovatie veehouderij](#)). Tegelijkertijd sluit het aan bij onze voorgenomen innovatie-inspanningen en kunnen op deze manier synergievoordelen worden behaald: door samen te werken kunnen we (bovendien sneller) leren van elkaars inspanningen en de innovatie-inspanningen op elkaar afstemmen.

Tegelijkertijd worden er volop vorderingen gemaakt op allerlei andere terreinen waar de provincie een bevorderende rol heeft: van de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij en natuurinclusieve landbouw, de bedrijvigheid van (de verwerking van) nieuwe eiwitten en het geven van omschakeladviezen en inspiratiebedrijven biologische landbouw, de begeleiding van individuele boeren door het Ondersteuningsnetwerk en met de VAB-Impuls, het begeleiden en ondersteunen van een zogeheten 'Smart Farming Academy en het ondersteunen van 39 innovatie-projecten in het kader van het Landbouw Innovatie Brabant ([Statenmededeling Landbouw Innovatie Noord-Brabant - Evaluatie en vervolg 2024 - 2027](#)).

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het meest duurzaam en circulair in Europa

Indicatoren:

- Verhouding tussen de bewerkte mest en de gewasbehoefte in Nederland (verhouding naar een waarde, op basis van fosfaat (P_2O_5))

Streefwaarden	nulmeting	2023	2030
Verhouding naar waarde	(1,09) 2020	Vooralsnog niet meetbaar	Verhouding lager dan 1

- Stikstof- en fijnstof emissie veehouderij in Brabant

Streefwaarden	nulmeting	2024
Kton fijnstof per jaar		1,7 kton (2021) Dalend
Kton stikstof per jaar		14,3 kton (2019) Dalend

Er zijn geen precieze cijfers als het gaat om het jaarlijkse volume bewerkte dierlijke mest in Brabant. De vergunde mestbewerkingcapaciteit wordt wel bijgehouden maar een deel van de vergunde capaciteit is nog niet gerealiseerd.

In samenwerking met de zes zandprovincies ontwikkelen we een innovatie en versnellingsagenda op o.a. mestbewerking (monomestvergisting).

We zien dat de dalende trend in de uitstoot van fijnstof en stikstof vanuit de veehouderij bedrijven is doorgezet. In 2023 is de uitstoot van fijnstof uit de veehouderij 1,4 Kton PM 10 (bron [KRD](#)). En van Stikstof uit de veehouderij in 2021; 13,7 Kton (bron [Brabants overzicht stikstofdata](#)).

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Realiseren uitvoeringsagenda mest

De ruim 30 projecten uit hoofdstuk 6 van de [Uitvoeringsagenda Mest](#) zijn opgestart en voor een groot gedeelte afgerond. Het vinden van financiering buiten PNB voor deze activiteiten was en is nog steeds een belangrijke opgave. Door samenwerking met andere provincies hebben we toegang gekregen tot Rijksmiddelen.

Uitvoeren routekaart stalaanpassingen 2024

Streefwaarden	2023
Aantal veehouders financieel ondersteund die investeren in een bestaand stalsysteem met rijksmiddelen	500-600

Daarnaast :

Streven we ernaar dat vóór eind 2023 in totaal 25 Brabantse veehouders subsidie hebben gekregen via de landelijke SBV-regeling (Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen) voor de ontwikkeling van een brongericht stalsysteem. Waar nodig leveren we maatwerk om aan de provinciale regelgeving te voldoen.

Bovengenoemde indicator is gebaseerd op de eind 2022 door het rijk toegezegde versnellingsgelden (45 mln.). Deze hebben we niet ontvangen voor deze maatregelen door de ontstane onzekerheid over de effectiviteit van emissiearme huisvestingssystemen waardoor dit niet tot uitvoer is gekomen. Er zijn wel versnellingsgelden door het Rijk toegekend maar die hebben een andere uitwerking gekregen waaronder de hieronder genoemde pilot van middel naar doelvoorschriften/real time meten en monitoren.

Tot 2023 is de SBV regeling drie keer opengesteld en een vierde openstelling die in 2023 werd verwacht is niet beschikbaar gekomen. Aan 21 Brabantse veehouders is tot nu toe subsidie toegekend door ontstane onzekerheden en stijging kosten is de realisatietermijn verlengd.

Pilot van middel- naar doelvoorschriften

Het project middel- naar doelvoorschriften is gestart in juli 2023 en heeft een minimale looptijd tot eind 2024 maar loopt hoogstwaarschijnlijk door in 2025. In deze periode wordt bij 25 pilotbedrijven verdeeld in 5 diercategorieën continu emissies van ammoniak gemeten en gemonitord met sensoren en daaraan gekoppelde "dashboards". Het doel is om het meten zelf verder te ontwikkelen, kennis te vergaren en juridisch te borgen in samenhang met de mogelijkheid om te komen tot doelsturing. Dit draagt bij aan vergroot handelingsperspectief voor een veehouder.

Bereiken van implementerende en zoekende veehouders

Streefwaarden	2023
Implementerende en zoekende veehouders bereiken via het netwerk van de Taskforce, via bijeenkomsten, 'Tour de Boer'-demonstraties, diverse schriftelijke en digitale communicatiekanalen en voorlichtingsactiviteiten	425

Deze activiteiten zijn in 2023 nagenoeg stil komen te liggen door de ontstane onzekerheid over de effectiviteit van emissiearme huisvestingssystemen. Een deel van de werkzaamheden hebben een overlap met het samenwerkingsproject met de zes zandprovincies.

Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw en Veehouderij

Indicator:

- Testen Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) bij akkerbouwbedrijven
- Toepassen (eenvoudige natuurinclusieve maatregelen) bij Biodiversiteitsmonitor veehouderij

Streefwaarden	Nulmeting	2023
Testen Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw	n.v.t.	50
Toepassen Biodiversiteitsmonitor veehouderij	190 (2021)	500

De biodiversiteitsmonitor Akkerbouw is eind 2023 gestart met de werving van extra deelnemers. Dit waren 30 deelnemers in de Zuidwestelijke Delta, nu is er opgeschaald naar 100 deelnemers, dus de 50 is gehaald.

Bij de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM) hebben we 445 deelnemers, het aantal nieuwe aanmeldingen lag lager dan verwacht waardoor het aantal net onder de streefwaarde uitkomt. Bij toekomstige openstellingen zetten we via communicatie nog sterker in om een zo maximaal mogelijk bereik te krijgen.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Economisch toonaangevend zijn binnen Europa

Indicatoren:

- Aantal startups in landbouw en voedsel en op cross-overs met high tech

Streefwaarden	Nulmeting	2023
aantal	5-7 (2021)	25

- Vestiging nieuwe bedrijven en/of bovengemiddelde groei van bestaande bedrijvigheid in de hightech agrofoodsector / aantal toonaangevende bedrijven

Streefwaarden	Nulmeting	2022	2023
aantal	2-5 (2021)	Substantiële groei	Substantiële groei

- Instroom jongeren in agrifood onderwijs (relatieve toename instroom)

Streefwaarden	Nulmeting	2023
Relatieve toename instroom	4.300 (2020-2021)	Substantiële groei

- Ontwikkeling van bedrijvigheid in nieuwe eiwitten in aantallen bedrijven en werknemers (5% groei per jaar)

Streefwaarden	Nulmeting	2023
Groei per jaar	45 (2022)	5%

 Omdat de proof of concept voor start-ups in de foodsector veel langer duurt dan in andere sectoren, is er sprake van lange trajecten en haken investeerders niet zo snel aan. Dit maakt dat het aantal bedrijven op circa 10 uitkomt. Vanuit beleidsterrein Economie, Kennis en Talentontwikkelingen wordt nu onderzoek gedaan naar de knelpunten die zich voor deze start up's aandienen en men wil een handleiding gaan schrijven voor deze ondernemers.

Hoewel de provincie zelf geen exacte cijfers van de instroom in het Agrifood onderwijs bijhoudt, lijkt de instroom van nieuwe studenten onder druk te blijven staan.

Vanuit de Green Deal Eiwitrijke gewassen, beter bekend als de Bean Deal, worden velerlei acties uitgevoerd om de eiwittransitie te doen versnellen. Vanuit Brabant zetten wij, samen met andere partijen en provincies in op ontwikkelingen in de hele voedselketen, waaronder ook de toepassing van plantaardige eiwitten bij (bestaande) bedrijven. Interessant in dit kader zijn de ontwikkelingen vanuit bedrijven zoals BiosienZ, Those Vegan Cowboys, Cosun en Schouten Europe.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bevorderen innovatie (o.a. Brabantse Innovatietafel Landbouw en Voedsel, AFI en organiseren van Innovation Makers Agrifood)

Indicator:

- Organiseren van Innovation Makers Agrifood

 Subsidie aan SFA (Smart Farming Academy) in kader van 'Alle boeren digitaal' verstrekt. Samenwerking Smart Processing tussen ROM's ten behoeve van NextGEN HT Processing opgezet.

In januari 2023 is het Slotevent van de Challenge Innovation Makers Agrifood georganiseerd; hieraan hebben 10 innovatieve studententeam meegedaan.

In het kader van het Plan van aanpak jonge boeren hebben wij bijgedragen aan het Curriculum van de veehouderijopleidingen van Curio, Yuverta en HAS green academy.

Samen met de ZLTO hebben wij gewerkt aan een programmatische aanpak van toekomstgesprekken en omgevingsdialogen voor veehouderijstudenten in het onderwijs bij Curio, Yuverta en HAS green academy.

De Masterclasses biologische landbouw is in opdracht van de provincie door HAS green academy ontwikkeld en is in het najaar van 2023 voor het eerst gegeven.

Om de instroom vanuit het VMBO richting het MBO te bevorderen is er een start gemaakt met de Smart Farming Challenge voor het VMBO.

Ondersteunen en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken

Indicator:

- Aantal ondersteunde en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken (aantal: 2)

Monkeys by the sea: bedrijf dat plantaardige vis produceert en afzet in de horeca.
Vreugdenhil Dairy Foods: samenwerking aangaan met Cosun Protein voor de productie van goed oplosbare eiwitten die geschikt zijn voor een breed scala aan voedings- en dranktoepassingen.

Stimuleren kleine betekenisvolle projecten door Landbouw Innovatie Brabant

Indicator:

- Aantal initiatieven ondersteund door LIB

Streefwaarden	2023
Aantal ondersteunde initiatieven	30

In 2023 zijn 21 projecten afgerond en is een bijdrage geleverd aan 39 projecten. Namelijk negen lopende en 30 nieuwe projecten met een innovatie impuls van ruim zes miljoen euro.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Natuur- en landschapsinclusief zijn in 2030

Indicatoren:

- Aantal natuurinclusieve boeren

Streefwaarden	nulmeting	2023	2030
aantal	80 (2021)	150	500

- Areaal biologische landbouw (ha) (15% van het agrarisch areaal)

Streefwaarden	Nulmeting	2023	2030
Agrarisch areaal	2,8% (2020)	3,5%	15% (circa 35.000 ha)

Er is nog geen eenduidige definitie voor wanneer een bedrijf natuurinclusief is. Het aantal natuurinclusieve bedrijven kunnen we daarom niet monitoren. Voor het aantal deelnemers aan de Biodiversiteitsmonitor Melkvee en Akkerbouw, zie het kopje Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw en Veehouderij, dit betreft bedrijven die in meer of mindere mate natuurinclusief zijn.

Het CBS geeft aan dat in 2022 2,3 % van het areaal in Noord-Brabant biologisch is. Het percentage van 2023 is nog niet bekend. CBS heeft al cijfers uitgebracht, maar deze zijn nog niet vergeleken met de data van Skal, de instantie die biologische percelen certificeert.

Het percentage is groeiend maar blijft achter op ons doel.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Begeleiden bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief

Streefwaarden	Nulmeting	2023
Aantal begeleide bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief (incl. businessplan)	80 (2021)	150

Eind 2023 zijn er met ruim 300 ondernemers gesprekken gevoerd over een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering. In totaal zijn of worden 136 ondernemers door coaches begeleid bij hun omschakeling naar natuurinclusief. 108 hebben een subsidie ontvangen voor het opstellen van een Natuurinclusief businessplan. 82 businessplannen zijn inmiddels gereed gemeld. ([Statenmededeling Ruim baan voor natuurinclusieve landbouw](#)).

Organiseren van bijeenkomsten voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven

Indicator:

- Aantal bijeenkomsten georganiseerd voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven. (aantal: 30 per jaar)

De beoogde 30 bijeenkomsten zijn behaald.

Geven van omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)

Streefwaarden	2023
---------------	------

Het aantal adviesgesprekken ligt op ruim 30

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Versterken gemeenschapsinclusief

Indicatoren:

- Gemiddelde waardering burgers voor de agrifoodsector in Brabant (op niveau of verbetering van waardering).

Streefwaarden	Nulmeting (landelijk niveau)	2023
Gemiddelde waardering schaal van 1-7	5,01 (2020)	Op niveau of verbetering

- Percentage Brabanders met zorgen over de gezondheid in relatie tot de veehouderij (afname percentage)

Streefwaarden	Nulmeting	2023
Percentage	3% (2020)	Afname

Nederlanders/Brabanders blijven dit jaar positief gestemd over de Agri & Foodsector (5,04 in 2023).

We zien een stijging naar 5% in 2022. Een verklaring voor de stijging zien wij in de actualiteit van de stikstof problematiek in de media en het langdurig aanhouden van vogelgriep en overdraagbaarheid naar zoogdieren. 16% van de Brabanders woont in de buurt van veehouderij en 1 op de 3 is bezorgd over hun gezondheid door de veehouderij in de buurt.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ondersteunen boer-burger initiatieven

Indicator:

- Ondersteunde initiatieven (aantal: 1)

Om de verbinding tussen boer en burger te versterken hebben wij deelgenomen aan de Dutch Food Week en twee voedsel educatieprojecten op basisscholen ondersteund; het project "Schoolmoestuiniëren" (van het programma Jong Leren Eten) en het project "Groentegeneratie van Brabant" (een samenwerkingsproject van Boerschappen, Vitam en TommyTomato).

Korte ketens

Om korte ketens te versterken hebben wij het voedsel educatieproject "Groentegeneratie van Brabant" ondersteund. In dit project werken Boerschappen, Vitam en TommyTomato samen om kinderen op basisscholen door te koken bewust te maken waar hun voedsel vandaan komt. Hierbij leveren lokale boeren via Boerschappen de verse producten en worden deze samen met de kinderen deze door de 'SoeperChefs' van TommyTomato klaargemaakt.

Verstrekken VABIMPULS vouchers

Streefwaarden	2023
Aantal verstrekte vouchers	50

In 2023 zijn 51 vouchers aangevraagd en uiteindelijk 47 toegewezen. 21 voor leegstaande agrarische bebouwing en 26 voor bedrijven in transitie.

Inzet verbonden partijen

N.v.t.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

7. Landbouw en voedsel

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Verschil begroting - realisatie
Lasten				
Programmalasten	9.740 N	8.406 N	8.534 N	129 N
Toegerekende organisatiekosten	4.364 N	4.677 N	4.896 N	219 N
Totaal Lasten	14.104 N	13.083 N	13.430 N	347 N
Baten				
Programmabaten	1.150 V	2.391 V	3.300 V	909 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten	1.150 V	2.391 V	3.300 V	909 V
Saldo van baten en lasten	12.954 N	10.692 N	10.130 N	562 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

7. Landbouw en voedsel - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	347 N
EU programma POP3	267 V
Betreft minder verstrekte subsidies dan eerder geprognostiseerd.	
Heldere kaders	335 V
Betreft minder uitgaven dan eerder was geraamd. Een aantal verplichtingen die zijn aangegaan in 2023 lopen door naar 2024, o.a. juridische kosten en RIVM onderzoek naar mestverwerking.	

Voorziening claims planschade	725 N
Ten aanzien van ontvangen claims planschade is een voorziening getroffen in afwachting van daadwerkelijke afwikkeling.	
Overige over/onderschrijdingen	53 V
Betreft saldo van diverse overige over- en onderschrijdingen. De onderschrijdingen betreffen onder andere lagere uitgaven gerelateerd aan Rijksbijdragen ten aanzien van Combiwassers, Zuidoostelijke Zandgronden en Versnellingsmiddelen en kunnen in 2024 alsnog worden ingezet.	
Toegerekende organisatiekosten	219 N
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet hoger uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	59 N
7. Landbouw en voedsel - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	909 V
Rijksbijdrage Uitvoering Aanpak Piekbelasters	1.400 V
De Rijksbijdrage is begin 2024 ontvangen. De betrokken capaciteitskosten 2023 konden echter alsnog van Rijksbijdrage worden gedekt.	
Bijdrage EU project LIFE All4Biodiversity	206 N
Een deel van de geraamde inkomsten wordt in 2024 ontvangen i.p.v. 2023	
Bijdragen waterschappen i.h.k.v. Brabants Bodem	220 N
Een deel van de geraamde bijdrages vanuit waterschappen wordt in 2024 ontvangen in plaats van 2023.	
Onttrekkingen Rijksbijdrages	185 N
Vanwege lagere uitgaven, ook lagere onttrekkingen van diverse Rijksbijdrages zoals Combiwassers, Zuidoostelijke Zandgronden en Versnellingsmiddelen.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	120 V

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

De uitvoering van de basistaken mobiliteit staat [onder druk](#).

Na de grote terugval tijdens de coronapandemie nemen de reizigersaantallen in het OV weer voorzichtig toe (nog steeds maar 78% t.o.v. 2019 pré-corona). Met de vervoerders zijn [herijdingsafspraken](#) gemaakt om het OV-aanbod in 2023 geleidelijk op te schalen. Door [personeelstekorten](#) bij de vervoerders is de ruimere dienstregeling, ondanks inspanningen van die vervoerders, niet haalbaar gebleken in 2023.

Ook de financiële druk op de OV-concessies is verder toegenomen. De structurele doorwerking van de [hoge indexatie](#), achterblijvende reizigersinkomsten en ontwikkelingen rondom de bekostiging van de Studenten OV-kaart werken hard door in de (structurele) kosten van het huidige OV-aanbod. Om het OV betaalbaar en toegankelijk te houden worden er structureel extra Rijksmiddelen ter beschikking gesteld ([motie Bikker](#)) en wordt in het kader van het bestuursakkoord afgezien van verdere stijgingen van de [OV-tarieven](#) van het busvervoer in Brabant.

Om de continuïteit van de concessies beter te kunnen waarborgen zijn ook investeringen in infrastructuur nodig o.a. vanwege netcongestie in relatie tot de duurzaamheidsambities. In 2023 is gestart met de realisatie van de toekomstvaste [busremise Breda](#), wordt een perceel voor een [remise in Roosendaal](#) aangekocht en worden de mogelijkheden voor andere concessies verkend.

Met deze basis is de [nieuwe concessie voor West-Brabant](#) gegund (start medio 2025) evenals de nieuwe contracten voor Flexvervoer (o.a. hubtaxi en haltetaxi). Daarmee krijgt de [transitie naar gedeelde mobiliteit](#) verder vorm en garanderen we de bereikbaarheid voor heel Brabant.

Door stikstof en inperking NB-wetvergunningverlening is er sprake van vertraging of uitstel van reconstructies (zoals bijvoorbeeld N629) en zijn de gecombineerde onderhoudswerkzaamheden ook niet uitgevoerd. Hierdoor kon niet langer worden gegarandeerd dat er geen sprake is van achterstallig onderhoud. Het helpt enorm dat het uitgangspunt van werk-met-werk is losgelaten bij de [herijking van KOPI](#) en dat de meerjarige onderhoudsplanning weer leidend is. De wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn inzichtelijk en worden nu met prioriteit opgepakt. In de tussentijd zijn we extra alert op de noodzaak van aanvullend incidenteel onderhoud.

Daarnaast werken we aan de verbetering van de verkeersveilige inrichting van onze provinciale wegen. De focus van deze inzet lag in 2023 vanwege stikstof en de termijn van realisatie op kleinschalige verkeerskundige maatregelen (KVM), zoals het saneren van koude oversteken en het aanbrengen van midden- en bermgeleiding.

De onverminderde [inzet op verkeersveiligheid](#) blijft nodig, want er is sprake van een stijgende trend van het aantal verkeersslachtoffers. In 2023 is ingezet op o.a. educatie (Brabants Verkeersveiligheidslabel (BVL), Totally Traffic (TT) en TT-projects) en [campagnes en voorlichting](#) onder het motto 'jouw actie telt'.

Er is flink uitgebreid op de inzet van (innovatieve) handhavingsmiddelen zoals [\(flex-\)flitsers](#), focusflitsers en MONO-cams en verkeerscontroles 'ogen op de weg' (vanuit een touringcar).

De [voorbereidingen voor een nieuw Brabants Verkeersveiligheidsplan](#) (BVVP) 2024-2027 zijn gestart. De leidende principes zijn gereed en dienen als basis voor het gezamenlijk met de partners uitwerken van een concreet meerjarig uitvoeringsprogramma.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW \geq vorig jaar
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW \geq vorig jaar

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers (verplichte indicator BBV): OV-klantenbarometer \geq vorig jaar

In 2023 werd de kwaliteit van de provinciale wegen (WOW) hoger beoordeeld met een 7,3 ten opzichte van 7,1 in 2021. Het betreft een twee-jarlijks onderzoek.

De Indicator Provinciale Wegen (IPW) is nog niet beschikbaar. Via de 1^e bestuursrapportage 2024 wordt hierover geïnformeerd.

De waardering van het OV door de reiziger (OV-klantenbarometer) is over 2023 uitgekomen op 7,8 ten opzichte van 7,9 in 2022. Over 2020 en 2021 is er geen klanttevredenheid gemeten. Vanwege corona is dat niet representatief.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie ([KOPI](#), 2022): de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte
- Het nieuwe Onderhoudprestatiecontract (OPC) en Elektrotechnische prestatiecontract (EPC) zijn gegund in 2023
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten. zijn gegund in 2024
- Eén van de steunpunten is verbeterd én verduurzaamd in 2023

Om de veiligheid te waarborgen heeft het vermijden van achterstallig onderhoud de hoogste prioriteit en wordt de meerjarige onderhoudsplanning weer leidend. Er is groot onderhoud uitgevoerd o.a. op de N640 Oudenbosch – Etten Leur inclusief verbetering van de verkeersveiligheid en de leefbaarheid. Een overzicht van de lopende projecten is [hier](#) te vinden.

De gunning van de nieuwe vorm van onderhoudscontracten zal later plaatsvinden. We nemen de tijd om de leerpunten vanuit vergelijkbare contracten van andere wegbeheerders mee te nemen. Wel sluiten we als overbrugging naar de nieuwe aanpak een tussencontract variabel onderhoud af. Op verzoek van de markt is de termijn van de aanbesteding voor de nieuwe prestatiecontracten verruimd (gunning 1e helft 2024).

De aanpak van de verbetering en verduurzaming van de steunpunten is tijdelijk gepauzeerd in verband met een algemene heroriëntatie op de steunpunten (aantal én locaties) in relatie tot o.a. de gladheidsbestrijding.

Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

Lopende concessies:

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is maximaal 0,2%
- De herijkingsafspraken zijn doorgevoerd in de lopende concessies

Nieuwe concessies:

- Nieuwe OV-concessie en flexcontract West-Brabant is gegund in 2023
- Er is een besluit genomen over de einddatum van de concessie Zuidoost
- Nota van uitgangspunten voor nieuwe concessie Oost-Brabant (start 2027) is opgesteld.

Transitie gedeelde mobiliteit:

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en experimenten per jaar opgestart
- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

Met de vervoerders zijn herijkingsafspraken gemaakt om de [dienstregeling 2023](#) vanaf september geleidelijk op te schalen. Vanwege de grote personeelstekorten bij de vervoerders en ondanks grote inspanningen van de vervoerders (o.a. wervingsacties en inzet studenten en kantoorpersoneel) is dit niet gelukt. Betrouwbaarheid van de dienstregeling is voor ons als vervoersautoriteit namelijk belangrijk.

- Door de personeelstekorten en de hoge werkdruk is ook de rituitval met 4,71% in 2023 flink hoger dan andere jaren. Het is de verwachting dat de vervoerders in 2024 wel voldoende personeel hebben om te kunnen opschalen. Voor de meerjarige ontwikkeling wordt verwezen naar de [trendrapportage OV](#).
- De concessie West (start medio 2025) en flexcontract is gegund, voorbereidingen aanbesteding Oost opgestart samen met gemeente o.b.v. de uitgangspunten uit het [ambitiedocument](#) en er is nog geen besluit genomen over de einddatum Zuidoost. MaaS is onderdeel van de afspraken concessie West.
- Voor de voortgang in de transitie naar gedeelde mobiliteit wordt verwezen naar de [voortgangsrapportage](#).

Data, digitalisering en Smart Mobility

- Het [uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023](#) is gerealiseerd in 2023
- De eerste versie van de Staat van Mobiliteit (indicatoren) is gereed in 2023.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We gaan voor veilige mobiliteit.

In Brabant streven we naar NUL verkeersslachtoffers. Elke verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar

Indicator	2020	2021	2022	2023
Aantal dodelijke verkeersslachtoffers	99	91	140	120
Waarvan op provinciale wegen	16	12	15	ntb

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal ongevallen én het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal ongevallen met lichamelijk letsel

Indicator	2020	2021	2022*	2023*
Aantal ongevallen met lichamelijk letsel	1.686	1.749	2.010	ntb
Waarvan op provinciale wegen	109	91	94	ntb
Aantal slachtoffers	1.985	2.015	ntb	ntb
Waarvan op provinciale wegen	164	120	ntb	ntb

**Cijfers zijn nog niet vrijgegeven door RWS.*

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid \geq vorig jaar

Het aantal verkeersslachtoffers in Brabant is nog steeds hoog. De CBS-cijfers van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers over 2023 is 120 en daarmee weer het hoogste van Nederland. Bij het aantal verkeersgewonden is meerjarig een stijgende trend waarneembaar. Of deze trend ook in 2023 doorzet is op dit moment nog niet bekend, omdat recente cijfers hierover nog ontbreken.

De OV-klantbarometer sociale veiligheid is uitgekomen op 7,9 ten opzichte van 8,1 over 2022.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Verkeersveiligheid

- We zorgen voor educatie verkeersveiligheid: aantal leerlingen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en MBO dat bereikt is met Brabants VerkeersveiligheidsLabel (BVL), Totally Traffic (TT) en TT projects (groter of gelijk aan vorig jaar)

Indicator	2021	2022	2023
Aantal leerlingen	207.500	209.500	211.000

- We voeren in deze bestuursperiode voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen uit ter verbetering van de verkeersveiligheid op provinciale wegen

In totaal zijn 221.742 leerlingen bereikt via de educatieprogramma's verkeersveiligheid.

- Vanwege stikstof zijn maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid lastiger gebleken. In 2023 is toch een aantal belangrijke maatregelen uitgevoerd: veiliger inrichten koude oversteken op de N277 (bij Elsendorp, berm- en middengeleiding op de N269 Hilvarenbeek, N283 Dussen en Hank en N321 bij Gassel en verbetering van de veiligheid fietsers op diverse plaatsen.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is lager dan in het voorgaande jaar.

- Het aantal incidentmeldingen (voorlopig cijfer) is sterk afgenomen van 2.449 in 2022 naar 1.889 in 2023.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We gaan in Noord-Brabant uit van ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie. De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het Schone Lucht Akkoord is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorige jaar.
- We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.
- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

De CO₂-emissie van het wegverkeer in Brabant is 15 kiloton (2022). De actualisatie zal plaatsvinden met de herijking van het verkeersmodel BBMA in de loop van 2024.

- Het aantal te saneren woningen (stand 2021) is 5.048, een afname van 559 ten opzicht van 2020. De indicator is afkomstig uit het actieplan Geluid 2018-2023. Herijking zal plaatsvinden in het kader van de invoering van de Omgevingswet.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Duurzaamheid

Provinciale infrastructuur:

- Alle verlichting langs provinciale wegen is in 2023 vervangen door LED (uitvoering 2023 en 2024)
- Hergebruik van beton / asfalt bij provinciale infraprojecten op basis van contract: minimaal 50% (100% circulair in 2050)
- Energieneutraal bouwen van de provinciale infrastructuur op basis van contract (100% in 2030)
- We schrijven duurzaamheid criteria voor in contracten, maar we willen ook graag monitoren of die eisen worden gerealiseerd om te meten hoe goed we op weg zijn naar het realiseren van onze doelstelling. We werken een KPI en monitoringsmethodiek uit voor onze ambities op het hergebruik van beton/asfalt (minimaal 50% circulair nu en 100% in 2050), energieneutraal bouwen van provinciale infrastructuur op basis van contract (100% in 2023): gereed 2023
- Samenwerkingsverband voor duurzaam bouwen van wegen in Brabant is operationeel en positief gewaardeerd door betrokken partners in 2023

Voor de monitoring van de duurzaamheidsambities is aangesloten bij het traject landelijke monitoring duurzaam GWW. De cijfers laten een reductie van de CO₂ footprint zien en een toename van het hergebruik van materialen. De begroting 2024 sluit aan bij de indicatoren uit deze landelijke monitoring.

OV-concessies

- We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

Indicator	2023	2024	2025	2026	2027
% elektrische bussen	40%	40%	75%	90%	100%

In verband met leveringsproblemen stroomt een deel van ZE-materieel in de concessies Zuidoost (32 van de 64 bussen) en Oost-Brabant (64 bussen) later in (2024 i.p.v 2023), het einddoel wordt nog steeds gehaald en eerder dan landelijke afspraken (2030). Het percentage elektrische bussen in de concessie komt in 2023 uit op 14%.

Om problemen met netcongestie voor te zijn, onderzoeken we opties voor posities in busremises.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Gemeenschappelijke regeling 'Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant'
- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Vershil begroting - realisatie
Lasten				
Programmalasten	172.895 N	219.521 N	164.634 N	54.887 V
Toegerekende organisatiekosten	12.477 N	14.757 N	17.752 N	2.995 N
Totaal Lasten	185.372 N	234.278 N	182.386 N	51.892 V
Baten				
Programmabaten	4.465 V	7.600 V	3.565 V	4.034 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	610 V	610 V
Totaal Baten	4.465 V	7.600 V	4.175 V	3.425 N
Saldo van baten en lasten	180.907 N	226.678 N	178.210 N	48.468 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

8. Basisinfrastructuur mobiliteit - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	51.892 V
--	-----------------

Algemeen

Het begrotingsprogramma 08 Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd:

- Algemeen: € 0,4 mln., waarvan € 0,3 mln. structureel
- Data: € 6,1 mln., waarvan € 2,2 mln. structureel
- Verkeersveiligheid: € 1,1 mln. structureel
- Beheer en onderhoud: € 12,5 mln. structureel*
- OV: € 97,0 mln. structureel

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit in 2022 € 2,8 mln. op de begroting geraamd, gedekt door een reserve.

* Plus € 29,4 mln. structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De jaarlijkse afschrijvingslasten worden gedekt via een specifiek hiervoor ingestelde egaliseringsreserve. De structurele toevoeging aan de reserve komt ten laste van de exploitatiebegroting en wordt conform bestaand provinciaal indexatiebeleid jaarlijks geïndexeerd.

De realisatie van de programmalasten van 8. Basisinfrastructuur mobiliteit komt uit op € 164,6 mln. t.o.v. een begroting van € 219,5 mln. Een onderschijding van de lasten van € 54,9 mln. (75,0% realisatie). Zonder een administratieve correctie voor de afschrijvingslasten voor de N69 komt de realisatie uit op € 210,7 mln. (96,0% realisatie).

Afschrijvingslasten N69

46.074 V

In opdracht van de accountant is de boekwaarde N69 gecorrigeerd, omdat op de investering in de N69 waarvoor een Rijksbijdrage is ontvangen niet mag worden afgeschreven. De afwaardering verloopt niet via de exploitatie, maar is rechtstreeks gecorrigeerd op de boekwaarde per 1 januari 2023. Een gelijke onderschijding op de baten zit in programma 09.

Beschikbaarheidsvergoeding BVOV

4.570 V

Een aanzienlijk deel van de onderschijding van de programmalasten wordt veroorzaakt door de terugbetaling van rijksmiddelen i.h.k.v. de regeling Beschikbaarheidsvergoeding OV (BVOV). Bij deze regeling worden rijksmiddelen 1 op 1 doorgezeten naar de vervoerders om de gevolgen van corona op het OV te beperken. Alleen onder strikte voorwaarden kunnen vervoerders hiervan gebruik maken. Voor een tweetal concessies was al afgezien van het gebruik van de regeling. De BVOV aan de laatste concessie is juist voor het einde van het jaar lager vastgesteld. Hiertegenover staan ook lagere baten voor eenzelfde bedrag.

OV-concessies 2023	2.530 V
De realisatie van de contracten voor de drie OV-concessies is met € 94,9 mln. lager uitgekomen t.o.v. de begroting van 97,4 mln. (97,4%). Dit komt met name doordat de indexatie op de contracten (actuele LBI-index o.b.v. landelijke afspraken) is afgevlakt.	
Motie OV en stakingsgelden	1.318 V
Op basis van de herijgingsafspraken zou de dienstregeling in het OV vanaf september geleidelijk opgeschaald worden met o.a. de middelen van de moties OV. Door personeelstekorten bij de vervoerders is opschaling niet haalbaar gebleken en zijn de middelen niet tot besteding gekomen.	
OV-concessies 2022	1.205 V
De exploitatiesubsidies voor de OV-concessies 2022 zijn in 2023 definitief vastgesteld. Door de personeelstekorten zijn er minder ritten gereden dan afgesproken. De verwijtbare rituitval wordt in mindering gebracht bij de vervoerders.	
OV-ontwikkeling	437 V
Van de middelen beschikbaar voor de doorontwikkeling van het OV binnen de concessies én via pilots en experimenten is minder besteed. Doordat het OV onder zware druk staat, is het ook lastiger om pilots en experimenten van de grond te krijgen.	
Onderhoudsbegroting	1.632 N
Op de onderhoudsbegroting provinciale wegen van € 17,1 mln. (t.b.v. het dagelijks beheer en onderhoud) is € 1,6 mln. (9,5%) overschreden. Dat komt met name door hogere kosten elektriciteit door de vertraging in de verledning van de openbare verlichting en verkeerslichten op en langs provinciale wegen en extra maatregelen van incidenteel onderhoud door uitstel van onderhoudsmaatregelen gekoppeld aan reconstructies.	
Verkeersveiligheid	247 V
Van de middelen beschikbaar voor de uitvoering van het Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) is minder besteed dan beschikbaar op de meerjarige begroting. Vanwege tekort aan capaciteit is het lastig gebleken alle middelen via opdrachten voor campagnes weg te zetten.	
Toegerekende organisatiekosten	2.995 N
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet hoger uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	138 V

8. Basisinfrastructuur mobiliteit - Afwijking baten (bedragen x € 1.000) 3.425 N

Algemeen

De programmabaten zijn € 4,0 mln. lager dan begroot (46,9%). Het belangrijkste deel van deze onderschrijving staat direct tegenover de onderschrijving op de programmalasten.

Beschikbaarheidsvergoeding OV 4.570 N

Een merendeel van de onderschrijving van de programmabaten wordt veroorzaakt door de terugbetaling van rijksmiddelen i.h.k.v. de regeling Beschikbaarheidsvergoeding OV (BVOV). Hiertegenover staat ook een onderschrijving van de programmalasten voor eenzelfde bedrag.

Partnerbijdrage project verplaatsingsdata 200 V

Voor een project i.h.k.v. de krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland is een partnerbijdrage ontvangen. Deze bijdrage was niet op de begroting geraamd.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten 610 V

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten 336 V

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

De ambities voor de doorontwikkeling van het Brabantse mobiliteitssysteem staan onder druk. De [herprioritering van het mobiliteitsfonds](#) van het Rijk heeft ook gevolgen voor een aantal Brabantse rijksprojecten zoals A58 Tilburg–Breda en Galder–St.-Annabosch, A67 Leenderheide-Zaarderheiken en A2 Deil-Vught. We blijven ons inzetten dat het Rijk de gemaakte afspraken nakomt.

Bij het [BO-MIRT](#) is met demissionair minister afgesproken dat de restbudgetten (na afroaming voor de onderhoudstaak bij het Rijk) beschikbaar blijven voor Meerjarige Multimodale Mobiliteitspakketten (MMMP's) voor de stedelijke regio's om de impact van het on-hold zetten van rijksprojecten te beperken én de verstedelijkings- en woningbouwopgave mogelijk te maken. Extra inzet op actieve en gedeelde vormen van mobiliteit (de mobiliteitstransitie) via deze pakketten is cruciaal voor de bereikbaarheid en leefbaarheid in de toekomst. Vanwege de demissionaire status van het kabinet is het lastig gebleken om de afspraken hierover verder te concretiseren.

In 2023 hebben we gewerkt aan de doorontwikkeling van het mobiliteitssysteem in Brabant via de vier netwerken (OV-netwerk, wegennet, (snel-)fietsnetwerk en goederencorridor) die we goed met elkaar verbinden tot een samenhangend systeem.

Zo is de realisatie [Programma Hoogfrequent Spoor \(PHS\) Vught gestart](#) met de bouw van het tijdelijke spoor en lopen de MIRT-verkenningen voor de spoorknoppen 's-Hertogenbosch en Eindhoven (onderdeel Brainportdeal). Opgaven rondom spoor zijn complex en kostbaar, maar vormen de basis voor de mobiliteitstransitie en MMMP's voor de stedelijke regio's. De verantwoordelijkheid ligt vooral bij het Rijk. We blijven bij het Rijk drukken op realisatie van het Toekomstbeeld OV 2040 ([TBOV2040](#)).

Stikstof heeft veel impact op de voortgang van wegenprojecten. Desondanks zijn we er in geslaagd om vier provinciale reconstructieprojecten die [tijdelijk gepauzeerd](#) waren terug op te starten (N285, N264, N282 en N270). Voor de [N629](#) en eerder al de [N279](#) is gebleken dat de plannen in de huidige vorm niet realiseerbaar zijn op afzienbare termijn. De noodzaak van aanpak van deze wegvakken blijft onverminderd groot en we kijken samen met de regio hoe dit wel uitvoerbaar kan zijn. Voor de reconstructie van de N65 Vught - Haaren is samen met de partners het [Voorkeursalternatief VKA+ herbevestigd](#) en de middelen blijven gereserveerd voor uitvoering op een later tijdstip.

We hebben verder gebouwd aan het provinciale netwerk van snelfietsroutes. Zo is in 2023 de snelfietsroute Oss-Uden opgeleverd. Via de MMMP's werken we samen met partners aan het hoofdfietsnetwerk als vervolg van het Brabants Toekomstbeeld Fiets ([BTF](#)). Zo is in het kader van de het kortetermijnmaatregelenpakket A2/N2 (onderdeel Brainportdeal) in 2023 de bestuursovereenkomst voor de F67 Kempenroute getekend. [Onderzoek](#) op de drie laatst gerealiseerde snelfietsroutes laat zien dat fiets als modaliteit belangrijk is voor de bereikbaarheid van Brabant.

Op de goederencorridor zijn belangrijke stappen gezet met het sluiten van een realisatiepact voor Tilburg. Hierin zijn afspraken gemaakt over de ontwikkeling van Tilburg als bovengemiddeld goederenknooppunt inclusief afspraken over betere benutting van het Wilhelminakanaal. De eerste vergelijkbare stappen zijn ook gezet voor een realisatiepact voor Moerdijk.

Via de [Programmering Mobiliteit 2024-2043](#) is inzicht gegeven in de mobiliteitsportefeuille. De mobiliteitsopgave is groot en middelen beperkt. Dat vraagt om scherpe keuzes en zal plaatsvinden a.d.h.v. het [beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#) en de bestuurlijke richting in het [bestuursakkoord](#).

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of - 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

*Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.

De freeflow in 2023 komt uit op 38,40% in de ochtendspits (t.o.v. 37,21% in 2022) en 40,19% in de avondspits (t.o.v. 40,94% in 2022). Dit getal geeft aan hoe betrouwbaar de reistijd op alle wegvakken binnen Brabant is geweest over het gehele jaar, dus hoe hoger hoe beter. Het laat eigenlijk zien dat de spitsen een voorspelbare reistijd opleveren die is gebaseerd op het jaargemiddelde van het gehele jaar inclusief een marge waar de reistijd binnen valt. De stikstofproblematiek (o.a. vervallen bouwvrijstelling), het tijdelijk pauzeren van de vergunningverlening in Brabant en de herijking van het mobiliteitsfonds door het Rijk bemoeilijkt de realisatie van (infrastructurele) projecten, zowel provinciaal als rijks. Voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem is versnelling van de mobiliteitstransitie nodig om de impact hiervan te beperken.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Afspraken Toekomstbeeld OV 2040 bij BO-MIRT 2022 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2023 (RMP's)
- Onderzoek naar Hub's langs de corridor Breda- Gorinchem - Utrecht / A27 is uitgevoerd
- Afspraken mobiliteitspakket Brainport bij BO-MIRT 2022 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2023 (RMP's)
- HOV tracé Breda nav het verstedelijkingsakkoord is uitgewerkt
- HOV-voorzieningen kom Aalst (voormalige N69) is gerealiseerd
- Project Vluchtstrookgebruik (Bus Rapid Transit als onderdeel A50 pakket en De Run) is opgestart (realisatie 2024)

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS in: ntb (oplevering: ntb)
- Realisatie Maaslijn door derden: oplevering in: ntb. De aanbesteding is stopgezet door het Rijk. Wij zijn niet risicodragend

De realisatie van PHS Vught is gestart met de bouw van het tijdelijke spoor, terwijl PHS Boxtel nog wacht op een uitspraak door RvS. Wel zijn met de gemeente afspraken gemaakt over het vervolg en extra middelen. De opdracht voor opwaardering van de Maaslijn is in 2023 gegund (beoogde oplevering 2027). Belangrijke afspraken over de realisatie van het Toekomstbeeld OV 2040 zijn gemaakt in de [Brainportdeal](#). De uitwerking hiervan voor de stedelijke regio's in de MMMP's is vertraagd door de demissionaire status van het kabinet.

Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is in deze bestuursperiode een definitief besluit over de bundelroute in het kader van de bereikbaarheid Eindhoven / Helmond / Nuenen. Draagvlak is daarbij belangrijk
- We realiseren de N279 Veghel – Asten (oplevering: ntb) Het PIP is vernietigd. Er is een [ontwikkelperspectief](#) opgesteld met de regio. Er is in 2023 een nieuw plan opgesteld.
- We realiseren de N629 (oplevering Fase II in 2025)

Rijkswegennet:

- We realiseren de N65 (oplevering: ntb). Is reeds gegund, maar we wachten op de uitspraak Raad van State. Afhankelijk van dat moment zal de nieuwe realisatiedatum bepaald kunnen worden
- Er is een definitieve afspraak gemaakt over realisatie A58 Tilburg – Eindhoven

Het is gelukt om een aantal provinciale reconstructieprojecten, die vanwege de vergunningverlening tijdelijk gepauzeerd waren, weer terug op te starten. Door de vertraging en aanvullende maatregelen vanwege stikstof worden de projecten wel aanzienlijk duurder. Voor de projecten [N629 Dongen - Oosterhout](#) en [N279](#) is vervolgonderzoek nodig om te bepalen wat wel mogelijk is.

Door de herprioritering van het mobiliteitsfonds is een aantal rijksprojecten in Brabant voor onbepaalde tijd gepauzeerd. De reconstructie van de N65 en de A58 Tilburg – Eindhoven staan nog wel op de lijst met prioritaire projecten. Er zit nog wel een blokkade op door stikstof voor realisatie op korte termijn.

(Snel-)fietsrouten netwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (4 in 2023 en 9 in 2025)
- Afspraken Toekomstbeeld Fiets 2040 bij BO-MIRT 2022 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitsagenda's en -programma's 2023 (RMA's en RMP's).

In 2023 is met Oss-Uden de vierde snelfietsroute opgeleverd. Ondanks dat voor fietsprojecten de stikstofproblematiek vaak meevalt, blijft de realisatie van snelfietsroutes complex.

Vanwege de demissionaire status van het kabinet is de vertaling van het Brabants Toekomstbeeld Fiets (BTF) naar MMMP's voor de stedelijke regio's vertraagd. De uitwerking volgt in 2024.

Goederencorridor

- Wilhelminakanaal geschikt voor klasse IV schepen tot en met haven Loven (Tilburg): oplevering in: ntb. Herbouw sluis II staat op prioriteringslijst van het Rijk, wij zijn afhankelijk van het rijk
- Vervolgafspraken over de realisatie van truckparking(s) op corridor Rotterdam – Venlo
- Vervolgafspraken over corridor Zuid (Amsterdam – Antwerpen) nav startbeslissing bij BO MIRT 2022.

Herbouw Sluis II [Wilhelminakanaal](#) staat op de lijst van prioritaire rijksprojecten en gaat door (start uitvoering 2028, realisatie 2030). Daarnaast zijn voor de goederencorridor Zuidoost vervolgonderzoeken gedaan over het versterken van de havenposities en digitalisering en is een realisatiepact voor Tilburg als bovenregionaal knooppunt afgesproken, waaronder ook de betere benutting van de bestaande infrastructuur van het Wilhelminakanaal (vervolg op fase 1,5). Tijdens het BO-MIRT zijn ook afspraken gemaakt over het de integratie van de goederencorridor Zuid.

Ten aanzien van de realisatie van truckparkings is weinig vooruitgang geboekt. Het blijkt lastig te zijn om een business case zowel qua investering als qua exploitatie rond te krijgen.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

*Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.

De modal split 2022 is voor personenvervoer uitgekomen op 28,1% (stijging van 3,3% ten opzichte van 2021) en voor goederenvervoer 10,2% (stijging van 0,4% ten opzichte van 2021). De cijfers over 2023 komen in de loop van 2024 beschikbaar.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs

- MIRT-verkenning spoorknooppunt 's-Hertogenbosch opgeleverd in 2023.
- We innoveren 6 bestaande OV-knooppunten tot mobiliteitshubs en ontwikkelen we samen met gemeenten minimaal 6 nieuwe innovatieve mobiliteitshubs in de periode tot 2023.

De MIRT-verkenning OV knoop [Bosch Centraal](#) ('s-Hertogenbosch) loopt, gericht op een besluit over het voorkeursalternatief medio 2024.

- Op basis van een hub-onderzoek in West-Brabant is een aantal kleinschalige maatregelen (bijvoorbeeld fietskluisen) gerealiseerd. Het heeft nog geen prioriteit in de regio, daarom is meer provinciale regie nodig om de toegankelijkheid tot het OV te vergroten via Hubs en de transitie naar gedeelde mobiliteit te versnellen. Zo zijn we nauw betrokken bij de ontwikkeling van mobiliteitshubs Roosendaal en Zevenbergen waar ook woningbouwlocaties zijn. Voor Oost-Brabant is een hub-onderzoek gestart, meer in relatie tot het netwerk van deelmobiliteit.

Mobiliteitspakketten

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- De vier verstedelijkingsakkoorden zijn vertaald naar multimodale mobiliteitspakketten in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2023 (RMP's).

De uitvoering van het maatregelenpakket De Run ligt op schema.

- Vanwege de demissionaire status van het kabinet is er nog geen besluit genomen over de MMMP's voor de 4 stedelijke regio's. Afspraak is om hierover te besluiten bij BO-MIRT 2024.

Multimodaal goederenvervoer

- Definitieve afspraak met Rijk, regio en bedrijfsleven over de trimodale ontwikkeling haven Loven (Tilburg) op de corridor Rotterdam - Venlo in 2023.

- In het [realisatiepact](#) zijn afspraken gemaakt over de ontwikkeling van Tilburg als bovenregionaal knooppunt. De trimodale ontwikkeling via betere benutting van de bestaande infrastructuur en onderzoek naar de herinrichting van het havengebied is onderdeel van deze afspraken.

Smart Mobility

- MobilitymoveZ.NL heeft in de periode 2020-2023 20 nieuwe mobiliteitsoplossingen getest, waarvan 10 ook succesvol verder in de praktijk zijn gebracht.
- Talking Traffic heeft in 2023 minimaal 6 mobiliteitsdiensten operationeel in Brabant via slimme verkeerslichten.

- Voor details wordt verwezen naar de [14e voortgangsrapportage SmartwayZ.NL](#).

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Het aantrekkelijk maken van alternatieven voor de (eigen) auto: lopen, fietsen, gedeelde mobiliteit voor iedereen.

- Onderwijs-, zorg-, werk-, recreatie-, natuur- en dagelijkse voorzieningen en sociale contacten zijn in 2030 goed bereikbaar voor iedereen: ontwikkeling van de nabijheid van voorzieningen in verschillende type regio's en voor verschillende type modaliteiten.

De cijfers 2022 zijn: 227 buurten hebben een huisartsenpraktijk verder dan 3 km (was 229 in 2021); 368 buurten hebben een dagelijkse supermarkt verder dan 2 km (was 354 in 2021); 4 buurten hebben een bibliotheek verder dan 10 km (was 5 in 2021). De cijfers 2023 zijn nog niet beschikbaar.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Toegang tot mobiliteit

- We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen van het ministerie van IenW: in 2023 27 gemeenten die meedoen met Doortrappen.

- In 2023 hebben 15 gemeenten activiteiten uitgevoerd in het kader van de campagne Doortrappen.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Het aantal te saneren woningen (stand 2021) is 5.048, een afname van 559 ten opzicht van 2020. De indicator is afkomstig uit het actieplan Geluid 2018-2023. Herijking zal plaatsvinden in het kader van de invoering van de Omgevingswet.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- In deze bestuursperiode besluit over / onderzoek naar potentie van minimaal 3 komomleidingen.
- Realiseren Schaa sprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 tov 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 250 werkgevers die fiets stimuleren in hun organisatie via Sjees gangmakers in 2023.

Bij de laatste drie gerealiseerde snelfietsroutes is het [aantal fietsers](#) op de verbinding toegenomen. Een groot deel legde de route voorheen af met de auto.
In 2023 namen 211 werkgevers deel aan fietsstimulering via Sjees gangmakers.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

9. Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Vershil begroting - realisatie
Lasten				
Programmalaasten	96.260 N	57.261 N	57.456 N	195 N
Toegerekende organisatiekosten	4.769 N	8.621 N	10.663 N	2.043 N
Totaal Lasten	101.029 N	65.882 N	68.119 N	2.238 N
Baten				
Programmabaten	58.234 V	67.419 V	19.450 V	47.969 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	2.304 V	2.304 V
Totaal Baten	58.234 V	67.419 V	21.755 V	45.665 N
Saldo van baten en lasten	42.796 N	1.538 V	46.365 N	47.903 N

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

9. Mobiliteitsontwikkeling - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	2.238 N
Algemeen	-
Begrotingsprogramma 09 Mobiliteitsontwikkeling gaat over opgaven en projecten gericht op de (door-)ontwikkeling van het totale Brabantse mobiliteitssysteem en deze worden gefinancierd uit de reserve. Op basis van de (meerjarige) afspraken in het kader van de programmering worden de middelen op de meerjarige begroting geraamd. De realisatie van de programmalasten van 9. Mobiliteitsontwikkeling komt uit op € 57,5 mln. t.o.v. een begroting van € 57,3 mln. Een overschrijding van de lasten van € 0,2 mln. (100,3% realisatie).	
N65	6.291 V
Omdat de reconstructie van de N65 op dit moment in de huidige vorm niet kan worden uitgevoerd, is het contract met de huidige aannemer ontbonden. Als gevolg van de verrekening van de termijnen heeft er een terugbetaling door de aannemer plaatsgevonden en is er sprake van een negatieve realisatie. Hierdoor is er een onderbesteding ontstaan. Hier staan ook lagere baten uit de rijksbijdrage N65 en van gemeenten tegenover. De middelen voor de N65 blijven voornamelijk beschikbaar op de meerjarige begroting voor uitvoering van het project op een later moment.	
Quick Win pakket A2 Deil - 's-Hertogenbosch	1.608 V
De provincie voert samen met partners het Quick Win pakket uit op de corridor A2 Deil - 's-Hertogenbosch. De voorbereiding voor de snelfietsroute Zaltbommel - 's-Hertogenbosch vraagt iets meer tijd. De provincie draagt hieraan bij via een subsidie. De middelen dienen beschikbaar te blijven op de meerjarige begroting.	

SPUK LVO	3.618 N
<p>Voor de ondertunneling van de Oosterhoutseweg in Gilze (provinciale weg N629) kan de provincie een beroep doen op een rijksbijdrage vanuit het Landelijk Verbeterprogramma Overwegen (LVO). Van de kosten van het realisatie van de tunnel kan 50% toegerekend worden aan de rijksbijdrage. De realisatie van de tunnel loopt voor op planning. Tegenover de extra kosten staan ook extra baten in de vorm de rijksbijdrage.</p>	
N279 Veghel - Asten	1.113 V
<p>Door de plannen N279 Veghel - Asten is de RvS een streep gezet. Via een drietal werksporen wordt gekeken wat nodig is en wat kan op deze provinciale weg. Via werkspoor 3 wordt gekeken naar het verbeteren van de doorstroming via multimodale bereikbaarheidspakketten. Het opstarten daarvan vraagt meer tijd.</p>	
Robuuste Brabandrouten Gilze	745 V
<p>De provincie draagt financieel bij in de spoorzone van Gilze en Rijen. Vanwege een tekort bij het project is er vertraging ontstaan. De aanvraag van de bijdrage door de gemeente gebeurt hierdoor later dan oorspronkelijk gedacht.</p>	
Snelfietsroutes	731 V
<p>Voor de realisatie van het snelfietsrouten netwerk in Brabant verstrekt de provincie subsidies voor de provinciale bijdrage in de routes. Op basis van nieuwe regelgeving dienen de lasten voor subsidie genomen te worden op basis van het bestedingspatroon van de gemeenten. Op basis van een geactualiseerd bestedingspatroon van een gemeente heeft hierdoor aan het einde van het jaar een lastencorrectie naar volgende jaren plaatsgevonden en is nu onderbesteding ontstaan.</p>	
Fiets in de Versnelling	306 V
<p>Binnen het budget van het programma Fiets in de Versnelling zijn middelen gereserveerd voor het project Zon op Infra. Deze uitgaven dienen op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en afgeschreven worden. De restant middelen dienen beschikbaar te blijven en omgezet worden naar een investeringskrediet.</p>	
Ontwikkeling regionale luchtvaart	405 N
<p>Voor de ontwikkeling van de regionale luchtvaart Eindhoven Airport is een meerjarige subsidie verstrekt aan de Stichting Leefbaarheid Luchthaven Eindhoven. In tegenstelling tot eerder aanname wordt de last niet over meerdere jaren verdeeld, maar ineens genomen ten laste van 2023. De dekking is afkomstig uit rijksmiddelen (voorheen middelen Alders tafel).</p>	
A67	1.830 N
<p>Voor het treffen van infrastructurele en Smart Mobility op A67 is in het kader van het programma SmartwayZ.NL door de provincie een subsidie verstrekt aan gemeente Eindhoven. Op basis van nieuwe regelgeving dienen de lasten voor subsidie genomen te worden op basis van het bestedingspatroon van de gemeente. Op basis van een geactualiseerd bestedingspatroon van een gemeente heeft hierdoor een lastencorrectie plaatsgevonden en is nu overbesteding ontstaan.</p>	
RMP's	1.655 V
<p>De provincie werkt via een gezamenlijke meerjarige agenda samen met de regio's. Via de Regionale Mobiliteitsprogramma's wordt de provinciale cofinanciering overgemaakt naar de regio. De verdeling over de jaren gebeurt op basis van het moment van aanvragen van de afgesproken bijdrage door de gemeenten en de voortgang in de uitvoering.</p>	

De Run	7.044 N
De provincie draagt bij in het bereikbaarheidspakket voor De Run Veldhoven. Samen met de rijksbijdrage is de provinciale cofinanciering overgemaakt aan gemeente Veldhoven. Op basis van nieuwe regelgeving dienen de lasten voor de bijdrage genomen te worden op basis van het bestedingspatroon van de gemeente. Er was uitgegaan van een geactualiseerd bestedingspatroon van de gemeente. Deze is niet gekomen en zonder een lastencorrectie naar volgende is nu sprake van een flinke overbesteding.	
Toegerekende organisatiekosten	2.043 N
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet hoger uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	253 V
9. Mobiliteitsontwikkeling - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	45.665 N
Algemeen	-
De realisatie van de programmabaten van 9. Mobiliteitsontwikkeling komt uit € 48,0 mln. t.o.v. een begroting van € 67,4 mln. (28,8%). Zonder de administratieve correctie voor afschrijvingslasten N69 komt de realisatie uit op € 65,3 mln. (96,8%).	
Rijksbijdrage N69	45.815 N
In opdracht van de accountant is de boekwaarde N69 gecorrigeerd, omdat op de investering in de N69 waarvoor een Rijksbijdrage is ontvangen niet mag worden afgeschreven. De afwaardering verloopt niet via de exploitatie, maar is rechtstreeks gecorrigeerd op de boekwaarde per 1 januari 2023. Een gelijke onderschrijving op de lasten zit in programma 08.	
N65	6.478 N
Zowel Rijk als gemeenten dragen financieel bij in de reconstructie van de rijksweg N65. Vanwege het ontbinden van het contract met de huidige aannemer zijn er minder kosten gemaakt en worden minder bijdrage van derden toegerekend. De middelen van derden voor de N65 blijven voornamelijk beschikbaar op de meerjarige begroting voor uitvoering van het project op een later moment.	
SPUK LVO	3.618 V
Voor de ondertunneling van de Oosterhoutseweg in Gilze (provinciale weg N629) kan de provincie een beroep doen op een rijksbijdrage vanuit het Landelijk Verbeterprogramma Overwegen (LVO). Tegenover de extra kosten staan ook deze extra baten in de vorm de rijksbijdrage.	
Inkomsten gedragsmaatregelen	649 V
Voor het continueren van de gedragsmaatregelen uit het programma SmartwayZ.NL zijn reeds in 2023 bijdragen van partners ontvangen. De uitgaven zullen de komende jaren plaatsvinden.	
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	2.304 V
De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	57 V

Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd

Inleiding

We willen bereiken dat Brabant voor zoveel mogelijk mensen een fijne en leuke plek is om te wonen, werken en te recreëren. Inwoners en bezoekers van Brabant nog meer laten genieten van cultuur, erfgoed, sport en ons Brabants vrijetijdsaanbod. Daarvoor hebben we een nieuw integraal [Beleidskader Levendig Brabant 2030](#) (PS 67/22) dat begin 2023 door uw Staten is vastgesteld. Op basis van de [uitvoeringsagenda 2023](#) is vervolgens afgelopen jaar gewerkt aan de realisatie van de doelstellingen zoals opgenomen in het beleidskader. Zo is de [pilot Levendig Brabant](#) uitgevoerd, waarbij we kleinschalige initiatieven hebben ondersteund die invulling geven aan de accenten uit het nieuwe beleidskader.

Voor wat betreft de professionele kunsten is, op basis van de begin 2023 vastgestelde uitgangspunten (zie [Statenmededeling](#)), eind van het jaar de regeling voor de nieuwe kunstplanperiode 2025-2028 vastgesteld (zie [nieuwsbericht](#)). Medio 2024 vindt de toewijzing plaats. Daarnaast is gestart met de ontwikkeling van financieringsinstrumenten voor cultuur. In 2023 is voor het laatst de impuls geldenregeling opengesteld. Voor 2024 wordt een ander instrumentarium ontwikkeld om cultureel aanbod te stimuleren dat ook beter past bij groepen uit de samenleving waar weinig aanbod voor is. We verwachten de nieuwe regeling medio 2024 open te stellen. Ook hebben we eind 2023 een regeling opengesteld om theaters en musea te ondersteunen bij het verbreden van het publieksbereik met aandacht voor diversiteit en inclusiviteit (zie [Statenmededeling](#)). Tevens is op basis van [motie 64A-2021](#) in 2023 besloten de Brabantse bibliotheken een extra impuls te geven voor de verbetering van de kwaliteit van de uitvoering van de wettelijke bibliotheektaak (zie [memo gedeputeerde](#)).

Ook in 2023 hebben we onze cultuurhistorische waarden en kenmerken ingebracht in de ruimtelijke besluitvormingsprocessen en in het bijzonder bij de totstandkoming van het '[Ruimtelijke voorstel](#)'. Ook is, mede in verband met de invoering van de nieuwe omgevingswet, de Cultuurhistorische Waardenkaart ([CHW](#)) herzien. De CHW is ons belangrijkste juridische instrument aangestuurd door de omgevingsverordening, waarop het erfgoed van provinciaal belang is opgenomen. Vanuit de verhaallijn Bevochten Brabant is in 2023 besloten tot een Brabantbreed programma in 2024-2025 rondom de viering van 80 jaar vrijheid. Het herinneren en herdenken van de Tweede Wereldoorlog en het vieren van de bevrijding bij een breed publiek staan hierbij centraal (zie [nieuwsbericht](#)). We hebben afgelopen jaar, naast de jaarlijkse restauratieregeling ook op andere wijze het behoud van erfgoed gestimuleerd. Voorbeelden daarvan zijn de regeling voor de restauratie van monumentale orgels die zich in beschermde rijksmonumentale kerken bevinden (zie [Statenmededeling](#)). Maar bijvoorbeeld ook de medefinanciering van de doorontwikkeling van Museum Overloon (zie [statenmededeling](#)).

Voor wat betreft Sport is via de [regeling 'Stimulans voor Bewegen'](#) de ondersteuning van kleinschalige projecten mogelijk gemaakt, die stimuleren dat meer Brabanders voldoen aan de beweegnorm. Ook is besloten tot het ondersteunen we 15 gemeenten die op een innovatieve manier de openbare ruimte beweegvriendelijker in willen richten (zie [nieuwsbericht](#)). Hiermee is ook bijgedragen aan het realiseren van de doelstellingen van het [Beleidskader Gezondheid](#).

Tot slot is via Visit Brabant de campagne Brabant Dichterbij gecontinueerd met als doel om de levendigheid van Brabant nog verder te vergroten door meer bezoekers naar Brabant te trekken (zie [site](#)).

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Bevorderen van een passend aanbod

Indicatoren:

- Het aantal bezoekers van activiteiten en locaties van de vier sectoren in vergelijking met andere provincies in Nederland (streefwaarde beter dan de huidige 7^e plaats t.o.v. andere provincies,)
- Tevredenheid van inwoners met het aanbod van cultuur (score hoger dan of gelijk aan huidige score 7,2).
- Tevredenheid Sport: aandeel inwoners dat tevreden is (streefwaarde beter dan huidige 4e plaats t.o.v. andere provincies)
- Tevredenheid van meerdaags internationaal bezoek (streefwaarde: beter dan huidige 3e plaats t.o.v. andere provincies)

Voor het bereiken van de doelstelling liggen we op koers. De tevredenheid over sport en cultuur liggen op het gewenste niveau. Het aantal bezoekers is nog niet terug op het niveau van voor corona. Bij de tevredenheid van meerdaags internationaal bezoek liggen nog niet op het gewenste niveau, maar de verwachting is dat Brabant in 2030 tot de groep top drie behoort.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst (incl. PZN)

In 2023 hebben we 54 professionele kunstinstellingen en 18 amateurkunstinstellingen ondersteund die activiteiten mogelijk maken die bijdragen aan een levendig Brabant. Tevens is eind 2023 ook de regeling opengesteld voor de nieuwe periode (2025-2028), zie [nieuwsbericht](#).

Stimuleren (inter)nationale topcultuur met inzet van Brabant C Fonds

Er is in 2023 beperkt beslag gelegd op het beschikbare budget. Voor een substantieel deel van het budget zijn subsidieaanvragen nog in behandeling. De eventuele toekenningen die daaruit volgen vinden in 2024 plaats.

Ondersteunen restauratie onroerend erfgoed

Met de jaarlijkse subsidieregeling voor cultureel erfgoed in Brabant hebben we ook in 2023 bijgedragen aan de restauratie van onroerend erfgoed. Daarnaast is in afgelopen jaar ook bijgedragen aan het behoud van monumentale kerkorgels (zie [Statenmededeling](#)).

Bevorderen van verduurzaming monumenten

Samen met Monumentenwacht is een zelfstandig opererend energieloket opgericht, waar verschillende doelgroepen terecht kunnen met vragen over verduurzamen van monumenten. Zie verder ook [memo gedeputeerde](#).

Ondersteunen van topsportevenementen

- We hebben ook in 2023 een 11-tal topsportevenementen ondersteund en zijn mede-aanjager geweest van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds. Eind 2023 heeft een tussentijdse evaluatie plaatsgevonden. De uitkomsten hiervan worden ook meegenomen bij de op basis van het bestuursakkoord 2023-2027 voorziene voortzetting van het fonds na 2025.

Uitvoeren van Brabantbrede marketingstrategie

- Het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, is onder de aandacht gebracht bij inwoners en bezoekers van Brabant onder andere via de structurele inzet van het digitaal platform www.visitbrabant.com, trade services (persbewerking, touroperators en beurzen) en marketingcommunicatie acties (via social media, nieuwsbrieven, digitale magazines).

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Bevorderen van inclusief aanbod

Indicatoren:

- Oplevering kwalitatieve rapportage in hoeverre binnen cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd wordt omgegaan met inclusief aanbod (streefwaarde: tweejaarlijks oplevering).
- Er is op dit moment geen indicatie dat de streefwaarde(s) niet gehaald worden'. In 2024 wordt het kwalitatief onderzoek uitgevoerd.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Uitvoeren pilots in het kader van Levendig Brabant

- In 2023 is de succesvolle regeling Pilots Levendig Brabant uitgevoerd waarbij we initiatieven uit de samenleving hebben ondersteund die aansluiten bij de accenten uit de het kader én die verbinding leggen tussen cultuur, erfgoed, sport en vrije tijd. Zie verder het [nieuwsbericht](#). Op basis van dit succes en het bestuursakkoord 2023-2027 voorzien we de komende bestuursperiode een vervolg hierop.

Versterken van het publieksbereik en stimuleren van participatie

- Eind 2023 is een regeling opengesteld waarmee 24 theaters en 52 musea worden ondersteund voor het uitvoeren van projecten die zijn gericht op het vergroten van publieksbereik, met aandacht voor inclusiviteit en diversiteit. Zie verder de [statenmededeling](#).

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Stimuleren van innovatie en vernieuwing

Indicatoren:

- Omvang van banen en bedrijven in creatieve industrie in Brabant (streefwaarde: beter dan 3^e plaats t.o.v. andere provincies, huidige waarde 3^e plaats).

- Oplevering rapportage naar de vitaliteit en vernieuwingskracht van instellingen van de vier sectoren (streefwaarde tweejaarlijks oplevering).

De streefwaarde voor de omvang van de creatieve industrie is gehaald. Er is op dit moment geen indicatie dat de streefwaarde(s) voor vitaliteit en vernieuwingskracht niet gehaald wordt. In 2024 wordt het kwalitatief onderzoek hierover opgeleverd.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Uitvoering geven aan innovatieagenda via BrabantSport

Ook in 2023 is uitvoering gegeven aan de innovatieagenda waarbij zes projecten uit de agenda mede mogelijk zijn gemaakt. Dit betreft vier projecten met als onderwerp topsportinnovaties en twee projecten m.b.t. innovaties voor evenementen, waarvan één gericht op verduurzaming. Een mooi voorbeeld hierbij is project [Customized food](#).

Ondersteunen van ondernemerschap in de vrijetijdssector

Via [VisitBrabant](#) hebben minimaal 250 ondernemers in de vrijetijdssector ondersteund met cursussen, workshops etc. op het gebied van marketing en productontwikkeling.

Inzet Leisure Ontwikkel Fonds (LOF) Noord-Brabant

Het Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF Brabant) is in 2017 opgericht en verstrekt leningen aan ondernemers met een innovatief, kwalitatief onderscheidend plan voor de Brabantse vrijetijdssector. Zie voor een actueel overzicht van de projecten <https://www.lofbrabant.nl/projecten/>.

Uitvoering geven aan regeling Impulsgelden

De regeling impulsgelden is uitgevoerd. Via de regeling geven we incidentele financiële impulsen aan startende makers en instellingen om zich te ontwikkelen zodat daarmee de marktpositie duurzaam wordt versterkt. Verder is besloten om voor 2024 nieuwe regelingen te ontwerpen die beter passen bij het nieuwe beleidskader. Zie verder het [nieuwsbericht](#).

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Stimuleren van aanbod voor jeugd en talentontwikkeling

Indicatoren:

- Deelname jongeren: Participatiegraad onder jongeren (16-29) sport (streefwaarde hoger dan Nederlands gemiddelde van 69,1%, nu 68,6%).
- Participatiegraad onder jongeren voor cultuur, erfgoed (streefwaarde PM, nog geen data beschikbaar, uitkomst onderzoek is in 2024 voorzien).

- Deelname jongeren van jongeren aan sport zit nu nog onder het Nederlands gemiddelde. De verwachting is dat de doelstelling gehaald kan worden. Er is op dit moment geen indicatie dat de streefwaarde(s) voor deelname van jongeren aan cultuur en erfgoed niet gehaald wordt. In 2024 komen data beschikbaar.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Ontwikkelen van culturele toptalenten

- Op basis van de regeling Talenthubs zijn in 2023 een 7-tal talenthubs voor beeldende kunst, muziek, theater, dans en letteren ondersteund. Zie ook <https://www.talenthubbrabant.nl/>

Faciliteren Brabantse topsporters

- Via onze bijdrage aan BrabantSport hebben we talenten gefaciliteerd in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dit hebben we gedaan samen met partners zoals NOC*NSF en sportbonden.

Ondersteuning van cultuureducatie voor jongeren

- We hebben, ook in 2023, samen met onder andere het Rijk het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) ondersteund. Via dit programma werken scholen en culturele instellingen in het hele land samen om kunst en cultuur een vast onderdeel van het lesprogramma te maken. Het programma loopt t/m 2024. Zie verder de website [CmK](#).

Stimuleren van erfgoedbeleving bij jongeren

- We laten jongeren op zoveel mogelijk manieren kennis maken met Erfgoed, bijvoorbeeld via het project '[Museumschatjes](#)', waarbij scholieren in klassikaal verband naar een museum gaan en aan de hand van het lesmateriaal op school het museumbezoek wordt voorbereid. Dit project loopt in principe af in 2023. Op basis van het beleidskader Levendig Brabant en het bestuursakkoord 2023-2027 voorzien we hiermee in 2024 verder te gaan.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke omgeving waar voldoende te beleven is en waar cultuurhistorie behouden blijft

Indicatoren:

- Beweegrichtlijn: Het aandeel van de Brabantse bevolking dat aan de beweegrichtlijnen voldoet. (streefwaarde: meer dan 75% in 2030, (49,3% in 2020))

- Waardering maatschappelijk belang cultuur en erfgoed: De mate waarin Brabanders aangeven cultuur en erfgoed van belang te vinden voor de samenleving (hoger dan huidige score van 79%).
- Onderhoud rijksmonumenten: Het percentage rijksmonumenten in matige of slechte staat in de provincie Noord-Brabant volgens de jaarlijkse monumentenmonitor. (streefwaarde: lager dan huidige 18%).

● Voor onderhoud rijksmonumenten en de waardering van het maatschappelijk belang culturen erfgoed zijn streefwaarden gehaald. De Brabantse bevolking voldoet niet aan de beweegrichtlijn (44,3 % van de volwassenen en 68,3% van de jongeren voldoet aan de beweegrichtlijn. De verwachting is dat de streefwaarde (meer dan 75% beweegt voldoende in 2030) niet gehaald wordt.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bijdragen aan ontwikkeling Brabants icoon Van Gogh

● Via de ondersteuning van de Van Gogh Sites Foundation is bijgedragen aan de ontwikkeling van Brabants icoon Van Gogh.

We verbinden erfgoed in voorbeeldprojecten aan de hoofdpogingen van de omgevingsvisie

● Als continue proces hebben we er ook in 2023 voor gezorgd dat cultuurhistorische waarden zijn meegewogen bij ruimtelijke ontwikkelingen, zoals bij het opstellen van het Ruimtelijk Voorstel. Voor ondersteuning van deze afwegingen wordt de [cultuurhistorische waardekaart](#) (CHW) gebruikt die gekoppeld is aan de omgevingsverordening. Eind 2023 is, mede als gevolg van de nieuwe omgevingswet, deze kaart geactualiseerd.

Stimuleren bewegen en sporten

● Medio 2023 is de regeling Stimulans voor bewegen open gesteld waarbij initiatieven die stimuleren dat meer Brabanders voldoen aan de beweegnorm centraal stonden. Juist ook degenen die er nu nog niet aan voldoen. De regeling was al snel overvraagd. Op basis van dit succes en het bestuursakkoord 2023-2027 voorzien we in 2024 een vervolg op deze regeling.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Stichting Beheer Museumkwartier](#)
- [Stichting Brabant C Fonds](#)
- [Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant](#)
- [NV Monumenten Beheer Brabant](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Verschil begroting - realisatie
Lasten				
Programmalasten	54.454 N	57.173 N	56.224 N	949 V
Toegerekende organisatiekosten	4.005 N	3.407 N	3.111 N	296 V
Totaal Lasten	58.459 N	60.579 N	59.335 N	1.245 V
Baten				
Programmabaten	651 V	803 V	817 V	14 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten	651 V	803 V	817 V	14 V
Saldo van baten en lasten	57.808 N	59.776 N	58.518 N	1.258 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	1.245 V
Cultuur: Brabant C	615 V
Betreft minder verstrekte subsidies dan eerder door Brabant C geprognostiseerd.	
Erfgoed	339 V
Betreft lagere uitgaven voor behoud erfgoedlandschappen dan voorzien.	
Toegerekende organisatiekosten	296 V
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet lager uit.	
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	5 N
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	14 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	14 V

Algemeen Financieel Beleid

Inleiding

De lasten en baten van de provincie worden toegedeeld aan tien programma's. Naast de lasten en baten van de beleidsprogramma's kent de provincie nog algemene dekkingsmiddelen en de centrale stelposten.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Elk programma heeft naast de lasten van dat programma ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi van lasten en baten op de programma's, staan de algemene dekkingsmiddelen.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit:

- de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting;
- de uitkering uit het provinciefonds;
- de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille;
- dividendopbrengsten en
- overige algemene inkomsten.

De algemene inkomsten belopen in 2023 € 811,4 mln. en dragen bij aan:

- het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsonderdeel worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

In de bijlagenbundel –bijlage 3a deelnemingen van de jaarstukken is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

Algemene middelen

Algemeen financieel beleid

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Verschil begroting - realisatie
Lasten				
Programmalasten	143.208 N	117.829 N	55.885 N	61.945 V
Toegerekende organisatiekosten	30.110 N	40.651 N	45.957 N	5.307 N
Totaal Lasten	173.318 N	158.480 N	101.842 N	56.638 V
Baten				
Programmabaten	685.483 V	787.745 V	811.403 V	23.658 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal Baten	685.483 V	787.745 V	811.403 V	23.658 V
Saldo van baten en lasten	512.164 V	629.265 V	709.561 V	80.296 V

Hieronder zijn de baten en lasten van het Algemeen financieel beleid gesplitst naar:

- Algemene dekkingsmiddelen
- Overhead, Vpb en stelposten

Algemeen financieel beleid

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrek. 2023 realisatie	Vershil begr.- realisatie
Algemene dekkingsmiddelen				
<u>Lasten</u>				
Dividenden	0	0	11 N	11 N
Financieringsfunctie	684 N	594 N	658 N	64 N
Ontwikkelbedrijf	4.813 N	4.821 N	1.695 N	3.125 V
Toevoeging voorziening	0	0	5.511 N	5.511 N
Overige algemene dekkingsmiddelen	352 N	497 N	292 N	205 V
Totaal Lasten	5.849 N	5.912 N	8.167 N	2.255 N
<u>Baten</u>				
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	282.080 V	284.955 V	282.071 V	2.883 N
Uitkering provinciefonds	330.801 V	361.204 V	361.866 V	662 V
Decentralisatie-uitkeringen via provinciefonds	2.820 V	2.913 V	6.737 V	3.824 V
Dividenden	24.897 V	61.196 V	61.191 V	5 N
Financieringsfunctie	43.522 V	70.766 V	77.057 V	6.291 V
Ontwikkelbedrijf	1.363 V	1.909 V	1.126 V	783 N
Overige algemene dekkingsmiddelen	0	4.803 V	21.145 V	16.343 V
Totaal Baten	685.483 V	787.745 V	811.193 V	23.449 V
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	679.634 V	781.833 V	803.026 V	21.194 V
Overhead, Vpb en stelposten				
<u>Lasten</u>				
Onvoorzien	1.308 N	1.208 N	0	1.208 V
In te zetten begrotingsruimte	61.512 N	58.643 N	0	58.643 V
Overige stelposten	23.050 N	2.850 N	0	2.850 V
Overhead	81.599 N	89.867 N	93.442 N	3.575 N
Voorz.dubieuze debiteuren	0	0	232 N	232 N
Totaal Lasten	167.469 N	152.568 N	93.675 N	58.893 V
<u>Baten</u>				
Totaal Baten	0	0	209 V	209 V
Totaal Overhead, Vpb en stelposten	167.469 N	152.568 N	93.465 N	59.103 V
Saldo van baten en lasten	512.164 V	629.265 V	709.561 V	80.296 V

Toelichting op de verschillen t.o.v. de begroting

Algemeen financieel beleid - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)		56.638 V
<u>Algemene dekkingsmiddelen:</u>		
Ontwikkelbedrijf		3.125 V
De onderschrijding van het budget wordt met name veroorzaakt, doordat de verwachte gerechtelijke uitspraken voor de projecten glastuinbouw Deurne en Fort Oranje zich in 2023 niet hebben voorgedaan, waardoor er geen verwacht verlies is genomen van respectievelijk € 1,6 en € 1,5 mln. Daarnaast is de uitgifte van grond voor het project AFWB Dinteloord achtergebleven, waardoor er geen doorbetaling heeft plaatsgevonden aan de gemeente van € 0,7 mln.		
Correctie verliezen ontwikkelbedrijf		62 V
Betreft de onttrekking van de voorziening van € 62.000 voor het project LightYear. LightYear heeft in 2023 het faillissement aangevraagd, waardoor een beroep is gedaan op de afgegeven garantstelling met betrekking tot de huurkosten van het pand.		
Onderzoeksbudget nieuwe investeringsmogelijkheden		229 V
De kosten m.b.t. onderzoeksbudget nieuwe investeringsmogelijkheden zijn lager dan geraamd doordat er: 1. Minder financiële onderzoeken plaats hebben gevonden dan vooraf geraamd (o.a. deels doorgeschoven naar 2024 e.v.); 2. Geen extra capaciteit is ingehuurd (projectleider of inzet bij piekmomenten) omdat dit door interne medewerkers is uitgevoerd; 3. Kosten (ten dele) verlegd zijn naar beleidsprogramma's.		
Toevoeging voorziening overige lening		4.654 N
Dit betreft de storting in verband met de afwaardering van de lening aan Invest-NL m.b.t. LightYear alsmede in verband met de duurzame waardevermindering van de leningen aan De Kazerne, Evoltify en Peazy.		
<u>Overhead, VPB en stelposten</u>		
Onvoorzien		1.208 V
In de begroting wordt jaarlijks een stelpost voor onvoorzien lasten van € 1.308.402 opgenomen. Gedurende het begrotingsjaar 2023 is hierop een beroep gedaan voor een bijdrage voor de slachtoffers van de aardbeving in Turkije en Syrië.		
Stelpost bestuur en veiligheid		2.850 V
Vanuit de voorgaande bestuursperiode was nog € 2,85 mln. beschikbaar die was gereserveerd voor Bestuur en Veiligheid in de betreffende bestuursperiode. Inzet van de betreffende middelen was gekoppeld aan de uitwerking van Beleidskader en Uitvoeringsagenda Toekomstbestendig Bestuur, waarvoor besluitvorming plaatsvindt in 2024. Afweging van de middelen voor Toekomstbestendig Bestuur is onderdeel van de Perspectiefnota 2025.		
In te zetten begrotingsruimte		58.643 V
In afwachting van het BA 2023-2027 is de begrotingsvrije ruimte van 2023 nog niet doorgeschoven. De middelen van ruim € 58,6 mln. worden via het jaarrekeningresultaat toegevoegd aan de begrotingsruimte voor het BA 2023-2027, zoals al is voorzien bij de PPN 2025.		
Toegerekende organisatiekosten		5.307 N
De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet hoger uit.		
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten		482 V

Algemene dekkingsmiddelen:

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	2.883 N
--	---------

Bij het bestuursakkoord 2019-2023 - is besloten dat de provincie gedurende de looptijd van het bestuursakkoord de opcenten jaarlijks indexeert. Het opcententarief 2023 komt daarmee uit op 80,8. De opbrengsten worden geraamd op € 285,0 mln. op basis van de capaciteit van het wagenpark. De uiteindelijke jaaropbrengst bedraagt ca. € 282,1 mln., een negatief resultaat van 1,0%. Deze afwijking heeft te maken met een stijging van het aantal elektrische auto's die in de categorie zeer zuinig vallen en daarmee geen MRB en daaraan gekoppelde opcenten betalen. Ook is het aantal auto's die een half tarief betalen gestegen. Daarnaast is het aantal motoren gedaald.

Eind 2023 stonden in Noord-Brabant ruim 1.507.000 (eind 2022 1.467.000) personenauto's geregistreerd en ruim 111.000 (eind 2022 122.000) motoren. Er is sprake geweest van een lichte autonome groei van het wagenpark. Eind 2023 stonden in Noord-Brabant ruim 1.507.000 (eind 2022 1.467.000) personenauto's geregistreerd en ruim 111.000 (eind 2022 122.000) motoren. Er is sprake geweest van een lichte autonome groei van het wagenpark. Echter de capaciteit waarbij ook wordt gekeken naar het gewicht van auto's is niet gestegen, waardoor de geraamde opbrengst niet is gerealiseerd.

Uitkering provinciefonds: Algemene uitkering	662 V
--	-------

De algemene uitkering uit het provinciefonds is na wijziging geraamd op € 361,2 mln. op grond van de septembercirculaire 2023. Uit de decembercirculaire 2023 blijkt dat de uitkering 2023 uitkomt op € 361,9 (incl. afrekening 2022). Deze negatieve afwijking is het gevolg van een correctie die op de algemene uitkering is verwerkt bij de decembercirculaire.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatie-uitkeringen	3.824 V
---	---------

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2023 zijn gebaseerd op de september circulaire 2023. Naast de algemene uitkering omvat het provinciefonds diverse decentralisatie-uitkeringen die samenhangen met specifieke beleidsafspraken, veelal vastgelegd in convenanten met het Rijk. In totaal gaat het om een volume van bijna € 6,7 mln. De hieraan gerelateerde uitgaven worden verantwoord op de functionele productgroepen in de beleidsprogramma's. De realisatie is ruim € 3,8 mln. hoger dan de raming, omdat er in de decembercirculaire nog een extra uitkering is ontvangen voor:

- restauratie grote monumenten van € 1,9 mln.
- Nationale omgevingsvisie van € 0,3 mln.
- Zware bodemverontreiniging door drugsdumping van € 1,5 mln.
- Uitkering voor weerbaar bestuur van ca. € 75.000
- Uitkering voor de aanpak van vakantieparken van € 40.000

Via het statenvoorstel bij de jaarrekening 2023 wordt voorgesteld deze middelen door te schuiven naar 2023.

Financieringsfunctie	6.387 V
----------------------	---------

In 2023 is € 5,9 mln. extra rente ontvangen op de rekening courant bij de Schatkist en met het uitzetten van kasgeldleningen (van 1 tot 6 maanden) dan geraamd (€ 15 mln. begroot). Een nadeel van € 75.000 is ontstaan op de pachtinkomsten van de Strategische Grondportefeuille. Het overige verschil is ontstaan doordat sommige leningen eerder en andere later zijn verstrekt, waardoor een beperkte afwijking ontstaat in de ontvangen rente - inkomsten.

Dividenden	5 N
------------	-----

Het verschil is ontstaan door een per abuis onjuiste bijstelling van de begroting van het dividend van de Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij (ZEH)

Ontwikkelbedrijf	1.120 N
De onderschrijding van het budget wordt met name veroorzaakt doordat de uitgife van grond en daarmee de afdracht van de gemeente groot € 0,7 mln. voor het project AFWB Dinteloordzijn achtergebleven en minder exploitatiebaten op de gronden en gebouwen van € 0,4 mln.	
Onttrekking vrijval voorzieningen	1.617 V
Met name door hogere beleggingsrendementen bij het Nazorgfonds en door gunstige ontwikkeling in de af te dekken risico's op leningen, vallen de ter zake hiervan getroffen voorzieningen vrij. De vrijval is toegevoegd aan de reserve, waar vanuit deze voorzieningen zijn gevormd	
Voordelige afwikkelverschillen subsidies	8.721 V
Deze afwijking heeft betrekking op voordelige afwikkelingsverschillen op subsidies die in voorgaande jaren zijn verstrekt, die ontstaan zijn na de slotwijziging 2023.	
Vrijval Voorziening Stortplaatsen	5.902 V
Om in de toekomst aan de verplichting van de eeuwigdurende nazorg gesloten stortplaatsen te kunnen voldoen is een voorziening Nazorgfonds gevormd. Echter na heroverweging (i.o.m. accountant) is besloten om de voorziening Nazorgfonds om te zetten in reserve Nazorgfonds. Dit doen we d.m.v. het opheffen van de voorziening Nazorgfonds en het bedrag ad € 5,9 mln. ten gunste van het Jaarrekeningresultaat te brengen. Vervolgens wordt het bedrag van € 5,9 mln., na besluitvorming door PS, in 2024 gestort in de reserve Nazorgfonds (t.l.v. rekeningresultaat 2023). Zie ook de toelichting onder garantstellingen in bijlage 7b.	
SPUK NPLG onttrekking overhead	209 V
Ten behoeve van de SPUK NPLG worden de gemaakte overheadskosten gedekt vanuit de betreffende Rijksmiddelen	
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	344 V

Paragrafen

Paragraaf 1 Bedrijfsvoering

Inleiding

In 2023 hebben we geïnvesteerd in onze ambitie voor een opgavegestuurde netwerkorganisatie. Onderdeel hiervan is de samenwerking tussen het H- management en de inhoudelijke sturing vanuit de programmamanagers. Het bestaande samenwerkingsmodel is doorontwikkeld. Vanaf 1 januari 2024 sluiten H-eenheden aan op de programma's en gaan H-managers en P&O samenwerken vanuit het nieuwe programma Menselijk Kapitaal. Met deze aanpassingen is de sturing vanuit strategische personeelsplanning nog beter gekoppeld aan het opgavegestuurd werken, zodat er snel en flexibel geanticipeerd kan worden op ontwikkelingen.

Deze stap past bij de uitdagende arbeidsmarkt van nu. In 2023 lag de focus op het aantrekken en behouden van talent en op positionering van de provinciale organisatie als aantrekkelijk werkgever. In dit kader hebben we in 2023 een strategie ontwikkeld rondom arbeidsmarktcommunicatie, ter versterking van ons 'merk'. Via een *'referral programma'* zetten we onze eigen medewerkers in als medewerker bij vacatures. Ook zijn er vernieuwende wervingsactiviteiten georganiseerd waardoor potentiële medewerkers op een laagdrempelige manier kennis kunnen maken met het werken bij de provincie. Een voorbeeld hiervan is 'Meet & Greet' bij het programma Energie. Middels een 'wildcard' hebben we mogelijkheden voor een werkplek gecreëerd voor jong talent, aansluitend bij bijvoorbeeld een tijdelijke opdracht of traineeprogramma(ook als er niet direct een formatieplaats beschikbaar is). Daarnaast zijn we een pilot gestart om door middel van exit-monitoring de beweegredenen van vertrekkende medewerkers in kaart te brengen.. Tot slot hebben twintig trainees een bijdrage geleverd aan onze maatschappelijke opgaves: een mooie manier om kennis te maken met het werken bij de provincie.

Naast de uitdagende arbeidsmarkt heeft de provinciale organisatie ook te maken met een hoog ziekteverzuim. Met name het langdurig verzuim is en blijft hoog, ondanks de inzet van een aantal projecten en activiteiten op gebied van duurzame inzetbaarheid en gerichte acties op stroomlijning van het verzuimproces en de verbetering van de samenwerking met de arbodienst. Om de trend om te buigen is in 2023 veelvuldig gebruik gemaakt van een diversiteit aan verzuiminterventies, waaronder het inzetten van extra capaciteit voor verzuiminterventies bij een externe provider.

De nieuwe vervoersvisie is geïmplementeerd. Vanuit de visie 'we reizen om te ontmoeten' stimuleren we dat medewerkers op de plek werken die op dat moment het beste past bij hun werk. Hiervoor is dit jaar een belangrijke stap in de ontwikkeling van het Huis voor Brabant afgerond. Met een inrichting, passend bij het Anders Werken, Ontmoeten en Reizen, biedt het provinciehuis allerlei samenwerkingsplekken, teamruimtes en ontmoetingsplekken.

De meerjarige Transformatie ICT naar een toekomstbestendige ICT infrastructuur blijft volop in uitvoering. Deze wordt in 2024 vervolgd. Het afgelopen jaar heeft iedere medewerker de beschikking gekregen over een Basis Cloud werkplek. Exchange Online is ingevoerd en de eerste applicaties zijn naar de Cloud gebracht.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Organisatieontwikkeling: Een slimme en slagvaardige provincie, opererend in samenwerking met partners en een organisatie die deze manier van werken optimaal ondersteunt

- Het realiseren van de plannen uit de beleidskaders en het gebiedsgericht werken zijn twee belangrijke pijlers voor de komende jaren. Bedrijfsvoering is hierbij ondersteunend. In 2023 heeft de laatste groep opdrachtnemers en programmabeheersers het organisatiebrede ontwikkeltraject rond opgave gestuurd werken afgerond. Hiermee is de methodiek opgave gestuurd programmeren gemeengoed binnen de organisatie. Met deze manier van werken worden jaarlijks programmeringen gemaakt. Hierbij wordt nog meer dan voorheen gezocht naar onderlinge afhankelijkheden en verbanden, zodat er snel en flexibel geanticipeerd kan worden op ontwikkelingen in de samenwerking met partners.

Toekomstbestendige bedrijfsvoering: Een organisatie die klaar voor een nieuwe manier van werken, ontmoeten en reizen, passend bij de 'nieuwe werkelijkheid'

- Waar we voorheen nog primair het provinciehuis als werkplek gebruikten, hebben we de geleerde lessen uit de coronaperiode omgezet naar een basis om anders te werken. Dit sluit goed aan op het realiseren van opgaven in gebieden, wat werken op een andere locatie dan het provinciehuis steeds logischer en noodzakelijk maakt. Daarnaast streven we als provincie naar zo duurzaam mogelijk reizen. Als reizen niet noodzakelijk is, is thuiswerken een goed alternatief.

In 2023 is extra ingezet op de verduurzaming van het provinciehuis, zoals in het addendum 'Samen Bouwen aan de Kwaliteit van Brabant' van het bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen. Dit sluit aan bij de ambitie om maatschappelijk vastgoed te verduurzamen. We hebben de eerste stappen gezet voor de verduurzaming van het provinciehuis en de nieuwbouw, zoals benoemd in de [Statenmededeling verduurzaming provinciehuis](#). In 2023 is de verduurzaming van Brabantlaan 3 (nieuwbouw) opgeleverd met een A+++ label. De voorbereidingen voor verdere CO2 reductie van het provinciehuis (Brabantlaan 1) zijn gestart. De uitvoering hiervan staat gepland vanaf medio 2024.

Daarnaast boeken we goede voortgang op het verder verbeteren van onze bedrijfsvoeringsprocessen, wat bijdraagt aan efficiënter en effectiever werken. Digitalisering is hierin een belangrijk onderdeel. Ook is er organisatiebreed steeds meer aandacht voor het op orde brengen van de informatiehuishouding en zijn WOO-werkprocessen geïmplementeerd.

Aantrekkelijk werkgeverschap: Een aantrekkelijk en modern werkgever zijn om talent voor Brabant aan te trekken en te kunnen behouden

- De krapte op de arbeidsmarkt is nog steeds voelbaar. Het blijft een uitdaging om talent aan te trekken en voor langere tijd aan onze organisatie te binden. In 2023 hebben we eerder genoemde instrumenten en beleid opgetuigd om aantrekkelijk werkgeverschap verder te ontwikkelen.

Doorontwikkelen van systemen en benutten van data voor maximale ondersteuning van opgavegestuurd werken

- De uitvoeringsagenda Digitale Transformatie geeft richting aan het systematisch werken aan datagedreven werken. Dit geldt zowel op het niveau van de Provincie Noord-Brabant als geheel als per programma. Een nieuwe uitvoeringsagenda voor datagedreven werken stond voor 2023 op de planning. Deze uitvoeringsagenda zal als gevolg van de verkiezingen en het nieuwe bestuur in het komende jaar worden vastgesteld.

De transformatie van onze ICT-omgeving is een belangrijke basis. Eind 2023 is gestart met de voorbereiding en de uitvoering van migratie van informatiesystemen naar een cloud based omgeving. Het Cloud Competence Center is ingericht en bemensd en pakt haar rol voortvarend op in de aansturing en beheersing van de diverse cloudsystemen en -contracten. Administratiesysteem SAP is eind 2023 succesvol naar de Cloud gebracht. Voor documentmanagementsysteem Corsa is dit traject vertraagd i.v.m. gestelde security eisen.

We voldoen aan nieuwe wetgeving en handelen rechtmatig

- Vanaf dit jaar geven Gedeputeerde Staten de rechtmatigheidsverantwoording af wat betreft de financiële rechtmatigheid. De nodige voorbereidende acties zijn uitgevoerd. Ook zijn de geldende beleidskaders voor de Rechtmatigheidsverantwoording afgestemd met Provinciale Staten. Deze Rechtmatigheidsverantwoording maakt onderdeel uit van de jaarrekening zelf.

Frauderisicobeheersing

Als onderdeel van het verder borgen van integriteit en weerbaarheid is ook in 2023 nadrukkelijk aandacht besteed aan frauderisicobeheersing. De accountant heeft eerder geadviseerd om overkoepelende kaders t.a.v. frauderisicobeheersing te actualiseren. Dit krijgt o.a. vorm via een fraudeprotocol en frauderesponseplan dat naar verwachting in de eerste helft van 2024 gereed is. Belangrijk onderdeel hierin is het inrichten van een centraal meldpunt voor het melden van (vermoedens van) fraude of integriteitsschendingen en het inrichten (en actualiseren) van bijbehorende processen.

Rechtmatigheidsverantwoording

In de jaarstukken heeft GS de rechtmatigheidsverantwoording over 2023 opgenomen. Het college van GS heeft vastgesteld dat de in deze jaarstukken verantwoorde baten en laten alsmede de balansmutaties niet rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor gestelde grens van 1% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves. In de rechtmatigheidsverantwoording komen drie specifieke criteria tot uitdrukking: begrotingscriterium, voorwaardencriterium en misbruik en oneigenlijk gebruik criterium. De uitgangspunten voor de verantwoordings- en rapportagegrens zijn vastgelegd in de Verordening financieel beleid, beheer en organisatie Noord-Brabant, paragraaf 3 Rechtmatigheidsverantwoording. Daarnaast hebben PS meegegeven dat ook individuele rechtmatigheidsfouten van € 500.000 of groter door GS moeten worden toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Met betrekking tot het begrotingscriterium is een totaal van € 83,0 mln. aan begrotingsonrechtmatigheden geconstateerd. In de Verordening financieel beleid, beheer en organisatie Noord-Brabant, artikel 3.1 lid 5, zijn een aantal situaties vastgesteld waarbij de begrotingsonrechtmatigheid als acceptabel wordt geduid. Op basis hiervan is € 74,3 mln. als acceptabel aangemerkt en resteert er een saldo van € 8,7 mln. aan begrotingsonrechtmatigheden.

Met betrekking tot het voorwaarden criterium is voor € 1,1 mln. aan bevindingen geconstateerd. Er zijn geen bevindingen met betrekking tot het misbruik en oneigenlijk gebruik criterium.

We hebben vastgesteld dat er twee (begrotings)onrechtmatigheden zijn die de rapporteringsgrens overschrijden:

- Overschrijding investeringskredieten voor € 7,7 mln. Zie toelichting in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen
- Onderschrijding van de baten Programma 4 Water en Bodem voor € 0,7 mln. Zie toelichting bij programma 4 Water en Bodem.

Ten aanzien van de bovenstaande onrechtmatigheden willen wij een aantal zaken toelichten:

- De rechtmatigheidsfouten betreffen met name begrotingsonrechtmatigheden. Het totaal aan begrotingsonrechtmatigheden bedraagt € 83,0 mln. Hiervan is conform artikel 3.1 lid 5 van de Verordening financieel beleid, beheer en organisatie Noord-Brabant een bedrag van € 74,3 mln. als acceptabel aangemerkt. Na acceptabele onrechtmatigheden resteert € 8,7 mln. aan begrotingsonrechtmatigheden. We gaan mogelijkheden bekijken in de S&V cyclus om de begrotingsonrechtmatigheden te beperken.
- Daarnaast betreffen de rechtmatigheidsfouten met betrekking tot het voorwaarden criterium voor € 1,1 mln. inkoopfouten die het gevolg zijn van het niet volgen van de juiste procedure of afwijkingen t.o.v. het afgesloten (raam)contract of het niet toepassen van een minicompentie. De aanbestedingsonrechtmatigheden betreffen:
 - Doorlopende fouten die reeds voorgaand jaar zijn geconstateerd van € 0,65 mln. (2022: 0,97 mln.)
 - Geconstateerde fouten waarvan de financiële beheershandeling dateert uit eerdere jaren van € 0,24 mln. (2022: € 0,4 mln.)
 - Onrechtmatigheden als gevolg van financiële beheershandelingen in 2023 van € 0,19 mln. (2022: € 0,3 mln.)

Daarmee zijn de onrechtmatigheden in 2023 voor elk van deze categorieën lager dan in 2022, onder meer door consultatie van het team inkoop bij het aangaan van verplichtingen boven de € 25.000. Doordat het aantal nieuwe inkoopfouten beperkt is en er sprake is van een afname ten opzichte van 2022 (€ 1,7 mln.).

- Ook in 2023 is breed ingezet op verdere bewustwording in de organisatie. Bijvoorbeeld in de gesprekkencyclus tussen programmamanagers en directeuren is (financiële) rechtmatigheid verankerd als agendapunt. En onder meer via voortgangsrapportages worden directie en GS twee keer per jaar geïnformeerd over fouten en onduidelijkheden t.a.v. financiële transacties. Ook zijn adviseurs inkoop en subsidies voor budgetverantwoordelijken beschikbaar om te adviseren hoe om te gaan met complexere transacties. Hierdoor wordt beoogd zoveel mogelijk rechtmatigheidsfouten aan de voorkant te voorkomen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator: 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

- In 2023 is 93% van de bezwaarschriften en administratieve beroepen binnen de termijn afgehandeld.

Bevlogenheid medewerkers in beeld

Indicator: Score bevlogenheid medewerkers in het medewerkersonderzoek (streefwaarde: 7,4, najaar 2021 7,1).

- In de zomer van 2023 is een medewerkersonderzoek uitgevoerd onder medewerkers van de provincie. Op 'bevlogenheid' scoort de provincie 0,1 hoger dan de vorige meting (7,2 ten opzichte van 7,1 in 2021). De streefwaarde voor bevlogenheid was 7,4. Dit blijft dus een aandachtspunt. Het onderzoek laat verder zien dat medewerkers de werkdruk binnen de provincie als hoog ervaren.

Beweging en verfrissing in de organisatie.

- De gemiddelde leeftijd (van 49,3 jaar) blijft onveranderd hoog, ondanks de ingezette acties. De aanwas en het behoud van jong talent behoeft aandacht. Middels een 'wildcard' hebben we mogelijkheden voor een werkplek gecreëerd voor jong talent aansluitend aan bijvoorbeeld een tijdelijke opdracht of traineeprogramma, ook als er nog niet direct een formatieplaats beschikbaar is. Daarnaast hebben 20 trainees een bijdrage geleverd aan onze maatschappelijke opgaves en zo kennis kunnen maken met het werken bij de provincie.

De organisatie is 'in control'

Indicator: Jaarlijks wordt een goedkeurende verklaring afgegeven door de accountant bij de jaarrekening.

- Op basis van observaties van de accountant concluderen wij dat de interne beheersing en controleomgeving van bovengemiddeld niveau is om tot een gedegen jaarrekening te komen.

Goed werkgeverschap in beeld

Indicator: Score werkgeverschap in het medewerkersonderzoek (streefwaarde: 7,2, najaar 2021 7,2).

- De score op 'werkgeverschap' is licht gedaald ten opzichte van 2021. De score was 7,1 bij de meting van 2023. In 2021 was de score 7,2.

Telefonische bereikbaarheid

Indicator: Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

- In 2023 is het aantal geslaagde telefonische contactpogingen 87% en de gemiddelde wachttijd bedraagt 28sec.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator: 95% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

- In 2023 is 93,5% van de facturen binnen de termijn van 20 dagen betaald. De gemiddelde betaaltermijn van de facturen in 2023 was 6,9 dagen. Het ministerie houdt een betaaltermijn van 30 dagen aan, en van onze facturen is 96,7% binnen 30 dagen betaald.

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

- De indicator van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld is uiteindelijk uitgekomen op 92,03% in 2023. Dit is in lijn met het beeld van de tweede bestuursrapportage. In deze bestuursrapportage is gemeld dat de behandelingstermijnen onder druk staan door het (tijdelijk) personeelstekort en het na-ijleffect van 2022. Binnen de uitdagende arbeidsmarkt is het vinden van geschikte vervangers een uitdaging gebleken. Daarom is in 2023 extra inspanning gepleegd om te investeren in de ontwikkeling en het behoud van ervaren personeel en zodoende de kennis en ervaring van het team te vergroten en de uitstroom te verminderen. Dit heeft in 2023 geleid dat we van 90,5% zijn gestegen naar 92,03%. Het streven is om deze lijn in 2024 deze ingezette lijn voort te zetten.

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

Indicator	2023	2024	2025	2026
Norm Quotumwet* (aantal fte)	47,8	49,4	49,4	49,4

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

- De provinciale organisatie voldoet aan de quotumwet. Het gestelde quotum is 47,8, de gerealiseerde score is 48,8.

Ziekteverzuim

Indicator: Verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar (streefwaarde: 5,50%, 1ste kwartaal 2022: 5,62%)

- De streefwaarde is in 2023 niet gehaald. Het verzuim is in 2023 geleidelijk gestegen naar 6,78%. Met name het langdurig en middellang verzuim is en blijft hoog, ondanks de inzet van een aantal projecten en activiteiten op gebied van duurzame inzetbaarheid en gerichte acties op stroomlijning van het verzuimproces en de verbetering van de samenwerking met de arbodienst. Daarnaast is er extra capaciteit ingezet bij een externe provider om de trend om te buigen en wordt veelvuldig gebruik gemaakt van een diversiteit aan interventies. In januari 2024 is een grondige analyse gepland van de achterliggende oorzaken van verzuim. Ook zetten we in 2024 extra menskracht en middelen in om te komen tot een integrale aanpak van verzuim. In deze aanpak gaan we als organisatie veel sterker regie voeren op het terugdringen van verzuim en het inrichten van een gezond werkklimaat. En is er aandacht voor de invloed van leiderschap en cultuurelementen op de vitaliteit van medewerkers.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedrijfsvoering Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Vershil begroting - realisatie
Capaciteitsbudget	117.882 N	138.359 N	146.286 N	7.926 N
Budget 'overige personeelskosten'	5.213 N	5.566 N	5.001 N	565 V
Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten'	26.790 N	30.893 N	27.478 N	3.415 V
Saldo van baten en lasten	149.885 N	174.818 N	178.764 N	3.946 N
Bijdragen personeelskosten 'Werken voor derden' onder programma's gepresenteerd	0	0	4.459 V	4.459 V
Saldo Organisatiekostenbudget met inkomsten 'Werken voor derden'	149.885 N	174.818 N	174.305 N	513 V

Toelichting verschil begroting – realisatie

Capaciteitsbudget 7.926 N

De lasten voor salarissen en inhuur zijn € 7,9 mln. hoger uitgevallen dan het beschikbare capaciteitsbudget voor de uitvoering van de provinciale taken. Daartegenover staat ontvangen bijdrage van onze partners van € 4,5 mln. voor aanvullend door onze programma's uitgevoerde werkzaamheden voor derden. Dit betreft werk dat geen provinciale taak is, maar dat we voor partners door de provinciale organisatie tegen betaling laten uitvoeren en waarvan de kosten ten laste van het Organisatiekostenbudget (OKB) komen, maar de inkomsten worden gepresenteerd onder de toerekening apparaatskosten van de betreffende (begroting)programma's omdat de budgettaire omvang van het OKB de omvang van de provinciale taken weerspiegelt.

De kosten stijgen door krapte op de arbeidsmarkt, relatief hoog ziekteverzuim en stijging van inhuurtarieven. De krapte op de arbeidsmarkt leidt ertoe dat bij bepaalde functies meer salaris geboden moet worden dan begroot of personeel ingehuurd moet worden. Door het relatief hoge ziekteverzuim zijn we gedwongen om meer personeel in te huren om het werk gedaan te krijgen. Bij externe inhuur leidt de krapte op de arbeidsmarkt, gecombineerd met de inflatie, tot substantiële stijging van inhuurtarieven. Bij de statenmededeling Toekomstbestendige organisatie van 7 november 2023 hebben wij de Staten geïnformeerd over deze ontwikkeling.

Overige personeelskosten 565 V

Bij de overige personeelskosten is er sprake van een onderschrijding van € 0,5 mln. Dit hangt samen met lagere reis- en verblijfkosten in 2023. De reiskosten waren lager doordat over het gehele jaar minder reisbewegingen zijn gemaakt door medewerkers door thuiswerken en digitale overleggen.

Overige bedrijfsvoeringskosten 3.415 V

Enkele kosten voor ICT projecten zijn lager uitgevallen doordat de betreffende projecten in 2023 niet konden worden gerealiseerd. Daartegenover zijn kosten voor energie toegenomen met € 0,7 mln. als gevolg van de hogere energieprijzen. Per saldo hebben we een onderschrijding van € 3,4 mln. op de overige bedrijfsvoeringskosten. Deze resterende middelen zijn gereserveerd ter dekking van de totale lasten binnen het OKB.

Investerings Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Vershil begroting - realisatie
Provinciehuis (Incl gevelplaten en buitenterrein)	0	0	0	0
Doorontwikkeling HvB	0	375 N	315 N	59 V
Verduurzaming Nieuwbouw	350 N	700 N	503 N	197 V
ICT en Automatisering	2.200 N	2.200 N	0	2.200 V
Subtotaal	2.550 N	3.275 N	818 N	2.456 V

Paragraaf 2 Provinciale heffingen

Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing;
- de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.

De provincie kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst uit de opcenten motorrijtuigenbelasting is één van de belangrijkste bronnen van inkomsten voor de provincie. Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. De opbrengst wordt tot de algemene dekkingsmiddelen gerekend. Dit betekent dat aan de besteding geen voorwaarden zijn verbonden.

De raming en de realisatie van de opcenten wordt bepaald door de uitkomst van het aantal personenauto's en motoren maal het tarief. Het tarief is een percentage waarmee de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting – die van rijkswege wordt geheven op personenauto's en motoren – wordt vermeerderd. De meeropbrengst die dit oplevert is voor de provincie.

Naast het tarief hebben mutaties in het wagenpark effect op de totale opbrengst van de opcenten. De mutaties zijn te onderscheiden in volume-effect, gewichtseffect en effect van de milieubelasting van de auto.

Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De provincie bepaalt zelf in hoeverre zij de vrije capaciteit (verschil wettelijk maximum -/- provinciaal opcententarief) wil benutten. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar.

De MRB-raming is in de begroting 2023 vastgesteld op € 285,0 mln. De uiteindelijke jaaropbrengst bedraagt € 282,1 mln. wat een nadelig resultaat inhoudt van 1,0 %.

Eind 2023 stonden in Noord-Brabant ruim 1.507.000 (eind 2022 1.467.000) personenauto's geregistreerd en ruim 111.000 (eind 2022 122.000) motoren. Er is sprake geweest van een lichte autonome groei van het wagenpark. Echter de capaciteit waarbij ook wordt gekeken naar het gewicht van auto's is niet gestegen, waardoor de geraamde opbrengst niet is gerealiseerd.

Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

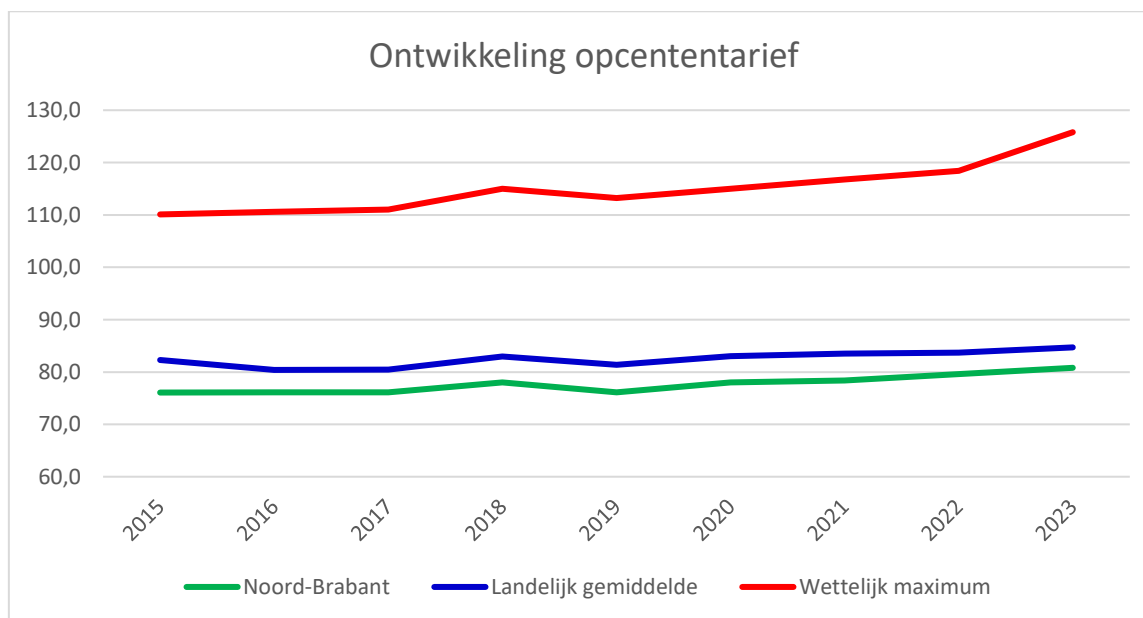
Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2023 wettelijk bepaald op 125,8 opcenten en wordt jaarlijks geïndexeerd.

In de heffingsverordening opcenten Motorrijtuigenbelasting is voor 2023 het tarief vastgesteld op 80,8 opcenten (PS 41/22).

In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde opcentarieven van alle provincies.

		Vastgesteld tarief per per 1 jan 2023	Onbenutte belastingcapaciteit uitgedrukt in percentages per 1 januari 2023
1	Groningen	95,7	23,9%
2	Zuid-Holland	95,7	23,9%
3	Gelderland	93,0	26,1%
4	Drenthe	92,0	26,9%
5	Fryslân	87,0	30,8%
6	Zeeland	82,3	34,6%
7	Flevoland	82,2	34,7%
8	Noord-Brabant	80,8	35,8%
9	Limburg	80,6	35,9%
10	Overijssel	79,9	36,5%
11	Utrecht	79,4	36,9%
12	Noord-Holland	67,9	46,0%
	Gemiddeld tarief	84,7	
	Maximaal tarief	125,8	

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een 8e plaats. In 2023 is de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde gebleven

Onbenutte belastingcapaciteit

De onbenutte belastingcapaciteit is het verschil tussen de theoretische opbrengst op basis van het wettelijk vastgestelde maximumtarief en de opbrengst gebaseerd op het tarief van de provincie. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt rekening houdend met het maximale tarief van 125,8 opcenten voor het jaar 2023 ca € 157,1 mln.

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Waterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2023 komen de inkomsten grondwaterheffing uit op € 4,1 mln.

De heffing heeft in 2023 plaatsgevonden op grond van de [Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant](#). De baten uit de grondwaterheffing zijn in de jaarstukken 2023 opgenomen bij programma 3 - Water en bodem.

Nazorgheffing

Nazorgheffing in het kader van de Nazorgregeling Wet Milieubeheer

Op grond van de Wet milieubeheer is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van alle stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort. Om het eeuwigdurend milieu hygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een nazorgplan opstellen en dat voorleggen aan de provincie. Op basis van het nazorgplan wordt een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerder een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt.

De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde verordening Nazorgheffing Noord-Brabant die door Provinciale Staten voor het laatst is gewijzigd op 25 februari 2011 (Statenvoorstel 86/11).

Op grond van de Wet milieubeheer is de opbrengst van de nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen.

De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd in externe fondsen, conform het door het Algemeen bestuur van het Nazorgfonds vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden tot aan het moment van feitelijke sluiting van de stortplaats verrekend met de door de exploitanten te betalen heffingen. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting en jaarrekening die door het Algemeen bestuur van het fonds worden vastgesteld.

Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen, waarvan één baggerspeciedepot, waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. De Kragge, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel
9. Baggerdepot Dintelsas

In 2014 is een definitieve afrekening gemaakt voor de stortplaatsen Nyrstar en Dintelsas. Deze zijn toen gesloten. De provincie voert daar de nazorg uit en draagt ook het financieel risico. Voor wat betreft de overige, nog niet gesloten, stortplaatsen zijn de nazorgheffingen gestort in het Nazorgfonds en is er voldoende zekerstelling aanwezig. Bij sluiting zal op basis van een definitief nazorgplan een definitieve afrekening worden opgemaakt.

Provinciale Staten zijn op 11 juni 2019 geïnformeerd over de uitvoering van de Asset Liability Management (ALM) studie Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant. Omdat er mogelijke kansrijke opties zijn die de kosten van de nazorg in de toekomst zouden kunnen beperken, hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier gedurende vier jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM studie in 2023, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor de eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven. Tegelijkertijd legt de provincie geen nieuwe aanslag op, zolang de vergunninghouders deel blijven nemen aan het onderzoek. Dit uitstel geeft exploitanten de tijd om samen met de provincie te kijken naar ontwikkelingen die mogelijk kunnen bijdragen aan een verlaging van het benodigde doelvermogen. Ook kan onderzocht worden of op de stortplaatsen nieuwe inkomsten te genereren zijn middels hergebruik. Bijvoorbeeld door het vestigen van een zonnepark.

Na het sluiten van de hierboven bedoelde overeenkomst hebben wij meermalen overleg gevoerd met de vergunninghouders. Hieruit is gebleken dat het onderbouwen van aanwezige haalbare alternatieven nog niet de gewenste resultaten opleveren. Provinciale Staten zijn hierover laatstelijk geïnformeerd op 14 december 2021.

Als vervolg op de ALM-studie van 2019 en het uitblijven van onderzoeksresultaten hebben partijen gezamenlijk een onafhankelijke Proces Manager aangesteld. De onafhankelijke Proces Manager heeft een door partijen gedragen plan van aanpak opgeleverd. Het plan van aanpak gaat uit van werkgroepen die aan de slag gaan met verschillende onderwerpen (techniek, financieel, juridisch en lobby), een ambtelijke stuurgroep en het Bestuurlijke Overleg. Zo wordt o.a. onder begeleiding van een onafhankelijke jurist in de juridische werkgroep verkend of verlenging van de huidige overeenkomst, met een looptijd tot juni 2024, noodzakelijk is.

Tot op heden zijn er geen resultaten opgeleverd die leiden tot verlaging van de doelvermogens, zoals beoogd met het vervolg ALM-studie 2019.

De provincie is, zoals afgesproken, in maart 2023 gestart met de eerder aangekondigde ALM-studie 2023. De uitkomsten hiervan zijn eind 2023 door Gedeputeerde staten vastgesteld. Deze uitkomsten zijn medebepalend voor besluitvorming van Gedeputeerde Staten over het verdere verloop van het proces.

Leges

bedragen x € 1.000

Legesopbrengsten	Begroting na wijz. 2023	Jaarstukken Realisatie 2023
Waterwet	246	144
Ontgrondingenwet	548	219
Wet algemene bepaling omgevingsrecht	730	1.243
Natuurbeschermingswet (incl. VVGB's)	2.682	1.855
Vergunningen/ontheffingen wegenverordening	186	189
Totaal	4.392	3.650

Leges waterwet

Onderdeel	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
Open bodemenergiesystemen		
4.1a t/m 200.000 m3	13	7
4.1a1 t/m 500.000 m3	10	6
4.1a2 meer dan 500.000 m3	2	6
	25	19
Drinkwater & industriële toepassingen		
4.1b t/m 500.000 m3	0	1
4.1b1 t/m 1.000.000 m3	1	0
4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	0	0
	1	1
Totaal	26	20

Toelichting op de legesraming en -realisatie

Vergunningverlening is vraag gestuurd en wijkt in principe dus altijd af van de raming.

De legesaantallen en -opbrengsten blijven wat achter op de prognose.

Leges Ontgrondingenwet

Onderdeel	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
5.5.1a tot 15.000 m3	16	1
5.5.1b 15.001 m3 t/m 25.000 m3	5	2
5.5.1c 25.001 m3 tot 50.000 m3	4	0
5.5.1d 50.001 m3 tot 100.000 m3	3	4
5.5.1e 100.001 m3 tot 500.000 m3	1	3
5.5.1f 500.001 m3 en meer	1	0
5.5.2 wijzigen of verlengen vergunning	3	3
5.5.3 wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	0
5.5.4 intrekken vergunning	1	0
5.5.5 machtiging ingevolge artikel 12	0	0
5.5.6 cultuurtechnische verbetering zonder speciaalvoer	1	0
5.5.7 natuurprojecten zonder speciaalvoer	0	0
Totaal leges ontgrondingenwet	35	13

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Vergunningverlening is vraag gestuurd en wijkt in principe dus altijd af van de raming.

Het aantal vergunningen en de legesinkomsten zijn lager dan ingeschat.

Leges Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

Onderdeel	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
Bouwkosten:		
5.1.1.1a lager dan € 20.000	32	33
5.1.1.1b tussen €20.000 en € 50.000	20	25
5.1.1.1c tussen €50.000 en € 100.000	15	17
5.1.1.1d tussen €100.000 en € 400.000	15	34
5.1.1.1e tussen €400.000 en € 1.000.000	9	19
5.1.1.1f tussen € 1 mln. en € 5 mln.	6	9
5.1.1.1g tussen € 5 mln. en € 25 mln.	4	1

Onderdeel	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
5.1.1.1h meer dan € 25 mln.	0	1
5.1.1.2 beoordelen bodemrapport	10	5
5.1.1.3 beoordelen advies agrarische adviescommissie	0	0
5.1.1.4 toetsing ontheffing ihkv exploitatieplan	0	0
5.1.2 a-g binnenplanse ontheffing (bestemmingsplan)	17	31
5.1.3 a/c slopen / wijzigen beschermd monument	0	0
5.1.3 b/d slopen beschermd stads- & dorpsgezicht	0	0
5.1.4 slopen	0	1
5.1.5 kappen	11	6
5.1.6 a-b handelsreclame	0	0
5.1.9/10 andere en overige activiteiten	0	12
<i>Subtotaal leges Wabo</i>	<i>139</i>	<i>194</i>
5.1.7 Omgevingsvergunning aanhaken op Wwb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	9	0
5.1.8 Omgevingsvergunning aanhaken op Wnb, FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag)	10	0
<i>Subtotaalinterne adviezen Vvgb</i>	<i>19</i>	<i>0</i>
Totaal Wabo	158	194

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Vergunningverlening is vraag gestuurd en wijkt in principe dus altijd af van de raming. In dit geval overstijgt de daadwerkelijke realisatie de raming.

Leges Natuurbeschermingswet 2017

Onderdeel	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming/Natura 2000 art 2.7 (vóór 2022)	0	10
6.1.1a Vergunningverlening gebiedsbescherming uitgebreide procedure	227	30
6.1.1.b Vergunningverlening gebiedsbescherming (gedeeltelijke) intrekking	0	29
6.1.1c Vergunningverlening intrekking	100	0
6.1.1.c Vergunningverlening omzetten PAS-melding	0	0
6.1.1.d Vergunningverlening omzetten PAS-melding	300	0
6.1.1.d Vergunningverlening intern salderen	0	21
6.1.3.a Ontheffingverlening onderzoek/onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	0	7
6.1.3.b Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolens, ruimtelijke ontwikkeling meer dan 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	13	7
6.1.3.c Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	113	111
6.1.3.d Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	217	196
6.1.3.d Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	6
6.1.2 Ontheffingverlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	30	28
6.1.4.a Ontheffingverlening compensatie herplantplicht art 4.5	10	17
6.1.4.b Ontheffingverlening herplantplicht art 4.5	10	6
6.1.4.c Ontheffingverlening herplanttermijn art 4.5	8	1
6.1.4.d Ontheffing veilingstermijn art 8.7 verordening natuurbescherming	8	2
Toepassing restartikel 6.1.6 / 1.1		
<i>Subtotaal leges</i>	<i>1.039</i>	<i>464</i>
Verklaringen van geen bezwaar WNB		
6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming/Natura 2000 art. 2.7	36	0

Onderdeel	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
6.1.1a Vergunningverlening gebiedsbescherming nieuwe vergunning	0	0
6.1.1b Vergunningverlening gebiedsbescherming wijzigingsvergunning	0	4
6.1.1c Vergunningverlening gebiedsbescherming volledige intrekking	0	0
6.1.3.b Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolens, ruimtelijke ontwikkeling meer dan 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	0
6.1.3.c Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	10	2
6.1.3.d Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	2	1
<i>Subtotaal Vvgb's WNB</i>	<i>51</i>	<i>7</i>

Totaal leges Natuurbeschermingswet en Vvgb	1.090	471
--	-------	-----

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Zowel het aantal vergunningen gebiedsbescherming en als gevolg hiervan ook de legesinkomsten blijft significant achter op de ramingen. Dit heeft uiteraard alles te maken met de stikstofproblematiek waardoor vergunningverlening bemoeilijkt werd. Het achterblijven van de vergunningverlening soortenbescherming werd veroorzaakt doordat er per vergunningverlening meer overleg nodig was waardoor er meer werkvoorraad is ontstaan.

Leges Vergunningen/ontheffingen Interim omgevingsverordening, afdeling 2.5 Infrastructuur

De leges die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen op grond van de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant, afdeling 2.5 Infrastructuur en de wegenverkeerswetgeving zijn berekend op basis van de werkelijke hoeveelheid ambtelijke uren - en daaraan gekoppelde uurtarieven - die nodig zijn om een aanvraag te behandelen. Het uitgangspunt is dat kostendekkende tarieven worden gehanteerd.

Onderdeel	Aantal geraamd	Aantal gerealiseerd
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WWV 1994	15	21
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WWV 1994	15	3
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.800	3.161
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	0	0
Ontheffing art. 87 RVV 1990	20	0
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen		
- werk andere wegbeheerders	20	16
- verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100	118
- kabels of leidingen	225	211
- borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	5	0
- kunstobject binnen de bebouwde kom	0	0
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:		
- evenement (niet optocht)	15	3
- evenement	10	5
- voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	0	4
- overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	5	1
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	0	15
Totaal	3.230	3.558

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Het aantal verleende vergunning en ontheffingen in 2023 is hoger dan de geraamde aantallen 2023 en in lijn met de gerealiseerde aantallen in 2022 (3.528). Het aandeel van de ontheffingen voor exceptioneel vervoer via RDW stijgt al een aantal jaren in verband met het uitbreiden van de bevoegdheden van de RDW inzake provinciale wegen. De RDW voert deze uit en betaalt deze leges uit aan de provincie, een jaar na realisatie. Bij de andere categorieën is in het geraamde aantal rekening gehouden met de nasleep van de coronapandemie. De gerealiseerde aantallen liggen desondanks nog lager. De totale inkomsten uit leges over 2023 bedragen € 188.664 t.o.v. een raming € 186.199. In 2022 waren de inkomsten uit leges nog € 171.134. Omdat de aantallen vooral hoger zijn bij de ontheffingen RDW met een relatief laag tarief, zijn de totale inkomsten uit de leges slechts iets hoger dan geraamd.

Kostendekkendheid van de leges

Bij het opstellen van de begroting is een gedetailleerde opzet gemaakt over de te verwachten uitvoeringskosten vergunningverlening. Daarbij is tevens in beeld gebracht welk type procedures legesplichtig zijn en voor welke procedures dat niet geldt. De volgende variabelen zijn van belang:

- Het benodigd aantal uren per procedure;
- Het uurtarief dat hierbij van toepassing is;
- Het verwacht aantal procedures; dit zegt niets over de "kostprijs" van een procedure, maar over het totaal van de geraamde legesopbrengsten.

Aantal uren

De benodigde ureninzet wordt opgesteld in samenwerking met "inhoudelijke" experts van de omgevingsdiensten. Hierbij wordt bedoeld op experts op het gebied van de Waterwet, Ontgrondingenwet, Wabo en Wet natuurbescherming. De uren die in beeld gebracht worden hebben enkel betrekking op uren van medewerkers van de Brabantse omgevingsdiensten, daar vindt immers de uitvoering plaats. Het betreft enkel uren van medewerkers in het primaire proces. Er worden geen uren van provinciale medewerkers opgenomen in deze opzet.

Uurtarief

Bij de opzet die wordt gemaakt voor de begroting wordt gerekend met (gemiddelde) uurtarieven van de omgevingsdiensten. In deze tarieven zit een opslag voor de overhead van de omgevingsdiensten. Vanuit de provincie wordt hier geen verdere opslag aan toegevoegd.

Aantal procedures

De vergelijking tussen het geraamde aantal en gerealiseerde aantal procedures is opgenomen in de paragraaf heffingen van de provinciale jaarrekeningen.

Kostendekkendheid legestarieven

De kosten van de opdrachten met vergunningverlening en de bijbehorende legesopbrengsten worden gedurende het jaar en gemonitord of deze in lijn liggen met de verwachting. Bij afwijkingen wordt ingezoomd op de achterliggende oorzaken. Jaarlijks worden de kengetallen voor vergunningverlening herijkt naar aanleiding van ervaringsgegevens. Ook de uurtarieven worden jaarlijks herijkt. Per saldo leidt dit tot aanpassingen van de legestarieven uit de legestabel voor het aankomende begrotingsjaar.

Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de Sturing en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

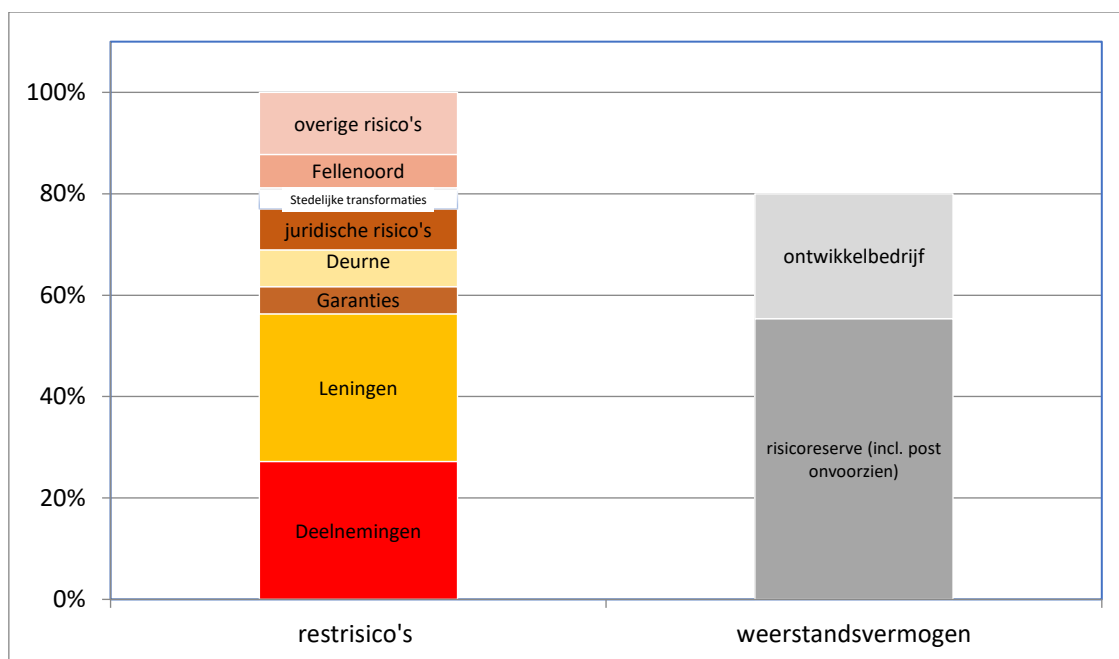
De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde [beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen](#) vastgesteld. De nota is via een [statenmededeling](#) aan uw staten voorgelegd. Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

Inventarisatie risico's

bedragen x € 1 mln.

Onderwerp	Restrisico jaarrekening 2023	Restrisico begroting 2024	Toelichting
(x € 1 mln.)			
<i>Deelnemingen</i>	62,10	62,10	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
<i>Leningen</i>	66,50	70,00	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.
<i>Garanties</i>	12,20	13,10	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
<i>Project glastuinbouw Deurne</i>	16,60	16,60	Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne.
<i>Stedelijke transformatie</i>	8,40	8,40	Risicoafdekking voor Stedelijke transformaties
<i>Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's</i>	18,40	18,40	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooralsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
<i>Gebiedsontwikkeling Fellenoord</i>	15,00	0,00	Risico grondexploitatie op de gebiedsontwikkeling Fellenoord
<i>Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening</i>	1,10	1,10	Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening.
Subtotaal	200,30	189,70	87,8% (begroting 2024 87,6%)
Overige risico's	27,90	26,90	12,2% (begroting 2024 12,4%)
Totaal risico's	228,20	216,60	100%

Het belangrijkste verschil in restrisico wordt gevormd door het risico op de grondexploitatie van de gebiedsontwikkeling Fellenoord. Voor dit risico is ook €15 mln. in de risicoreserve gestort.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de benodigde weerstandscapaciteit voor 2023: € 228,2 mln.

De beschikbare weerstandscapaciteit is € 206,5 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

bedragen x € 1 mln.

	Weerstandscapaciteit		Totaal
	Incidenteel	Structureel	op jaarbasis
Risicoreserve	124,2*		
Reserve Ontwikkelbedrijf	81,0**		
Totaal reserves			205,2
Post onvoorzien		1,3	1,3
Totale weerstandscapaciteit			206,5
<i>Theoretische ruimte vanwege onbenutte belastingcapaciteit</i>			157,1***

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 4 is € 7,35 mln. hoger). Deze storting is bedoeld voor toekomstige risico's. Om een goed beeld te geven van de ratio laten we deze middelen buiten beschouwing.

** Inclusief de gevormde voorzieningen.

*** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 157,1 mln. Dit levert een theoretische ruimte op in jaar 2023.

Ratio weerstandsvermogen

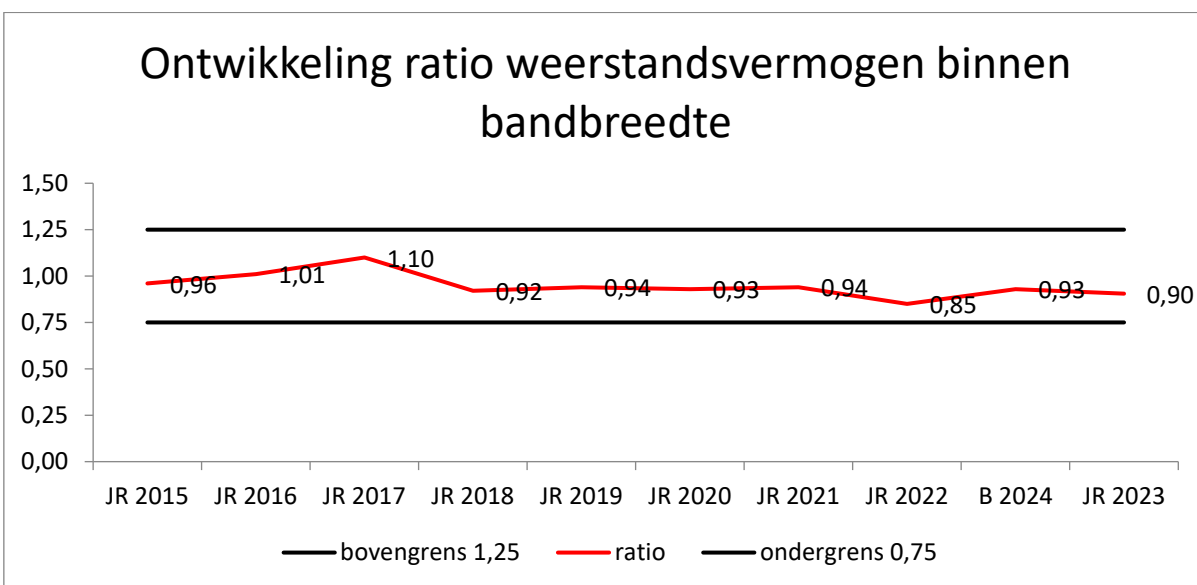
Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt.

In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit).

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit} = 206,5}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit} = 228,2} = 0,90$$

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afromen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.

Conclusie

De ratio blijft ook in 2023 weer binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 - 1,25. Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit. In de bijlagenbundel bij de jaarstukken zijn in bijlage 13 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden.

PS stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten, vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We streven naar een goed functionerend provinciaal wegennet vanuit de kernwaarden verkeersveiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

De provincie voert beheer en onderhoud uit conform het prijs- / kwaliteitsniveau dat is vastgesteld in de beleidsnota Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur ([KOPI](#), 2022). Het oorspronkelijke beleid is vastgesteld in 2018; in 2022 heeft herijking van dit beleid plaatsgevonden.

Bij de herijking van KOPI is het uitgangspunt 'werk-met-werk' losgelaten. Doordat een aantal reconstructieprojecten vertraagd is vanwege o.a. stikstof, zijn ook verschillende gecombineerde onderhoudswerkzaamheden uitgesteld. Het gevolg was dat niet langer gegarandeerd kon worden dat er geen sprake was van achterstallig onderhoud. Er is een inventarisatie uitgevoerd op welke wegvakken van de provinciale infrastructuur dit risico mogelijk kon spelen. Deze wegvakken worden nu met prioriteit opgepakt in de meerjarige onderhoudsplanning. Daarnaast wordt intensief gemonitord of tussentijds aanvullende incidentele onderhoudsmaatregelen nodig zijn.

Voor de vervanging en renovatie opgave is in het kader van stikstofdepositie de handreiking vanuit het Rijk blijvend gehanteerd om verkeersonveilige situaties én kapitaalvernietiging te voorkomen. Daarnaast hebben we via kleinschalige verkeerskundige maatregelen de verkeersveiligheid op de provinciale wegen verder verbeterd.

Door uitbreiding en opwaardering van het areaal in de afgelopen decennia en de toegenomen ouderdom zal de onderhoudsopgave de komende jaren alleen maar verder toenemen. Daarnaast drukten in 2023 de leveringsproblemen en de prijsstijgingen voor infrastructurele projecten o.a. als gevolg van de situatie in Oekraïne zwaar op de budgetten. Dat effect zal ook in de komende jaren merkbaar zijn. Aan de Staten is het [bezuinigingsscenario](#) geschetst hoe het financiële evenwicht terug hersteld kan worden.

We streven daarnaast naar een slim en duurzaam mobiliteitssysteem en hebben daarom bij beheer en onderhoud stappen gezet in verduurzaming, innovatie en datagedreven onderhoud.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De provincie is verantwoordelijk voor de regionale bereikbaarheid en daarom houdt de provincie een provinciaal wegennet in stand door:

- Het onderhouden en beheren van provinciale wegen en fietspaden (inclusief alle bijbehorende objecten als bomen, faunavoorzieningen, openbare verlichting en verkeerregelinstantaties);
- Het verbeteren van de verkeersveiligheid op provinciale wegen en fietspaden;
- Het oplossen van kleine knelpunten in het provinciale wegennet;
- Het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

Areaal	Hoeveelheid
Hoofddrijbaan	550 km, waarvan circa 40 km 2x2
Fietspaden	510 km
Berm	1.100 hectare
Bomen	52.500
Kunstwerken (o.a. bruggen, viaducten en ecopassages)	798 stuks
Verkeersregelinstantaties	80 stuks
Lichtmasten en bewegwijzeringsmasten	9.700 stuks

Voor de uitvoering van het dagelijks beheer, incidentmanagement en gladheidsbestrijding beschikt de provincie over vijf steunpunten.

In 2023 is op basis van een meerjarige onderhoudsplanning groot onderhoud en vervanging uitgevoerd, zoals op de N640 Oudenbosch – Etten Leur. In dit project is ook de verbetering van de verkeersveilige inrichting en de leefbaarheid meegenomen.

Grootschalige reconstructies zijn vanwege stikstof nog altijd lastig. De onderhoudswerkzaamheden worden losgetrokken en is de meerjarige onderhoudsplanning terug leidend. Hierdoor is o.a. het onderhoudsproject N284 Reusel – Bergeijk opgestart. Een actueel overzicht van de provinciale wegenprojecten is [hier](#) te vinden.

De verbetering van de verkeerveilige inrichting van het provinciale wegennet doen we vooral via kleinschalige aanpassingen vanwege de termijn van realiseren in verband met stikstof. In 2023 zijn o.a. de volgende maatregelen uitgevoerd: veiliger inrichten koude oversteken op de N277 (bij Elsendorp, berm- en middengeleiding op de N269 Hilvarenbeek, N283 Dussen en Hank en N321 bij Gassel en verbetering van de veiligheid fietsers op diverse plaatsen.

In 2023 is vaker incidenteel onderhoud nodig geweest om de kwaliteit op het gewenste niveau te houden, omdat met reconstructies gecombineerde onderhoudswerkzaamheden vertraagd zijn. Dit is relatief duur en hierdoor zijn de kosten van de onderhoudsbegroting opgelopen. Het uitgangspunt van 'werk-met-werk' is daarom losgelaten bij de herijking van KOPI. De meerjarige onderhoudsplanung is weer leidend.

Het onderhoud wordt ook afhankelijk gesteld van de toestand buiten. Door data en digitalisering binnen de onderhoudstaak beschikken we over meer gegevens en kunnen we het onderhoud efficiënter en effectiever uitvoeren.

Daarnaast hebben we uitvoering gegeven aan het dagelijks onderhoud inclusief incidentmanagement en gladheidsbestrijding. Na de verduurzaming van de steunpunten Helmond en Oud-Gastel in 2022 zou het volgende steunpunt worden verduurzaamd. Dit is on-hold gezet. Er loopt nu een strategische heroriëntatie op het aantal en de geschikte locaties van steunpunten.

Duurzaamheid en Innovatie:

- Bij de totale onderhoudstaak blijven we inzetten op duurzaamheid en innovatie. Daarbij maken we nog steeds gebruik van de beschikbare kennis en expertise in de markt via de wijze van aanbesteden van infraprojecten en hiervoor gecreëerde ruimte in de infra- en onderhoudscontracten. De provincie is hiermee voor de 5e keer op rij uitgeroepen tot meest duurzame publieke opdrachtgever. De aanpak waarbij, via een door het management vastgesteld uitvoeringskader, duurzaamheid en innovatie structureel in alle infraprojecten wordt toegepast, is daarbij een belangrijke succesfactor. In 2023 hebben we het uitvoeringskader uit 2019 herzien op basis van evaluaties en ontwikkelingen om ons heen. Zie hiervoor: [Handreiking Innovaties en Duurzaamheid in Infrastructurele Projecten - Uitvoeringskader IDI 2.0](#). Ook is een generiek ambitieweb opgesteld om een duidelijke en gemeenschappelijke basis te leggen in de projecten. Zie hiervoor: [Ambitieweb Duurzaamheid](#).
- Als provincie worden we gezien als een koploper en regelmatig gevraagd als spreker bij externe bijeenkomsten. Ook door onze rol binnen INDUSA. Voor 2024 willen we vooral inzetten op het intern verbreden van de opgehaalde kennis en het borgen van procesafspraken. Dat zorgt dat we een goede gesprekspartner blijven voor marktpartijen met ideeën en dat we transparant en voorspelbaar acteren. Het kernteam en de community DIAM (Duurzaam en Innovatief Assetmanagement) gaan hier invulling aan geven.
- Ten aanzien van innovaties is inmiddels duidelijker met welke innovaties de grootste stappen te bereiken zijn om onze doelen en ambities te bereiken. Mede geïnspireerd door de roadmaps uit de landelijke strategie Klimaatneutrale en Circulaire Infra denken we eraan om met een innovatieagenda te gaan werken. Dit geeft duidelijkheid aan de markt waar onze behoeften aan innovaties vooral liggen.
- In diverse projecten is, deels noodgedwongen door de stikstofproblematiek, ervaring opgedaan met inzet van emissiearm en -loos materieel. Ook dit is een onderwerp waar we landelijk goed zijn aangehaakt. Voor 2024 zijn er kansen om gebruik te maken van een nieuwe subsidieregeling van het ministerie. Mede door onze deelname in de overleggen is een regeling in de maak die tot beperkte extra administratie leidt.
- Het verwerken van asfalt op lagere temperaturen en met hergebruik van materiaal met een lagere CO₂-emissie tot gevolg is inmiddels de standaard aanpak. De resultaten worden steeds beter

zichtbaar in de dashboards waar aan werken. Deze dashboards geven ook weer richting voor volgende stappen en zijn een voorbeeld voor de aanpak met andere materialen.

- De pilots en experimenten uit 2022 zijn, doordat een aantal projecten tijdelijk hebben stilgelegd en er minder mogelijkheden zijn voor ontwikkeling van het areaal, op een wat lager tempo voortgezet:
 - De analyse van de pilot om betonnen fietspaden op verschillende duurzamere manieren te verbreden zal in 2024 plaatsvinden.
 - Ten aanzien van energieopwekking hebben we pas op de plaats gemaakt. We willen eerst monitoren wat het effect van het hebben van energie opwekkers is op de beheer en onderhoud. Het zonnefietspad (met lengte van 500 meter) op de N285 nabij Wagenberg (na eerder pilots op N324 en N395) is wel geopend. De 5 jaar durende monitoringsfase wordt begin 2024 opgestart in afstemming met de provincie Noord-Holland (gezamenlijke aanbesteding).
 - De pilot voor de bestrijding van de Japanse Duizendknoop wordt verlengd om ook op langere termijn het effect te monitoren. Vanaf medio 2023 heeft de aanbesteding voor het nieuwe onderhoudspartner contract gelopen. We verwachten met de combinatie Eschdoorn ook nu weer vervolg te kunnen geven aan dit soort innovaties.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud wegen

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr 2023	a.Begr.na.wijz. 2023	b.Realisatie 2023	Vershil a-b
Budget onderhoud wegen	12.326	17.131	18.763	-1.632
	12.326	17.131	18.763	-1.632

Voor het dagelijks beheer en onderhoud van de provinciale wegen is € 1,6 mln. (9,5%) meer uitgegeven dan begroot (€ 17,1 mln.). De belangrijkste oorzaak is het extra incidentele onderhoud vanwege de vertraging in de geplande onderhoudsprojecten waar de uitvoering gekoppeld was aan reconstructieprojecten (€ 0,8 mln.). De uitvoering hiervan is sterkt beïnvloed door de dynamiek rondom stikstofdepositie. Daarnaast zijn de electriciteitskosten hoger dan geraamd (€ 0,9 mln.), omdat het project van het verleden van de openbare verlichting op en langs provinciale wegen is vertraagd. Ten slotte is er € 0,2 mln. extra uitgegeven aan herstellkosten a.g.v. incidenten en calamiteiten. De bestrijding van ziekten en plagen is lager uitgevallen (€ 0,2 mln.).

Investeringen Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Vershil begroting - realisatie
N-261	0	985 N	0	985 V
Wegeninvesteringen	49.268 N	40.995 N	42.449 N	1.455 N
Steunpunten en districtskantoren	1.400 N	92 N	2 V	95 V
Materieel provinciale wegen	0	58 N	356 N	298 N
LED verlichting Wegeninvestering	3.000 N	3.000 N	452 N	2.548 V
Wegeninvesteringen	47.075 N	3.691 N	4.341 N	650 N
Wegeninvesteringen	5.572 N	626 N	252 N	374 V
Wegeninvesteringen	83.173 N	2.845 N	1.259 N	1.586 V
Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel)	0	0	0	0

Investeringen	Begroting 2023	Begroting 2023	Jaarrekening 2023	Vershil begroting -
Bedragen x € 1.000	oorspronkelijk	na wijziging	realisatie	realisatie
Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling)	13.000 N	3.643 N	8.902 N	5.259 N
Totaal	202.488 N	55.935 N	58.009 N	2.074 N

Het structurele investeringskrediet voor groot onderhoud en vervanging is gecorrigeerd voor het feit dat er in de jaren daarvoor nooit is geïndexeerd en bedroeg toen € 29,4 mln. per jaar. Vanaf 2022 wordt dit investeringskrediet gedekt via een specifiek daarvoor ingestelde egalisereserve. Via een jaarlijkse structurele toevoeging aan de reserve worden de afschrijvingslasten van de investeringen in groot onderhoud en vervanging op de meerjarige begroting geborgd. Conform het bestaande provinciale indexatiebeleid wordt de structurele toevoeging aan de reserve geïndexeerd. De indexatie van het investeringskrediet volgt daarmee uit deze financieringssystematiek en wordt via de reguliere Sturings- en Verantwoordingscyclus separaat met het vaststellen van het investeringsschema aan de Staten voorgelegd.

Investeringen betreffen meerjarige uitvoeringskaders. Voor het groot onderhoud en vervanging was in de (bijgestelde) begroting totaal € 41,0 mln. geraamd (€ 42,4 gerealiseerd). De overige wegeninvesteringen betreffen reconstructies en worden gedekt door reserves. Vanwege de vertraging door stikstof zijn de ramingen in de begroting naar beneden bijgesteld.

De realisatie op de investeringen mobiliteit waren € 2,0 mln. (3,6 %) hoger dan het geraamde investeringsvolume voor 2023. Voor de ontwikkeling van de busremise in Breda verloopt voorspoedig en is er in 2023 € 5,3 mln. meer gerealiseerd. Vanwege de vertraging in het project LED verlichting provinciale wegen (o.a. vanwege de aanbesteding) is € 2,5 mln. minder gerealiseerd.

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We streven naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden. De uitvoering van de onderhoudswerkzaamheden vindt plaats op basis van meerjarenplanningen, de zogenaamde onderhoudsboeken.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2021 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767.

In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse- als meerjarige onderhoud opgenomen. Het onderhoud bestaat voor een belangrijk deel uit het jaarlijks onderhoud, zoals het periodiek onderhoud aan de liften, het beveiligingssysteem en de klimaatinstallaties. Dat is nodig om de bedrijfszekerheid en het comfort van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit onderhoud worden in de jaarlijkse exploitatie opgenomen.

Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 1,25 mln. aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats.

In 2023 heeft de renovatie van de nieuwbouw bij het provinciehuis plaatsgevonden. In combinatie met de renovatie zijn ook verduurzamingsmaatregelen doorgevoerd waardoor het energielabel van dit gebouw van C naar A+++ is gegaan. Tevens is de renovatie van de bronnen voor de Warmte Koude Opslag afgerond, waarbij de ondergrondse componenten na 25 jaar zijn vervangen.

Onderhoud museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan. De onderhoudskosten worden gedekt vanuit de onderhoudsvoorziening Museumkwartier. Voeding van deze voorziening geschiedt op basis van de meerjarenraming.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud gebouwen

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr 2023	a.Begr.na.wijz. 2023	b.Realisatie 2023	Vershil a-b
Provinciehuis	1.275	1.275	1.275	0
Noordbrabants museum	358	444	444	0
	1.633	1.719	1.719	0

Onderhoud vaarwegen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De uitvoering van de (beheer) maatregelen aan provinciale vaarwegen zoals de Mark, de Dintel, de Roosendaalsche- en Steenbergsche Vliet, de Roode Vaart en het Mark Vlietkanaal is in medebewind opgedragen aan het Waterschap Brabantse Delta. De onderhoudstoestand van deze vaarwegen behoeft de komende jaren aandacht om de basis op orde te houden.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De uitvoering van het vaarwegbeheer door Waterschap Brabantse Delta is gebaseerd op een financiële overeenkomst tussen provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta waarin een kostenverdeelsleutel is opgenomen. In 2023 zijn de werkzaamheden voor de inhaalslag van de baggerwerkzaamheden gestart. Deze zullen duren tot en met 2026. De provincie voert intensief overleg met Waterschap Brabantse Delta over de voortgang van de werkzaamheden.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud vaarwegen

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr 2023	a.Begr.na.wijz. 2023	b.Realisatie 2023	Vershil a-b
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	3.541	2.986	2.986	0
	3.541	2.986	2.986	0

Paragraaf 5 Treasury

Inleiding

De treasuryfunctie richt zich als zodanig op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. Treasury omvat de financiering van beleid en het uitzetten van geldmiddelen die niet direct nodig zijn.

Belangrijkste doelstellingen voor de provincie zijn:

- Onze beschikbare middelen in het kader van de immunisatieportefeuille, de investeringsagenda en eventuele andere overtollige middelen moeten veilig zijn belegd, dat wil zeggen tegen acceptabele (lage) risico's;
- De beleggingen uit de immunisatieportefeuille moeten minimaal het doelrendement van € 99,3 miljoen opleveren in 2023. Vanaf 2023 wordt het doelrendement stapsgewijs afgebouwd naar € 46,3 miljoen vanaf 2030;
- Er moeten voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn op het juiste moment ten behoeve van – onder andere – de provinciale investeringen.

Ontwikkelingen Treasury

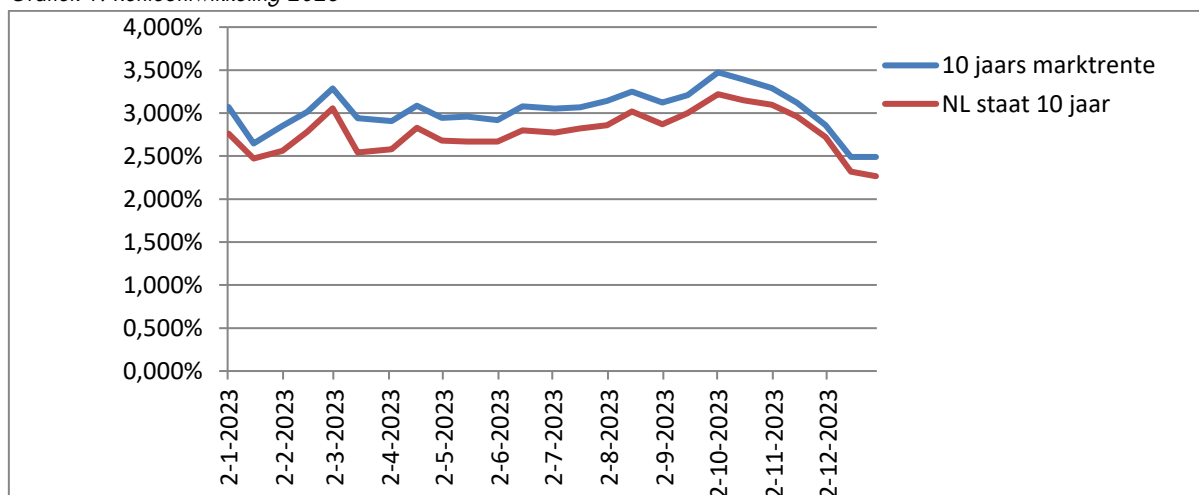
Belangrijkste ontwikkelingen

De ingezette stijging in 2021 van de 10 - jaarsrente heeft in 2022 en 2023 doorgezet, maar in het laatste kwartaal van 2023 is deze rente gedaald naar ongeveer 2,5%. Vanwege de hogere rente in 2023 zijn er negen leningen verstrekt aan decentrale overheden voor een totaalbedrag van € 203,5 miljoen en een gemiddeld rendement van 3,03%.

De korte rente (referentie is de driemaands-euribor) is vanaf augustus 2022 gestegen boven 0%. Sinds 20 september 2023 bedraagt deze ongeveer 3,9%.

De oorzaak voor de rentestijging is gelegen in de hoge inflatie. De ECB heeft via enkele stappen de rente voor de depositofaciliteit in 2022 en 2023 verhoogd naar 4,0%. Inmiddels is de inflatie aan het dalen, maar vindt de ECB het nog te vroeg om de rente te verlagen. De verwachting van experts is dat de ECB ergens rond de zomer van 2024 de rente zal verlagen.

Grafiek 1: Renteontwikkeling 2023

Om ons doelrendement nu en op de lange termijn te kunnen halen willen we meer financieringen en investeringen realiseren met een maatschappelijk en financieel rendement. We zijn hiermee in 2015 – mede vanwege de lage rentestand – gestart. In de loop van 2020 zijn we vervolgens gestart met het aanpassen van de Verordening treasury om meer investeringen en financieringen (was gemaximeerd op 25% van de portefeuille) mogelijk te maken. Na een gedegen proces, waarin leden van Provinciale Staten zijn meegenomen in de ideeën om de Verordening treasury aan te passen, is op 27 juli 2021 de [Verordening Treasury Noord-Brabant 2021](#) in werking getreden, welke voor het eerst is aangepast op 7 juli 2022. De aanpassing van de Verordening treasury geeft meer mogelijkheden om te investeren en te financieren in het kader van de publieke taak.

Bij elk van deze leningen hebben Provinciale Staten de gelegenheid gehad om wensen en bedenkingen te uiten. In totaal zijn nu de volgende leningen verstrekt in het kader van de publieke taak:

Begunstigde	bedragen x € 1 mln.	
	Initieel	Stand ultimo 2023
BNG bank (2 hybride leningen)	149,8	49,8
NWB Bank (1 hybride lening)	50,0	50,0
Enexis	159,5	159,5
De Efteling	15,0	3,0
Safariresort De Beekse Bergen	41,5	31,1
Safariresort De Beekse Bergen, fase 2	20,0	20,0
Ministerie van Defensie (F35)	22,0	19,6
Zonnepanelen Zuidoost Brabant	25,8	10,5
Financiering gebouw "Grizzly" op Pivot Park (PS 30/21) (nog niet volledig betaald)	33,9	32,2
Totaal	517,5	375,7

Besluit in 2021 en 2022, maar nog (volledig) niet verstrekt:

Leenfaciliteit Woningbouwcorporaties gemeente Bergeijk, (PS61/21)	45,0	5,0
Investering in strategische provinciale grondbank (PS 15/22)	42,5	0,4
Eindhoven Airport, realisatie verbeterde terminal (PS 37/22)	55,0	0,0
Totaal	660,0	381,1

Alle uitgevoerde transacties zijn gedaan binnen regels van de Verordening treasury 2021 Noord-Brabant, deze regels zijn nader uitgewerkt in het op 2 november 2022 in werking getreden [Treasurystatuut Noord-Brabant 2022](#). In het kader van de uitvoering van de publieke taak zijn er ook nog een aantal projecten onderhanden, zoals Zorgvastgoedfonds, Nationaal Restauratiefonds (NRF), Businesspark Aviolanda (BPA) en Knoop XL/ Fellenoord.

Door de langdurig lage rentestand in de periode oktober 2015 tot en met 2021 is het doelrendement van € 106,3 miljoen in 2021 en 2022 niet gehaald. In 2023 is het doelrendement, met name door het eenmalige extra dividend van Enexis, ruim gehaald. Het gerealiseerde surplus van € 43,0 miljoen wordt toegevoegd aan de dividend- en rentereserve. Voor 2024 voorzien we een tekort. Vanwege eerdere ombuigingen zal vanaf 2025 het doelrendement verlaagd worden naar € 76,3 miljoen en vanaf 2030 naar € 46,3 miljoen. Vanaf 2025 zullen we - op basis van de huidige inzichten - het doelrendement halen.

In 2023 is € 43,0 miljoen (2022: € 8,1 miljoen onttrokken) toegevoegd aan de buffer dividend- en rentereserve, zodat ultimo 2023 het saldo van de buffer € 270,8 miljoen bedraagt. Dit is inclusief € 37,8 miljoen compensatie Motorrijtuigenbelasting (MRB), die in 2023 via het Provinciefonds is ontvangen. Daarnaast bestaat deze reserve uit een egalisatiedeel waarin boekwinsten (en boekverliezen) van verkochte obligaties uitgesmeerd worden over de komende jaren. Ultimo 2023 bedraagt het saldo van dit egalisatiedeel € 16,6 miljoen (ultimo 2022: € 29,9 miljoen). De totale dividend- en rentereserve zou daardoor per einde 2023 € 287,4 miljoen (eind 2022: € 219,9 miljoen) bedragen. Hiervan moet € 6,2 miljoen nog gestort worden vanuit het Jaarrekeningresultaat 2023, zodat per balansdatum de stand van de reserve € 281,1 miljoen bedraagt. Bij de perspectiefnota 2025 is € 106,7 miljoen onttrokken ten behoeve van de uitwerking van het Bestuursakkoord. De "buffer" is dan nog immer voldoende voor het opvangen van toekomstige tegenvallers.

Liquiditeitspositie

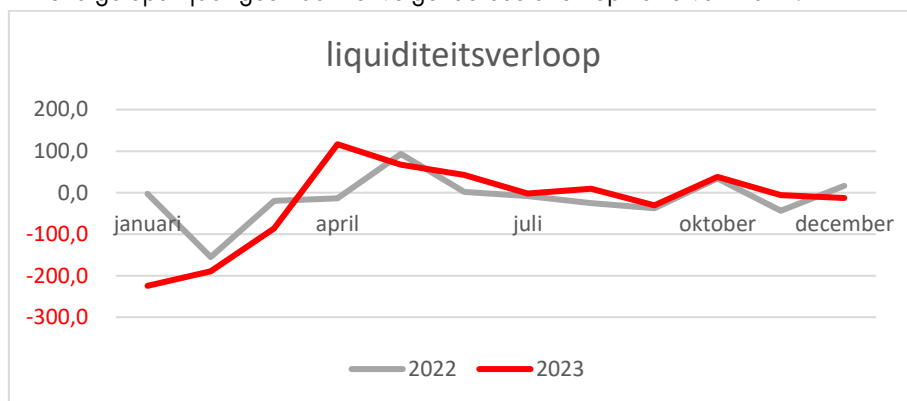
Jaar	2023	2022
Geraamde verandering liquiditeitspositie	- 570	- 942
Gerealiseerde verandering liquiditeitspositie	- 295	- 85
Vershil	+ 275	+ 857

In 2023 is onze liquiditeitspositie met € 295 miljoen afgenomen (2022: afname € 85 miljoen). Gepland was in 2023 een daling van € 570 miljoen volgens jaarplan 2023.

Dat leidt tot een verschil van € 275 miljoen ten opzichte van de prognose (in 2022 was het verschil met de prognose € 857 miljoen). Het verschil met de raming in 2023 werd o.a. veroorzaakt door:

- Per saldo lagere uitgaven aan infrastructurele projecten van € 80 miljoen (2022 +/- € 195 miljoen);
- Hogere uitkering provinciefonds en Motorrijtuigenbelasting van € 24 miljoen (2022: + € 47 miljoen);
- Extra ontvangen specifieke uitkeringen (SPUKS) en decentrale uitkeringen € 123 miljoen (2022: + € 155 miljoen);

In het afgelopen jaar geeft dat het volgende beeld ten opzichte van 2022:

Grafiek 2: maandelijks verloop van het saldo van inkomsten en uitgaven over 2023 en 2022

De trend in 2023 is vergelijkbaar met het verloop in 2022. Naast de afgesloten deposito's bij de schatkist in januari 2023 ter hoogte van € 205 miljoen hebben ook de verstrekte leningen aan decentrale overheden in 2023 van € 203,5 miljoen (2022: € 344,5 miljoen) een behoorlijk effect op het verloop in 2023. De aflossingen in 2023 van leningen aan decentrale overheden bedroeg € 32,1 miljoen, zodat deze positie per saldo met € 171,4 miljoen toenam.

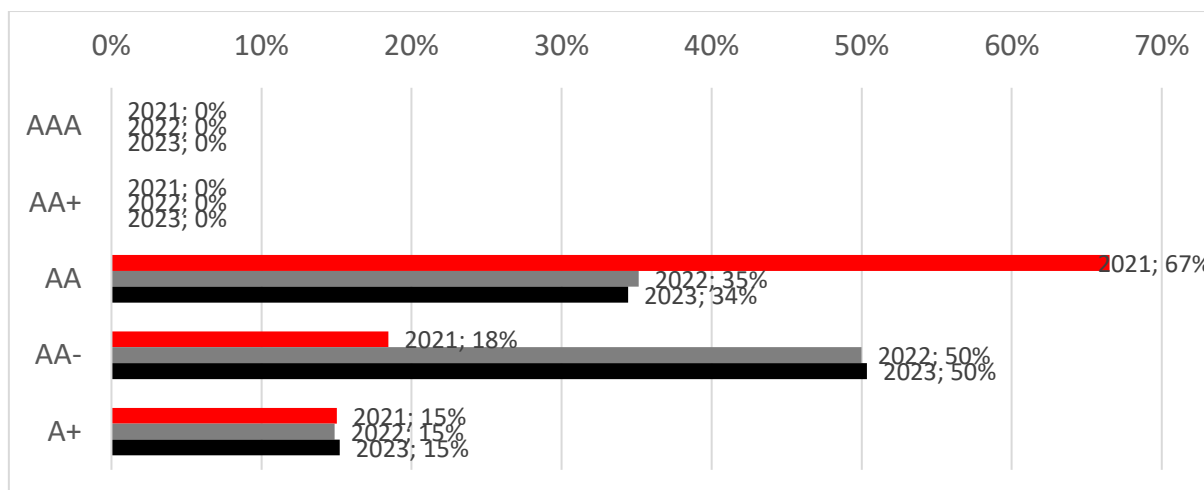
In mei 2023 heeft BNG Bank de tweede tranche van de hybride lening niet afgelost. De aflossing van de tweede tranche is voor de tweede keer met een jaar uitgesteld. Daarnaast zijn er in 2023 een aantal investeringen (m.b.t. Natuur en Infrastructurele projecten) niet volledig gerealiseerd en doorgeschoven, terwijl er in 2023 wel extra inkomsten zijn geweest vanwege Specifieke Uitkeringen (SPUK) in het kader van natuurontwikkeling.

Overige ontwikkelingen

- In 2023 is het Treasury Committee vier keer bijeen geweest (in 2022: 4 keer) en zijn er drie bijeenkomsten geweest waar de "onderhanden projecten" zijn besproken;
- In 2023 is de Adviescommissie Kredietverstrekkingen en Investeringsinstellingen ingesteld en is de voorzitter en zijn er twee leden benoemd door GS. De Adviescommissie zal GS onafhankelijk adviseren over de structuur en technische aspecten van een voorstel vanuit de immunisatieportefeuille, voordat het aan de Treasury Committee en GS wordt voorgelegd. GS besluit om het wel of niet te agenderen voor Provinciale Staten;
- De beleggingsdoelstelling over 2023, minimaal € 99,3 miljoen inkomsten genereren, is ruimschoots gehaald. In 2023 is er daarom geen gebruik gemaakt van de "buffer" in de Dividend - en Rentereserve (in 2022 was er een bedrag van € 8,1 miljoen onttrokken). Uiteindelijk is een rendement gerealiseerd van € 142,3 miljoen, vanwege een incidenteel hoog dividend van Enexis. Wat leidt tot een surplus van € 43,0 miljoen die wordt toegevoegd aan de "buffer".

Obligatieportefeuilles

De provincie Noord-Brabant bezit twee obligatieportefeuilles: een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. Beide portefeuilles bestaan uit obligaties van Europese banken met een minimale kredietwaardigheid van AA-minus, conform de wet Fido en Ruddo.

Grafiek 3: ratings van de obligaties in 2023, 2022 en 2021 in de immunisatieportefeuille en Investeringsagenda

Immunisatieportefeuille

Het doel van de immunisatieportefeuille is een rendement te genereren, door het jaarlijks ontvangen van een vaste rente, ter compensatie van de in 2009 weggevallen dividendstromen van Essent. Het risico van deze portefeuille is laag. Daardoor blijft de waarde in stand, maar zijn ook de rendementen relatief laag. De vrijkomende middelen konden tot en met 2021 alleen worden herbelegd tegen een zeer laag rendement. Dat zorgde ervoor dat de doelstelling (rendement van € 106,3 miljoen) niet meer houdbaar was. Bij het Bestuursakkoord en de begroting 2021 hebben wij een procesvoorstel gedaan voor de bepaling van de nieuwe doelstelling en de consequenties daarvan voor de lange termijn (koers 2030). Dit hield in dat er structureel bezuinigd moest worden vanaf 2025 (€ 30 mln.). De rendementsdoelstelling loopt geleidelijk af naar € 76,3 mln. in 2025. In 2030 vervalt de laatste storting in de reserve "balansverkorting" en wordt de rendementsdoelstelling verder verlaagd naar € 46,3 miljoen. Bij het bepalen van de doelstelling was er ook rekening gehouden met een verlaging van € 16,2 miljoen aan rentekosten die niet meer in de begroting zijn opgenomen (technisch administratieve aanpassing).

De verdeling van de immunisatieportefeuille naar soort tegenpartij per 31 december 2023 wordt weergegeven in grafiek 4. De boekwaarde van de uitzettingen op dat moment was € 2.973 miljoen. Deze beleggingen bestaan uit obligaties (€ 175 miljoen), langjarige deposito's bij de Nederlandse Staat via Schatkistbankieren voor € 546 miljoen, leningen aan decentrale overheden (€ 1.871 miljoen) en leningen/investeringen in het kader van de publieke taak (€ 381 miljoen). Daarnaast ontvangen we dividend voor ons aandeel in Enexis. In 2023 was dit eenmalig erg hoog. Een deel van de nominale waarde van de uitzettingen heeft betrekking op de *Dividend- en rentereserve*. Het gerealiseerde rendement over 2023 bedraagt € 142,3 miljoen (2022: € 98,2 miljoen) en is als volgt opgebouwd (zie ook "algemeen financieel beleid"):

Begunstigde	bedragen x € 1 mln.	
	jr 2023	jr 2022
Dividend Enexis	59,6	30,6
Rente gemeenteleningen	27,6	19,9
Rente kasgeldleningen en rek. crt.	20,8	3,0
Rente schatkistbankieren (deposito's)	12,9	8,2
Rente leningen publieke taak (incl. Enexis)	10,3	8,6
Effect verkopen en effect switches	8,0	24,4
Rente obligaties	3,1	2,0
Overige rente inkomsten	0,1	1,5
Totaal	142,3	98,2

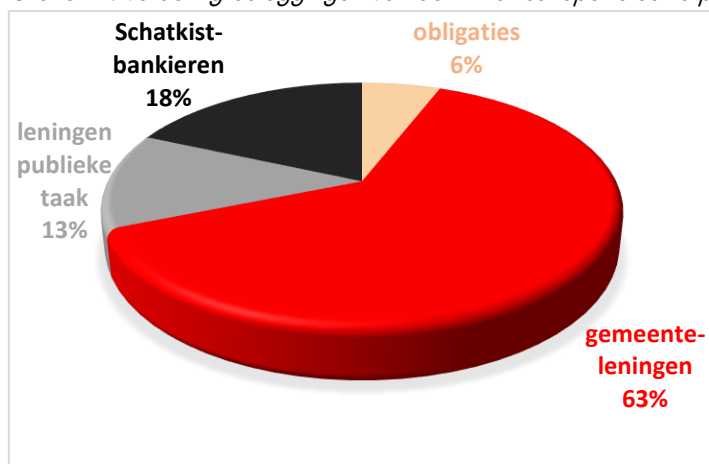
Tabel II gerealiseerd rendement 2023 en 2022 immunisatieportefeuille

Hierdoor bedraagt het overschot in 2023 € 43,0 miljoen (2022: tekort € 8,1 miljoen) ten opzichte van het doelrendement van € 99,3 miljoen.

Per ultimo 2023 bedraagt het egalisatiedeel € 16,6 miljoen. Dit saldo wordt tot en met 2027 ingezet als rendement op de immunisatieportefeuille. Het wordt verdeeld op basis van de looptijden van de verkochte obligaties.

Per einde 2023 zijn de beleggingen als volgt verdeeld over de verschillende beleggingsvormen:

Grafiek 4: verdeling beleggingen van de immunisatieportefeuille per ultimo 2023

Investeringsagendaportefeuille

Het doel van de investeringsagendaportefeuille is dat op de gewenste tijdstippen de middelen die nodig zijn voor de realisatie van de investeringsagenda beschikbaar zijn. Het risico van deze portefeuille is laag. De boekwaarde van de obligaties per 31-12-2023 bedraagt € 37,0 miljoen (2022: € 37,2 miljoen). In 2022 hebben er geen mutaties plaatsgevonden in deze portefeuille.

Inmiddels is het doelbedrag van € 1 miljard gerealiseerd en is het overschot van € 5,6 miljoen ultimo 2019 toegevoegd aan de rente - en dividendreserve ten behoeve van de buffer. De toekomstige rentebaten t/m 2026 worden meegenomen bij de dekking van het doelrendement van de immunisatieportefeuille.

Beleid en beheersing van risico's

Het Treasury statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt- (waaronder rente- en valutarisico), krediet- en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee is omgegaan in het afgelopen jaar.

Renterisico's – Wettelijke verplichtingen

De Wet Fido, die met ingang van 1 januari 2001 in werking is getreden, stelt twee concrete normen aan het financieringsbeleid van de provincie, te weten de kasgeldlimiet en de renterisiconorm. Aan beide normen wordt door de provincie voldaan.

Kasgeldlimiet – kortlopende schulden

De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto-vlopende schuld per kwartaal mag hebben. Dat bedrag is een percentage van de jaarlijkse begroting. Voor de provincies is dat percentage vastgesteld op 7,0%.

Gedurende 2023 is de gemiddelde netto-vlopende schuld ruim onder de kasgeldlimiet gebleven. In het bijlagenboek (bijlage 9) zijn overzichten opgenomen van de Modelstaat A waarin de liquiditeitspositie per kwartaal is weergegeven.

Renterisiconorm – langlopende schulden

Aangezien in 2023 geen financiering (de provincie sluit al lang geen leningen meer voor zichzelf af) heeft plaats gevonden en er ook geen sprake is geweest van renteherzieningen op lopende vaste geldleningen is de renterisiconorm niet relevant.

In het bijlagenboek is de Modelstaat B opgenomen, betreffende de berekening van het renterisico over het jaar 2023.

Valutarisico's

De valutarisico's (risico's die zijn ontstaan door schommelingen in wisselkoersen) worden uitgesloten doordat alleen uitgezet en belegd wordt in euro's.

Kredietrisico's

In het kader van beperking van het kredietrisico, het risico op niet (terug)betalen van de hoofdsom en/of de rente, wordt alleen belegd in vastrentende waarden van financiële ondernemingen en/of landen met minimaal een AA-minus rating (door minimaal twee ratingagencies bepaald) of in waardepapier van financiële ondernemingen met een staatsgarantie van een land met ten minste een AA-minus rating. De financiële onderneming waarin wordt belegd zonder staatsgarantie moet gevestigd zijn in een land met minimaal een AA-rating. In 2023 zijn er geen beleggingen in portefeuille die niet voldoen aan deze eisen, zoals die zijn opgenomen in de Wet Fido en de Ruddo.

Met de wijziging van de Wet Fido op 10 december 2013 mogen decentrale overheden uitsluitend overtollige middelen beleggen bij de schatkist of uitlenen aan andere decentrale overheden, waar de provincie geen toezichtrelatie mee heeft. Daarnaast is het mogelijk om te beleggen in projecten met een publiek doel. Conform de Provinciewet bepalen Provinciale Staten het publiek doel. Voorstellen vanuit Gedeputeerde Staten worden altijd voor "wensen en bedenkingen" aan Provinciale Staten voorgelegd. Ook hierbij moet het risico minimaal zijn. In het aangepaste Treasury Statuut hebben Gedeputeerde Staten regels vastgelegd voor de beheersing van die risico's.

Liquiditeitsrisico's

Hiermee wordt het risico bedoeld dat wij niet kunnen voldoen aan onze kortlopende betalingsverplichtingen (facturen, subsidies en dergelijke). Dit is geminimaliseerd door de aanwezige liquide middelen zoveel mogelijk af te stemmen op de prognose van ontvangsten en uitgaven. Dat doen we op dag-, week-, maand- en jaarbasis. Vanaf 2014 zijn onze mogelijkheden om gebruik te maken van flexibele spaarproducten en deposito's beperkt door "verplicht schatkistbankieren". Vanaf 2023 zijn we ook gestart met het uitzetten van kortlopende (kas)geldleningen aan decentrale overheden, omdat ook deze rente is gestegen.

Provinciefinanciering

Provinciefinanciering betreft het aantrekken en uitzetten van financiering ten behoeve van het uitvoeren van de publieke taken van de provincie en de risicobeheersing daarvan.

Leningenportefeuille

Opgenomen leningen

In 2023 zijn geen nieuwe langlopende leningen opgenomen. De laatste opgenomen lening is in 2013 geheel afgelost. Bijlage 6 van het bijlagenboek geeft een specificatie van de opgenomen leningen. Hierin staat een bedrag van € 2,6 miljoen als schuldrelatie met ministerie van Economische Zaken. Dit heeft betrekking op een aandelentransactie. Provincie heeft aandelen BOM overgenomen van het ministerie voor hetzelfde bedrag. Er is - naar verwachting - nog niets betaald.

Verstekte leningen

In 2023 is voor € 261,8 miljoen aan nieuwe leningen verstrekt. Dit is inclusief €203,5 miljoen aan 9 gemeenten buiten de provincie. Na aflossing (€ 53,8 mln.) van de bestaande en de nieuw verstrekte leningen, resteerde er per balansdatum ruim € 2.516,0 miljoen (ultimo 2022: € 2.315,1 miljoen) aan leningen u/g. Dit is exclusief de voorzieningen van € 17 miljoen die zijn getroffen. Het risico van deze leningen wordt continu gemonitord. Daarnaast is € 7,1 miljoen afgeboekt als oninbaar in 2023. Dit laatste wordt met name veroorzaakt doordat Invest-NL in 2023

de lening aan LightYear heeft omgezet (herfinanciering) in aandelen. Wij hebben de waarde van de aandelen als vordering op Invest-NL opgenomen. Het restant van de lening, zijnde € 6,7 miljoen is als oninbaar afgeboekt. Indien de aandelen meer waard worden, dan zullen we dat opnemen tot maximaal het bedrag dat initieel is verstrekt (€ 7,5 miljoen). Voor een specificatie van alle leningen wordt verwezen naar bijlage 3b van het bijlagenboek.

Derivaten

Deze is per 31 december 2020 geëindigd.

Uitzettingen

De beleggingen in de beide portefeuilles, inclusief de verstrekte leningen aan openbare lichamen en deposito's bij de schatkist, bedragen in overeenstemming met de balans € 3.326,1 miljoen.

Tabel III

Aansluiting met de balans	bedrag
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo agio en disagio	167.438
Leningen aan:	
- openbare lichamen (excl. Moerdijk, Nuenen, Tilburg, Helmond en Geertruidenberg)	1.871.242.700
- deelnemingen (Enexis, BNG en NWB, zie bijlage 3b)	291.447.880
- in het kader van de publieke taak	89.224.314
Uitzettingen met rentetypische looptijd ≥ 1 jaar:	
- in schatkist	545.700.000
- overige uitzettingen	528.379.570
	3.326.161.902

Het effectieve rendement over de immunisatieportefeuille wordt begroot op circa 3,50% op jaarbasis rekening houdend met de aangescherpte beleggingsrichtlijnen voor de verkoopopbrengsten Essent. Hierbij is het uitgangspunt dat gestreefd wordt naar uitzettingen met een hoge mate van zekerheid. Het daadwerkelijk gerealiseerde couponrendement over 2023 voor alle beleggingen in de immunisatieportefeuille bedraagt 2,75% (2022: 2,62%).

Per 31 december 2023 zijn de middelen als volgt uitgezet:

Tabel IV

Vorm	Bank/Instelling	per 1/1-2023	per 31/12/2023
Obligaties Immunisatieportefeuille*	Divers	175.252.013	175.229.594
Obligaties Investeringsagendaportefeuille*	Divers	37.173.582	37.037.844
Langlopende leningen aan decentrale overheden		1.699.844.418	1.871.242.700
Zerobond obligatie i.c.m. Oiko Credit*	NL-Staat	2.500.215	-
Leningen aan deelnemingen (BNG/NWB/Enexis/Pivot park)*		272.766.512	291.447.880
Overige leningen publieke taak		90.298.840	89.224.314
Strategische groundbank		-	374.969
Lange termijn deposito's bij de schatkist	Rijk-min.Financiën	340.700.000	545.700.000
Leningen aan fondsen en investeringen in grond	Divers	197.547.338	186.166.002
Korte termijn rekening courant bij schatkist	Rijk-min.Financiën	135.885.476	129.738.599
* nominale waarde+(dis)agio=boekwaarde		2.951.968.394	3.326.161.902

De specificatie van de beleggingen en de langlopende leningen zijn in de toelichting op de balans opgenomen onder financiële vaste activa en immateriële vaste activa (voor zover er sprake is van (dis)agio).

Participatie in Oikocredit

In november 2012 is besloten een participatie te nemen in het Oikocredit Nederland Fonds. Door middel van deze participatie geven Gedeputeerde Staten invulling aan de ethisch-sociale aspecten van het treasury beleid. De participatie wordt uitgevoerd in combinatie met een hoofdsomgarantie met een looptijd van 10 jaar. Provinciale Staten zijn hierover op 14 december 2012 geïnformeerd.

Begin 2013 is de participatie genomen in het Oikocredit Nederland Fonds met een nominale waarde van € 426.958. Het risico bij deze uitzetting is erg laag en deze uitzetting past volledig binnen de regels van de wet Fido en de Ruddo. Per ultimo 2023 bedraagt de waarde € 423.554.

Rente schema

De commissie BBV adviseert onderstaand renteschema in de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken op te nemen. Hiermee wordt inzicht gegeven in de rentelasten externe financiering, het renteresultaat en de wijze van toerekening.

Renteschema		€	
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering	€	74.927
b.	De externe rentebaten	-/- €	76.738.732
Saldo rentelasten en rentebaten		-/- €	76.663.805
c1	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/- €	0
c2	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- €	0
c3	De rentebaar van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (=projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- €	0
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente		-/- €	0
d1.	Rente over eigen vermogen	€	0
d2.	Rente over voorzieningen	€	0
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente		€	0
e.	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-/- €	0
f.	Renteresultaat op het taakveld treasury	-/- €	76.663.805

Paragraaf 6 Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het [Besluit Begroting en Verantwoording provincies \(BBV\)](#) en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- o De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- o De lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
 1. Gemeenschappelijke regelingen;
 2. Vennootschappen en coöperaties;
 3. Stichtingen en verenigingen, en,
 4. Overige verbonden partijen.

In de lijst van verbonden partijen wordt ten minste de volgende informatie opgenomen:

- de wijze waarop de provincie een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie in de verbonden partij heeft aan het begin en het einde van het boekjaar;
- de omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het boekjaar;
- de omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het boekjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b BBV, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie (alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie).

Nota Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk (zeggenschap) en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen risicodragend ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partijen kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie Noord-Brabant kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties als die een bijdrage leveren aan het publiek belang.

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de Nota Verbonden Partijen die op 2 februari 2024 door Provinciale Staten is vastgesteld. In de Nota Verbonden Partijen zijn de kaders en uitgangspunten vastgelegd voor de wijze waarop we als provincie omgaan met verbonden partijen. De nota beschrijft wat de belangrijkste onderwerpen zijn waarop we willen sturen, welke instrumenten tot onze beschikking staan en hoe we die als provincie inzetten. De kaders en uitgangspunten hebben betrekking op zowel het aangaan, wijzigen en beëindigen van verbonden partijen als het beheer. Ook zijn in de nota andere zaken die relevant zijn beschreven, zoals wet- en regelgeving.

Bij de behandeling van de nota zijn nadere afspraken gemaakt over de inhoud van de verantwoording in deze paragraaf. De afspraken m.b.t. de Wet Normering Topinkomens en het benoemen van wijzigingen in governance van verbonden partijen worden nu al meegenomen. Daarnaast zijn in de bijlage verbonden partij per verbonden

partij vermeld wanneer de verbonden partij is opgericht en wie de eventuele overige deelnemers/aandeelhouders zijn. Het overige deel van de afspraken zal bij het volgende rapportagemoment, de paragraaf Verbonden partijen bij de begroting 2025, worden verwerkt.

Complexiteit op inhoud of samenwerking met de andere betrokken partijen kan vragen om maatwerk en afwijking van de algemene uitgangspunten, zoals opgenomen in de Nota Verbonden Partijen. Bovendien is de provincie ook niet altijd in de formele positie om besluiten af te dwingen. Als Gedeputeerde Staten bij de uitoefening van hun bevoegdheden zijn afgeweken van de kaders en uitgangspunten, wordt daarover per verbonden partij gerapporteerd in deze paragraaf onder *Risico's en aandachtspunten* (zie hierna).

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Dit is onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders of ledenvergadering zijn geagendeerd, vaak in combinatie met een voordrachts -of benoemingsrecht van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen of Raad van Toezicht. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in de navolgende tabellen.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing), danwel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

De provincie ontvangt ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. Met de volgende verbonden partijen zijn dividendafspraken gemaakt: Eindhoven Airport NV, Brabant Water NV, ZEH NV, Nederlandse Waterschapsbank NV en de BNG Bank NV. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingmiddel in de begroting opgenomen. Ook zijn er dividendafspraken met Enexis Holding NV. Deze deelneming is onderdeel van de immunisatieportefeuille en het dividend loopt via het rendement van de immunisatieportefeuille. In de jaarrekening is € 142,4 mln. aan rendement over de immunisatieportefeuille opgenomen, waarvan het dividend van Enexis Holding NV onderdeel is.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Daar waar we voor een betreffende verbonden partij specifieke risico's zien, is dit in onder subparagraaf *Risico's en aandachtspunten* (zie hierna) nader toegelicht. Vanzelfsprekend worden de verbonden partijen geraakt door economische ontwikkelingen, maar mogelijk ook door (de gevolgen van) grote maatschappelijke thema's en beleidsontwikkelingen, zoals de energietransitie en wijzigingen in regelgeving. In deze paragraaf geven we een overzicht van de algemene ontwikkelingen en onzekerheden die gevolgen hebben voor onze verbonden partijen. In de programma-hoofdstukken is dit waar aan de orde nader toegelicht.

Energietransitie

In juni 2022 heeft Tennet voor delen van het elektriciteitsnet in Limburg en Brabant transport- en afnameschaarste afgekondigd. Dit heeft niet alleen gevolgen voor de economische ontwikkeling, maar raakt de realisatie van maatschappelijke opgaven in brede zin; de verduurzaming van de industrie en gebouwde omgeving, de realisatie van (zware) laadinfra en collectieve energievoorzieningen in de gebouwde omgeving, enz. verbonden partijen worden hierdoor in de ontwikkeling beperkt. Daarnaast zijn oplossingen en maatregelen om de negatieve gevolgen te beperken ook van belang voor onze verbonden partijen. Enerzijds gaat het om een (versnelde) uitbreiding en versterking van het energienetwerk, anderzijds om de inzet van technische, juridische en financiële innovaties en maatregelen om het bestaande energienetwerk efficiënter te gebruiken en om op de kortere termijn lokale oplossingen mogelijk te maken.

De samenwerking met Enexis is daarin een belangrijk onderdeel. Zowel de inhoudelijk/beleidsmatige rol als de

eigenaarsrol/het aandeelhouderschap wordt dan ook zeer actief ingevuld. Door afspraken met het Rijk én door het overgrote deel van de winst uit de verkoop van Fudura niet uit te keren, hebben de aandeelhouders de financiering van investeringen in het elektriciteitsnet ook op lange termijn veilig gesteld.

Met de inwerkingtreding van de Wet collectieve warmtevoorziening per 1 juli 2025, dienen bestaande en nieuwe collectieve warmtesystemen voor 51% in eigendom te komen van (semi)publieke organisaties. Ook Enexis is, met het opstellen van een warmtestrategie, zich aan het voorbereiden op een mogelijke rol bij de aanleg, het eigendom en de exploitatie van (toekomstige) collectieve warmtesystemen binnen haar verzorgingsgebied.

Wijziging Wet Gemeenschappelijke Regelingen (WGR)

In december 2023 hebben Provinciale Staten hun zienswijze gegeven op de ontwerpwijzigingen betreffende de Gemeenschappelijke Regelingen van de Omgevingsdiensten, Havenschap Moerdijk en Hollandse Waterlinies. In Q2 2024 worden de definitieve ontwerpwijzigingen van deze Gemeenschappelijke Regelingen toegezonden aan PS, met het verzoek om toestemming te geven aan GS om de aangepaste Gemeenschappelijke Regelingen vast te stellen.

Per 1-7-2022 is de WGR gewijzigd. Met deze wetswijziging worden de mogelijkheden van volksvertegenwoordigers om de eigen controlerende en kaderstellende rol bij gemeenschappelijke regelingen te versterken aangepast en uitgebreid. Ook wordt de democratische legitimatie van de besluitvorming binnen zo'n samenwerkingsverband vergroot. Alle gemeenschappelijke regelingen moeten binnen 2 jaar worden aangepast, dus voor 1-7-2024.

Rechtmatigheidsverantwoording

Op basis van de Kadernota rechtmatigheid 2023 van de commissie BBV kan het in specifieke gevallen voorkomen dat de rechtmatigheidsverantwoording van de provincie beïnvloed wordt door het niet-rechtmatig handelen van een verbonden partij. Naast de wettelijke verplichting van de verbonden partij om informatie te verstrekken, leidt dit in die gevallen tot een behoefte aan aanvullende informatie of afspraken over informatievoorziening. Deze afspraken leggen we vast bij het aangaan van een verbonden partij en/of bij tussentijdse besluiten over bijvoorbeeld de vaststelling van de jaarrekening, de strategie/het meerjarenplan of de begroting.

Natuurdoelanalyses

De Natuurdoelanalyses van de Natura 2000-gebieden in Noord-Brabant laten een verslechterd beeld zien van de natuur. De WNB-vergunningverlening voor aanvragen met stikstofeffecten op Natura 2000-gebieden ligt tijdelijk stil. Projecten in alle sectoren van de Brabantse samenleving worden hierdoor geraakt en dat heeft daarmee ook gevolgen voor de verbonden partijen. Met de verbonden partijen is en wordt in kaart gebracht wat de precieze gevolgen zijn. In het oog springende voorbeelden zijn de gevolgen voor uitbreidingen van het elektriciteitsnetwerk en voor de ontwikkeling van logistiek park Moerdijk.

Mutaties verbonden partijen

Momenteel doorlopen twee verbonden partijen het oprichtingsproces:

- Campus Ontwikkelingsorganisatie Brainport Industries Campus (COO BIC) zal de ontwikkeling van Brainport Industries Campus (BIC) stimuleren, faciliteren en ondersteunen door te sturen op conceptwaarde van de BIC en bijbehorend ecosysteem, te zorgen voor voortgang in de ontwikkeling en door te werken aan de positionering en propositie van BIC, door leads te genereren van partijen die zich kunnen vestigen op BIC. De COO participeert niet in de exploitaties die normaliter onderdeel vormen van de campusontwikkeling zoals gebieds- en vastgoedontwikkeling en shared services en shared facilities. Beoogd wordt dat de COO zal bestaan uit een kleine slagvaardige efficiënte werkorganisatie van ca. 5 personen, een Raad van Toezicht en een Raad van Advies en een Vestigingscommissie.

- Ontwikkelmaatschappij gebiedsontwikkeling Fellenoord BV krijgt als taak de gebiedsontwikkeling Fellenoord in Eindhoven te realiseren door sturing te geven aan de herontwikkeling van het gebied en de realisatie van de ambities en doelen zoals opgenomen in de Ontwikkelvisie Fellenoord-Internationale Knoop XL;
 - Het stimuleren van de realisatie van het gewenste volume en een gemengd programma door de markt;
 - Sturing geven op de optimalisatie van de publieke businesscase en functioneren als het samenwerkingsvehikel waarbinnen de provincie en de gemeente hun gezamenlijke zeggenschap, risicobeheersing, capaciteit en middelen inzetten.

In beide gevallen zijn Provinciale Staten al in de gelegenheid gesteld om wensen en bedingen kenbaar te maken, zie [Statenvoorstel 72/21a](#) en [Statenvoorstel 71/22a](#).

Momenteel doorloopt één verbonden partijen het beëindigingsproces en is er ten opzichte van de vorige rapportage één verbonden partij beëindigd:

- Stichting La Vuelta Holanda is in 2023 opgeheven, omdat de Vuelta Holanda heeft plaatsgevonden in 2022. De afrekening heeft plaatsgevonden in 2023.
- Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en de CdK hebben in december 2023 besloten om uiterlijk per 1 januari 2025 uit te treden bij Gemeenschappelijke regeling Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant (KCV), zie [Statenvoorstel 57/23A](#).

Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV kan naar verwachting in 2024 worden ontbonden.

Risico's en aandachtspunten

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten en risico's op het gebied van beleid, governance of financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving (de Wet Normering Topinkomens (WNT) is specifiek opgenomen in de tabel). Per onderdeel wordt een kleurcode toegekend:

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen, statuten die herzien moeten worden of licht tegenvallende resultaten.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functionerend bestuur of toezichthouder, als er geen publiek belang (meer) is of tegenvallende resultaten.

Indien oranje of rood wordt gescoord, of indien er overige relevante ontwikkelingen zijn wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

In de bijlagenbundel van de begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure Ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

1. Gemeenschappelijke regelingen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Bezoldiging binnen norm WNT
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			actief	Ja
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Kwaliteit Openbaar Bestuur			monitorend	Ja
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	Slimme & Groene Mobiliteit			monitorend	Ja
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant	Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving			actief	Ja
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving			actief	Ja
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving			actief	Ja
1.7	De Hollandse Waterlinies	Cultuur, Sport & Erfgoed			actief	Ja

1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)

- Havenbedrijf Moerdijk is in 2024 gestart met de voorbereiding van een nieuwe corporate strategy die eind 2024 aan de algemene vergadering van aandeelhouders zal worden voorgelegd.
- Per 1 oktober is J.F.M. (Joost) van Dijk benoemd tot lid van de Raad van Commissarissen.
- In januari 2024 is op verzoek van het Havenbedrijf de kredietlimiet tijdelijk verhoogd vanwege vertraging in de gronduitgifte i.v.m. NWB-vergunningverlening. Inmiddels is de gronduitgifte geëffectueerd en is de kredietlimiet verlaagd naar € 258,3 mln..

1.2 Zuidelijke Rekenkamer

De gemeenschappelijke regeling Zuidelijke Rekenkamer wordt in maart/april 2024 aangepast in verband met de gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen. Dan wordt ook het te nemen besluit over de samenstelling van de programmaraad verwerkt. De programmaraad is momenteel niet bemenst in afwachting van de besluiten n.a.v. het evaluatieonderzoek.

1.3 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant

Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en de CdK hebben in december 2023 besloten om uiterlijk per 1 januari 2025 uit te treden bij deze gemeenschappelijke regeling. Daarbij heeft de provincie aan het Algemeen Bestuur van de gemeenschappelijke regeling voorgesteld of de provincie medio 2024 kan uittreden op het moment dat een geactualiseerde gemeenschappelijke regeling in werking treedt. Het Algemeen Bestuur heeft daarmee ingestemd. De provincie blijft de komende jaren wel financieel bijdragen aan het regiotaxi-vervoer, evenals in voorgaande jaren.

1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant

Hoewel de verwachtingen positief zijn, verdient de financiële positie de verhoogde aandacht omdat er onzekerheden zijn:

- Het boekjaar 2022 is afgesloten met een negatief resultaat van €1,8 miljoen. Hiervan was €1 miljoen reeds voorzien gedurende 2022. Het verlies werd hoger, hoofdzakelijk door een lagere declarabiliteit per persoon wat werd veroorzaakt door een hoog ziekteverzuim.
- De financiële positie (weerstandvermogen) voldoet met een weerstandsratio van 0,4 niet aan de norm die gesteld is op tenminste 1,0. Deze lage score wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het lage niveau van de algemene reserve ad €0,5 miljoen. Deelnemers zullen volgens een principebesluit van het Algemeen Bestuur moeten bijstorten om te komen tot het minimale niveau van €1,2 miljoen. Dat is via de herziene begroting 2023 aan de deelnemers voorgelegd, waarmee zij zich konden uitspreken via een zienswijze. De effectuering hiervan

is echter 'on hold' gezet tot medio 2024, in afwachting van het jaarrekeningresultaat 2023. Op basis van de meest recente Burap is voorzien dat het jaarrekeningresultaat 2023 voldoende is om de reserve aan te vullen.

- De vastgestelde begroting 2023 is door de hogere kosten en hogere lonen herzien. De leidt onvermijdelijk tot hogere tarieven en daarom is deze herziene begroting ook voorgelegd bij de deelnemers.

2. Vennootschappen en coöperaties

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Bezoldiging binnen norm WNT
2.1	Enexis NV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	Ja
2.2	CSV Amsterdam BV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	Ja
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	Ja
2.4	Brabant Water NV	Water en Bodem			Actief	Ja
2.5	Eindhoven Airport NV	Slimme & Groene Mobiliteit			Actief	Nee
2.6	BOM Holding BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Energie			Actief	Ja
2.7	Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte II CV	Wonen, Werken & Leefomgeving			Actief	Ja
2.8	Business Park Aviolanda BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken & Leefomgeving			Actief	Ja
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	Algemeen financieel beleid Water en Bodem			Monitorend	Nee
2.10	BNG Bank NV	Algemeen financieel beleid Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	Nee
2.11	ZEH NV (voorheen PZEM NV)	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Monitorend	Ja
2.12	Pivotpark Holding BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken & Leefomgeving			Actief	Ja
2.13	Green Chemistry Campus BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	Ja
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	Natuur Water & Bodem			Actief	Ja
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	Ja
2.16	Brabant Startup Fonds BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Ja
2.17	BrabantRing BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Ja

2.1 Enexis NV

Enexis zal in het voorjaar van 2024 een voorstel voorleggen aan de Algemene vergadering van Aandeelhouders (AvA) tot aanpassing van het strategisch plan (2022) in verband met de nieuwe wet collectieve warmtevoorziening (zie ook hiervoor onder *Ontwikkelingen en onzekerheden*).

In 2023 is de heer R. (Rutger) van der Leeuw benoemd tot CEO van Enexis en mevrouw L. (Liesbeth) Kaashoek tot COO a.i. (de werving voor een opvolger loopt).

Eveneens in 2023 is mevrouw W. (Wilma) Mansveld benoemd tot lid van de RvC. Daarmee is de RvC weer op volle sterkte, maar in 2024 loopt de benoemingstermijn af van mevrouw C. (Carmen) Velthuis en de heer J. (Joost) van Dijk. Aan de AvA zullen voorstellen tot herbenoeming dan wel benoeming van een nieuw lid worden voorgelegd.

2.3 Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV kan naar verwachting in 2024 worden ontbonden. Het bestuur heeft overeenstemming bereikt over uittreding uit het Convenant inzake Publieke Belangen Kerncentrale Borssele en zal met deze partijen een uittredingsovereenkomst sluiten.

2.4 Brabant Water NV

Per 1 juli 2023 ontstond er een vacature in de Raad van Commissarissen van Brabant Water in verband het reglementair aftreden van mevrouw J. (Joke) Driessen.

Ter vervanging is op voorstel van GS de heer R.A.C. (Ruud) van Heugten door de Algemene vergadering van Aandeelhouders per 1 juli 2023 benoemd voor een eerste termijn van vier jaar als lid van de Raad van Commissarissen van Brabant.

2.5 Eindhoven Airport NV

- Eindhoven Airport heeft in oktober 2020 een vergunning op grond van de Wet natuurbescherming (Wnb) aangevraagd bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Begin 2021 is de zienswijzeprocedure doorlopen en nadien zijn nog aanvullende gegevens aangeleverd door Eindhoven Airport. Begin 2024 is het nog steeds wachten op een definitief besluit van het ministerie van LNV en is het niet duidelijk wanneer Eindhoven Airport een definitieve Wnb-vergunning tegemoet kan zien.

- In december 2023 is de heer L.W.J. (Kjell) Kloosterziel op bindende voordracht van aandeelhouder Schiphol Nederland BV benoemd als lid van de Raad van Commissarissen van Eindhoven Airport NV. Hij volgt daarmee mevrouw A.L. (Anne) Hustinx op.

De benoeming vond plaats conform de voorwaarden die zijn gesteld in de statuten en het RvC-reglement. Met de benoeming wijzigde de man/vrouw verhouding binnen de RvC van 3/2 naar 4/1.

Bij de selectieprocedure door Schiphol Nederland BV is aandacht geweest voor een evenwichtige man/vrouw verhouding, maar gezien de ervaring van dhr. Kloosterziel werd zijn voordracht als meest geschikte gezien. Ook bij toekomstige voordrachten zal aandacht worden besteed aan de gewenste diversiteit binnen de RvC. Het Leadership Team (inclusief directie) bestaat uit vier mannen en twee vrouwen.

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor Eindhoven Airport NV geldt de WNT niet. Met een belang van 24,5% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem.

2.7 Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte II CV

Aan de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte BV en CV (RvR) wordt sinds 2016 periodiek een opdracht verstrekt. De opdracht wordt verstrekt in de vorm van een Nadere instructie. In 2023 is de Nadere instructie voor periode 3 (2023-2026) vastgesteld.

In verband met de wijziging van de Interim omgevingsverordening in april 2022 is gelijktijdig ook de Aandeelhoudersinstructie aangepast.

PS zijn over beide wijzigingen geïnformeerd middels een [Statenmedeling](#) d.d. 28 februari 2023.

2.8 Business Park Aviolanda BV

In 2023 stelden de directie en de raad van commissarissen van Business Park Aviolanda BV een ondernemingsplan met een vastgoedstrategie op. Hierin zijn ook de organisatorische gevolgen uitgewerkt. Deze zijn door Algemene vergadering van aandeelhouders (AvA) in 2023 vastgesteld. De ontwikkeling van Aviolanda, in samenwerking met Defensie en de ondernemingen en onderwijsinstellingen op de campus, heeft inmiddels de nodige successen opgeleverd. In 2024 is er de uitdaging om tot uitvoering van het ondernemingsplan te komen en wordt de financiering uitgewerkt.

Fokker Holding BV heeft Fokker Techniek BV (medeaandeelhouder van Business Park Aviolanda BV) verkocht aan Fokker Services Group BV. Tevens heeft Fokker Holding BV aangekondigd dat Panta Holding BV op termijn verhuist naar Papendrecht. Vanwege het vertrek van Fokker Holding BV heeft PNB besloten om het 20% aandelenpakket van Fokker in 2023 te kopen. Het aandelenbelang van de provincie Noord-Brabant in Business Park Aviolanda bedraagt sindsdien 80%.

Eind 2023 is gestart met de evaluatie en actualisatie van de governance. Volgens planning wordt dit traject in de eerste helft van 2024 afgerond.

2.9 Nederlandse Waterschapsbank NV

De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor Nederlandse Waterschapsbank NV geldt de WNT niet. Met een belang van 0,12% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem.

2.10 BNG Bank NV

De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor BNG Bank NV geldt de WNT niet. Met een belang van 0,07% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem.

2.12 Pivotpark Holding BV

De vanuit historisch perspectief zwakke financiële performance van Pivot Park Holding BV verbetert, maar is nog altijd mager. De omzet neemt toe als gevolg van gestegen verhuuropbrengsten.

Pivot Park stelt in 2024 een campus- en vastgoedstrategie op. Verwachting is dat deze campus- en vastgoedstrategie in 2024 aan de Algemene vergadering van aandeelhouders aangeboden wordt ter vaststelling. Hiermee wordt het punt op de horizon bepaald en wordt helder wat wel en niet in de komende jaren nodig is voor een financieel duurzaam Pivot Park. Daarbij kijkt Pivot Park ook specifiek naar de volwassenheid van de organisatie en vindt actualisatie van de governance plaats.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

Bij de herijking van het businessplan is gebleken dat er voor de GCC geen sluitende businesscase is op te stellen.

Na 12 jaar is de focus van de provincie nu gericht op voortzetting van de campus onder aandeelhouderschap.

GCC is niet meer nodig om beleidsdoelstellingen van de provincie te realiseren. De provincie wil haar belang in de GCC uiterlijk 1 januari 2025 beëindigen. Provinciale Staten zijn over dit voornemen geïnformeerd en in de provinciale begroting 2024 is voor de doorontwikkeling of afbouw € 2 mln. door Provinciale Staten beschikbaar gesteld; €1 mln. in begroting 2024 + € 1 mln. in een stelpost.

Voor het toekomstperspectief van de GCC op de korte termijn, in een doorstartscenario, is het van cruciaal belang dat de GCC in aanmerking komt voor (JTF-) subsidie. Deze JTF-subsidies werden op 13 februari 2023 opengesteld.

Een aantal JTF-projecten zijn reeds positief beoordeeld door de deskundigencommissie (op het gebied van circulariteit). De GCC is in deze projecten als locatie en/of partner betrokken en is in géén van de gevallen de hoofdaanvrager. Door het omzetten van de agioreserve naar de overige reserve in 2023 is voorkomen dat Green Chemistry Campus BV als Onderneming in Moeilijkheden (OIM) kwalificeert. Met deze status zou men niet in aanmerking komen voor JTF-subsidie.

Voor de kapitaalbreng vanuit de provincie is bij de oprichting van Green Chemistry Campus BV een voorziening getroffen van € 2,3 miljoen. Dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen.

In verband met het bereiken van de maximale zittingstermijn ontstaat een vacature in de Raad van Commissarissen. De werving voor de invulling van deze vacature is in 2023 gestart.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

We hebben te maken met een financieel tekort bij de realisatie van Natuurnetwerk Brabant (NNB) en Ecologische Verbindingszones (EVZ's), die grotendeels plaatsvindt via Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB). Dit is besproken in PS bij de vaststelling van de aangepaste businesscase NNB/GOB op 16 december 2022 (Statenvoorstel 72/22). Het tekort heeft 2 oorzaken:

- Er is door PS besloten om de komende jaren te bezuinigen op natuur; €41,2 miljoen in de periode 2024 t/m 2027. Dit leidt er toe dat er vooralsnog geen budget (€17,3 miljoen) is voor de realisatie van 365 hectare Provinciaal NNB, dat er geen budget (€13,6 miljoen) is voor de realisatie van 175 hectare EVZ en dat de uitvoering van EVZ is getemporeerd tot en met 2035.

De bezuiniging van €41,2 miljoen heeft voor een bedrag van €30,9 miljoen betrekking op de oorspronkelijk door PS beschikbaar gestelde middelen voor GOB.

- In de aangepaste businesscase NNB/GOB is besloten om de normbedragen voor grondverwerving en inrichting per 1-1-2023 te verhogen i.v.m. prijsstijgingen. Dit leidt tot een verwacht tekort van €29,6 miljoen, wat voor een groot deel betrekking heeft op het GOB.

Momenteel worden verschillende opties onderzocht om alsnog dekking te vinden voor de gehele realisatie van NNB en de EVZ's.

De opdracht van de provincie Noord-Brabant aan Groen Ontwikkelfonds Brabant BV heeft een looptijd tot en met 2027. In oktober 2022 is door Provinciale Staten het Beleidskader Natuur vastgesteld ([Statenmededeling 57/22A](#)), waarin onder meer is opgenomen dat de provincie de realisatie van EVZ's wil afronden in 2035 en de opgave voor de inrichting van NNB in 2030. Provincie Noord-Brabant zal in 2024/2025 bezien in hoeverre de looptijd van het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV wordt verlengd, of dat deze opgaven onderdeel gaan vormen van de nog te ontwikkelen uitvoeringsorganisatie Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG).

In 2023 is besloten om bij GOB BV een Raad van Commissarissen in te stellen. Per 1 september 2023 zijn de volgende drie commissarissen benoemd: mw. M. (Myriam) van Rooij (voorzitter), dhr. J.L.M. (Paul) de Beer, dhr. J.P. (Jean-Paul) Schaaïj.

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

De portefeuille van Monumenten Beheer Brabant bestaat uit 11 monumentale panden, die deels worden verhuurd. Bij deze panden is sprake van een investeringsbehoefte i.v.m. achterstallig onderhoud en een verduurzamingsopgave. Ons erfgoedbeleid is niet gericht op eigendom van monumentale panden. Dit vraagt om het maken van een keuze betreffende de toekomst van Monumenten Beheer Brabant. We bekijken hoe het beheer van dit erfgoed het beste kan worden ingevuld.

Gezien het onzekere toekomstperspectief is in de provinciale jaarrekening reeds eerder een voorziening van €2.058.000 getroffen voor deze deelneming (gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen).

In 2023 zijn bij Monumenten Beheer Brabant drie nieuwe commissarissen benoemd: dhr. M.M.M. (Maurice) Horsten (voorzitter), mw. M.C.T.M. (Monique) List-De Roos, dhr. W. (Ward) de Bruijn.

2.16 Brabant Startupfonds BV

Per 1 juni 2023 is er, naast de CEO, een CFRO aangesteld. Daarmee is de slagkracht van Brabant Startupfonds BV vergroot en de interne organisatie verbeterd.

2.17 BrabantRing BV

BrabantRing BV bevindt zich in de oprichtingsfase. Alle aspecten rondom beleid, governance en financiën zijn daarom op dit moment nog onderhevig aan verandering. In 2024 zullen governance en financiën verder ingericht worden, middels voortdurend overleg tussen BRE-EFX en de publieke partijen. De statutair bestuurder van BrabantRing BV en de RvC nemen hierin het voortouw. Door hun deskundigheid op dit gebied, zal dit proces zorgvuldig doorlopen worden en naar verwachting in 2024 worden afgerond. Nadien zal de onderneming van BrabantRing BV volledig operationeel zijn en kan het beleid tot uitvoering worden gebracht.

3. Stichtingen en verenigingen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Deelnemerschap	Bezoldiging binnen norm WNT
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	Ja
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	Ja
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	Ja
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	Ja

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Deelnemerschap	Bezoldiging binnen norm WNT
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	Ja

3.3 Stichting Brabant C Fonds.

De looptijd van het Brabant C fonds is verlengd tot en met 2024. N.a.v. het nieuwe beleidskader Levendig Brabant zal worden overwogen of er een vervolg komt op het Brabant C fonds. Hierbij wordt de fondsevaluatie meegenomen.

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

De Stichting Beheer Museumkwartier zorgt voor onderhoud en beheer van het vastgoed in het Bossche Museumkwartier. Dit vastgoed was gedeeltelijk in eigendom van de provincie (gebouw Noord-Brabants Museum inclusief kantoorruimte) en gedeeltelijk in eigendom van de gemeente Den Bosch (gebouw Designmuseum). Dit gedeelde eigendom was een belangrijke reden om een beheerstichting op te richten.

Per 29 september 2023 heeft de provincie het gebouw van het Design Museum gekocht van de gemeente.

Daarmee is al het vastgoed in het Museumkwartier nu in eigendom van de provincie. Daarom wordt door de provincie verkend of het nuttig is om de Stichting in stand te houden of dat de provincie het onderhoud en beheer van het vastgoed zelf gaat uitvoeren of uitbesteden.

3.5 Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant

In Q2 van 2024 zal worden geëvalueerd hoe het LOF functioneert sinds de koerswijziging van 2021.

4. Overige verbonden partijen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Bezoldiging binnen norm WNT
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	4. Natuur en milieu			Actief	Ja

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

De voorziening gesloten stortplaatsen wordt jaarlijks opgericht op basis van het voorcalculatorische percentage van 5,06%. Het verschil tussen dit voorcalculatorische rendement en de werkelijke opbrengsten van de belegde voorziening wordt jaarlijks toegevoegd resp. onttrokken aan de egaliseringsreserve rente voorziening. Wanneer het werkelijke rendement gedurende langere tijd achterblijft bij het voorcalculatorisch rendement, dan wordt deze egaliseringsreserve negatief.

Doordat het nettoresultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds samen met een gedeeltelijke onttrekking uit de egaliseringsreserve in 2022 onvoldoende was om de verplichte jaarlijkse oprenting (5,06%) van de voorziening mogelijk te maken, is de egaliseringsreserve van het Nazorgfonds per 31 december 2023 negatief, namelijk €5.902.351 negatief. Op 31 december 2022 was de waarde € 6.830.328 negatief. In 2023 is dus een deel van het verlies van 2022 weer ingelopen.

De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egaliseringsreserve bij de gesloten stortplaatsen en dient het tekort aan het einde van ieder jaar op te nemen in een voorziening. Uit de cijfers over 2023 blijkt dat het tekort is gedaald naar €5.902.351.

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk Belang	Aandeel
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Moerdijk	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Lid bestuur bedrijfsvoering organisatie	50,0%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaraad	Lid programmaraad	50,0%
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	Oss	Smeulders*	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	8,15%
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant	Tilburg	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Eindhoven	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	35,0%
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.7	De Hollandse Waterlinies	Utrecht	Maes*	Lid van Gemeenschappelijk Orgaan	10%

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2023*	Eigen vermogen per 31-12-2023*	Vreemd vermogen per 01-01-2023*	Vreemd vermogen per 31-12-2023*
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)		280.000.000**	97.265	97.265	228.777	228.777
1.2	Zuidelijke Rekenkamer			54	54	220	220
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant			844	844	368	368
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant			3.614	3.614	4.060	4.060
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant			1.101	1.101	6.548	6.548
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord			9.040	9.040	10.921	10.921
1.7	De Hollandse Waterlinies			869	869	0	0

* De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

** De provincie en gemeente Moerdijk staan voor ieder 50-50 van het genoemde bedrag garant (gelijk aan de deelname in de Gemeenschappelijke Regeling).

2. Vennootschappen en coöperaties

Belang

X €1000

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boekwaarde
2.1	Enexis NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Maes	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC / lid AHC	30,8%	46.144	-	46.144	-
2.2	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	pm	-	pm	-
2.4	Brabant Water NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Boelema	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC / lid AHC	31,6%	88	-	88	-
2.5	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	Van Gruijthuijsen / Smeulders	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	24,5%	1.112	-	556	-
2.6	BOM Holding BV	Tilburg	Smeulders / Van Gruijthuijsen	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC	100%	1	50.827	50.828	50.828
2.7a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	100%	30	89	119	111
2.7b	Ruimte voor Ruimte II CV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht / Commanditair vennoot	99%	1.485	24.457	25.943	24.498
2.8	Business Park Aviolanda BV	Woensdrecht	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	80%	11	6.477	6.488	6.488
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	's-Gravenhage	Van Gruijthuijsen*	Stemrecht	0,12%	22	-	8	-

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boekwaarde
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	's-Gravenhage	Van Gruijthuisen*	Stemrecht	0,07%	100	-	100	-
2.11	ZEH NV (voorheen PZEM NV)	Middelburg	Smeulders*	Stemrecht	0,05%	4	-	4	-
2.12	Pivotpark Holding BV	Oss	Smeulders / Van Gruijthuisen	Stemrecht	70,7%	20	6.282	6.302	6.302
2.13	Green Chemistry Campus BV	Bergen op Zoom	Smeulders / Van Gruijthuisen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	-	2.311	2.300
2.14	Groen Ontwikkelingsfonds Brabant BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Roijackers	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	's-Hertogenbosch	Smeulders / Maes	Stemrecht	72%	2.058	-	2.058	2.058
2.16	Brabant Startup Fonds BV	Tilburg	Smeulders / Van Gruijthuisen	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.17	BrabantRing BV	Eindhoven		Stemrecht	30,20%				

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

									€1000
	Naam	Lening per 31-12-2023	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2023*	Eigen vermogen per 31-12 2023*	Vreemd vermogen per 1-1 2023*	Vreemd vermogen per 31-12 2023*	Resultaat 2023 na belasting*	Netto Dividend, ontvangen in 2023 over 2022
2.1	Enexis NV	159.490		5.441.000	5.320.000	4.907.000	5.140.000	72.000	59.575
2.2	CSV Amsterdam BV			210	210	13	13	-102	0
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV			1.480	1.480	10	10	-52	0
2.4	Brabant Water NV			690.022	690.022	575.801	575.801	5.347	0
2.5	Eindhoven Airport NV			120.089	133.626	17.650	30.187	19.193	1.386
2.6	BOM Holding BV	104.301		92.142	92.142	269.405	269.405	1.474	0
2.7a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV			677	677	297	297	66	0
2.7b	Ruimte voor Ruimte II CV			23.750	23.750	10.270	10.270	3.545	0
2.8	Business Park Aviolanda BV	12.014		13.375	13.375	11.682	11.682	245	0
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000		1.995.000	1.995.000	71.290.000	71.290.000	143.000	75
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	49.800		4.615.000	4.615.000	107.459.000	107.459.000	279.000	100
2.11	ZEH NV (voorheen PZEM NV)			1.589.501	1.589.501	1.549.493	1.549.493	182.202	52
2.12	Pivotpark Holding BV	62.283		17.592	17.592	48.392	48.392	4.533	0
2.13	Green Chemistry Campus BV			738	738	150	150	-166	0
2.14	Groen Ontwikkelingsfonds Brabant BV			0	0	7.501	7.501	0	0
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	6.908		578	578	8.750	8.750	-194	0
2.16	Brabant Startup Fonds BV	13.950		0	0	18.726	18.726	0	0
2.17	BrabantRing BV			nb	nb	nb	nb	nb	-

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers. Daar waar voortsnog geen gepubliceerde cijfers over 2023 beschikbaar zijn, zijn de cijfers van 2022 opgenomen.

3. Stichtingen en verenigingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	's-Gravenhage	Boelema*	Lid van het bestuur	9,63% (Bij12 10,60%)
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Brussel	Van Gruijthuisen*	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	Smeulders / Maes	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier	's-Hertogenbosch	Smeulders / Maes	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelingsfonds Brabant	Oisterwijk	Smeulders / Maes	lid van de raad van deelnemers.	50%

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2023*	Eigen vermogen per 31-12-2023*	Vreemd vermogen per 01-01-2023*	Vreemd vermogen per 31-12-2023*
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)		120	5.688	5.688	43.082	43.082
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)			705	705	711	711
3.3	Stichting Brabant C Fonds			238	238	13.136	13.136
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier			100	100	566	566
3.5	Stichting Leisure Ontwikkefonds Brabant			5.140	5.140	72	72

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

4. Overige verbonden partijen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuisen / Roijackers	GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur	100%

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2023*	Eigen vermogen per 31-12-2023*	Vreemd vermogen per 01-01-2023*	Vreemd vermogen per 31-12-2023*
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			80.147	80.147	31.223	31.223

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers

5. Investeringsfondsen voor Brabant

	Fonds*	Fondsomvang ingebracht door provincie x €1 mln	Looptijd t/m	Revolverendheid	Multiplifier	Portefeuille
5.1	Innovatiefonds Brabant**	125	2037	Nominaal	≥ 3	Van Gruijthuisen
5.2	Energiefonds Brabant**	60	2037	Nominaal	≥ 4	Maes
5.3	Brabant C fonds	36	2024	Beperkt	≥ 3	Maes
5.4	Groen Ontwikkefonds voor Brabantse natuur	209,1	2027	Niet of nauwelijks	≥ 2	Roijackers
5.5	Leisure Ontwikkel fonds Brabant	5	2027	Beperkt (33-66%)	≥ 2	Maes
5.6	Brabant Startup Fonds	15	2033	50%	≥ 3	Van Gruijthuisen

* Zie bijlagenbundel jaarrekening 2023 voor aanvullende fondsinformatie

** Het beheer van het Innovatiefonds en het Energiefonds vindt plaats door verbonden partij BOM Holding BV

Paragraaf 7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Ontwikkelbedrijf

Het Ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende provinciale beleidsdoelstellingen. Bij de projecten van het Ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken heeft het Ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder de aankoop van grond of gebouwen, participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling vanuit het investeringskrediet.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan in de samenwerking met lagere overheden en marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit, wat de provinciale beleidsinzet is en op welke wijze deze kan worden verbonden met de doelen van andere partijen. Maar ook hoe een samenwerking daadwerkelijk tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden van procesmanagement tot dealmaking en realisatie.

De verkenningen en projecten waar het Ontwikkelbedrijf in betrokken is, worden met betrokken ontwikkelprogramma's per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het Ontwikkelbedrijf actief is, zijn bijvoorbeeld campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning en binnenstedelijke transformatie. Het Ontwikkelbedrijf is ook inzetbaar voor nieuwe thema's, welke voortkomen uit het Bestuursakkoord 2023-2027 en de uitwerking daarvan in de provinciale ontwikkelprogramma's. Daarmee heeft het Ontwikkelbedrijf een prominente rol gekregen als het gaat om het realiseren van de doelen uit het Bestuursakkoord en het versterken van de uitvoeringskracht.

Provinciaal grondbeleid

Met de inzet van het Provinciaal grondbeleid beoogt de provincie (tijdig) gronden (en gebouwen) beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. Het bereiken van de maatschappelijke doelstelling staat hierbij voorop. Inzet is om tegen marktconforme prijzen deze doelen te bereiken. De wettelijke kaders en de mate van het bereiken van de doelstelling zijn hierin leidend. De Provincie voert grondbeleid uit door publiekrechtelijk regulerend optreden en door zelf privaatrechtelijk te verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden of vastgoed. Waar wenselijk geacht gebeurt dit ook anticiperend en via participaties zoals deelnemingen in externe Ontwikkelmaatschappijen (zoals de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, Aviolanda en Pivot Park). De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Resultaten van het Ontwikkelbedrijf

Bij de erfgoedcomplexen springen met name de doorontwikkeling van de Dongencentrale met nieuwe huurders in het oog en de verkoop van het CHV-complex, nu de herontwikkelingsdoelstelling is bereikt. Voor de stedelijke transformaties zijn, naast vervolgstappen binnen lopende verkenningen, nieuwe verkenningen met M7 en B5 steden gestart. Daarnaast hebben we met de gemeente de planontwikkeling in participatie met de omgeving verder gebracht in het 't Zoet in Breda (het in 2021 aangekochte CSM-terrein). In Eindhoven is met de gemeente gewerkt aan de ontwikkeling van de Internationale Knoop XL waar in 2023 het accent heeft gelegen op het inrichten van de financiële en organisatorische governance. Er zijn gronden gekocht verkenningen uitgevoerd voor het innemen van toekomstige grondposities binnen de strategische grondbank, er zijn overeenkomsten gesloten met agrariërs inzake de piekbelastersregeling en er zijn voorbereidingen getroffen voor de grondbanken de Peelvenen en graasdierhouderijen. Verder kunnen we terugblikken op diverse succesvolle financieringen van o.a. de Dongencentrale, Overloon oorlogsmuseum, Klaverspoor windpark A16, Nuenen Vincentre van Gogh, Veghel The Chocolate Factory, Aviolanda Body Hangar te Woensdrecht en Hofstede aan de Dreef te Zundert

Portefeuille Ontwikkelbedrijf

Financieel gezien ziet het boekwaardeverloop van de portefeuille over de ingezette instrumenten van het Ontwikkelbedrijf er als volgt uit.

Instrument	Boekwaarde per		mutatie
	1-1-2023	31-12-2023	
Deelnemingen	6.488.160	9.008.160	2.520.000
Grond	66.180.339	66.865.102	684.763
Leningen/garantstellingen	61.521.413	81.990.836	20.469.423
Totaal	134.189.912	157.864.098	23.674.186

Deelneming

Het ontwikkelbedrijf heeft een aandeel in de Business Park Aviolanda BV te Woensdrecht. In 2023 is het aandelenkapitaal van de BV uitgebreid met € 2,5 miljoen om het publieke aandeelhouderschap te vergroten en daarmee de samenwerking met defensie op het Business Park te bevorderen om te komen tot clusterontwikkeling binnen dit gebied.

Grond

De mutaties binnen grond hebben met name te maken met het exploitatiesaldo van de uitgaven en inkomsten op de in exploitatie genomen projecten (BIE, Bouwgrond In Exploitatie). Zie hiervoor onderstaande tabel.

Project	Boekwaarde 1-1-2023	Vermeerdering	Vermindering	Boekwaarde 31-12-2023	Voorziening	nog te maken kosten	Nog te realiseren opbrengsten	Resultaat nominaal	Resultaat contant waarde
Ruimte voor Ruimte:									
Aarle Rixtel, Opstal 6	563.364	100	9.618	553.846		1.675	555.521		
Esch, De Ruiting 2	464.542	148		464.690			464.690		
Cultuurhistorisch Erfgoed:									
Geertruidenberg, Dongecentrale	1.052.352	810.459	238.421	1.624.390		540.461	2.164.851		
Dongen, Moederhuis Franciscanessen	790.863	183.928	266.768	708.023			708.023		
Bedrijventerreinen									
Moerdijk, Logistiek Park Moerdijk	1.162.178	98.692		1.260.870		439.539	1.700.409		
Landgoed ontwikkeling									
Strijbeek, Markhoeve	1.681.465	37.754	34.658	1.684.561		283.462	1.968.023		
Totaal	5.714.764	1.131.081	549.465	6.296.380	0	1.265.137	7.561.517	0	0

Leningen

Er is voor € 23,8 miljoen aan nieuwe geldleningen verstrekt. Daarnaast is aan aflossing € 3,3 miljoen en aan rente € 1,3 miljoen ontvangen. De rente, is conform besluit, voor € 0,37 miljoen vrijgevallen naar algemene middelen, € 0,55 miljoen gestort in de algemene risicoreserve ten behoeve van de risicoafdekking van de geldlening aan het Pivotpark en € 0,37 miljoen in de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf.

In onderstaande tabel is de lening portefeuille van het Ontwikkelbedrijf nader gespecificeerd.

Thema	Project	1-1-2023	verstrekking	aflossing	rente	31-12-2023
Cultuurhistorie	Oosterhout, Catharinadal	2.740.841	0	0	13.667	2.740.841
	Veghel, CHV complex	1.900.000	0	1.900.000	35.836	0
	CHV chocoladebriek	0	5.500.000	0	27.247	5.500.000
	Oisterwijk, KVL	1.248.177	0	25.385	31.204	1.222.792
	Oisterwijk, KVL EKWC	4.502.282	0	0	40.521	4.502.282
	Vught, herfinanciering Monumentenfonds Brabant	4.618.292	0	134.525	67.887	4.483.767
	Breda, Brouwhuis	1.021.792	0	68.500	26.587	953.292
	Overloon oorlogsmuseum	0	2.500.000	0	1.781	2.500.000
	Nuenen, Vincente van Gogh	1.425.000	1.059.402	16.484	42.777	2.467.918
Economisch Vestigingsklimaat	Breda, Nieuwstraat	4.000.000	0	400.000	121.600	3.600.000
	Eindhoven, De kazerne Klein Paradijs	850.000	0	0	12.750	850.000
	Oss, Slow Care St. Elzeneindhuis	1.760.223	0	101.774	39.112	1.658.448
	Tilburg, Kempentoren Spoorpark	292.000	0	18.250	2.920	273.750
	Geertruidenberg, Dongencentrale lening Boei	0	750.000	0	2.167	750.000
Ondermijning	Geertruidenberg, jachthaven Hermenzeil	1.500.000	0	0	0	1.500.000
Energie	Klaverspoor project windpark A16	5.877.260	3.427.477	0	168.781	9.304.737
Wonen	Rezone buurtschap te veld	370.000	100.000	29.847	10.160	440.153
	Vlijmen, Butterfly effect	300.000	0	0	7.500	300.000
Kennis economie	s-hertogenbosch, Spark Campus Lab XXL	1.225.000	0	0	24.500	1.225.000
	Oss, Pivot Park, hypothecaire lening	10.000.000	0	0	200.000	10.000.000
	Oss, Pivot Park, renteloze lening	2.500.000	0	0	0	2.500.000
	Oss, Pivotpark Pather gebouw	10.620.000	0	594.183	353.030	10.025.817
Bedrijventerreinen	Woensdrecht, Aviолanda, gebouw P3	352.927	0	0	15.882	352.927
	Woensdrecht, Aviолanda, Hal 3	120.000	0	0	5.400	120.000
	Woensdrecht, Aviолanda	1.100.000	0	0	21.450	1.100.000
	Woensdrecht, Aviолanda body hangar	0	10.441.362	0	21.362	10.441.362
	Nuenen, herpr.bedrijventerrein stedelijk gebied Eindhoven	2.112.870	0	19.870	0	2.093.000
Glastuinbouw	Deurne, cessie vordering CV Glastuinbouw N. Prinsenland	1.084.752	0	0	0	1.084.752
Totaal		61.521.413	23.778.242	3.308.819	1.294.118	81.990.837

Investeringskrediet en risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Investeringskrediet

De resterende ruimte in het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf bedraagt ultimo 2023 € 65 miljoen. Deze is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 31 december 2023. Bij de bepaling van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige inkomsten en uitgaven van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen.

De inzet van het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf om provinciale doelen uit het bestuursakkoord mogelijk te maken is evident een succes. De omvang van het krediet inclusief de risicoreserveringen voor nieuwe projecten, zal in het tempo waarin de laatste jaren geïnvesteerd wordt, de komende jaren aandacht vragen.

Reserves en voorzieningen

In onderstaande tabel zijn een specificatie opgenomen van de risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten van het Ontwikkelbedrijf.

Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2023	Mutatie 2023	Saldo 31-12-2023
02 Ruimte	Bedrijventerreinen	projecten	1.000.000	-1.000.000	0
		deelneming: kapitaalbreng	6.488.160	2.520.000	9.008.160
		Geldlening	0	0	0
	Glastuinbouw	projecten	3.139.862	402.133	3.541.995
	Grote Erfgoedcomplexen	projecten	2.178.000	-1.644.000	534.000
		geldleningen	4.365.053	1.625.396	5.990.449
	Kenniseconomie	projecten	110.000	0	110.000
		geldlening	206.250	-206.250	0
	Werklocaties	geldlening	2.500.000	0	2.500.000
		projecten	193.884	79.207	273.091
	Ondermijning	garantstelling	1.500.000		1.500.000
	Cultuur	projecten	300.000	0	300.000
		geldleningen	0	684.701	684.701
	Economisch Vestigingsklimaat	geldlening	1.225.000	0	1.225.000
	Regionaal sociaal beleid	geldlening	755.357	-755.357	0
	Wonen	geldlening	46.370	95.033	141.403
	Landgoedontwikkeling	projecten	0	283.878	283.878
Grondbank de Peelvenen	projecten	0	800.000	800.000	
Subtotaal afgedekt			24.007.936	2.884.741	26.892.677
Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking			15.918.500	941.595	16.860.095
Totaal			39.926.436	3.826.336	43.752.772

Voorzieningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2023	Mutatie 2023	Saldo 31-12-2023
02 Ruimte	Glastuinbouw	projecten	18.238.327	696.971	18.935.298
		Ondermijning	geldlening	1.350.000	0
	Grote Erfgoedcomplexen	geldlening	2.740.841	0	2.740.841
	Economisch vestigingsklimaat	geldlening	0	850.000	850.000
	Kenniseconomie	garantstelling	67.000	-67.000	0
	Stedelijke transformatie	projecten	8.410.000	0	8.410.000
Totaal			30.806.168	1.479.971	32.286.139

Egalisatiereserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2023	Mutatie 2023	Saldo 31-12-2023
02 Ruimte	Diverse	projecten	254.695	71.804	326.499
Totaal			254.695	71.804	326.499

Reserve Verkenningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2023	Mutatie 2023	Saldo 31-12-2023
02 Ruimte	Stedelijke transformatie	project risico's	3.292.488	-2.472.771	819.717
	Verkenningen	projecten	3.810.137	-8.029	3.802.108
Totaal			7.102.626	-2.480.800	4.621.826

De risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Per 31-12-2023 bedraagt het totale saldo hiervan € 76 miljoen. Dit is onderverdeeld in een risicoreservering van € 26,9 miljoen en een voorziening van € 32,3 miljoen. Beide voor de bestaande lopende projecten. Daarnaast resteert er een vrije ruimte van € 16,8 miljoen, ten behoeve van toekomstige risico's op bestaande en nieuwe projecten van het Ontwikkelbedrijf. Naast bovengenoemde reserveringen en voorzieningen heeft het Ontwikkelbedrijf een reserve Verkenningen, waaruit plankosten en bovenmatige risico's voor stedelijke transformatieprojecten en verkenningen worden afgedekt die niet via een (grond-) exploitatie kunnen worden terugverdiend.

In 2023 zijn de kosten voor verkenningen van de stedelijke transformatie projecten, zoals Brainport city-internationale knoop XL, Helmond centrumzone, CSM-terrein te Breda en huur werkplaats de Gruyter voor € 4,6 miljoen, ten laste van deze reserve gebracht. Het saldo van deze Verkenningenreserve bedraagt ultimo 2023 € 0,8 miljoen. Daarnaast heeft er uit algemene middelen, een storting in de verkenningenreserve plaatsgevonden van € 2,1 miljoen ten behoeve van stedelijke transformaties.

Alle kosten en baten van projecten, die conform de BBV niet mogen worden geactiveerd, worden verantwoord via de egalisatiereserve van het Ontwikkelbedrijf, waardoor dit in de jaarrekening geen budgettaire effecten heeft. In 2023 is het exploitatieresultaat € 0,07 miljoen positief. Dit positieve resultaat is gestort in deze reserve.

Weerstandsvermogen

In deze berekeningssystematiek wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandsvermogen: de weerstandsratio.

In deze berekening houden we vast aan de concern breed gedragen systematiek van het werken met een weerstandsratio binnen een bandbreedte van 0,75 en 1,25. We gaan alleen niet enkel de risicoreserveringen, maar ook de voorzieningen, inclusief een deel van de vrije ruimte van de risicoreserve, opnemen in de bepaling van de weerstandsratio van het Ontwikkelbedrijf.

In de berekening van de weerstandsratio nemen we daarom het volgende mee:

- Risicoreserveringen van de projecten binnen de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf;
- Voorzieningen van de projecten;
- De vrije ruimte van de risicoreserve;
- Een deel van de vrije ruimte van het investeringskrediet, ter hoogte van 20% van het resterend investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf. Het percentage van 20% betreft een verwachting van de omvang van de, voornamelijk nacalculatorische risico's, die af te dekken zijn door het Ontwikkelbedrijf.

De weerstandsratio wordt dan met de volgende formule bepaald:

risicoreserveringen projecten +/+ voorzieningen +/+ vrije ruimte risicoreserve

risicoreserveringen projecten +/+ voorzieningen +/+ 20% van het vrije investeringskrediet

Het benodigde weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen per 31 december 2023. Op basis van deze berekeningssystematiek komt de ratio uit op 1,05 % (per 31-12-2023) en is voldoende om risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen. De ratio valt binnen de vastgestelde bandbreedte van 0,75% - 1,25% van de weerstandsratio.

Grondbanken en stimuleringsregelingen

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifiek taak voor het ontwikkelbedrijf is het uitvoeren van de stimuleringsmaatregelen woningbouw die in 2009 zijn vastgesteld. Op de resterende nog lopende maatregel Startersleningen is in 2023 € 0,5 miljoen afgelost. Ultimo 2023 is het saldo van de uitstaande leningen bij SVN € 3,8 miljoen.

Natuurnetwerk Brabant (NNB)

Conform de doelstellingen zoals opgenomen in beleidskader natuur 2023 wordt t/m 2027 in totaal circa 15.000 ha natuurnetwerk en 1.325 ha Ecologische Verbindingszones gerealiseerd. Hiertoe zijn in 2023 218 ha NNB (ruil-)gronden gekocht en 204 ha verkocht. Dat betrof de Westelijke Langstraat, De Peelvenen, Kempenland-West, Groote Heide-Leenderbos door de provincie, daarbuiten door het Groen Ontwikkefonds Brabant (GOB), in samenspraak met de Manifestpartners en overige partijen. Ultimo 2023 omvat de voorraad van NNB gronden een boekwaarde voor gronden en opstallen van € 84,1 miljoen.

Natuurinclusieve Landbouw

De provincie biedt mogelijkheden aan veehouders die willen omschakelen van reguliere naar een natuur inclusieve bedrijfsvoering. Daarnaast biedt de provincie mogelijkheden voor een aanvullend areaal aan landbouwgrond onder voorwaarde dat deze natuur inclusief wordt beheerd en in erfpacht uitgegeven (sale- en lease back constructie).

In 2023 is voor deze regeling er 41 ha grond gekocht met een boekwaarde ultimo 2023 van € 5,2 miljoen.

Grondbank de Kempen en de Pielis

De doelstelling van grondbank de Kempen is het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten staan hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie heeft in 2020 dit ondersteunt door via een revolverend investeringskrediet van maximaal € 13,9 miljoen gronden en opstallen te kopen en te verkopen. Ultimo 2023 is de boekwaarde van deze grondbank € 3,2 miljoen en de risicoreserve bedraagt € 0,5 miljoen.

De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Ultimo 2023 is de boekwaarde van de gronden € 1 miljoen en een reserve van € 0,4 miljoen.

Strategische grondbank

PS hebben in 2022 een besluit (PS15/22A) om uit de immunisatieportefeuille een investering te doen van € 42,5 miljoen in een strategische provinciale grondbank. In deze grondbank wordt een grondvoorraad opgebouwd die ten dienste staat van alle provinciale opgaven en die zowel maatschappelijk als financieel rendement zal genereren.

Het Ontwikkelbedrijf heeft in 2023 verkennende activiteiten uitgevoerd en deze hebben geleid tot aankooptransacties van totaal 5 ha voor een bedrag van € 0,4 miljoen.

Opkoopregeling piekbelasters

We hebben van de 8 gesloten overeenkomsten in 2022 6 in 2023 afgerond en 2 zullen in het 1^e kwartaal van 2024 zijn afgerond, waardoor de stikstofdruk op de natura 2000 gebieden wordt verlaagd.

Infrastructuur

In onder andere het meerjaren-investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling zijn in 2023 10 ha gekocht en 38 ha verkocht. De verkoop heeft met name betrekking op gronden die voor bestaande wegvakken niet meer bruikbaar zijn.

Beheer van de grondportefeuille

In 2023 is circa 1.900 ha verpacht c.q. in gebruik gegeven. Dit betreft gronden die in beheer zijn in het kader van Infraprojecten, Grondbank de Kempen en Pielis, NNB (het GOB), Natura 2000, natuurinclusieve landbouw en het Ontwikkelbedrijf. Daarnaast zijn 47 opstallen beheerd.

Verdere toelichting

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is verder te vinden in:

- Bijlage deelnemingen (o.a. Pivotpark, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende programma's in de jaarstukken:
 - Programma Ruimte en Wonen: Ruimtelijke ontwikkeling (RvR).
 - Programma Natuur en Milieu: GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant).
 - Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling: Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen).
 - Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit: Infrastructuur/Provinciale wegen.
 - Programma Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed: Erfgoed.

Paragraaf 8 Openbaarheidsparagraaf Woo

De provincie Noord-Brabant wil een transparante en open overheid zijn voor haar inwoners. De implementatie van de Wet open overheid (Woo) is een meerjarig proces en raakt aan werkprocessen, informatiesystemen, opleidingen en cultuur door de hele organisatie heen. In deze paragraaf wordt uiteengezet op welke wijze in 2023 invulling is gegeven aan de Woo.

Passieve openbaarmaking

Passieve openbaarmaking gaat over openbaarmaking op verzoek van het publiek (burgers, journalisten, bedrijven, belangengroeperingen). In 2023 zijn Woo-verzoeken ingediend over uiteenlopende onderwerpen. Voorbeelden daarvan zijn wolven, natuurdoelanalyses, stikstof, windparken, vakantieparken en de Amercentrale. De thema's natuur en leefomgeving/ruimte hebben de meeste interesse van het publiek. Om een Woo-verzoek sneller en zorgvuldiger te kunnen afhandelen is gewerkt aan het kennisniveau van de medewerkers:

- Er zijn hulpmiddelen ontwikkeld (een gereedschapskist en een handboek) en aangeboden aan medewerkers.
- Er is een Woo-loket ingericht om het afhandelingsproces van Woo-verzoeken verder te professionaliseren. Vanuit dit loket worden Woo-behandelaars op weg worden geholpen of verwezen naar specialistisch juridisch advies.
- Eind 2023 is een training Woo aangeboden aan medewerkers die te maken hebben met de afhandeling van Woo-verzoeken. Dit om kennis te vergroten en te borgen in de programma's.
- In 2023 is onderzoek gedaan naar een anonimiseringssoftware en ook aangeschaft, met als doel het Woo-afhandelproces beter te ondersteunen en sneller te laten verlopen.

Informatie over de Woo-verzoeken wordt gepubliceerd op Brabant.nl. In afwachting van een te realiseren publicatieplatform (zie onder Verplichte actieve openbaarmaking), zijn de geanonimiseerde Woo-besluiten zelf (inclusief de openbaar gemaakte documenten) in 2023 nog niet actief gepubliceerd.

In 2023 is de tijdelijke Woo-kwartiermaker opgevolgd door een vaste Woo-coördinator. Zij werkt samen met de Woo-contactfunctionaris, de juristen met specialisatie Woo en een administratief-juridisch medewerker aan begeleiding, advies en doorontwikkeling op het gebied van de Woo.

Verplichte actieve openbaarmaking

De Woo schrijft voor dat bepaalde informatiecategorieën (17 in totaal) de komende jaren verplicht openbaar gemaakt moeten worden. Voor de provincie Noord-Brabant gaat het om 13 categorieën².

Volgens de landelijke implementatiestrategie wordt per categorie een werkdefinitie vastgesteld op basis van consultatierondes. Die verplichting tot actieve openbaarmaking is nog niet in werking getreden en gebeurt gefaseerd op een later moment bij Koninklijk Besluit (KB). Vastgestelde werkdefinities dienen als input voor de KB's. In 2023 zijn geen categorieën verplicht gesteld en heeft daarom vooral in het teken gestaan van voorbereidingen treffen en ervaringen opdoen.

Niet alle categorieën zullen in één keer verplicht worden gesteld. Welke categorieën als eerst verplicht worden gesteld is nog niet bekend. De datum is afhankelijk van het vaststellen van uniforme werkdefinities door het Ministerie van Binnenlandse Zaken, de opgedane ervaringen en het realiseren van een door de provincie gekozen publicatieplatform. Op dit moment is de verwachting dat categorieën 4, 5, 8, 11 en 14 als eerste verplicht worden gesteld.

In onderstaande tabel is per categorie aangegeven wat daarvan op dit moment al openbaar wordt gemaakt door de provincie, waar dat te vinden is en wat de status is van het landelijke implementatietraject.

² Vanwege een herdefiniëring door het Rijksprogramma voor duurzame digitale informatiehuishouding van de categorieën is het aantal gewijzigd van 11 in 13.

Nr	Informatiecategorie	Waar te vinden	Status implementatie
1	Wetten en algemeen verbindende voorschriften	Worden al openbaar gemaakt op overheid.nl. PNB hoeft hier niets nieuws voor te doen	n.v.t.
2	Overige besluiten van algemene strekking	Worden al openbaar gemaakt op overheid.nl. PNB hoeft hier niets nieuws voor te doen	n.v.t.
3	Ontwerpen van wet- en regelgeving met adviesaanvraag	-	Consultatieronde
4	Organisatie en werkwijze	Link vanuit Woo-index naar Brabant.nl	Werkdefinitie vastgesteld
5	Bereikbaarheidsgegevens	Link vanuit Woo-index naar Brabant.nl	Werkdefinitie vastgesteld
6	Bij vertegenwoordigende organen ingekomen stukken	noordbrabant.bestuurlijkeinformatie.nl	Consultatieronde
7	Vergaderstukken Staten-Generaal	Worden al openbaar gemaakt op overheid.nl. PNB hoeft hier niets nieuws voor te doen	n.v.t.
8	Vergaderstukken decentrale overheden (PS)	Link vanuit Woo-index naar noordbrabant.bestuurlijkeinformatie.nl	Werkdefinitie vastgesteld
9	Agenda's en besluitenlijsten bestuurscolleges (GS)	Link vanuit Woo-index naar openbare besluitenlijst Brabant.nl.	Werkdefinitie vastgesteld
10	Adviezen (hangt samen met categorie 3)	-	Consultatieronde
11	Convenanten	Verschillende convenanten zijn vindbaar op brabant.nl	Werkdefinitie vastgesteld
12	Jaarplannen en jaarverslagen	Link vanuit Woo-index naar begroting en verantwoording op Brabant.nl	Uitwerking gestart
13	Subsidieverplichtingen anders dan met beschikking	PNB hoeft hier niets voor te doen. Heeft betrekking op het ministerie van Buitenlandse Zaken	n.v.t.
14	Woo-verzoeken en -besluiten	Link vanuit Woo-index naar overzicht van de casenummers en omschrijvingen van de Woo-verzoeken op Brabant.nl	Werkdefinitie vastgesteld.
15	Onderzoeksrapporten	-	Consultatieronde
16	Beschikkingen	Link vanuit Woo-index naar register met vastgestelde subsidies en bijdragen op Brabant.nl	Uitwerking gestart
17	Klachtoordelen	Link vanuit Woo-index naar het jaarverslag van de hoor- en adviescommissie voor bezwaarschriften en klachten	Consultatieronde

Documenten zouden in eerste instantie via een directe aansluiting met het landelijke Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI) actief openbaar worden gemaakt. De ontwikkeling van dit platform bleek te complex en hier werd begin 2023 mee gestopt. In plaats daarvan werd gewerkt aan een landelijke Woo-index waar alle bestuursorganen op moeten aansluiten. Dit had als gevolg dat de noodzaak zich aandiende om lokaal een publicatieplatform te realiseren. In 2023 zijn voorbereidingen getroffen voor de aanschaf hiervan. Er is een onderzoek gestart naar mogelijke oplossingen. Dat onderzoek is recent afgerond. Op termijn is alle openbaar te maken informatie van de provincie via het lokale publicatieplatform vindbaar en is er een aansluiting gerealiseerd met de landelijke Woo-index. De Woo-index is sinds juli 2023 online. De provincie Noord-Brabant heeft eerste ervaringen met de Woo-index opgedaan door deze te vullen met links naar reeds openbare informatie op brabant.nl.

Inspanningsverplichting

Naast de verplichte categorieën is de overheid op grond van artikel 3.1 verplicht om zich in te spannen om zoveel mogelijk informatie actief openbaar te maken mits deze openbaarmaking een redelijk belang dient en dit zonder onevenredige inspanning of kosten redelijkerwijs mogelijk is. De provincie heeft zich in 2023 ingespannen om meer openbaar te maken dan alleen de verplichte categorieën. Dat is zichtbaar in de hoeveelheid informatie die vanuit de verschillende programma's via brabant.nl en andere portalen beschikbaar wordt gemaakt voor het publiek. In 2023 is brabant.nl op dit punt overzichtelijker gemaakt door een tabel op te nemen met het grote aanbod van reeds openbare informatie. Dit helpt de informatieverzoeker waardoor een Woo-verzoek mogelijk bij nader inzien niet nodig wordt geacht. De opzet van brabant.nl wordt in 2024 verder uitgewerkt met als doel een centrale ingang voor het publiek, via brabant.nl dan wel via de landelijke Woo-index.

Verbetering van de informatiehuishouding (zorgplicht Woo en Archiefwet)

Verbetering van de informatiehuishouding, en ook van het informatiebeheer en van de informatievoorziening heeft zich ook in 2023 doorgezet. Dit valt uiteen in meerdere deelterreinen, waaronder deze:

- Het project Impuls aan Informatiebeheer heeft in 2023 veel inzet en resultaten geleverd in de verdere volwassenwording van de informatiehuishouding van de provincie. Uitgangspunt hiervoor is het ontwikkelde Groeimodel Informatiebeheer dat richting geeft aan de doorontwikkeling.
- Tevens is onderzoek gedaan naar het verbeteren van zoekfunctionaliteiten (enterprise search), over de verschillende informatiesystemen heen, dat het zoeken en vinden van informatie makkelijker zal maken. Vervolgstappen worden momenteel in beeld gebracht.
- Voor speciale vormen van informatie, te denken aan e-mails, agenda's, sociale mediaberichten, berichtenverkeer en websites, is in 2023 gestart met de ontwikkeling van nieuw beleid, wat in 2024 zal worden vastgesteld. Dit beleid zal, samen met nog te maken handreikingen, de organisatie aanvullend helpen bij het beheer van informatie. De implementatie van het beleid vergt tijd en een zorgvuldigheid.
- Op gebied van communicatie, instructie, training en bewustwording is op vele fronten geïnvesteerd. Eén van de zaken op dit vlak is de ontwikkeling van The Game, waarbij wordt geleerd wat er komt kijken bij het behandelen van een Woo-verzoek. Dit spel is een vast onderdeel van het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers, maar daarnaast ook beschikbaar voor medewerkers die al langer in de organisatie werken. Een ander voorbeeld is de toolbox voor medewerkers die beschikbaar is gekomen in 2023.
- Ook op gebied van sturing en control zijn de nodige afspraken gemaakt: het onderwerp is een vast onderdeel geworden van de sturingsgesprekken tussen directie en managers, en tussen managers en medewerkers. Ook zijn afspraken gemaakt met de collega's van Concern Control t.a.v. toetsing op kwaliteit.
- In 2024 ligt de focus op duurzame verankering van het werken met informatie en informatiebeheer in de organisatie, zodat 'de Impuls' via de reguliere processen wordt voortgezet.

Paragraaf 9 Europese programma's

Inleiding

Mede door inzet van de Europese programma's gaan we onze provinciale doelstellingen realiseren. De Europese subsidies zijn, met haar multipliereffect, zeer belangrijke impuls gelden voor de provincie Noord-Brabant en een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven waar we voor staan.

In 2021 is het nieuwe [Meerjarig Financiële Kader \(2021-2027\)](#) gestart van de Europese Unie, met een nieuwe verdeling voor Europese fondsen zoals het:

- EFRO-programma 2021-2027 voor Zuid-Nederland - OPZuid;
- Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid met de Nederlandse invulling het Nationaal Strategisch Plan - GLB/NSP;
- Europese subsidieregeling voor grensoverschrijdende ruimtelijke en regionale ontwikkeling Interreg;
- Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe - REACT-EU;
- Just Transition Fund - JTF;
- Recovery and Resilience Facility- RRF.

Naast de programma's waar we deelnemen in de governance kijken we ook kritisch naar andere Europese programma's die aansluiten bij de provinciale doelstellingen. Als provincie hebben wij de verantwoordelijkheid van beheerautoriteit (voorheen: managementautoriteit) gekregen na afspraken met het ministerie van Economische Zaken in het kader van de partnerschapsovereenkomst.

Om maximaal te profiteren van deze subsidiefondsen is het noodzakelijk de benodigde cofinancieringsmiddelen tijdig beschikbaar te hebben en de uitvoeringskosten op ons te nemen voor deze programmaperiode. In 2020 is door GS besloten dat de benodigde cofinancieringsmiddelen gevonden moet worden binnen de bestaande programmabudgetten. In 2021 is door GS besloten dat de uitvoeringskosten vanaf 2024 structureel worden gedekt in de begroting.

De motivatie is dat deze EU middelen bijdragen aan het behalen van onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multipliereffect).

In de Reserve Europese Programma's 2021-2027 is tot en met 2023 de cofinanciering gestort voor Europese fondsen. Er is tot eind 2023 € 29,4 mln. uit de programmabudgetten toegevoegd aan deze reserve.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Uitgangspunt is om optimaal en op een strategische manier gebruik te maken van de kansen die Europa ons biedt bij de realisatie van onze provinciale doelstellingen en daar de juiste randvoorwaarden voor te scheppen en de benodigde cofinanciering voor te organiseren. Voor wat betreft de vorige programmaperiode 2014-2020 ligt de focus op het adequaat afronden van de programma's waarin we als provincie deelnemen. Vanaf 2021 is de nieuwe programmaperiode gestart (2021-2027) waarbij we ons wederom inzetten voor de nieuwe kansen die Europa ons biedt en vervullen we een proactieve rol bij de voorbereidingen, vormgeving en uitvoering hiervan.

1. Inzet op extra middelen uit de Europese Unie inzake:

- Corona herstel - ReactEU
- Green Deal - Just Transition Fonds (JTF)

2. Europese programma's 2021-2027:

- Majeure Europese programma's: OPZuid, GLB 2023-2027, InterregVI A,
- Provinciale cofinanciering Europese programma's 2021-2027

3. Afronden Europese programma's 2014-2020:

- Majeure programma's: OPZuid, POP3 2014-2022, Interreg V
- Bancaire instrumenten
- Beleidsinstrumenten

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

1. Europese Programma's 2021-2027

OPZuid, GLB-NSP en Interreg VI-A:

o OPZuid

Het OPZuid bestaat uit twee doelstellingen: een "groener Europa" en een "slimmer Europa". Bedrijven en organisaties kunnen subsidie aanvragen voor innovatieve projecten (TRL³ 6-9) die bijdragen aan één van de twee voornoemde doelstellingen. Daarvoor moeten de projecten gericht zijn op een versnelling van één of meer van de vijf vastgestelde transities (zoals opgesteld vanuit de [RIS3](#)) en ten goede komen aan het programmagebied van Zuid-NL, te weten de provincies Brabant, Limburg en Zeeland.

De transities zijn:

- Gezondheid
- Landbouw en voeding
- Grondstoffen
- Energie
- Klimaat

De EU stelt middelen beschikbaar op voorwaarde dat ook Rijk, provincies en bedrijfsleven meebetalen.

o INTERREG VI-A

³ TRL staat voor Technology readiness levels. De TRL's geven de mate van ontwikkeling van een technologie aan, waarbij TRL 1 staat voor technologie aan het begin van de ontwikkeling en TRL 9 voor technologie die technisch en commercieel gereed is. Er zijn 4 fasen en 9 Technology Readiness Levels.

De Interreg A-programma's zetten in op grensvervaging en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Binnen de nieuwe Interreg A - programma's 2021-2027 waarin Brabant deelneemt kunnen grensoverschrijdende projecten met onze Duitse en Vlaamse partners worden ingediend op het gebied van gezondheid, landbouw en voeding, grondstoffen, energie, klimaat, duurzaam toerisme en arbeidsmarkt en onderwijs. Onze projectadviseurs in Duitsland en Vlaanderen zullen net als in de vorige programmaperiode samen met de beleidsinhoudelijke medewerkers het veld in beweging brengen zodat er goede grensoverschrijdende projectaanvragen worden ingediend die een wezenlijke bijdragen leveren aan de realisatie van onze beleidsdoelstellingen.

○ Gemeenschappelijk Landbouwbeleid – Nationaal Strategisch Plan (GLB 23-27)

In 2023 is het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB23-27) van start gegaan. EU-lidstaten hebben elk een nationaal strategisch plan opgesteld om de uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) gefinancierde steun van de Unie te implementeren en de specifieke beleidsdoelstellingen te verwezenlijken. Het GLB-NSP beslaat de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027.

De drie hoofddoelen van het GLB:

- Slimme, veerkrachtige landbouw
- Milieu, biodiversiteit en klimaat
- Brede plattelandsontwikkeling

In het NSP ligt de nadruk op toekomstbestendig boeren en het belonen van duurzaamheid. De omvangrijke Rijksregelingen voor de hectarepremie en ecoregeling voor boeren zijn van start gegaan. Van de provinciale regelingen is in 2023 ANLb gestart en de voorbereiding van LEADER. Het subsidiebudget voor Noord-Brabant aan provinciale regelingen beslaat rond de € 90 mln., waarvan ongeveer € 60 mln. Europese middelen en ongeveer € 30 mln. aan provinciale middelen voor de gehele programmaperiode. Jaarlijks dekken provincie en Brabantse Waterschappen rond de € 6 mln. aan cofinancieringsmiddelen die nodig zijn om de € 12 mln. Europese middelen te kunnen inzetten. Dit is van toepassing op elk begrotingsjaar. Is in het ene jaar het geld niet ingezet dan volgt een inhaalslag in het daaropvolgende jaar. Ook kunnen gelden versneld in de programmaperiode worden ingezet.

Er is een goede match tussen enerzijds de doelen uit het Brabantse bestuursakkoord, de daarmee samenhangende doelen van de Brabantse beleidsprogramma's Landbouw&Voedsel, Natuur en Water en Bodem en de doelen van Europa, zodat het Europese GLB programma een goede bijdrage kan leveren aan het realiseren van deze provinciale doelen.

Just Transition Fund - JTF

Doel van het Europese Just Transition Fund is om de sociale en economische gevolgen van de klimaattransitie in kwetsbare regio's op te vangen. Het COROP⁴gebied West-Noord-Brabant is als één van de zes JTF-gebieden in Nederland aangewezen. Er is een bedrag van € 58,5 mln. aan Europese subsidie toegewezen aan dit gebied. Dit is inclusief €5 mln. aan cofinanciering vanuit het Rijk en € 3,2 mln. aan provinciale cofinanciering beschikbaar voor projecten.

⁴ COROP = Een cluster van één of meer aangrenzende gemeenten in dezelfde provincie, ontworpen voor regionaal onderzoek.

Het JTF kent drie thematische sporen waarbinnen subsidie aangevraagd kan worden:

- Spoor 1 Innovatie: vernieuwing en versterking van de regionale economie met focus op biobased waardeketens en circulaire chemie en materialen.
- Spoor 2 Infrastructuur: investeringen in technologie, energiesystemen en infrastructuur voor een groene industrie en chemie.
- Spoor 3 Arbeidsmarkt: bijscholing, omscholing en aantrekken van talent in het licht van de energie- en grondstoffentransitie.

Projecten binnen spoor 1 en 2 moeten directe impact hebben op het kerngebied, dat bestaat uit het aaneengesloten gebied van de gemeenten Geertruidenberg, Drimmelen, Moerdijk, Steenbergen en Bergen op Zoom. Spoor 3 heeft de gehele COROP-gebied West-Noord-Brabant als werkingsgebied.

Het JTF is per medio februari 2023 voor het eerst opengesteld. De lopende openstellingen sluiten eind januari 2024. In 2023 is een totaalbedrag van € 58,5 miljoen euro aan subsidie (vanuit EU + Rijk + provincie) opengesteld. Er is sprake van tijdsdruk om de JTF-middelen tijdig te beschikken. Per saldo moet ca. 70% van het JTF-budget in 2023 worden beschikt, een bedrag van ongeveer € 41 mln. voor regio West-Noord Brabant.

Het Rijk (ministerie van SZW) treedt op als beheerautoriteit voor het JTF. Elke regio kent een eigen programma en openstellingskalender, die door een regionale stuurgroep wordt vormgegeven. De uitvoering voor Noord-Brabant, Zeeland en Limburg is belegd bij Stimulus programmamanagement.

MKB-plusfaciliteit

De provincie heeft in augustus 2018 de (aandelenkant van de) mkb-plusfaciliteit opgezet om snelgroeiende en innovatieve mkb ondernemingen in Brabant te kunnen voorzien van durfkapitaal via het Europees Investeringsfonds. Sinds januari 2020 stellen de provincie en Invest-NL voor de leningenkant van de mkb-plusfaciliteit teder €30 mln. beschikbaar. De aandelen- en leningenkant van de mkb-plusfaciliteit hebben in principe een looptijd van respectievelijk 20 en 17 jaar. Tot op heden heeft de provincie drie co-investeringen gerealiseerd (twee in 2020 en één in 2022).

Uitvoeringskosten

Onze bijdrage voor de uitvoering van de programma's door o.a. Stimulus, Interreg-secretariaten en RVO, is jaarlijks rond € 3 mln. ingeschat. Tot 2024 zijn de uitvoeringskosten gedekt uit de Reserve Europese Programma's 2014-2020.

2. Afronden Europese Programma's 2014-2020

o OPZUID en Interreg V-A

In 2021 hebben de laatste openstellingen binnen het OPZuid en Interreg programma plaatsgevonden. Het beschikbare EFRO-budget voor het OPZuid en het Interreg V-A programma is inmiddels volledig beschikt. De definitieve einddatum van de projecten uit deze programmaperiode loopt tot eind 2023. De lopende projecten worden eind 2023 afgewikkeld. In 2024 volgen de laatste betaalaanvragen en worden de eindafrekeningen voor het OPZuid en Interreg opgesteld. Begin 2025 moeten alle OPZuid stukken bij de EC zijn ingediend.

○ POP3+

In 2022 hebben de laatste openstellingen vanuit de transitieperiode (POP3+) van het POP3 naar het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid plaatsgevonden. Voor de periode 2021 en 2022 is hiervoor een ELFPO-bijdrage van +/- € 17 mln. naar voren gehaald. Voor de transitieperiode zijn de volgende focusdoelen genoemd: klimaatdoelen, kringlooplandbouw en biodiversiteitsherstel. Zowel de landbouw transitie als de opgaven voor natuur, bodem en water zijn aan de orde. In 2023 zijn hiervoor de laatste subsidies verleend. Het POP3 programma zal naar verwachting in 2025 worden afgerond.

○ Monitoring Europese programma's

Twee keer per jaar monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met European Regional Affairs Consultants (ERAC) - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigen die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2014-2020 tot heden Europese subsidie is toegekend. Voor de meest recente rapportage (1 september 2023) klik [hier](#)

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

- Reserve Europese programma's 2021-2027

Provinciale cofinanciering Europese Programma's 2021-2027:

In het nieuwe programma is er gekozen om de cofinanciering te dekken uit de beschikbaar gestelde middelen per programma. De motivatie is dat de Europese middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multipliereffect).

Vanuit alle betrokken beleidsprogramma's is de benodigde cofinanciering voor de Europese programma's (OPZuid, Interreg VI-A, GLB23-27) tot en met 2023 toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2021-2027.

Europese programmaperiode	Totaal benodigde cofinanciering (x € 1 mln.)
t/m 2023	20,9
2024	14,5
2025	14,3
2026	2,0
2027	0,6
Totaal	52,3

De totaal benodigde cofinanciering tot het einde van de programmaperiode zal naar verwachting een bedrag van € 52.3 mln. zijn.

Tot en met 2023 is er vanuit de beleidsprogramma's € 29.432.500 toegevoegd aan de reserve voor de benodigde cofinanciering. Dit is exclusief € 4.700.000 voor de uitvoeringskosten 2021-2027, afkomstig uit de reserve EP 2014-2020.

Per 31 december 2023 is de stand van de reserve EP 2021-2027 € 23,9 mln.

Reserve Europese programma's 2021-2027 per 31-12-2023			
Europese Programma's	Toevoeging reserve	Onttrekking reserve	Saldo
OP Zuid	€ 13.500.000	€ 4.835.561	€ 8.664.439
GLB	€ 3.765.000	€ -	€ 3.765.000
Interreg	€ 4.215.000	€ 2.788.692	€ 1.426.308
JTF	€ 3.210.000	€ 215.195	€ 2.994.805
Overig	€ 4.742.500	€ -	€ 4.742.500
<i>Uitvoeringskosten</i>	€ 4.700.000	€ 2.337.787	€ 2.362.213
Totaal	€ 34.132.500	€ 10.177.235	€ 23.955.265

De gerealiseerde cofinanciering op de Europese projecten was € 7,8 mln. per 31-12-2023. Er zijn van de openstellingen tot en met 2023 nog projecten die nog moeten worden beschikt. Ook is er in dit bedrag realisatie niet meegenomen i.v.m. provinciale regels met betrekking tot lastneming (beschikkingen die het volgende jaar pas starten en bedragen boven € 2.5 mln.).

Reserve Europese programma's 2021-2027 per beleidsprogramma per 31-12-2023												
Europese Programma's	EKT		Energie		Water & Bodem		Landbouw en Voedsel		Natuur		Totaal Beleidsprogramma's	
	Toegevoegd	Gerealiseerd	Toegevoegd	Gerealiseerd	Toegevoegd	Gerealiseerd	Toegevoegd	Gerealiseerd	Toegevoegd	Gerealiseerd	Toegevoegd	Gerealiseerd
OP Zuid	€ 4.400.000	€ 1.664.264	€ 3.900.000	€ 1.234.749	€ 2.600.000	€ 650.000	€ 2.600.000	€ 1.286.549	-	-	€ 13.500.000	€ 4.835.562
GLB							€ 1.400.000		€ 2.365.000		€ 3.765.000	€ -
Interreg	€ 2.907.500	€ 2.416.572	€ 1.057.500	€ 109.978	€ 250.000	€ 262.142					€ 4.215.000	€ 2.788.692
JTF	€ 1.610.000	€ 107.598	€ 1.600.000	€ 107.598							€ 3.210.000	€ 215.196
Overig			€ 4.742.500								€ 4.742.500	€ -
<i>Uitvoeringskosten</i>											€ -	€ -
Totaal	€ 8.917.500	€ 4.188.434	€ 11.300.000	€ 1.452.325	€ 2.850.000	€ 912.142	€ 4.000.000	€ 1.286.549	€ 2.365.000	€ -	€ 29.432.500	€ 7.839.450

- Reserve 2014-2020

Het saldo van de reserve uit de Programmaperiode 2014-2020 zal nog worden ingezet voor de uitvoeringskosten voor dit programma. Deze kosten zullen nog zeker tot en met 2025 doorlopen. Na de afrekening met Europa (naar verwachting in 2025), uitvoeringsorganisaties (RVO en Stimulus) en eventuele beleidsprogramma's kunnen we pas zeker zijn van de omvang van het restant van deze reserve.

Door de stelselwijziging van de cofinanciering 2021-2027 is het mogelijk dat de benodigde cofinancieringsmiddelen voor projecten niet tijdig beschikbaar zijn. Om dit te voorkomen zal er gezorgd worden voor een risicobuffer zodat potentiele EU-middelen niet verloren gaan. Hiermee zal dit worden ondervangen zodat er, indien noodzakelijk, bijsturing kan plaatsvinden.

Reserve Europese programma's 2014-2020 inclusief transitieperiode						
	Toevoeging t/m 2023	Onttrekkingen t/m 2023	Saldo reserve 31-12-2023	Toevoeging 2024 e.v.	Verplichtingen 2024 e.v.	Verwachte stand reserve einde programmaperiode
Totaal	126.529.754	119.964.015	16.565.739	121.000	6.862.789	9.823.950

Jaarrekening

Overzicht van lasten en baten met toelichting

In het overzicht van lasten en baten zijn per programma de lasten en baten van de oorspronkelijke begroting, de lasten en baten van de begroting inclusief de door PS vastgestelde begrotingswijzigingen en de realisatie van de lasten en baten opgenomen.

bedragen * € 1.000

Overzicht van baten en lasten		Lasten 2023			Baten 2023			Saldo 2023			Verschil
		Begroting		Jaar- rekening realisatie	Begroting		Jaar- rekening realisatie	Begroting		Jaar- rekening realisatie	Begroot -/- realisatie
		voor wijziging	na wijziging		voor wijziging	na wijziging		voor wijziging	na wijziging		
		a	b	c	d	e	f	g (d/-a)	h (e -/b)	i (f -/c)	j (h -/i)
1	Programma Bestuur en Veiligheid	23.234	23.498	19.387	2	302	693	23.232 N	23.196 N	18.694 N	4.502 V
	Programma-lasten/programma-baten	17.265	15.942	13.302	2	302	447	17.262 N	15.640 N	12.855 N	2.784 V
	Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten	5.969	7.556	6.084	0	0	246	5.969 N	7.556 N	5.838 N	1.718 V
2	Programma Ruimte en Wonen	31.681	39.409	36.140	790	20.045	16.522	30.891 N	19.364 N	19.618 N	254 N
	Programma-lasten/programma-baten	23.699	27.692	24.206	790	20.045	16.281	22.909 N	7.647 N	7.925 N	279 N
	Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten	7.983	11.717	11.934	0	0	242	7.983 N	11.717 N	11.692 N	25 V
3	Programma Water en Bodem	50.966	48.460	47.266	6.048	11.401	14.075	44.918 N	37.060 N	33.191 N	3.869 V
	Programma-lasten/programma-baten	46.205	41.620	41.679	6.048	11.401	13.153	40.157 N	30.219 N	28.526 N	1.694 V
	Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten	4.761	6.840	5.587	0	0	922	4.761 N	6.840 N	4.665 N	2.175 V
4	Programma Natuur en Milieu	179.044	202.375	181.084	45.871	69.356	51.982	133.173 N	133.020 N	129.102 N	3.918 V
	Programma-lasten/programma-baten	166.934	187.796	167.232	45.871	69.356	51.982	121.064 N	118.441 N	115.250 N	3.191 V
	Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten	12.110	14.579	13.852	0	0	0	12.110 N	14.579 N	13.852 N	727 V
5	Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling	58.299	88.449	90.915	545	33.734	45.154	57.754 N	54.715 N	45.761 N	8.954 V
	Programma-lasten/programma-baten	51.892	80.759	83.918	545	33.734	45.154	51.347 N	47.025 N	38.764 N	8.262 V
	Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten	6.407	7.690	6.998	0	0	0	6.407 N	7.690 N	6.998 N	692 V
6	Programma Energie	12.460	14.757	13.770	0	1.136	1.752	12.460 N	13.622 N	12.018 N	1.603 V
	Programma-lasten/programma-baten	7.867	10.474	9.583	0	1.136	1.616	7.867 N	9.338 N	7.967 N	1.372 V
	Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten	4.593	4.283	4.187	0	0	135	4.593 N	4.283 N	4.052 N	232 V
7	Programma Landbouw en Voedsel	14.104	13.083	13.430	1.150	2.391	3.300	12.954 N	10.692 N	10.130 N	562 V

Overzicht van baten en lasten		Lasten 2023			Baten 2023			Saldo 2023			Verschil
		Begroting		Jaar- rekening realisatie	Begroting		Jaar- rekening realisatie	Begroting		Jaar- rekening realisatie	Begroot -/- realisatie
		voor wijziging	na wijziging		voor wijziging	na wijziging		voor wijziging	na wijziging		
		a	b	c	d	e	f	g (d-/-a)	h (e-/-b)	i (f-/-c)	j (h-/-i)
Programma-lasten/programma-baten		9.740	8.406	8.534	1.150	2.391	3.300	8.590 N	6.014 N	5.234 N	780 V
Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten		4.364	4.677	4.896	0	0	0	4.364 N	4.677 N	4.896 N	219 N
8	Basis infrastructuur Mobiliteit	185.372	234.278	182.386	4.465	7.600	4.175	180.907 N	226.678 N	178.210 N	48.468 V
Programma-lasten/programma-baten		172.895	219.521	164.634	4.465	7.600	3.565	168.430 N	211.921 N	161.068 N	50.853 V
Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten		12.477	14.757	17.752	0	0	610	12.477 N	14.757 N	17.142 N	2.385 N
9	Programma Mobiliteitsontwikkeling	101.029	65.882	68.119	58.234	67.419	21.755	42.796 N	1.538 V	46.365 N	47.903 N
Programma-lasten/programma-baten		96.260	57.261	57.456	58.234	67.419	19.450	38.027 N	10.158 V	38.006 N	48.164 N
Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten		4.769	8.621	10.663	0	0	2.304	4.769 N	8.621 N	8.359 N	262 V
10	Programma Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	58.459	60.579	59.335	651	803	817	57.808 N	59.776 N	58.518 N	1.258 V
Programma-lasten/programma-baten		54.454	57.173	56.224	651	803	817	53.803 N	56.370 N	55.407 N	963 V
Toegerekende organisatiekosten/bijdrage in organisatiekosten		4.005	3.407	3.111	0	0	0	4.005 N	3.407 N	3.111 N	296 V
Algemeen financieel beleid		173.318	158.480	101.842	685.483	787.745	811.403	512.164 V	629.265 V	709.561 V	80.296 V
Algemene dekkingsmiddelen											
- Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting		0	0	0	282.080	284.955	282.071	282.080 V	284.955 V	282.071 V	2.883 N
- Algemene uitkering Provinciefonds		0	0	0	330.801	361.204	361.866	330.801 V	361.204 V	361.866 V	662 V
- Decentralisatie-uitkeringen Provinciefonds		0	0	0	2.820	2.913	6.737	2.820 V	2.913 V	6.737 V	3.824 V
- Dividend		0	0	11	24.897	61.196	61.191	24.897 V	61.196 V	61.179 V	17 N
- Financieringsfunctie		684	594	658	43.522	70.766	77.057	42.838 V	70.172 V	76.400 V	6.228 V
- Overige algemene dekkingsmiddelen		352	497	292	0	4.803	21.145	352 N	4.306 V	20.854 V	16.548 V
- Ontwikkelbedrijf		4.813	4.821	1.695	1.363	1.909	1.126	3.450 N	2.912 N	570 N	2.342 V
- Toevoeging voorziening		0	0	5.511	0	0	0	0	0	5.511 N	5.511 N
Overhead		81.599	89.867	93.442	0	0	209	81.599 N	89.867 N	93.233 N	3.366 N
Stelposten (exclusief onvoorzien)		84.562	61.493	0	0	0	0	84.562 N	61.493 N	0	61.493 V
Onvoorzien		1.308	1.208	0	0	0	0	1.308 N	1.208 N	0	1.208 V
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren		0	0	232	0	0	0	0	0	232 N	232 N
Bedrag van de heffing voor vennootschapsbelasting		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
A: Totaal van de lasten		887.966	949.251	813.674							

Overzicht van baten en lasten	Lasten 2023			Baten 2023			Saldo 2023			Vershil
	Begroting		Jaar- rekening realisatie	Begroting		Jaar- rekening realisatie	Begroting		Jaar- rekening realisatie	Begroot -/- realisatie
	voor wijziging	na wijziging		voor wijziging	na wijziging		voor wijziging	na wijziging		
	a	b	c	d	e	f	g (d-/-a)	h (e-/-b)	i (f-/-c)	j (h-/-i)
B: Totaal van de baten				803.238	1.001.931	971.628				
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten (B -/- A)							84.729 N	52.680 V	157.954 V	105.274 V
	Toevoeging aan reserves 2023			Onttrekking aan reserves 2023			Saldo mutatie reserves 2023			Vershil
C: Toevoegingen aan reserves	326.904	606.771	606.816				326.904 N	606.771 N	606.816 N	46 N
D: Onttrekkingen aan reserves				411.633	554.091	545.476	411.633 V	554.091 V	545.476 V	8.615 N
Saldo toevoegingen en onttrekkingen (D -/- C)							84.729 V	52.680 N	61.340 N	8.660 N
Totaal van de lasten + toevoegingen aan reserves (A+C)	1.214.871	1.556.021	1.420.490							
Totaal van de baten + onttrekkingen aan reserves (B+D)				1.214.871	1.556.021	1.517.104				
Geraamd resultaat							0	0		
Gerealiseerd resultaat									96.614 V	96.614 V

Toelichting overzicht van lasten en baten /verschillenanalyse

De verschillen tussen begroting na wijziging en werkelijke realisatie (laatste kolom in tabel hierboven) zijn op de volgende pagina's samengevat en in de Programmaverantwoording per programma toegelicht.

1. Bestuur en veiligheid	4.502 V
Kosten GS	266 V
Kennis en onderzoek	533 V
IPO Kwaliteit openbaar bestuur	362 V
Brede Welvaart	311 V
Veiligheid	626 V
Toegerekende organisatiekosten	1.472 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	542 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	246 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	144 V
2. Ruimte en wonen	254 N
Opkoopregeling piekbelasters	3.712 V
Flexpool Wonen	294 N
Ontwikkelbedrijf	46 V
Saldo van overige onder-/overschrijdingen Wonen, Werken, Leefomgeving	82 V
Toegerekende organisatiekosten	216 N
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	61 N
Opkoopregeling piekbelasters	3.712 N
Flexpool Wonen	294 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	242 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	346 N
3. Water en Bodem	3.869 V
Toegerekende organisatiekosten	1.253 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	59 N
Rijksbijdragen via specifieke uitkeringen	690 V
Inkomsten grondwaterheffing	296 V
Bodem	566 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	922 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	201 V
4. Natuur en milieu	3.918 V
Milieu	677 V
Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)	3.235 V
Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak (GGA)	232 V
Natuurcompensatie realisatie natuurbossen	1.000 V
Biodiversiteit	494 V
Stimuleringsregeling Landschap (Stila)	548 V
Natuurnetwerk Brabant Grond	1.422 N
Lasten SPUK Landelijk Programma Natuur	15.898 V
Toegerekende organisatiekosten	727 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	98 N
Baten Natuurcompensatiefonds	1.231 N
Baten SPUK Landelijk Programma Natuur (LPN)	15.753 N
Baten Legesinkomsten Vergunningverlening, toezicht en handhaving	726 N
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	336 V
5. Economie	8.954 V
Europese programma's/Internationalisering	8.754 N
MIT	4.469 V
Uitvoeringsagenda's	285 N

MKB/BOM	1.026 V
Toegerekende organisatiekosten	692 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	385 V
Europese programma's	11.520 V
Rijksbijdrage Specifieke Uitkering MIT	2.426 N
Green Deal	1.985 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	-
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	341 V
6. Energie	1.603 V
Ontwikkeling Energieprojecten	507 V
Uitgaven m.b.t. Europese Programma's (o.a. OPZuid, Interreg, JTF)	483 V
Toegerekende organisatiekosten	96 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	99 N
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	135 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	481 V
7. Landbouw en voedsel	562 V
EU programma POP3	267 V
Heldere kaders	335 V
Voorziening claims planschade	725 N
Overige over/onderschrijdingen	53 V
Toegerekende organisatiekosten	219 N
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	59 N
Rijksbijdrage Uitvoering Aanpak Piekbelasters	1.400 V
Bijdrage EU project LIFE All4Biodiversity	206 N
Bijdragen waterschappen ihkv Brabants Bodem	220 N
Onttrekkingen Rijksbijdrages	185 N
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	120 V
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	48.468 V
Afschrijvingslasten N69	46.074 V
Beschikbaarheidsvergoeding BVOV	4.570 V
OV-concessies 2023	2.530 V
Motie OV en stakingsgelden	1.318 V
OV-concessies 2022	1.205 V
OV-ontwikkeling	437 V
Onderhoudsbegroting	1.632 N
Verkeersveiligheid	247 V
Toegerekende organisatiekosten	2.995 N
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	138 V
Beschikbaarheidsvergoeding OV	4.570 N
Partnerbijdrage project verplaatsingsdata	200 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	610 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	336 V
9. Mobiliteitsontwikkeling	47.903 N
N65	6.291 V
Quick Win pakket A2 Deil - 's-Hertogenbosch	1.608 V
SPUK LVO	3.618 N
N279 Veghel - Asten	1.113 V
Robuuste Brabantroute Gilze	745 V
Snelfietsroutes	731 V

Fiets in de Versnelling	306 V
Ontwikkeling regionale luchtvaart	405 N
A67	1.830 N
RMP's	1.655 V
De Run	7.044 N
Toegerekende organisatiekosten	2.043 N
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	253 V
Rijksbijdrage N69	45.815 N
N65	6.478 N
SPUK LVO	3.618 V
Inkomsten gedragsmaatregelen	649 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	2.304 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	57 V
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	1.258 V
Cultuur: Brabant C	615 V
Erfgoed	339 V
Toegerekende organisatiekosten	296 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	5 N
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	14 V
Algemeen financieel beleid	80.296 V
Ontwikkelbedrijf	3.125 V
Correctie verliezen ontwikkelbedrijf	62 V
Onderzoeksbudget nieuwe investeringsmogelijkheden	229 V
Toevoeging voorziening overige lening	4.654 N
Onvoorzien	1.208 V
Stelpost bestuur en veiligheid	2.850 V
In te zetten begrotingsruimte	58.643 V
Toegerekende organisatiekosten	5.307 N
Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	482 V
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	2.883 N
Uitkering provinciefonds: Algemene uitkering	662 V
Uitkering provinciefonds: Decentralisatie uitkeringen	3.824 V
Financieringsfunctie	6.387 V
Dividenden	5 N
Ontwikkelbedrijf	1.120 N
Onttrekking vrijval voorzieningen	1.617 V
Voordelige afwikkelverschillen subsidies	8.721 V
Vrijval Voorziening Stortplaatsen	5.902 V
SPUK NPLG onttrekking overhead	209 V
Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	344 V
Mutaties reserves	8.660 N
Stortingen in reserves	46 N
Onttrekkingen aan reserves	8.615 N

Rechtmatigheidsverantwoording

Verantwoordelijkheid college van Gedeputeerde Staten

De baten en lasten alsmede de balansmutaties moeten getrouw in de jaarstukken worden opgenomen. Uit het getrouw opnemen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties, blijken een drietal rechtmatigheidscriteria niet expliciet. Dit betreffen het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium. In deze rechtmatigheidsverantwoording licht het college van Gedeputeerde Staten toe in hoeverre bij de in de jaarstukken verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium zijn nageleefd. Dit houdt in dat de verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties in overeenstemming zijn met door de Provinciale Staten vastgestelde kaders zoals de begroting en provinciale verordeningen en met bepalingen in de relevante wet- en regelgeving.

Deze verantwoording hanteert een grensbedrag omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens is door PS bepaald en bedraagt 1% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves en is daarmee vastgesteld op € 14,2 mln. De grondslag voor deze verantwoording is de Kadernota Rechtmatigheid 2023 van de Commissie BBV van november 2023.

Bevinding

Het college van GS is van mening dat de in deze jaarstukken verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties niet rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor gestelde grens.

Dit wordt middels onderstaand opgenomen overzicht inzichtelijk gemaakt.

Bedragen x € 1.000

Begrotingscriterium	Bedrag
1A: Overschrijding lasten programma's	5.051
1B: Overschrijding investeringskredieten	7.662
2. Ongeautoriseerde reservemutaties	0
<i>Niet van toepassing. Toevoegingen/onttrekkingen aan reserves vinden plaats tot maximaal het begrote bedrag.</i>	
3. Onderschrijding baten programma's	70.323
Totaal begrotingsonrechtmatigheden (1A+1B+2+3)	83.036
4. Totaal van de begrotingsonrechtmatigheden (van onderdeel 1,2 en 3) dat past binnen het vooraf gestelde beleid en daarmee als <u>acceptabel</u> wordt geduid.	74.301
Resterend saldo aan begrotingsonrechtmatigheden (1A+1B+2+3-4)	8.735
Toelichting begrotingsonrechtmatigheden:	
<i>Overschrijding investeringskredieten (zie paragraaf kapitaalgoederen)</i>	7.662
<i>Programma 4 legesinkomsten VTH (zie verschillenanalyse programma 4)</i>	726
<i>Programma 7 voorziening claims planschade (zie verschillenanalyse programma 7)</i>	347
Voorwaardencriterium	Bedrag
Inkopen ten onrechte niet Europees aanbesteed	1.073
M&O criterium	Bedrag
Geen bevindingen	

In de paragraaf bedrijfsvoering is op basis van de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV en op basis van de afspraken met Provinciale Staten aanvullende informatie opgenomen over de financiële rechtmatigheid. In deze paragraaf heeft het college van Gedeputeerde Staten ook beschreven welke acties worden ondernomen om vermelde afwijkingen in de toekomst te voorkomen.

Balans met toelichting

Grondslagen voor resultaatbepaling en waardering

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten ([BBV](#)) en de verordening ex artikel 216 Provinciewet waarin door provinciale staten de uitgangspunten voor het financiële beleid en de regels voor het financieel beheer en de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van baten en lasten van toepassing.

De jaarrekening geeft volgens de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten.

De jaarrekening en de toelichtingen geven getrouw, duidelijk en stelselmatig de baten en lasten van het begrotingsjaar, evenals het saldo ervan weer. De jaarrekening geeft tevens een getrouw, duidelijk en stelselmatig inzicht in de financiële positie aan het einde van het begrotingsjaar.

De begrotingscijfers bestaan uit de oorspronkelijke begroting en alle door Provinciale Staten vastgestelde begrotingswijzigingen betreffende het verslagjaar.

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende onderdeel anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

De baten en lasten worden tenzij anders vermeld, toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. De lasten als gevolg van voorlopige subsidie toekenningen voor projectsubsidies worden beneden de grens van € 2,5 mln. genomen op het moment van het beschikken (afgeven van de beschikking).

Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Dividenden zijn verantwoord in het jaar waarin het besluit tot toekenning van het dividend door de algemene vergadering van de vennootschap is genomen.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden, overlopende vakantiegeld- en verlofaanspraken en dergelijke.

De personeelslasten worden op basis van de inzet toegerekend aan taken en begrotingsprogramma's. De verdeling hiervan wordt bepaald met een medewerkersplanning gebaseerd op de arbeidsduur en de kosten voor salaris (incl. sociale lasten) of inhuurtarieven. Indien er sprake is van improductiviteit (excl. regulier verlof) worden de betreffende kosten niet toegerekend aan een taak.

Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen.

Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen met fluctuerende omvang wordt conform het BBV een voorziening gevormd.

Uitgaven ten laste van bestemmingsreserves worden op de exploitatie verantwoord, uitgaven ten laste van voorzieningen worden direct ten laste van de desbetreffende balanspost gebracht. Toevoegingen aan en

bijdragen van reserves worden verantwoord bij de resultaatsbestemming. De toevoeging aan en vrijval van voorzieningen wordt in de rekening van baten en lasten verantwoord.

Investerings en afschrijvingen (uitwerking financiële verordening art 6)

Aan investeringen worden geen indirecte kosten (overhead) c.q. rente toegerekend.

Kosten voor onderzoek en ontwikkeling worden niet geactiveerd.

Er wordt gestart met het afschrijven van investeringen op 1 januari van het jaar T+1 dat de investering is geactiveerd.

Bijdragen aan investeringen van derden worden niet geactiveerd. Investeringsbijdragen van de provincie aan gemeenten en andere instellingen worden niet geactiveerd maar ineens ten laste van de exploitatie gebracht conform het besluit van PS bij Voorjaarsnota 2010.

Het schuiven van exploitatielasten naar investeringsuitgaven die worden geactiveerd op de balans (en vice versa) is louter mogelijk als externe wet- en regelgeving dit voorschrijven en is niet bedoeld voor het vergroten van de begrotingsruimte en/of horizonruimte.

Vaste activa

De vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht; in die gevallen wordt op het saldo afgeschreven.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs c.q. de vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen.

De obligaties worden gewaardeerd tegen nominale waarde omdat ze aangehouden worden tot einde looptijd. Wat bij aankoop meer (of minder) wordt betaald wordt als agio (of disagio) geactiveerd en afgeschreven over de looptijd van de betreffende obligaties.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investeringen in mindering gebracht.

Afschrijvingen geschieden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar.

Een actief dat buiten gebruik wordt gesteld, wordt op het moment van buitengebruikstelling voor de resterende boekwaarde afgeschreven.

Tot en met 2014 was binnen de investeringen in materiële vaste activa voor het merendeel van de investeringen sprake van de lineaire afschrijvingsmethodiek. Voor enkele investeringen gold een afwijkende afschrijving op basis van annuïteiten. Omwille van de eenvoud en de eenduidigheid is bij burap 2015/begroting 2016 besloten om voor alle investeringen de lineaire afschrijvingsmethode te hanteren.

Afschrijvingsbeleid

De materiële vaste activa met economisch nut en de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden afgeschreven rekening houdend met de actuele regelgeving en overeenkomstig de normen gangbaar in het maatschappelijk verkeer.

De materiële vaste activa met economisch nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 40 jaar : bedrijfsgebouwen
- b. 25 jaar : vervoermiddelen
- c. 15 jaar: machines apparaten en installaties;
- d. 15 jaar: meubilair.

Activa met economisch nut en een verkrijgingprijs van minder dan € 250.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 15 jaar wegen
- b. 15 jaar infra-projecten.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten), de jaarlijkse aflossingen, afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen.

Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid op de boekwaarde in mindering gebracht.

De kapitaalverstrekkingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingprijs vindt afwaardering plaats.

Uitzondering hierop zijn de deelnemingen NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, NV Delta Nutsbedrijf, NV Eindhoven Airport, BV Agro& CO kapitaalfonds, BV TOM, CV TOM, OLSP vastgoed BV en GOB. De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd.

Verstreckte leningen zijn opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Vlottende activa

De voorraden worden gewaardeerd tegen verkrijgingprijs of lagere marktwaarde.

De onderhanden werken grondexploitatie zijn opgenomen tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met de opbrengst wegens verkopen. Indien de boekwaarde de marktwaarde van de grond overschrijdt, wordt een afwaardering naar de lagere marktwaarde verantwoord/wordt een voorziening voor het verwachte negatieve resultaat getroffen.

De overige uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar (obligaties) worden gewaardeerd tegen nominale waarde of duurzaam lagere waarde. De nominale waarde van de beleggingsportefeuille wordt bepaald door de aflossingsbedragen van de obligaties zoals deze na afloop van betreffende looptijd van de effecten plaatsvinden.

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De voorziening wordt op peil gehouden door een jaarlijkse schatting van oninbaarheid.

De liquide middelen worden tegen nominale waarde opgenomen.

De overlopende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Vaste passiva

De reserves zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Toevoegingen en onttrekkingen vinden plaats op basis van besluiten van Provinciale Staten en geschieden altijd in het kader van resultaatbestemming.

De voorzieningen zijn met uitzondering van de voorziening APPA en de risicovoorziening algemeen, gewaardeerd op het nominale bedrag van de daaraan ten grondslag liggende verplichtingen c.q. de voorziene verliezen.

De voorziening APPA en risicovoorziening algemeen zijn opgenomen tegen contante waarde.

De vaste schulden, schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer, worden gewaardeerd tegen de nominale waarde minus de aflossingen.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Borg- en Garantstellingen: Voor zover leningen door de provincie gewaarborgd zijn, is onder aan de balans (buiten de balanstelling) het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen.

Waarderingsgrondslagen

De waarderingsgrondslagen van de provincie blijven onverkort van toepassing en behoeven niet te worden aangepast. M.a.w. de continuïteit van de provincie blijft gewaarborgd (zie ook de toelichting op de balans).

Rechtmatigheid

De rechtmatigheidsverantwoording is opgesteld op basis van de kaders zoals besloten in de financiële verordening 2023 en op basis van de Kadernota Rechtmatigheid 2023 van de Commissie BBV van november 2023:

- De rechtmatigheidsverantwoording ziet toe op de financiële rechtmatigheid van baten, lasten, balansmutaties, alsmede de baten en lasten inzake de specifieke uitkeringen op grond van art. 17 Financiële-verhoudingswet;
- De financiële rechtmatigheid waaronder het voorwaardencriterium, het begrotingscriterium en het misbruik & oneigenlijk gebruik (M&O) criterium omvat het volgende:
 - Voor het voorwaardencriterium bestaat de norm uit het normenkader zoals door PS is vastgesteld;
 - Voor het begrotingscriterium geldt dat alle overschrijdingen van lasten en investeringskredieten onrechtmatig zijn, waarbij voor een aantal scenario's in de Verordening financieel beleid, beheer en organisatie Noord-Brabant is beschreven wanneer deze overschrijdingen acceptabel zijn. Voor overschrijdingen van baten en onderschrijdingen van lasten geldt dat deze als onrechtmatig zijn aangemerkt indien ze niet tijdig aan PS zijn gemeld;
 - Ten aanzien van het M&O criterium is de relevante (interne) wet- en regelgeving van onze organisatie leidend bij het voorkomen en opsporen van misbruik en oneigenlijk gebruik. Omdat alleen bij misbruik sprake is van een onrechtmatigheid zijn eventuele gevallen van misbruik (mits cumulatief met andere fouten of onduidelijkheden boven de verantwoordingsgrens) opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording.

Balans 2023

bedragen x € 1.000

Activa	31-12-23	31-12-22	Passiva	31-12-23	31-12-22
Vaste activa			Vaste passiva		
<u>Immaterieel</u>			<u>Eigen vermogen</u>		
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio	167	326	Algemene reserve	221.434	301.183
Onderzoek + ontwikkeling bepaald actief	0	0	Bestemmingsreserve Essent	2.771.936	2.698.255
<u>Materieel</u>			Overige bestemmingsreserves	1.238.399	1.117.690
Investerings met economisch nut	94.575	76.427	Gerealiseerd resultaat	96.614	53.559
Investerings met maatschappelijk nut	383.838	424.593	<u>Voorzieningen</u>		
<u>Financieel</u>			Voorzieningen	47.140	58.570
Kapitaalverstrekkingen aan:			<u>Vaste schulden</u>		
- deelnemingen	91.950	88.733	Obligatieleningen	0	0
- gemeenschappelijke regelingen	0	0	Onderhandse leningen van:		
- overige verbonden partijen	0	0	- binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	0	0
Leningen aan:			- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	2.567	2.567
- openbare lichamen	1.894.829	1.725.214	- binnenlandse bedrijven	0	0
- deelnemingen	355.578	322.683	- openbare lichamen	0	0
- overige verbonden partijen	100.079	107.079	- overige binnenlandse sectoren	0	0
- woningbouwcoöperaties			- buitenlandse instellingen, fondsen, banken bedrijven en overige sectoren	0	0
- overige langlopende leningen	150.600	143.115	Door derden belegde gelden	0	0
Uitzettingen met rentetypische looptijd >=1 jaar:			Waarborgsommen	0	0
- in 's Rijks schatkist	545.700	340.700	Totaal vaste passiva	4.378.090	4.231.825
- in Nederlands schuldpapier	0	0			
- overige uitzettingen	212.524	214.600			
Overige financiële vaste activa	41.342	52.152			
Totaal vaste activa	3.871.182	3.495.622			
Vlottende activa			Vlottende passiva		
<u>Voorraden</u>			<u>Netto-vlottende schulden met 'n rentetypische looptijd <=1 jaar</u>		
- grond- en hulpstoffen	89.394	91.365	- kasgeldleningen bij openb. lichamen	0	0
- onderhanden werk:bouwgrond in expl.	6.296	5.715	- banksaldi	0	0
- onderhanden werk: overig	17.541	17.048	- overige schulden	105.180	146.450
- gereed product en handelsgoederen	18.752	18.063	<u>Overlopende passiva</u>		
<u>Uitzettingen met een rentetypische looptijd <= 1 jaar</u>			- Van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met specifiek bestedingsdoel onderscheiden naar:		
- vorderingen op openbare lichamen	53.532	52.100	- Europese overheidslichamen	6.654	6.337
- verstrekte kasgeldlen.aan openb.lich.	47.700	0	- Rijk	235.535	219.908
- overige verstrekte kasgeldleningen	0	7.000	- Overige Ned. overheidslichamen	26.577	27.294
- rekening courantverh. met het Rijk	0	0	- Overige overlopende passiva	374.000	376.140
- rek.-courantverh.met niet-fin.instellingen	0	0			
- uitzettingen in schatkist met rentetypische looptijd <1 jaar	0	0			
- uitzettingen in Ned. schuldpapier met rentetypische looptijd <1 jaar	757.043	1.051.656			
- overige vorderingen	4.106	16.207			
- overige uitzettingen	0	0			
<u>Liquide middelen</u>					
Kas-, banksaldi	38	21			
<u>Overlopende activa</u>					
- Europese overheidslichamen	69.689	63.399			
- Rijk	64.493	43.805			
- Overige Ned. overheidslichamen	13.386	11.446			
- Overige overlopende activa	112.883	134.508			
Totaal vlottende activa	1.254.853	1.512.333	Totaal vlottende passiva	747.945	776.129
Totaal Activa	5.126.035	5.007.954	Totaal Passiva	5.126.035	5.007.954
<i>Recht op verliescompensatie krachtens de wet vennootschapsbelasting</i>	0	0	<i>borg- en garantstellingen</i>	84.891	87.357

Toelichting op de balans per 31 december 2023

1. Activa

1.1 Vaste activa

1.1.1 Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs c.q. de vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen.

	Boekwaarde 31 dec. 22	Mutatie	Bedragen in € Boekwaarde 31 dec. 23
Betaalde agio obligaties	325.596		
Verminderingen		0	
Desinvesteringen		0	
Afschrijving		-158.158	
Boekwaarde per 31 dec 23			167.438

De opbrengst van de verkoop Essent is onder andere uitgezet in obligaties.

De obligaties worden gewaardeerd tegen nominale waarde omdat ze aangehouden worden tot einde looptijd. Wat bij aankoop meer (of minder) wordt betaald wordt als agio (of disagio) geactiveerd en afgeschreven over de looptijd van de betreffende obligaties.

1.1.2 Materiële vaste activa

De Materiële vaste activa worden onderscheiden in:

- Materiële vaste activa: investeringen met economisch nut
- Materiële vaste activa: investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut

De materiële vaste activa met economisch nut zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs.

Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investeringen in mindering gebracht.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs. Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt:

	Boekwaarde 31 dec. 22	Investering in 2023	Afschrijving in 2023	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Bedragen in € Boekwaarde 31 dec. 23
<u>Economisch nut:</u>					
Bedrijfsgebouwen	50.762.348	24.383.906	5.583.739	0	69.562.515
Vervoermiddelen	0	0	0	0	0
Machines, apparaten en installaties	2.990.762	356.156	577.006	0	2.769.912
Overige materiële vaste activa	0	0	0	0	0
Gronden ontwikkelbedrijf*	49.388.958	198.507	0	0	49.587.466
Subtotaal economisch nut	103.142.069	24.938.569	6.160.745	0	121.919.893
* In mindering gebrachte voorziening	-26.715.327				-27.345.298
Totaal economisch nut	76.426.742	24.938.569	6.160.745	0	94.574.595
<u>Maatschappelijk nut investeringen van vóór 2017:</u>					
Grond, weg en waterbouwkundige werken	118.380.904	0	22.585.659	0	95.795.245
<u>Maatschappelijk nut nieuwe investeringen vanaf 2017:</u>					
Grond, weg en waterbouwkundige werken**	260.138.214	48.753.166	20.848.571	4.291.635	288.042.809
Totaal maatschappelijk nut	378.519.118	48.753.166	43.434.230	4.291.635	383.838.054
Totaal Materiële vaste activa	454.945.859	73.691.735	49.594.975		478.412.649

* Op de boekwaarde van de gronden Ontwikkelbedrijf is een voorziening in mindering gebracht om eventuele verliezen mee af te kunnen dekken.

** Boekwaarde per 1 jan 2023 is gecorrigeerd in opdracht van de accountant en sluit daarmee niet meer aan met de eindstand per 31-12-2022 zoals gepresenteerd in de jaarstukken 2022. Op de investering in de N69 waarvoor een Rijksbijdrage is ontvangen wordt niet afgeschreven, maar is direct in mindering gebracht op de boekwaarde van het betreffende actief.

Voor een gedetailleerd overzicht van de investeringen met economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut wordt verwezen naar de bijlage 2 van de bijlagenbundel.

De specificatie van de investeringen 2023 is als volgt:

	Bedragen in €
Investerings en desinvesteringen met economisch nut	in 2023
<u>Economisch nut:</u>	
Bedrijfsgebouwen:	
<i>Provinciehuis</i>	818.418
<i>Steunpunten</i>	-2.205
<i>Busremise Breda (ontwikkeling)</i>	8.901.680
<i>De Mortel</i>	14.666.013
 <i>Machines apparaten en installaties:</i>	
<i>Materieel provinciale wegen</i>	356.156
 Gronden ontwikkelbedrijf	 198.507
Totaal investeringen met economisch nut	24.938.569
 <u>Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut:</u>	
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	
<i>Wegeninvesteringen</i>	48.753.166
<i>Komomleidingen</i>	0
Totaal investeringen met maatschappelijk nut	48.753.166
Totaal investeringen in materiële vaste activa	73.691.735

1.1.3 Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekking aan deelnemingen

Het verloop van de kapitaalverstrekking aan deelnemingen is als volgt weer te geven:

	Bedragen in €				
	Boekwaarde 31 dec. 22	Toename in 2023	Verminderings in 2023	oninbaar	Boekwaarde 31 dec. 23
Kapitaalverstrekingen aan deelnemingen	93.090.670	3.216.922	0	0	96.307.592
Af voorziening deelnemingen*	-4.358.000				-4.358.000
Kapitaalverstrekingen aan deelnemingen	88.732.670	3.216.922	0	0	91.949.592

* Voor deze geldleningen is een verliesvoorziening gevormd die in mindering is gebracht op de totale vordering. Hiermee kunnen in voorkomende gevallen oninbare bedragen worden opgevangen.

De kapitaalverstrekingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs vindt afwaardering plaats. Uitzondering hierop zijn de deelnemingen NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, NV Delta Nutsbedrijf, NV Eindhoven Airport, BV Agro& CO kapitaalfonds, BV TOM, CV TOM, OLSP vastgoed BV en GOB. De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd.

Een gedetailleerd overzicht van de kapitaalverstrekking aan deelnemingen is opgenomen in bijlage 3a van de bijlagenbundel.

Verstrekte geldleningen

De verstrekte geldleningen zijn onder te verdelen in vijf categorieën:

- A. Leningen aan deelnemingen i.h.k.v de publieke taak
- B. Leningen aan overige verbonden partijen i.h.k.v de publieke taak
- C. Overige Leningen i.h.k.v de publieke taak
- D. Leningen i.h.k.v. de publieke taak aan decentrale overheden binnen Noord-Brabant
- E. Leningen aan decentrale overheden buiten Noord-Brabant waar de provincie géén toezichtrelatie mee heeft.

Een gedetailleerd overzicht van de verstrekte geldleningen is opgenomen in bijlage 3b van de bijlagenbundel.

A. Verstrekte leningen aan deelnemingen

Het verloop van de leningen aan deelnemingen is als volgt weer te geven:

	Boekwaarde 31 dec. 22	Toename in 2023	Verminderings in 2023	oninbaar	Bedragen in € Boekwaarde 31 dec. 23
Leningen aan deelnemingen	326.000.963	34.480.684	728.708	0	359.752.940
Af voorziening *	-3.317.651				-4.174.599
Leningen aan deelnemingen	322.683.312	34.480.684	728.708	0	355.578.341

* Voor deze geldleningen is een verliesvoorziening gevormd die in mindering is gebracht op de totale vordering. Hiermee kunnen in voorkomende gevallen oninbare bedragen worden opgevangen.

B. Leningen aan overige verbonden partijen

Het verloop van deze leningen is als volgt:

	Boekwaarde 31 dec. 22	Toename in 2023	Verminderings in 2023	oninbaar	Bedragen in € Boekwaarde 31 dec. 23
Leningen aan overige verbonden partijen	107.079.094	0	7.000.000	0	100.079.094
Af voorziening *	0				0
Leningen aan overige verbonden partijen	107.079.094	0	7.000.000	0	100.079.094

* Voor deze geldleningen is geen verliesvoorziening gevormd.

C. Overige verstrekte langlopende leningen

Het verloop van deze leningen is als volgt:

	Boekwaarde 31 dec. 22	Verstrekt in 2023	aflossing in in 2023	oninbaar	Bedragen in € Boekwaarde 31 dec. 23
Overige langlopende leningen	152.109.650	23.304.533	11.954.416	7.140.507	156.319.260
Af voorziening *	-9.502.961				-6.667.714
Overige langlopende leningen verstrekt door provincie	142.606.688	23.304.533	11.954.416	7.140.507	149.651.545
Overige langlopende lening verstrekt door mandaatinstelling	853.560	446.342	160.487	0	1.139.415
Af voorziening *	-344.838				-190.859
Overige langlopende leningen verstrekt door mandaatinstelling	508.722	446.342	160.487	0	948.556
Overige langlopende leningen	143.115.410	23.750.875	12.114.903	7.140.507	150.600.101

* Voor deze geldleningen is een verliesvoorziening gevormd die in mindering is gebracht op de totale vordering. Hiermee kunnen in voorkomende gevallen oninbare bedragen worden opgevangen.

D+E. Leningen aan openbare lichamen

De leningen aan openbare lichamen vallen uiteen in leningen aan openbare lichamen binnen de provincie en leningen aan openbare lichamen in andere provincies. Het verloop van deze leningen is als volgt:

	Boekwaarde 31 dec. 22	Toename in 2023	Verminderings in 2023	oninbaar	Bedragen in € Boekwaarde 31 dec. 23
D. Leningen aan openbare lichamen in N.Br.	29.219.371	40.505	1.823.199	0	27.436.677
Af voorziening *	-3.850.000				-3.850.000
Totaal leningen openb.lich. in Noord-Brabant	25.369.371	40.505	1.823.199	0	23.586.677
E. Leningen aan openbare lichamen buiten N.Br.	1.699.844.419	203.500.000	32.101.718	0	1.871.242.701
Af voorziening *	0				0
Totaal leningen openb.lich. buiten Noord-Brabant	1.699.844.419	203.500.000	32.101.718	0	1.871.242.701
Leningen aan openbare lichamen	1.725.213.790	203.540.505	33.924.917	0	1.894.829.378

D. Leningen in het kader van de publieke taak aan openbare lichamen binnen Noord-Brabant

* Voor deze geldleningen is een verliesvoorziening gevormd die in mindering is gebracht op de totale vordering. Hiermee kunnen in voorkomende gevallen oninbare bedragen worden opgevangen.

E. Leningen aan openbare lichamen buiten Noord-Brabant

Het betreft leningen aan gemeenten en waterschappen in andere provincies, waar de provincie Noord-Brabant geen toezicht op houdt.

* Voor deze geldleningen is geen verliesvoorziening gevormd.

Uitzettingen in de Rijks schatkist met een rentetypische looptijd ≥ 1 jaar

In 2013 heeft de provincie in het kader van partiel schatkistbankieren € 340.700.000 uitgezet bij de het ministerie van Financiën met looptijden tussen 11 en 16 jaar volgens onderstaande tabel. In 2023 is door GS besloten om, ten behoeve van een gelijkmatigere verdeling van het vrijvalschema voor € 205.000.000 extra deposito's uit te zetten. Deze uitzettingen zijn in onderstaande tabel gespecificeerd. In 2024 vervalt het eerste deposito van € 100 miljoen. In totaal was per eind 2023€ 545.700.000 uitgezet in deposito's.

Bedrag x € 1 miljoen	vervaldatum	Rente
100,0	7-8-2024	2,15%
25,0	7-8-2025	2,22%
21,0	7-8-2026	2,28%
21,2	9-8-2027	2,34%
54,0	4-10-2028	2,60%
119,5	4-10-2029	2,63%
55,0	18-7-2031	2,30%
40,0	18-7-2034	2,41%
40,0	18-7-2035	2,43%
70,0	18-7-2036	2,44%
545,7		

Overige specificatie uitzettingen met een rentetypische looptijd ≥ 1 jaar

Omschrijving	Bedragen in €		
	Boekwaarde 31 dec. 22	Vermeerderingen/ verminderingen in het dienstjaar	Boekwaarde 31 dec. 23
A. Stand obligaties	212.100.000	0	212.100.000
B. Zerobond	2.065.215	-2.065.215	0
C. Participaties	435.000	-11.446	423.554
	214.600.215	-2.076.661	212.523.554

A. obligaties:

Het grootste deel van de uitzettingen met een looptijd groter of gelijk aan 1 jaar betreft uitzettingen uit de verkoopopbrengst van Essent.

Het gaat hierbij om obligaties die bij aankoop voldoen aan de volgende criteria:

- 1 genomen financiële instellingen binnen de EER (Europese Economische Ruimte) met minimaal een AA-minus rating waarvan het land minimaal een AA rating heeft;
- 2 Europese centrale overheden binnen de EER (staatspapier) met minimaal een AA-minus rating;
- 3 financiële instellingen binnen het EURO gebied waarvoor overheden binnen de EER een staatsgarantie hebben afgegeven waardoor de rating minimaal AA-minus bedraagt;
- 4 leningen met extra zekerheid (covered bonds) met minimaal een AA-minus rating van financiële instellingen binnen landen in de EER met minimaal een AA rating;
- 5 alle stukken genoteerd in euro.

Debiteur	€	percentage
COOP RABOBANK 1,375% 15-030227	46.155.000	21,76%
OP CORPORATE BANK 1% 18-220525	40.000.000	18,86%
HSBC 0,1% 19-030927	34.400.000	16,22%
BANQUE FEDERA.3,125% 22-140927	32.300.000	15,23%
SWEDBANK AB 2,1% 22-250527	18.245.000	8,60%
DNB BANK ASA TV 22-210927	17.500.000	8,25%
CREDIT AGRICOLE S 1% 22-180925	15.000.000	7,07%
ALLIANZ FINAN 0,875% 17-061227	8.500.000	4,01%
	212.100.000	100,00%

Het totaal van deze uitzettingen is verdeeld over twee portefeuilles, te weten: de immunisatieportefeuille met een nominale waarde van € 175.375.000,- (ultimo 2022: € 175.375.000) en de investeringsagenda-portefeuille met een nominale waarde van € 36.725.000 (was eind 2022: € 36.725.000).

B. Zerobond en C. Participaties:

Verder bestaan de uitzettingen nog uit de participatie Oikocredit ad € 435.000. De bijbehorende Zerobond ad € 2.065.215 is in 2023 afgelost (einde looptijd). De bijgeschreven rente is gebruikt voor de afdekking van de participatie.

Overige financiële vaste activa

Sloopvergoedingen	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Sloopvergoedingen beëindiging veehouderijen	22.585.465	11.774.763
Vorderingen Ruimte voor Ruimte	29.566.103	29.567.389
Totaal Sloopvergoedingen	52.151.568	41.342.152

De sloopvergoedingen in het kader van de Regeling Beëindiging Veehouderijen tweede tranche worden tot de financiële vaste activa gerekend.

In 2023 zijn 175 titels gecash't, wat tot een inkomst heeft geleid van € 17,5 mln. Aan gemeenten is € 6,7 mln. (38% van de inkomsten) afgedragen. Daarnaast zijn er nog inkomsten (borgstellingsprovisie) en kleine uitgaven geweest in het kader van de sanering MOB complexen. Per saldo bedraagt de afname € 10,8 mln.

Daarnaast is besloten dat in het kader van de Ruimte voor Ruimte regeling verbreed via de Vervolgsamenwerkingsovereenkomst (SOK2) 600 kavels zullen worden ontwikkeld om de kosten terug te verdienen voor:

Sloopvergoedingen	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Sanering voormalige MOB-complexen ¹ (max. € 22,5 mln)	11.610.865	11.612.151
Sloop SOBB2 (max. € 9 mln.)	4.512.591	4.512.591
Sanering glastuinbouwbedrijven (max. € 13,0 mln)	10.609.655	10.609.655
Verplaatsing en sloopkosten Kuijpers Kip	2.832.993	2.832.993
Totaal Sloopvergoedingen	29.566.103	29.567.389

¹ MOB = Militair mobilisatie complex

² SOBB = Sloop overtollige bebouwing buitengebied

Het risico van het mogelijk niet terugverdienen van de sloopvergoedingen is als volgt te formuleren:

Vanaf 2016 is de provincie 100% aandeelhouder van Ruimte voor Ruimte Beheer BV. Er is een nieuwe businesscase voor de jaren 2023 t/m 2032 opgesteld. Op basis van de laatste GREX (2023Q4) is het verwachte positieve resultaat € 16,0 mln. in 2032 (2022Q4: € 12,1 mln.). Dat betekent dat alle sloopvergoedingen worden terugverdiend, al het geïnvesteerde kapitaal plus € 16,0 mln.

Voor het dekken van eventuele risico's die wij nu nog niet kunnen voorzien is in de risicoreserve een bedrag van € 5 mln. beschikbaar. Bovendien zijn de kapitaalstortingen voor een groot deel afgedekt.

1.2 Vlottende activa

1.2.1 Voorraden

De voorraden zijn als volgt te specificeren:

	Bedragen in €	
Voorraden	31 dec. 22	31 dec. 23
grond- en hulpstoffen - Natuurgronden *	86.418.750	84.169.009
grond- en hulpstoffen - Natuur inclusieve landbouw	4.945.901	5.225.124
Onderhanden werk - Bouwgronden in exploitatie **	5.714.764	6.296.381
Onderhanden werk - Ontwikkelbedrijf	5.014.646	5.014.646
Onderhanden werk - Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat	12.361.145	12.656.174
Onderhanden werk - Stikstoflocaties	0	0
Onderhanden werk - Rivierverruiming Oeffelt	-327.641	-129.939
Gereed product en handelsgoederen ***	18.063.029	18.751.612
Totaal voorraden	132.190.595	131.983.008

* Grond en hulpstoffen natuurgronden

Dit betreft de voorraad gronden EHS en Lente-akkoordprojecten. Voor € 68,8 miljoen is trekkingsrecht GOB van toepassing. Zie verder de Niet uit de balans blijvende gerelateerde rechten en verplichtingen.

** Onderhanden werk - Bouwgronden in exploitatie

Van de voorraad onderhanden werk-Bouwgronden in exploitatie kan het volgende verloop-overzicht worden gegeven:

Complex naam	Bedragen in €							
	Boekwaarde 1 jan. 23	Vermeer- dering	Vermin- dering	Boekwaarde 31 dec. 23	Nog te maken kosten	Nog te realiseren opbrengsten	Geraamd resultaat nominaal	Geraamd res.contante waarde
Ruimte voor Ruimte								
Aarle Rixtel, Opstal 6	563.364	100	9.618	553.846	1.675	555.521	0	0
Esch, De Ruiting 2	464.542	148		464.690		464.690	0	0
Cultuurhistorisch Erfgoed								
Geertruidenberg, Dongecentrale	1.052.352	810.459	238.421	1.624.390	540.461	2.164.851	0	0
Dongen, Moederhuis Franciscanessen	790.863	183.928	266.768	708.023		708.023	0	0
Bedrijventerreinen								
Moerdijk, Logistiek Park Moerdijk	1.162.178	98.692		1.260.870	439.539	1.700.409	0	0
Landgoed ontwikkeling								
Strijbeek, Markhoeve	1.681.465	37.754	34.658	1.684.561	283.462	1.968.023	0	0
	5.714.764	1.131.081	549.465	6.296.380	1.265.137	7.561.517	0	0

*** Gereed product en handelsgoederen

De voorraden gereed product en handelsgoederen zijn te specificeren als:

	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Voorraad handelsgoederen ontwikkelbedrijf	12.531.135	12.810.690
Grondbank De Beerze/de Pielis	1.041.271	1.041.271
Grondbank De Kempen	4.490.623	3.164.297
Agro proeftuin de Peel	0	1.735.354
Totaal voorraden	18.063.029	18.751.612

1.2.2 Uitzettingen

Uitzettingen met een rentetypische looptijd van korter dan één jaar

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De voorziening wordt op peil gehouden door een jaarlijkse schatting van oninbaarheid.

	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Vorderingen op openbare lichamen		
BTW	47.681.235	49.494.682
Debiteuren openbare lichamen	4.418.801	4.036.929
Totaal vorderingen openbare lichamen	52.100.036	53.531.611

	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Verstrekte kasgeldleningen openb. lich.		
Kasgeldleningen openbare lichamen	0	166.700.000
Aflossingen kasgeldleningen openb. lich.	0	-119.000.000
Totaal overige verstrekte kasgeldleningen	0	47.700.000

	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Overige verstrekte kasgeldleningen		
Overige verstrekte kasgeldleningen	7.062.618	7.062.618
Aflossingen kasgeldleningen	-62.618	-7.062.618
Totaal overige verstrekte kasgeldleningen	7.000.000	0

	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Rekening courant verhouding met het Rijk		
Rekening courant verhouding met het Rijk	1.051.656.208	757.042.960
Totaal rekening courant verhouding met het Rijk	1.051.656.208	757.042.960

	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Rekening courant verhoudingen met niet-financiële instellingen		
Rekening courant verhoudingen niet financiële instellingen	0	0
Tot.rekening courant verhoudingen niet-financiële instellingen	0	0

	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Overige vorderingen		
Debiteuren algemeen	17.166.439	5.041.177
Voorziening dubieuze debiteuren *	-763.171	-893.270
Vooruitgeboekte debiteuren	-196.396	-41.667
Totaal overige vorderingen	16.206.872	4.106.240

* Voor oninbaarheid van debiteuren is een voorziening getroffen.

Liquide middelen

	Bedragen in €	
	31 dec. 22	31 dec. 23
Liquide middelen		
Kas-, banksaldi	20.643	37.827
Totaal liquide middelen	20.643	37.827

1.2.3 Overlopende activa

De overlopende activa zijn onder te verdelen naar:

	Bedragen in €	
Overlopende activa	31 dec. 22	31 dec. 23
- Europese overheidslichamen	63.399.381	69.689.280
- Rijk	43.804.977	64.492.979
- Overige Nederlandse overheidslichamen	11.446.193	13.385.915
- Overige overlopende activa	134.507.672	112.883.344
Totaal overlopende activa	253.158.224	260.451.518

Het verloop van de nog te ontvangen bedragen Europese en Nederlandse overheidslichamen is gespecificeerd opgenomen in de bijlage 5a in de bijlagenbundel.

Buiten de balanstelling is aan de activa-zijde het bedrag van het toekomstig recht op verliescompensatie krachtens de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 opgenomen tot een bedrag van € 0.

2. Passiva

2.1 Vaste passiva

Eigen vermogen

Tot het eigen vermogen worden gerekend de algemene reserve, de bestemmingsreserves en het saldo van de jaarrekening. Het verloop van het eigen vermogen is als volgt:

	Boekwaarde 31 dec. 22	Toevoeging in 2023	Onttrekking in 2023	Bedragen in € Boekwaarde 31 dec. 23
Algemene reserve	301.183.413	111.113.036	244.421.748	167.874.701
Saldo jaarrekening 2022 *	53.559.477			53.559.477
Totaal alg.reserve incl. saldo 2022	354.742.890	111.113.036	244.421.748	221.434.178
Bestemmingsreserve Essent	2.698.255.386	114.480.021	40.799.456	2.771.935.951
Overige bestemmingsreserves	1.117.689.802	381.223.231	260.513.823	1.238.399.210
Totaal generaal reserves	4.170.688.078	606.816.288	545.735.028	4.231.769.338
Nog te bestemmen resultaat 2023 **				96.613.902

* Saldo jaarrekening 2022

Het saldo van de jaarrekening 2022 is na de vaststelling van de jaarstukken 2022 door PS in juni 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. Het saldo van de algemene reserve per 31 dec 2022 ad € 354.742.890 betreft de som van de in de jaarrekening 2022 gepresenteerde waarde van de algemene reserve per 31 december 2022 ad € 301.183.413 en het rekeningresultaat 2022 ad € 53.559.477.

** Saldo jaarrekening 2023

Over de bestemming van het batig saldo van de jaarrekening 2023 ad € 96,6 mln. besluiten PS bij de behandeling van het statenvoorstel tot vaststelling van de jaarstukken 2023.

2.1.1 Algemene reserve

De algemene reserve is opgedeeld in een aantal compartimenten, waarvan het verloop hieronder is weergegeven:

	Boekwaarde 31 dec. 22	toevoegingen in 2023	onttrekkingen in 2023	Bedragen in € Boekwaarde 31 dec. 23
Algemene Reserve				
- overheveling	0	0	0	0
- doorgeschoven ruimte *	235.885.697	92.647.784	238.806.579	89.726.902
- Risicoreserve	118.680.990	18.420.951	5.570.868	131.531.072
- BA middelen 2015-2019	176.204	44.301	44.301	176.204
	354.742.890	111.113.036	244.421.748	221.434.178

*Stand component doorgeschoven ruimte per 31 dec 2022 ad € 182.326.220 met daarbij opgeteld het rekeningresultaat 2022 ad € 53.559.477.

Component overhevelingen

De algemene reserve fungeert als "tijdelijke stalling" voor het conform besluitvorming overhevelen van middelen tussen de verschillende jaren.

Onderdeel doorgeschoven ruimte

Op basis van besluitvorming van PS is de extra begrotingsruimte tijdelijk in de algemene reserve gestald om die in de komende jaren weer in de begroting te kunnen inzetten.

Component risicoreserve

Bij de Voorjaarsnota 2004 is door Provinciale Staten de risicoreserve ingesteld om de beleidsrisico's (de risico's die uitdrukkelijk zijn aanvaard als consequenties van bepaald functioneel beleid en die in de toekomst kunnen leiden tot extra budgettaire beslag) af te dekken. Een nadere toelichting op de risico's die via de risicoreserve worden afgedekt is opgenomen in paragraaf 4 weerstandsvermogen en risicobeheersing in de jaarstukken.

Component Bestuursakkoordmiddelen

Voor de afwikkeling van het "oude bestuursakkoord" is binnen de algemene reserve een afzonderlijke component opgenomen.

2.1.2 Bestemmingsreserve Essent

Deze reserve die is gevormd uit de opbrengst van de verkoop aandelen Essent is in vijf componenten opgedeeld.

Bestemmingsreserve Essent	Bedragen in €			
	Boekwaarde 31 dec. 22	toevoegingen in 2023	onttrekkingen in 2023	Boekwaarde 31 dec. 23
- Immunisatieportefeuille	2.252.387.198	22.419	22.419	2.252.387.198
- Risicoreserve Essent	90.072.500	72.500	0	90.145.000
- Investeringsagenda	370.606.396	9.780.703	27.444.654	352.942.445
- Dividend- en rentereserve	219.870.661	74.604.399	13.332.383	281.142.677
- Balansverkorting	-234.681.369	30.000.000	0	-204.681.369
	2.698.255.386	114.480.021	40.799.456	2.771.935.951

Component Immunisatieportefeuille en component Risicoreserve Essent

De component Immunisatieportefeuille heeft tot doel om een zeker rendement te genereren, door het jaarlijks ontvangen van een vast rendement, ter compensatie van de wegvallende dividendstromen van Essent (zie ook de paragraaf Treasury).

De component Risicoreserve Essent is bedoeld voor het opvangen van vermogensrisico's. Middels de "Value at Risk"-methode wordt gezien of de € 90 miljoen voldoende is voor het afdekken van de risico's van de uitgezette leningen en investeringen. Het berekende risico van alle leningen en investeringen vanuit de immunisatieportefeuille bedraagt per 31 december 2023: € 5,2 miljoen.

Reserve Essent component	Bedragen in €	
	Boekwaarde 31 dec. 22	Boekwaarde 31 dec. 23
Immunisatieportefeuille /Risicoreserve Essent		
Nominale waarde	175.375.000	175.375.000
Agio/disagio saldo	-122.987	-145.406
<i>Boekwaarde beleggingen</i>	<i>175.252.013</i>	<i>175.229.594</i>
Langlopend via deposito's schatkist*	340.700.000	545.700.000
Uitzettingen kortlopend schatkist	0	0
Langlopende leningen aan decentrale overheden	1.699.844.418	1.871.242.700
Leningen in het kader van publieke taak	363.065.352	381.047.163
Gefinancierd uit eigen middelen	-236.402.087	-630.687.260
	2.342.459.697	2.342.532.197

*) Uitgezet in langlopende deposito's bij de schatkist.

Component Investeringsagenda

Deze component staat ten dienste van de investeringsstrategie van de Agenda van Brabant en moet op de juiste momenten de middelen genereren voor de uitvoering van de geplande investeringen (zie ook paragraaf Treasury).

	Bedragen in €	
Reserve Essent component investeringsagenda	Boekwaarde 31 dec. 22	Boekwaarde 31 dec. 23
Nominale waarde	36.725.000	36.725.000
Agio/disagio saldo	448.582	312.844
<i>Boekwaarde beleggingen</i>	<i>37.173.582</i>	<i>37.037.844</i>
Belegd in deposito's		
Via rekening courant	135.885.476	129.738.599
Via leningen (o.a. fondsen) en in grond	197.547.338	186.166.002
<i>Boekwaarde deposito's</i>	<i>333.432.814</i>	<i>315.904.601</i>
	370.606.397	352.942.445

Component dividend en rentereserve

Deze component heeft tot doel om de reële waarde van de immunisatieportefeuille op peil te kunnen houden en éénmalige tegenvallers op te kunnen vangen.

Component Balansverkorting

Provinciale Staten hebben bij de Voorjaarsnota 2010 besloten tot afwaardering van de geactiveerde investeringsbijdragen aan derden (waar geen provinciaal bezit tegenover staat, zie ook [Voorjaarsnota 2010](#) blz 25/26). Hiervoor is een deel van de opbrengst verkoop Essent aangewend.

Een gedetailleerd overzicht van het verloop van de algemene reserve en de bestemmingsreserves van de provincie is opgenomen in de bijlage 4 van de bijlagenbundel.

2.1.3 Rekeningresultaat

De jaarrekening 2023 sluit met een batig saldo van € 96,6 mln. na verwerking van de hierboven (in de tabel van het eigen vermogen) vermelde stortingen en onttrekkingen.

De jaarrekening 2022 sloot met een batig saldo van € 53,6 mln., dat conform de bestendige gedragslijn is toegevoegd aan de algemene reserve.

Vreemd vermogen: Voorzieningen en vaste schulden

2.1.4 Voorzieningen

De voorzieningen zijn met uitzondering van de voorziening APPA en de risicovoorziening algemeen, gewaardeerd op het nominale bedrag van de daaraan ten grondslag liggende verplichtingen c.q. de voorziene verliezen.

De voorziening APPA en risicovoorziening algemeen zijn opgenomen tegen contante waarde.

Van de voorzieningen is het verloop als volgt weer te geven:

	Bedragen in €				
	Boekwaarde 31 dec. 22	Toevoeging in 2023	Vrijval in 2023	Onttrekking in 2023	Boekwaarde 31 dec. 23
Egalisatievoorzieningen	4.502.163	1.936.554	0	1.432.993	5.005.724
Voorz. voor verplicht. verl. en risico's	22.029.581	1.444.997	6.979.932	1.898	16.492.748
Voorz. midd. van derd. met gebonden best	32.038.756	4.095.701	0	10.492.666	25.641.791
	58.570.500	7.477.252	6.979.932	11.927.557	47.140.263

De jaarlijkse actuariële herberekening van de levenskansen en de rekenrente leidt tot een vrijval uit de voorziening algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (APPA) ad € 149.932. Daarnaast is op advies van de accountant de voorziening Nazorg stortplaatsen opgeheven en zal, na besluit van Provinciale Staten, het resterende bedrag worden ondergebracht in de reserve dekking tekorten Gesloten Stortplaatsen.

In 2022 is de voorziening spaarverlof medewerkers gevormd. In 2023 is hierin een toevoeging gedaan ad € 719.531 op basis van opgebouwd spaarverlof. Daarnaast is in 2023 de voorziening transitie Veehouderij gevormd, hierin is een toevoeging gedaan van €725.466.

N.B. Een aantal voorzieningen is rechtstreeks in mindering gebracht op de activa. Het verloop hiervan is als volgt weer te geven:

<i>Bedragen in €</i>					
<i>Voorzieningen direct in mindering op Activa</i>	<i>Boekwaarde 31 dec. 22</i>	<i>Toevoeging in 2023</i>	<i>Vrijval in 2023</i>	<i>Onttrekking in 2023</i>	<i>Boekwaarde 31 dec. 23</i>
<i>Voorz. in mind. op Activa - MVA</i>	8.410.000	0	0	0	8.410.000
<i>Voorz. in mind. op Activa - FVA</i>	39.678.778	6.208.974	689.812	7.021.469	38.176.470
<i>Voorz. in mind. op Activa - Uitzettingen</i>	763.171	232.498	0	102.399	893.270
<i>Totaal voorzieningen direct in mindering op Activa</i>	48.851.948	6.441.472	689.812	7.123.868	47.479.740

Vrijval voorzieningen rechtstreeks in mindering gebracht op activa

Voorziening lening Anteryon	22.917
Voorziening lening HAS 5 sterrenregio	362.330
Voorziening lening Ondernemerslift +	300.000
Voorziening ontwikkelbedrijf	4.565
	689.812
	689.812

Onttrekking voorzieningen rechtstreeks in mindering gebracht op activa

Afboeking verstrekte leningen	6.804.034
Voorziening ontwikkelbedrijf	62.435
Afboeking leningen Brabant C	155.000
Oninbaar verklaringen dubieuze debiteuren	102.399
	7.123.868
	7.123.868

Een gedetailleerd overzicht van het verloop van de voorzieningen van de provincie is opgenomen in de bijlage 5 van de bijlagenbundel.

2.1.5 Vaste schulden

De vaste schulden, schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer, worden gewaardeerd tegen de nominale waarde minus de aflossingen.

<i>Bedragen in €</i>				
	<i>Boekwaarde 31 dec. 22</i>	<i>Vermeerdering in 2023</i>	<i>Aflossingen in 2023</i>	<i>Boekwaarde 31 dec. 23</i>
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen:				
BOM-lening*	2.566.666	0	0	2.566.666
Subtotaal	2.566.666	0	0	2.566.666
Onderhandse leningen van binnenlandse bedrijven:				
NTB lang lopende schulden	0	0	0	0
Subtotaal	0	0	0	0
Totaal vaste schulden	2.566.666	0	0	2.566.666

*Betreft een schuldrelatie met het ministerie van Economische Zaken.

Een gedetailleerd overzicht van de vaste schulden is opgenomen in de bijlage 6 van de bijlagenbundel.

Vlottende passiva

2.2.1 Vlottende schuld

Netto-vlottende schuld met een rentetypische looptijd korter dan één jaar.

De netto vlottende schulden zijn onder te verdelen in

	Bedragen in €	
Vlottende schulden	31 dec. 22	31 dec. 23
Crediteuren	60.038.908	37.735.789
Tegoed nazorgfonds inzake schatkistbankieren	933.632	2.555.589
Tegoed BOM holding inzake schatkistbankieren	68.125.604	57.914.300
Tegoed aan GOB inzake schatkistbankieren	5.495.727	670.801
Tegoed aan Brabant C inzake schatkistbankieren	11.993.886	6.301.879
Tegoed aan Regiofonds Brainport v.PNB inz. Schatbnk	-137.782	0
Tegoed aan Brabant Startup Fonds v.PNB inz. Schatbnk	-1.336	0
Overige vlottende schulden	1.195	1.195
Totaal vlottende schulden	146.449.836	105.179.553

Crediteuren

Het crediteurensaldo ultimo 2023 is lager dan eind 2022. Het relatief groot aandeel van niet jaarlijks terugkerende incidentele posten (o.a. projectsubsidies) met wisselende betaalmomenten kan leiden tot grote fluctuaties in crediteurbalans-standen.

2.2.2 Overlopende passiva

	Bedragen in €	
Overlopende passiva	31 dec. 22	31 dec. 23
Vooruitontvangen bedragen van overheidslichamen		
- Europese overheidslichamen	6.336.739	6.653.847
- Rijk	219.908.211	235.534.623
- Overige Nederlandse overheidslichamen	27.294.497	26.577.058
Subtotaal vooruitontvangen bedragen van overheidslichamen	253.539.447	268.765.528
Nog te betalen subsidies	172.497.868	187.172.492
Overige overlopende passiva		
- Afdrachten salarissen	12.370	9.185
- Nog te betalen / vooruitontvangen	203.629.436	186.818.544
Subtotaal overige overlopende passiva	203.641.806	186.827.729
Totaal generaal overlopende passiva	629.679.121	642.765.749

Een specificatie van de vooruitontvangen bedragen van overheidslichamen is opgenomen in bijlage 5a van de bijlagenbundel.

Nog te betalen subsidies

De post overlopende nog te betalen subsidies per ultimo boekjaar is gebaseerd op de voorlopige subsidietoekenningen. De lasten als gevolg van voorlopige subsidietoekenningen worden genomen op het moment van het beschikken (afgeven van de beschikking), tenzij:

- a. De hoogte van de subsidie expliciet is verbonden aan de te leveren prestaties (p x q subsidies), voorbeeld hiervan is een vast bedrag aan subsidie per aangelegd bushokje;
- b. De subsidie op basis van de subsidiebeschikking expliciet toe te rekenen is aan volgende begrotingsjaren (bijvoorbeeld (1) een subsidie toegekend in 2022, maar voor exploitatiejaar 2023, (2) een toekenning van een beschikking in 2021 voor een project waarvan in het projectplan expliciet staat aangegeven dat het pas in een later jaar van start zal gaan;
- c. Er sprake is van een projectsubsidie/bijdrage in arrangement 3 (boven € 125.000) met een project startdatum in een later boekjaar. In dat geval zal de last worden genomen in het jaar van de projectstart.
- d. Er sprake is van een meerjarige projectsubsidie boven het grensbedrag (€ 2,5 mln.). In dat geval zal de last worden toegerekend aan de afzonderlijke jaren waarin de prestaties worden uitgevoerd.
- e. Per balansdatum reeds een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van de eventueel terug te vorderen subsidie (dit corrigeren op de last). Dan wordt een vordering opgenomen in de jaarverslaggeving (inclusief correctie op de lasten) indien op een betrouwbare wijze kan worden ingeschat welk deel van de toegekende subsidies zal worden ingetrokken dan wel lager zal worden vastgesteld. Indien blijkt dat dit bijvoorbeeld op basis van de afgelopen jaren geen constant beeld oplevert en derhalve geen betrouwbare inschatting gemaakt kan worden, dan wordt de vordering uit voorzichtigheid nog niet verantwoord.

Als gevolg van deze verantwoordingssystematiek bestaat er op balansdatum derhalve een onzekerheid ten aanzien van de exacte hoogte van de nog te betalen subsidies en de subsidies die 100% worden bevoorschot. Het verloop van de nog te betalen subsidies kan ingedeeld naar de verschillende programma's als volgt worden gespecificeerd:

Nog te betalen Subsidies	Bedragen in €			
	Saldo per 31-12-2022	Vermeerder- ingen	Verminder- ingen	Saldo per 31-12-2023
1 Bestuur en veiligheid	127.000	930.000	990.000	67.000
2 Ruimte en wonen	2.218.509	9.183.923	9.642.936	1.759.496
3 Water en Bodem	33.551.756	18.413.289	18.350.261	33.614.784
4 Natuur en milieu	73.334.080	59.209.519	44.741.744	87.801.855
5 Economie	15.005.889	22.643.299	19.142.721	18.506.467
6 Energie	3.276.821	5.592.094	4.951.635	3.917.280
7 Landbouw en voedsel	3.725.251	3.159.793	4.119.765	2.765.279
8 Basisinfrastructuur mobiliteit	472.052	10.262.000	9.078.181	1.655.871
9 Mobiliteitsontwikkeling	38.283.946	30.870.077	33.663.904	35.490.119
10 Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	8.415.609	17.940.276	15.112.830	11.243.055
31 Algemeen financieel beleid	0	62.436	62.436	0
Subtotaal Nog te betalen subsidies	178.410.913	178.266.706	159.856.413	196.821.206
AF: aanpassing toedeling lastneming subsidies naar jaren*	-5.913.045	-6.999.654	-4.425.985	-9.648.714
Totaal Nog te betalen subsidies	172.497.868	171.267.052	155.430.428	187.172.492

* Op basis van door de commissie BBV nader geformuleerde richtlijnen kunnen projecten boven het door PS vastgestelde grensbedrag of projecten met een projectstartdatum in een ander jaar een andere lastenverdeling over jaren krijgen welke aanvullend moeten worden verwerkt. De financiële consequenties daarvan zijn hier opgenomen.

Verleende garanties en waarborgen

Buiten de balanstelling zijn aan de passivazijde bedragen aan borgstellingen en garantstellingen aan natuurlijke en rechtspersonen opgenomen waarvan de specificatie als volgt is weer te geven:

	Bedragen in €	
Verleende garanties en waarborgen	31 dec. 22	31 dec. 23
Gemeenschappelijk gewaarborgd	2.083.437	655.537
Overige garantieverplichtingen	85.273.998	84.235.132
	87.357.435	84.890.669

De gewaarborgde geldleningen, de gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen en de afgegeven garanties zijn gespecificeerd opgenomen in de bijlagen 7a en 7b van de bijlagenbundel.

Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen groenfonds (bijlage 7a van de bijlagenbundel)

De provincie heeft een doorbetalingsverplichting van rente en aflossingsbedragen van leningen aan het Nationaal Groenfonds. Deze leningen zijn in 1999 tot stand gekomen door een convenant tussen het Rijk en de provincies in het kader van natuurontwikkeling. De provincie Noord-Brabant heeft op 31 december 2023 een restschuld van € 655.537. In 2024 zal deze restschuld volledig worden afbetaald. Via het provinciefonds wordt hiervoor volledige compensatie ontvangen. Vanwege de financieringsconstructie is de resterende schuld niet opgenomen als langlopende schuld op de balans.

Overige garanties (bijlage 7b van de bijlagenbundel)

De provincie heeft voorts garanties verstrekt aan Havenschap Moerdijk, BNG bank, het Nationaal groenfonds, Gemeente Zundert, IPO/BNG, Energiefonds Brabant BV en het Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen

De maximaal in te roepen garanties belopen een totaal van € 84,2 mln.

Een specificatie van de mutaties in de garantieverplichtingen aan instellingen in 2023 is onderstaand opgenomen:

	Bedragen in €	
Mutaties garantieverplichtingen	31 dec. 22	31 dec. 23
Overige garantieverplichtingen ultimo 2022	85.273.998	
<u>Verlaging / vervallen garantieverplichtingen</u>		
IPO/BNG		-30.000
Lightyear		-67.000
Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen		-927.977
Nationaal Groenfonds		-13.889
Totaal overige garantieverplichtingen		84.235.132

Niet uit de balans blijvende gerelateerde rechten en verplichtingen

Overeenkomst Provincie Noord-Brabant en Groenontwikkelfonds Brabant (GOB)

De provincie Noord-Brabant is met het GOB een overeenkomst aangegaan over de beschikbaarstelling van gronden aan het GOB zoals vastgelegd in de Overeenkomst trekkingsrecht grond van 1 juli 2014 (aanvulling op de overeenkomst 23-1-2018). Het GOB is gerechtigd tot de positieve netto-opbrengsten welke rechtstreeks voortvloeien uit het beheer van de Gronden. Onder de netto-opbrengsten wordt verstaan de opbrengsten die voor de Provincie rechtstreeks voortvloeien uit het beheer van de gronden onder aftrek van alle kosten die voor de provincie rechtstreeks verband houden met (het beheer van) de gronden en de (economische) eigendom daarvan. Eventuele verliezen die rechtstreeks voortvloeien uit het beheer van de gronden zullen verrekend worden met de verkoopopbrengsten.

Ruimtelijke ordening

In het kader van het gewijzigd beleid m.b.t. ruimtelijke ordening lopen nog een aantal claims. Op dit moment is nog onduidelijk of dit gaat leiden tot aansprakelijkheid van de provincie Noord-Brabant. Daarnaast is het onduidelijk wat de mogelijke omvang is van deze claim.

Natuurtaken

De commissie BBV, verantwoordelijk voor het stellen van de jaarverslaggevingsregels voor decentrale overheden, heeft in 2015 een uitspraak gedaan over de verwerking van de verplichtingen, die tegelijkertijd met de overdracht van natuurtaken naar de provincies zijn overgekomen. Daarbij is de aanwijzing gegeven dat alle verplichtingen voortkomend uit beschikkingen verleend vóór 2014 nog verwerkt moeten worden op basis van het zogenaamde kasstelsel. Dit wil zeggen dat de lasten pas door de provincie worden verantwoord op het moment dat de betaling aan het RVO is gedaan.

De verplichtingen die de provincie in het kader van haar natuurtaken vanaf 2014 is aangegaan zijn volgens het baten en lastenstelsel verwerkt. Dit is daarmee in lijn met de verwerkingswijze van alle andere provinciale subsidies. Ultimo 2023 heeft de provincie Noord-Brabant € 44,5 mln. aan openstaande verplichtingen m.b.t. grondgebonden regelingen.

Uitkering provinciefonds

De realisatiecijfers uitkering provinciefonds zijn gebaseerd op de decembercirculaire 2023. Bij de mei/junicirculaire 2024 zal blijken of het uitkeringsbedrag 2023 nog naar beneden wordt bijgesteld door het Rijk. Zoals gebruikelijk wordt een lagere of hogere bijstelling verrekend met het volgende uitkeringsjaar (dus 2024). Afhankelijk van het publicatiemoment zal de verrekening worden betrokken bij de eerste of tweede bestuursrapportage 2024.

Nog te betalen subsidieverleningen op grond van afgegeven beschikkingen waarvan de last in toekomstige jaren wordt genomen.

Voor het verantwoorden van de subsidielast in het daarvoor betreffende jaarrekeningjaar zijn door de commissie BBV aanwijzingen verstrekt.

Daar waar projectsubsidies boven het grensbedrag (€ 2,5 miljoen) zijn verstrekt wordt de last toebedeeld naar de projectjaren. Het betreft hier dan de waarde van nog niet betaalde subsidiebedragen van toekomstige projectjaren. Daarnaast betreft het reeds afgegeven en nog te betalen subsidiebeschikkingen voor exploitatiesubsidies voor komend jaar of latere jaren. Per balansdatum ultimo 2023 bedraagt dit € 291,7 mln. aan subsidieverplichtingen.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen m.b.t. verstrekte geldleningen

Door de provincie zijn voor het vertrekken van geldleningen, overeenkomsten aangegaan met diverse partijen. Op basis van deze overeenkomsten hebben deze partijen nog trekkingsrechten per ultimo 2023:

Naam lening	Maximum o.b.v. overeenkomst	Verstrekking t/m 2022	Verstrekking 2023	Bedragen in €
				Trekkingsrecht Ultimo 2023
Lening Cleantechfonds	12.000.000	10.000.000	0	2.000.000
Lening Innovatiefonds	135.000.000	41.241.764	-7.000.000	100.758.236
Lening Energiefonds	60.000.000	34.500.000	0	25.500.000
Lening Start Up Fonds	10.000.000	7.500.000	750.000	1.750.000
Lening Europees Inv.fonds	30.000.000	1.030.000	0	28.970.000
Lening Stichting Europees Keramisch Werkcentrum	4.536.068	4.502.281	0	33.787
Lening Stichting Park Campus	2.375.000	1.225.000	0	1.150.000
Lening Pivotpark	10.400.000	5.100.000	2.500.000	2.800.000
Lening Pivot Park (Grizzly H)	26.000.000	10.350.943	14.349.057	1.300.000
Lening Pivot Park (Grizzly A)	7.850.000	3.125.189	4.332.311	392.500
Lening Co-Inv. Fac. Brabant met Invest-NI	30.000.000	11.250.000		18.750.000
Lening Safariresort Beekse Bergen II	20.000.000	18.000.000	2.000.000	0
Lening Minitopia	500.000	370.000	100.000	30.000
Lening Vincentre	2.484.402	1.425.000	1.059.402	0
Lening Butterfly Effect	2.000.000	300.000	0	1.700.000
Lening Brabant Start up fonds	5.000.000	1.666.668	2.083.335	1.249.997
Lening Stichting Werklocaties	3.000.000	0	1.250.000	1.750.000
Lening CHV Chocoladefabriek	8.000.000	0	5.500.000	2.500.000
Lening Defensie	3.426.791	0	1.040.675	2.386.116
Lening Museum Overloon	5.000.000	0	2.500.000	2.500.000
	377.572.261	151.586.845	30.464.780	195.520.636

Kunstbezit

De provincie bezit een aantal kunstwerken die niet op de balans zijn opgenomen. De verzekerde waarde van deze kunstwerken bedraagt € 5,7 mln.

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is bepaald dat de arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume onderdeel vormen van de uiteenzetting over de financiële positie in de begroting.

Deze verplichtingen zijn ook in de meerjarenraming opgenomen.

Bedragen zijn exclusief indexering (prijspeil 2023).

Reeds aangegane toekomstige verplichtingen

Aan reeds aangegane toekomstige verplichtingen met een grensbedrag van € 2,5 mln. die niet uit de balans blijken staat nog een totaalbedrag € 95,7 mln. per 31-12-2023 open. Deze verplichtingen zullen in de komende jaren leiden tot exploitatielasten, dan wel een balanswaarde.

Ambtelijk apparaat

Spaarverlof

In de werktijdenregeling is opgenomen dat medewerkers max. 100 uur (per fulltime equivalent) aan te veel gewerkte uren (en/of niet opgenomen verlofuren) mogen meenemen naar het volgende jaar; die uren moeten binnen 12 maanden alsnog worden opgenomen.

Daarnaast kunnen medewerkers op grond van de cao verlof bijkopen. In tegenstelling tot het reguliere vakantieverlof vervalt of verjaart dat bijgekochte verlof niet. Voor dit opgespaarde verlof is sinds 2022 een voorziening gevormd.

Inkomensvoorziening voormalig personeel via uitkeringsinstantie (werkloosheid, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, suppletie)

De Provincie is eigenrisicodragers voor de WW- en de WGA-uitkeringen o.g.v. de Wet Inkomen en Arbeid. Dat geldt uiteraard ook voor het bovenwettelijk deel van de WW. De uitkeringsinstanties die deze voorzieningen uitvoeren declareren de kosten maandelijks bij de provincie.

De werkelijke uitkeringen in 2023 resp. de te verwachten uitkeringen en uitvoeringskosten in de komende jaren zijn:

Bedragen x € 1.000	2023	2024	2025	2026
uitkeringen	296	335	335	335
uitvoeringskosten	0	0	0	0

Gebeurtenissen na balansdatum

"Het BBV schrijft voor dat inzichten van belang voor de financiële positie, dienen te worden verwerkt in de jaarrekening, ook als deze inzichten zijn verkregen na 31 december, maar vóór het vaststellen van de jaarstukken.

Daarbij is het volgende van belang:

- Gebeurtenissen na balansdatum moeten in de jaarstukken worden verwerkt als ze nadere informatie geven over de nadere informatie per balansdatum;
- Indien de gebeurtenissen geen nadere informatie geven over de situatie op balansdatum worden de gebeurtenissen in het onderdeel 'gebeurtenissen na balansdatum' van de jaarrekening toegelicht.

Er zijn momenteel geen gebeurtenissen na balansdatum van toepassing die vermeld dienen te worden.

Verplichte bijlagen

Schatkistbankieren

In verband met verplicht schatkistbankieren dient onderstaand overzicht in de toelichting op de balans te worden opgenomen.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
Verslagjaar 2023					
(1)	Drempelbedrag	11.430			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	146	61	291	45
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	11.284	11.369	11.139	11.384
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
Verslagjaar 2023					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	1.214.871			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	500.000			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	714.871			
(1) = (4b)*0,02 + (4c)*0,002 met een minimum van € 1.000.000	Drempelbedrag	11.430			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	13.140	5.517	26.778	4.166
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	146	61	291	45

De volgende wijzigingen zijn per 1 juli 2021 ingegaan:

Het drempelbedrag dat is vastgelegd in artikel 7 lid 2 van de Regeling schatkistbankieren decentrale overheden² zal worden aangepast op onderstaande punten:

- een verhoging van de ondergrens van € 250.000 naar € 1 mln. euro;
- een verhoging van het percentage begrotingstotaal t/m € 500 mln. euro van 0,75% naar 2%.

Wet normering Topinkomens (WNT)

De WNT is van toepassing op Provincie Noord-Brabant. Het voor Provincie Noord-Brabant toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2023 € 223.000,- (het algemeen bezoldigingsmaximum).

1. Bezoldiging topfunctionarissen

Beloning van bestuurders en overige topfunctionarissen in de (semi)publieke sector dienen wettelijk genormeerd respectievelijk gemaximeerd te worden. Dit heeft geresulteerd in de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector, thans aangeduid als 'Wet normering topinkomens (WNT)'. Voor 2023 is het algemeen maximum € 223.000, - inclusief belaste kostenvergoeding en pensioenbijdrage werkgever. De WNT geeft aan dat de provincie verplicht is om jaarlijks in het financieel jaarverslag de bezoldiging van iedere topfunctionaris en gewezen topfunctionarissen op persoonsnaam op te nemen, ongeacht een eventuele overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Voor de Provincie Noord-Brabant houdt dit in dat de bezoldiging van de algemeen directeur en griffier opgenomen moet worden in de jaarstukken. In 2023 betreft dit de volgende personen:

Gegevens 2023		
bedragen x € 1	Dhr. P.J. Buijtels	Mevr. K.A.E. ten Cate
Functiegegevens	[Provinciesecretaris/ Algemeen directeur]	[Griffier van Provinciale Staten]
Aanvang en einde functievervulling in 2023	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	183.331	134.242
Beloningen betaalbaar op termijn	0	22.815
<i>Subtotaal</i>	<i>183.331</i>	<i>157.057</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	223.000	223.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging	183.331	157.057
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t. N.v.t.	N.v.t. N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.

Gegevens 2022		
bedragen x € 1	Dhr. P.J. Buijtels	Mevr. K.A.E. ten Cate
Functiegegevens	[Provinciesecretaris/ Algemeen directeur]	[Griffier van Provinciale Staten]
Aanvang en einde functievervulling in 2022	01/10 - 31/12	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	39.697	123.861
Beloningen betaalbaar op termijn	0	22.453
<i>Subtotaal</i>	<i>39.697</i>	<i>146.314</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	54.444	216.000
Bezoldiging	39.697	146.314

2. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2023 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Overzicht beleidskaders en uitvoeringsagenda's

*Daar waar data genoemd zijn in de toekomst, zijn dit geplande data voor vaststelling.

Beleidskader	Uitvoeringsagenda	Vaststelling GS	Vaststelling PS	Opmerkingen
Beleidskader Economie 2030: Visie op een toekomstbehoudige economie 2021-2030			BK: 16-10-2020	<i>Geen startnotitie, wel duidelijkheid over rolopvatting en samen, slim en slagvaardig. Uitvoeringsagenda's worden conform lijn SmK uitgewerkt.</i>
	UA Dataeconomie 2021-2023	26-01-2021		<i>Er volgt een integrale, brede UA EKT. Deze wordt opgesteld in 2024</i>
	UA Circulaire Economie 2021-2023	09-02-2021		
	UA Toekomstbehoudige clusters & triple helix samenwerking 2021-2023	20-04-2021		
	UA Arbeidsmarkt 2020-2023	18-02-2020	19-06-2020	
	UA Versterking campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen	20-07-2021		
Waardengedreven digitaal transformeren			BK: 03-02-2020	
	UA Digitale Transformatie 2021 - 2022	30-03-2021		<i>UA Digitale transformatie voor 2024> wordt opgesteld</i>
	UA Sensordata 2021 - 2023	N.v.t.	N.v.t	
Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030			BK: 06-11-2020	<i>Zowel juiste proces doorlopen als conform nieuwe beleidsstructuur.</i>
	KOPI: Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur 2023-2027	12-07-2022		
	OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk'	09-10-2018	14-12-2018	
	BVVP: Brabants Verkeersveiligheidsplan 2020-2024	04-11-2019	17-12-2019	<i>UA BVVP voor 2024 > wordt opgesteld</i>
	Krachten-bundeling Smart Mobility	22-10-2019	07-07-2020	
Energieagenda 2019 - 2030			BK: 14-12-2018	
	UA Energie 2021-2023: haalbaar, betaalbaar en met draagvlak		09-02-2021	<i>UA Energie voor 2024 > wordt opgesteld</i>
Beleidskader Milieu 2030: een gezond milieu voor		27-09-2022	BK: 11-11-2022	
	Uitvoeringsagenda milieu 2023	20-12-2022		<i>UA Milieu voor 2024 > wordt opgesteld</i>

Beleidskader	Uitvoeringsagenda	Vaststelling GS	Vaststelling PS	Opmerkingen
een gezonder leven	UA Schone luchtakkoord 2021-2030	November 2021		
Beleidskader Vrije Tijd, Cultuur & Sport 2021 - 2022			BK: maart 2021	<i>Tijdelijk beleidskader: proces en structuur bij definitieve beleidskader wel conform SmK. Voorbereidingen voor een beleidskader t/m 2030 zijn gestart.</i>
	UA Vrije Tijd, Cultuur & Sport	29-06-2021		
Beleidskader Erfgoed 2016-2020 (verlengd t/m 2022)			BK: maart 2021	<i>Tijdelijk beleidskader verlenging. Nieuwe kader geïntegreerd bij VT, C & S. Voorbereidingen voor een beleidskader t/m 2030 zijn gestart</i>
	UA Erfgoed 2021 - 2022	13-07-2021		
Beleidskader Levendig Brabant 2023 - 2030			BK: februari 2023	<i>UA Levendig Brabant wordt opgesteld in 2024</i>
Beleidskader Gezondheid 2021 - 2030. Drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander	Uitvoeringsagenda gezondheid 2022-2023	18-05-2021	BK: 03-12-2021	<i>UA Gezondheid voor 2024 > wordt opgesteld</i>
Beleidskader Toekomstbestendig Bestuur			BK: 18-12-2023	<i>UA toekomstbestendig bestuur voor 2024> wordt opgesteld</i>
Beleidskader interbestuurlijk toezicht 2020-2023			BK: 18-01-2023 (wordt onderdeel van toekomstbestendig bestuur in 2023)	
Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030			08-04-2022	<i>Proces wordt reeds doorlopen conform SmK.</i>
	UA Landbouw & Voedsel	17 mei 2022		<i>UA Landbouw & Voedsel voor 2024> wordt opgesteld</i>
	UA Mest	1 november 2022		
Regionaal Water- en Bodemprogramma (RWP) 2022-2027 Combinatie van beleidskader en uitvoeringsagenda (wettelijk programma onder de omgevingswet)			03-12-2021	<i>Het Regionaal Water- en bodemprogramma is een verplicht Omgevingswetprogramma, en dient in beginsel onder</i>

Beleidskader	Uitvoeringsagenda	Vaststelling GS	Vaststelling PS	Opmerkingen
Visie Klimaatadaptatie 2020				<p>de Omgevingswet vastgesteld te worden door GS. Vanwege uitstellen van de Omgevingswet is het RWP eind 2021 nog onder de Waterwet vastgesteld door PS.</p> <p>Omdat het RWP een officieel programma is in het kader van de omgevingswet is het een beleidskader en uitvoeringsagenda in één.</p> <p>Er wordt momenteel gewerkt aan een aanvulling van het RWP 2022-2027, onder de noemer 'addendum RWP'</p>
Leefomgeving		2 november 22		Als afwegingskader al te hanteren bij de Rijksopgaven die op ons afkomen.
Beleidskader Natuur 2030: robuust, inclusief en verbonden		6 september 2022	BK: 14-10- 2022	
	UA Natuur 2030	14 februari 2023		
Beleidskader Wonen en Werken		Maart 2023	BK: Januari 2024	
	UA Verstedelijking			
	UA Veilig & weerbaar Brabant (vervolg bestuursopdracht)	2023 (volgende bestuursperiode)		
	Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 - UA 2020-2023	Dec 2020		UA BOS 2.0 wordt opgesteld in 2024
	Instrumenteel kader Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving	Mei 2018		
	UVA Brede Welvaart	3 ^e kwartaal 2022		UA Brede Welvaart 2024 > wordt opgesteld.

Overige verplichte bijlagen

- De voorgeschreven bijlage met de lasten en baten ingedeeld naar taakvelden is opgenomen in de bijlagenbundel onder nummer 11a.
- De SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over de van het Rijk ontvangen specifieke uitkeringen is in de bijlagenbundel opgenomen in bijlage 11c.
- De bijlage met het voorgeschreven overzicht van incidentele lasten en baten met daarbij het overzicht van structurele mutaties in de reserves, is opgenomen in de bijlagenbundel in bijlage 12.
- De voorgeschreven kengetallen over de financiële positie behorend bij de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing zijn in de bijlagenbundel opgenomen en toegelicht in bijlage 13.

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
+31 (0)73 681 28 12
www.brabant.nl

Jaarstukken 2023 - Bijlagenbundel (PS 17/24)

Provincie Noord-Brabant

Bijlagenbundel Jaarstukken 2023 (PS 17/24)

Inhoud

Specificaties van de balans	2
1. Immateriële vaste activa	2
2. Materiële vaste activa	3
3. Financiële vaste activa	5
Bijlage 3a FVA / Kapitaalverstrekking aan deelnemingen.....	5
Deelnemingen.....	6
Bijlage 3b FVA / Verstrekte geldleningen	28
4. Reserves	38
5. Voorzieningen.....	40
5a. Transitoria inzake uitkeringen van het Rijk en EU.....	42
5b. Verloop transitoria - Ontvangen bijdragen	43
6. Vaste Schulden.....	45
7. Borg- en garantstellingen	46
Overige bijlagen	51
8. Informatie i.v.m. ontslagregelingen personeel.....	51
9. Modelstaat A paragraaf treasury.....	53
10. Modelstaat B paragraaf treasury	57
11. Bijlagen jaarrekening i.o.m. BBV art. 24 lid 3c en 3d.....	58
11a. Lasten en baten per taakveld.....	60
11b. Verdeling taakvelden over programma's.....	63
11c. SiSa bijlage doeluitkeringen	66
12. Overzicht van de incidentele en structurele baten en lasten	88
13. Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing	100
a. Risico-inventarisatie en -afdekking	100
b. Kengetallen en uiteenzetting financiële positie	102

De in deze bijlagen vermelde financiële cijfers betreffen bedragen in hele Euro, tenzij in de desbetreffende bijlage anders is vermeld.

Navigeren door deze bijlagenbundel: Door in deze inhoudsopgave op het betreffende onderdeel te klikken

Terug naar de inhoudsopgave met muisklik onderaan iedere pagina op tekst "Provincie Noord-Brabant – Bijlagenbundel..." of op [pag.](#)

[\[Link naar Jaarstukken 2023\]](#)

Specificaties van de balans

1. Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa

bijlage 1

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen/ verminderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving *	Boekwaarde per 1 jan 2023	Totaal van de afschrijvingen in 2023	Boekwaarde per 31 dec 2023
Agio op obligaties	255.539.086	0	0	255.539.086	255.213.489	Looptijd obligaties L	325.596	158.158	167.438
Immateriële vaste activa	255.539.086	0	0	255.539.086	255.213.489		325.596	158.158	167.438

* afschrijvingsmethode

A = Annuïtair

L = Lineair

2. Materiële vaste activa

Verloop van de materiële vaste activa

bijlage 2

Omschrijving	Oorspr. bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen / verminderingen in het dienstjaar	Oorspr. bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin van het dienstjaar	Methoden van de afschrijving	* Boekwaarde per 1 jan 2023	Totaal van de afschrijvingen in 2023	Afwaardering wegens duurzame waardevermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec 2023
Investeringsactiva met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	114.021.221	818.418	114.839.639	88.597.632	20 jaar L	25.423.589	4.312.254			21.929.753
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	9.571.072	25 jaar L	18.818.312	837.736			17.980.576
Steunpunten	10.731.944	-2.205	10.729.739	6.046.916	20 jaar L	4.685.029	254.197			4.428.627
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.001.893	20 jaar L	394.248	131.416			262.832
Busremise Breda (ontwikkeling)	1.444.071	8.901.680	10.345.751	2.900	30 jaar L	1.441.171	48.136			10.294.715
De Mortel	0	14.666.013	14.666.013	0	40 jaar L	0	0			14.666.013
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	886.251	10 jaar L	21.814	21.814			0
Materieel Provinciale wegen	4.338.326	356.156	4.694.482	2.212.569	Diverse L	2.125.757	273.703			2.208.210
Telefooncentrale	983.424		983.424	549.673	15 jaar L	433.751	65.562			368.189
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.051.291	7 jaar L	6.601	6.601			0
ICT & Automatisering	3.572.142		3.572.142	3.169.302	3 jaar L	402.840	209.326			193.514
<u>Overige materiële vaste activa</u>										
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda Grond	6.469.113		6.469.113	0	Geen	6.469.113	0			6.469.113
Gronden ontwikkelbedrijf	42.919.845	198.507	43.118.353	0	Geen	42.919.845	0			43.118.353
Totaal investeringen met economisch nut		24.938.569				103.142.069	6.160.745			121.919.895
AF: In mindering gebrachte voorziening F						-26.715.327				-27.345.298
Totaal invest. economisch nut +/- voorziening						76.426.742				94.574.597
Investeringsactiva in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
<u>Oud voor 2017</u>										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	456.605.132	15 jaar L	69.798.995	15.759.308			54.039.687
Benutten (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.019.985	15 jaar L	384.769	165.460			219.309
N-261	78.900.000		78.900.000	39.529.898	15 jaar L	39.370.102	5.260.000			34.110.102
Infraprojecten in voorbereiding	11.735.191		11.735.191	8.013.157	15 jaar L	3.722.034	782.346			2.939.688
Komomleiding	9.278.174		9.278.174	4.173.170	15 jaar L	5.105.004	618.545			4.486.459

Verloop van de materiële vaste activa

bijlage 2

Omschrijving	Oorspr. bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen / verminderingen in het dienstjaar	Oorspr. bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin van het dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan 2023	Totaal van de afschrijvingen in 2023	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec 2023
<u>Nieuw m.i.v. 2017</u>											
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken											
Wegeninvesteringen**	363.247.128	48.753.166	412.000.294	106.159.880	15 jaar	L	257.087.247	20.542.662		4.291.635	285.297.751
N-261	144.552		144.552	36.788	15 jaar	L	107.764	9.637			98.127
Komomleiding	4.444.080		4.444.080	1.500.878	15 jaar	L	2.943.202	296.272			2.646.930
Overige materiële vaste activa											
Tot.inv.openb.ruimte met mij nut		48.753.166					378.519.118	43.434.230			383.838.057
Totaal Materiële vaste activa		73.691.735					481.661.186	49.594.975			505.757.952
Totaal In mindering gebrachte voorzieningen							-26.715.327				-27.345.298
Totaal materiële vaste activa +/- voorzieningen							454.945.859				478.412.654

**afschrijvingsmethode*

A=annuitair

L=lineair

G=geen afschrijving

** *Boekwaarde per 1 jan 2023 is gecorrigeerd in opdracht van de accountant en sluit daarmee niet meer aan met de eindstand per 31-12-2022 zoals gepresenteerd in de Jaarstukken 2022. Op de investering in de N69 waarvoor een Rijksbijdrage is ontvangen wordt niet afgeschreven, maar is direct in mindering gebracht op de boekwaarde van het betreffende actief.*

3. Financiële vaste activa

Bijlage 3a FVA / Kapitaalverstrekking aan deelnemingen

Kapitaalverstrekking aan deelnemingen 2023

Bijlage 3a

	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag aan het einde van het dienstjaar
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	6.488.160	2.520.000		9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumentenfonds	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	0	696.922		696.922
Totaal	93.090.670	3.216.922	0	96.307.592
<i>In mindering gebrachte voorziening E</i>	<i>-4.358.000</i>			<i>-4.358.000</i>
Balanswaarde	88.732.670			91.949.592

Deelnemingen

1 Gemeenschappelijke regelingen (GR)

1.1 Havenschap Moerdijk

De verbonden partij Havenschap Moerdijk kent een meervoudige structuur in een GR-NV constructie. De Gemeenschappelijke Regeling vervult het aandeelhouderschap en verzorgt de financiering van de NV. De bedrijfsactiviteiten vinden plaats in de NV. Hieronder worden de gegevens met betrekking tot de GR en NV gesplitst.

Opgericht:	1 januari 2013
Publiek belang:	De Gemeenschappelijke Regeling Havenschap Moerdijk maakt het bestaan van Havenbedrijf Moerdijk NV mogelijk door het vervullen van het aandeelhouderschap ervan en het aantrekken van de financiering. Havenbedrijf Moerdijk is van groot belang voor de versterking van de economische structuur van Brabant en voor de werkgelegenheid in de regio.
Belang provincie:	50 % (begin en eind van het jaar)
Overige deelnemer(s):	Gemeente Moerdijk

Wat is de bijdrage van Havenschap Moerdijk aan de doelstellingen van de provincie?

Op het Haven- en Industrierrein Moerdijk werken ongeveer 9,5 duizend mensen en indirect biedt het nog eens bijna 9 duizend banen, waarmee het stevig bijdraagt aan diverse actieplannen voor de economische versterking van West-Brabant en de werkgelegenheid in de regio. Verder is de Haven van Moerdijk een nationaal en Europees knooppunt van multimodale vervoersstromen, dat een belangrijke positie inneemt in de Vlaams Nederlandse Delta.

De aanwezige chemie op het terrein draagt bij aan innovaties op de cross sectorale ontwikkelingen van de biobased economy. Op het gebied van energie worden ook de mogelijkheden verkend om duurzame verbindingen tot stand te brengen door het hergebruik van warmte reststromen.

Conform de in juli 2014 vastgestelde Havenstrategie is het uitgangspunt hierbij een goede balans tussen waarde creatie, duurzaamheid en een veilige en leefbare regio (3P's). De ambitie is dat Moerdijk in 2030 hét belangrijkste knooppunt is voor duurzame logistiek, duurzame chemie en procesindustrie in de Vlaams- Nederlandse Delta. Randvoorwaarde hierbij is dat groei niet ten koste mag gaan van de veiligheid en leefbaarheid in de regio.

1.2 Zuidelijke Rekenkamer (ZRK)

Opgericht:	1 januari 2005
Publiek belang:	Door onderzoek wil de rekenkamer voor Provinciale Staten en de burgers van de provincies Noord-Brabant en Limburg zichtbaar maken hoe publiek geld wordt besteed en wat er van de beleidsvoornemens terecht komt.
Belang provincie:	50% (begin en eind van het jaar)
Overige deelnemer(s):	Provincie Limburg

Wat is de bijdrage van de ZRK aan de doelstellingen van de provincie?

De Zuidelijke Rekenkamer onderzoekt de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de rechtmatigheid van het gevoerde bestuur van de provincies Noord-Brabant en Limburg.

- Doeltreffendheid: levert het beleid van het provinciebestuur de gewenste resultaten op?
- Doelmatigheid: zet de provincie de juiste budgetten zo goed mogelijk in voor de gewenste resultaten?
- Rechtmatigheid: werken de provincies volgens de in de wet gestelde regels?

De Zuidelijke rekenkamer tracht met haar onderzoek inzicht te verschaffen in de bestedingen van publiek geld en de realisatie van bijbehorende beleidsvoornemens.

1.3 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant (KCV)

Opgericht:	1 januari 2004
Publiek belang:	Regiotaxi vervoer als vangnet voor de ov-reiziger.
Belang provincie:	8,15 % (financiële inbreng o.b.v. de begroting 2024)
Overige deelnemer(s):	Gemeente Bernheze, Gemeente Boekel, Gemeente Oss, Gemeente Meierijstad, Gemeente Land van Cuijk, Gemeente Maashorst

Wat is de bijdrage van KCV aan de doelstellingen van de provincie?

Met de gemeenschappelijke regeling Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant wordt een kwalitatief hoogwaardig stelsel van collectief vervoer nagestreefd ter voorziening in de behoefte aan openbaar vervoer, de instandhouding en verbetering van de bereikbaarheid van kleine kernen en het aanbod van adequate vervoersvoorzieningen. KCV is een aanvulling op het OV in met name het landelijk gebied waar geen regulier OV rijdt.

1.4 Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant (OMWB)

Opgericht:	1 januari 2013
Publiek belang:	Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) in midden- en West-Brabant. De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.
Belang provincie:	39% (o.b.v. de begroting 2023)
Overige deelnemer(s):	Gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau, Bergen op Zoom, Breda, Dongen, Drimmelen, Etten-Leur, Geertruidenberg, Gilze en Rijen, Goirle, Halderberge, Heusden, Hilvarenbeek, Loon op Zand, Moerdijk, Oisterwijk, Oosterhout, Roosendaal, Rucphen, Steenbergen, Tilburg, Waalwijk, Woensdrecht, Zundert, Altena.

Wat is de bijdrage van OMWB aan de doelstellingen van de provincie?

De OMWB draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2¹ en het instrumenteel beleidskader.

1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant (ODZOB)

Opgericht:	1 januari 2013
Publiek belang:	Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening,

¹ De kwaliteitscriteria die gelden voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH).

toezicht en handhaving in Zuidoost-Brabant. De maatschappelijke outcome is bijdrage leveren aan een betere leefomgeving.

Belang provincie: 35% (o.b.v. de begroting 2023)
Overige deelnemer(s): Gemeenten Asten, Bergeijk, Best, Bladel, Cranendonck, Deurne, Eersel, Eindhoven, Geldrop-Mierlo, Gemert-Bakel, Heeze-Leende, Helmond, Laarbeek, Nuenen Gerwen en Nederwetten, Oirschot, Reusel-De Mierden, Someren, Son en Breugel, Valkenswaard, Veldhoven, Waalre.

Wat is de bijdrage van ODZOB aan de doelstellingen van de provincie?

De ODZOB draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2¹ en het instrumenteel beleidskader.

1.6 Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)

Opgericht: 1 april 2013
Publiek belang: Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving in Brabant Noord. De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.
Belang provincie: 39% (o.b.v. de begroting 2023)
Overige deelnemer(s): Gemeenten Bernheze, Boekel, Boxtel, 's-Hertogenbosch, Oss, Sint-Michielsgestel, Vught, Meierijstad, Land van Cuijk, Maashorst.

Wat is de bijdrage van ODBN aan de doelstellingen van de provincie?

De ODBN draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2¹ en het instrumenteel beleidskader.

1.7 De Hollandse Waterlinies

Opgericht: 19 maart 2022
Publiek belang: Behoud werelderfgoed van Hollandse Waterlinies
Belang provincie: 10% (financiële inbreng o.b.v. de begroting 2023)
Overige deelnemer(s): Provincies Gelderland, Noord-Holland en Utrecht

Wat is de bijdrage van De Hollandse Waterlinies aan de doelstellingen van de provincie?

Het werelderfgoedcomité van UNESCO heeft in juli 2021 besloten om de Hollandse Waterlinies aan te merken als werelderfgoed. Deze Waterlinie loopt door 4 provincies: Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant.

De vier provincies hebben besloten om samen de verantwoordelijkheid te nemen voor de instandhouding van dit werelderfgoed. Daarvoor is door hen het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies opgericht, als bestuurlijke samenwerking op grond van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen.

De kerntaken van het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies zijn bescherming van de site, verantwoording afleggen over zaken die in de site spelen en (publieks)communicatie over de site. Het

Gemeenschappelijk Orgaan waarborgt op die manier dat aan de internationale verplichtingen van Nederland richting UNESCO kan worden voldaan.

2 Vennootschappen en coöperaties

2.1 Enexis NV

Opgericht:	1 juli 2009
Publiek belang:	Altijd en overal in het voorzieningengebied van Enexis kunnen beschikken over energie, tegen aanvaardbare aansluit- en transporttarieven.
Belang provincie:	30,8% (begin en eind van het jaar), Lid, tevens voorzitterschap en secretariaat AHC; stemrecht/voordrachtsrecht lid RvC (via AHC).
Overige aandeelhouder(s):	Zie lijst van aandeelhouders Enexis Holding N.V.

Wat is de bijdrage van Enexis aan de doelstellingen van de provincie?

De rol van Enexis is bepalend voor tijdige realisatie van de Brabantse energietransitie. Enexis is dan ook een strategische partner, waarbij de alliantie tussen Enexis en provincie door zowel concrete als strategische samenwerking een belangrijk fundament biedt voor het kunnen behalen van de doelstellingen ten aanzien van broeikasgasreductie en duurzame opwek. In de Brabantse Energieagenda is dit uitgewerkt.

2.2 CSV Amsterdam BV

Opgericht:	24 juli 2009
Publiek belang:	Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent en Attero (namens de verkopende aandeelhouders van Essent en Attero).
Belang van de provincie:	30,8% (begin en eind van het jaar)
Overige aandeelhouder(s):	Nagenoeg dezelfde aandeelhouders als de aandeelhouders Enexis NV.

Wat is de bijdrage van CSV Amsterdam BV aan de doelstellingen van de provincie?

CSV Amsterdam BV is een Special Purpose Vehicle, opgericht om de verkoop van Essent en Attero financieel af te wikkelen.

2.3 Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Opgericht:	18 september 2009
Publiek belang:	Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent (namens de verkopende aandeelhouders Essent).
Belang van de provincie	30,8% (begin en eind van het jaar)
Overige aandeelhouder(s):	Nagenoeg dezelfde aandeelhouders als de aandeelhouders Enexis NV.

Wat is de bijdrage van de PBE BV aan de doelstellingen van de provincie?

Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV is een Special Purpose Vehicle, opgericht om de verkoop van Essent en Attero financieel af te wikkelen.

2.4 Brabant Water NV

Opgericht:	2002
Publiek belang:	Veilig, betrouwbaar en betaalbaar drinkwater voor iedereen in het verzorgingsgebied. Publiek aandeelhouderschap wettelijk bepaald in Drinkwaterwet.
Belang provincie:	31,6% (begin en eind van het jaar), stemrecht/voordrachtsrecht lid RvC/lid en voorzitter AHC.
Overige aandeelhouder(s):	50 gemeenten in voorzieningsgebied.

Wat is de bijdrage van Brabant Water NV aan de doelstellingen van de provincie?

Brabant Water NV verzorgt de drink- en industriewatervoorziening aan ruim 2,5 miljoen klanten in Noord-Brabant. Brabant Water NV zorgt voor de winning, zuivering en distributie van water, dit tegen de laagst mogelijke kosten en met een hoge leveringsbetrouwbaarheid. Op grond van de Drinkwaterwet dienen drinkwaterbedrijven in publieke handen te zijn. Brabant Water staat voor een aantal grote opgaves: het inspelen op klimaatverandering, verdroging en een toenemende watervraag.

2.5 Eindhoven Airport NV

Opgericht:	1998
Publiek belang:	Een goede bereikbaarheid van Brabant via de lucht, wat eraan bijdraagt dat Brabant aantrekkelijk is als vestigingsklimaat voor bedrijven en burgers.
Belang provincie:	24,5% (begin en eind van het jaar), stemrecht/voordrachtsrecht Lid RvC.
Overige aandeelhouder(s):	Schiphol Nederland BV (51%), Gemeente Eindhoven (24,5%)

Wat is de bijdrage van Eindhoven Airport NV aan de doelstellingen van de provincie?

Eindhoven Airport gaat voor een optimale verbondenheid van Brabant, intern en internationaal. Om de concurrentiekracht te behouden moet de kwaliteit van de Brabantse infrastructuur in alle modaliteiten (inclusief ICT) minimaal op hetzelfde niveau zijn als dat van concurrerende regio's. In dat kader past onze ondersteuning voor de regio Eindhoven als Brainport, die inmiddels op landelijk niveau als mainport is aangemerkt. Een airport is daar een onlosmakelijk onderdeel in, om de (internationale) verbinding in brede zin te faciliteren.

2.6 Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM Holding BV)

Opgericht:	1 januari 2013
Publiek belang:	BOM zet zich in voor de duurzame versterking van de Brabantse economie. Samen met innovatieve ondernemers en partners wordt gebouwd aan een internationaal concurrerende economie die banen creëert, maatschappelijk relevante innovaties tot stand brengt en transitie versnelt.
Belang provincie:	De provincie houdt 100% van de aandelen in BOM Holding BV. Dochterondernemingen zijn o.a. Innovatiefonds BV en Energiefonds BV, waarin de gelijknamige fondsen worden beheerd.
Overige aandeelhouders:	De provincie heeft stemrecht/voordrachtsrecht Lid RvC. Binnen de groepsstructuur heeft het ministerie van Economische Zaken & Klimaat in twee dochtervennootschappen (BOM Business Development & Foreign Investments BV en BOM Capital I BV) een minderheidsbelang van 49,9%.

Wat is de bijdrage van de BOM aan de doelstellingen van de provincie?

De BOM is de ontwikkelingsmaatschappij van Noord-Brabant met als doel de realisatie van een veerkrachtige economie met een duurzaam concurrentievermogen in Noord-Brabant. Daarbij worden drie kerntaken onderscheiden:

- **Ontwikkelen:** Samen met bedrijven, kennisinstellingen en overheden stimuleert BOM innovatie en ondersteunt zij startups, scale-ups en het innovatief MKB bij de ontwikkeling van toekomstbestendige verdienmodellen;
- **Investeren:** BOM levert kennis en risicokapitaal, zodat innovatieve start- en scale-ups kunnen doorgroeien naar de volgende fase in hun ontwikkeling en duurzame energieprojecten daadwerkelijk van de grond komen;
- **Internationaliseren:** BOM trekt innovatieve buitenlandse bedrijven aan en ondersteunt Brabantse ondernemers bij het realiseren van groei op kansrijke buitenlandse markten.

BOM wil daarnaast, door intensieve samenwerking tussen deze drie kerntaken, op integrale wijze transitieprocessen tot stand brengen, zoals op het vlak van de energietransitie, een duurzame agrofoodketen, de zorg economie en ook de realisatie van integrale internationaliseringsprojecten.

2.7 Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte II CV (RvR)

Opgericht:	24 januari 2002
Publiek belang:	De eerdere uitgaven aan de sanering van de intensieve veehouderij, de glastuinbouw, de voormalige militaire terreinen en de sloop van overbodige bebouwing terug verdienen met de verkoop van ruimte voor ruimte-kavels en daarnaast in combinatie met de ontwikkeling van ruimte voor ruimtelocaties maatschappelijke meerwaarde creëren, zoals het oplossen van knelpuntsituaties in het buitengebied en natuurontwikkeling.
Belang provincie:	BV: 100% (begin en eind van het jaar) , stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC.

CV: 100% (begin en eind van het jaar) zowel als beherend
vennoot als commanditaire vennoot.

Overige aandeelhouder(s): Niet van toepassing.

Wat is de bijdrage van RvR aan de doelstellingen van de provincie

Conform de Statenmededeling van 18 februari 2022 wordt in deze bijlage inzicht gegeven in de actuele ontwikkelingen en prestaties van Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte:

i. Maatschappelijke meerwaarde

Sinds 2016 ligt het aandeelhouderschap van RvR volledig bij de provincie. De provincie heeft deze gewijzigde governance benut om de opdracht van RvR te verbreden. Naast de terugverdienopgave heeft RvR de opdracht gekregen om een bijdrage te leveren aan het oplossen van actuele maatschappelijke (ruimtelijke) vraagstukken van de provincie en gemeenten. Zonder dat deze nieuwe rol strak is ingekaderd (en daarmee bewust flexibel is gehouden), is aan de hand van casuïstiek de afgelopen 7 jaar een nadere precisering gegeven aan deze ambitie.

In de praktijk blijken de actuele vraagstukken vooral betrekking te hebben op het saneren van overlastlocaties, binnenstedelijke herstructurering en de ontmanteling van verloederde recreatieterreinen. De woningbouwontwikkeling wordt grootschaliger op specifiek aangeduide plekken in het landschap met een meer gebiedsgerichte aanpak en met meer variatie in woning typologieën. Dit past beter in de huidige inzichten op de ruimtelijke inrichting van het buitengebied en de vraag naar goedkopere en betaalbare woningen. De strategie die RvR hanteert om aan ontwikkelingen te komen is tweeledig:

- a) Stel de verbrede aanpak op maatschappelijke vraagstukken altijd ten dienste van het belang om ruimte voor ruimte-titels en daarmee de terugverdienopgave te realiseren;
- b) Wordt partner van gemeenten door gezamenlijke belangen te creëren. Op deze wijze ontstaat prioritaire aandacht bij gemeenten in de medewerking en planologische begeleiding van de locatie-ontwikkelingen.

Met deze aanpak manifesteert RvR zich meer en meer als een maatschappelijk ontwikkelaar en zijn de afgelopen 5 jaar mooie resultaten behaald.

Op de website van RvR staat meer informatie over de projecten met een maatschappelijke meerwaarde, zie <https://www.ruimtevoorruimte.com/maatschappelijk>.

ii. Terugverdienopgave Nadere Instructie II

RvR heeft ruimschoots voldaan aan de afspraken uit de nadere instructie voor periode 2 (2019 tot en met 2022).

Afdracht aan provincie (€ mln.)

	Afspraak Nadere instructie II	Realisatie 2019 t/m 2022
2019	7,6	8,8
2020	9,6	9,3
2021	12,8	16,8
2022	12,6	19,5
Totaal	42,5	54,4

De nieuwe nadere instructie voor periode 3 is vastgesteld in april 2023. Voor periode 3 bedragen de aan de provincie te betalen afdrachten €50,2 miljoen.

iii. Terugverdienopgave totale periode

De prognose is dat het totale bedrag dat uiteindelijk terugverdiend moet worden €291,1 miljoen bedraagt:

- €166,1 miljoen sloop stallen onder RBV regeling
- €30,1 miljoen verbrede aanpak
- €19 miljoen door provincie betaalde rente bij voorfinanciering
- €75,9 miljoen uit te keren stimuleringsbijdragen aan gemeenten, waarvan circa €28,1 miljoen geprognosticeerd.

iv. Stand van zaken terugverdienopgave

Ultimo 2023 moet er nog ongeveer €40,7 miljoen worden terugverdiend exclusief de toekomstige stimuleringsbijdragen. RvR ligt hiermee op schema conform de actuele aandeelhoudersinstructie (die loopt tot 31 december 2032).

Om te voldoen aan de resterende terugverdienopgave moeten er nog ongeveer 626 ruimte voor ruimte titels verkocht worden door RvR. Daarvan zijn er ongeveer 387 in ontwikkeling of liggen vast in afspraken met gemeenten. Voor de overige 239 ruimte voor ruimte-titels ligt nog een acquisitieopgave en moet nog een locatie worden gezocht.

v. Impact omgevingsverordening

Op 1 januari 2024 treedt de nieuwe Omgevingswet in werking en in lijn daarmee ook de Omgevingsverordening Noord-Brabant. Vooruitlopend daarop is in april 2022 een wijziging van de Interim Omgevingsverordening doorgevoerd. Dit heeft gevolgen voor het functioneren van RvR. Het biedt namelijk meer mogelijkheden voor gemeenten en private partijen om in het landelijk gebied ontwikkelingen te realiseren die eerder grotendeels waren voorbehouden aan RvR. Door het nemen van een mix aan maatregelen is het de verwachting dat RvR aan haar taakstelling - het terugverdienen van de in het kader van Ruimte voor Ruimte gedane uitgaven - kan blijven voldoen. De maatregelen stellen RvR in staat om

- Meer strategische grondposities te verwerven om zodoende een concurrerendere positie te creëren t.o.v. reguliere ontwikkelaars. Tevens kan RvR hiermee met de betreffende gemeente het gesprek aangaan over de mogelijkheden tot verdere ontwikkeling van de grond (traditionele werkwijze voor ontwikkelaars);
- Via een residuele berekening het aantal RvR-titels binnen een project te bepalen i.p.v. een vooraf bepaalde belasting van de projecten met een aantal RvR-titels. Hiermee is er voor RvR meer ruimte om maatschappelijk te ontwikkelen;
- Maatwerktitels te gaan gebruiken. Hiermee kunnen er ook andere type kavels/woningen worden ontwikkeld door RvR.
- Maatschappelijke relevantie te verkiezen boven winstmaximalisatie door het sturen op een rendement/Internal Rate of Return (IRR) los te laten. Daarbij wordt het mogelijk om winsten te gebruiken voor het realiseren van maatschappelijke doelen. Onttrekkingen uit de winsten t.b.v. maatschappelijke projecten vinden plaats na een balans- en uitkeringstest. Daarmee blijft er sprake van een risicobuffer voor eventuele tegenvallers.

2.8 Business Park Aviolanda BV (BPA)

Opgericht: 10 november 2009

Publiek belang: Vanuit het economisch belang het bevorderen van

	Bedrijvigheid in de sector Aerospace & Maintenance, vanuit het belang van een goede ruimtelijke ordening het scheppen van vestigingsmogelijkheden voor bedrijven op een reeds lang bestaand bedrijventerrein, waardoor verdere aantasting van de ecologische hoofdstructuur bij de vliegbasis Woensdrecht wordt voorkomen.
Belang provincie:	80% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.
Overige aandeelhouder(s):	Gemeente Woensdrecht (20%).

Wat is de bijdrage van BPA aan de doelstellingen van de provincie?

Doel is het ontwikkelen van Aviolanda met hoog innovatieve bedrijven en instellingen, in strategische samenwerking met Defensie. Deze bedrijven en instellingen voegen waarde toe aan het West-Brabantse aerospace & maintenancecluster. De toegevoegde waarde drukt zich uit in innovatie en hoogwaardige opleidingen en werkgelegenheid, waarbij het ontwikkelen van vastgoed ondersteunend is aan businessontwikkeling. Het is de ambitie om een gezond ecosysteem met een brede campus te realiseren met innovatieve business en ruimte waar nieuwe business tot ontwikkeling kan komen. Daarbinnen zijn opleiding en onderzoek onderdeel van gemeenschappelijke voorzieningen, waarvan alle bedrijven op Aviolanda gebruik maken. Daarbij is het voorkomen van aantasting van de ecologische hoofdstructuur bij vliegbasis Woensdrecht van belang.

2.9 Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)

Opgericht:	5 mei 1954
Publiek belang:	Efficiënte financiering publieke sector.
Belang provincie:	0,12% aandelen (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouder(s):	Alle aandelen zijn in handen van publiekrechtelijke rechtspersonen. 81% van de aandelen is in het bezit van waterschappen, 17% van de Staat der Nederlanden en 2% is in het bezit van provincies. Zie: lijst van aandeelhouders NWB .

Wat is de bijdrage van de NWB aan de doelstellingen van de provincie?

De NWB Bank levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland. De bijdragen van de NWB aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid blijven verder beperkt tot het door hen uitgekeerd dividend dat bijdraagt aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

2.10 BNG Bank NV

Opgericht:	23 december 1914
Publiek belang:	Efficiënte financiering publieke sector.
Belang provincie:	0,07% (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouders:	De Nederlandse Staat (50%), provincies, gemeenten en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Zie lijst aandeelhouders BNG Bank NV .

Wat is de bijdrage van BNG Bank NV aan de doelstellingen van de provincie?

De BNG Bank (Bank Nederlandse Gemeenten) levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland: gemeenten, provincies, waterschappen, onderwijs- en zorginstellingen, woningbouwcorporaties.

De deelname van de provincie in de BNG is primair ingegeven om de financiële betrokkenheid bij enkele grote financiële instellingen die zich richten op de publieke sector tot uitdrukking te brengen. De deelname van de provincie is gering, ongeveer 0,07% van de aandelen.

De bijdragen van de BNG aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid blijven verder beperkt tot het door hen uitgekeerd dividend dat bijdraagt aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

2.11 ZEH NV (voorheen PZEM NV)

Opgericht:	1919
Publiek belang:	Activiteiten vooral gericht op Zeeland. Energienetwerkbedrijf Enduris, Energie centrales en trade. Het belang voor Brabant is zeer gering.
Belang provincie:	0,05% (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouder(s):	Provincie Zeeland (50%) en diverse Zeeuwse gemeenten.

Wat is de bijdrage van ZEH NV aan de doelstellingen van de provincie?

ZEH (Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij) NV is hoofdzakelijk georiënteerd op Zeeland met haar activiteiten. Het belang voor Brabant is historisch ontstaan en zeer gering. Aangezien het werkingsgebied van ZEH NV zich in Zeeland bevindt en er geen gezamenlijke projecten zijn is er geen bijdrage van ZEH NV aan de Brabantse beleidsprogramma's.

2.12 Pivotpark Holding BV

Opgericht:	1 januari 2012
Publiek belang:	Bijdragen aan de campusorganisatie die op een rendabele wijze de campus exploiteert, zodat het park zal uitgroeien tot een volwaardige open innovatie campus voor Life Sciences & Health met een focus op vroege medicijnontwikkeling in Brabant.
Belang provincie:	70,73% (begin en eind van het jaar), stemrecht. Voordrachtsrecht voor twee leden van de RvC (uit voorgedragen leden door PNB wordt de voorzitter gekozen)
Overige aandeelhouder(s):	Gemeente Oss (29,27%)

Wat is de bijdrage van Pivot Park aan de doelstellingen van de provincie?

Pivot Park als open innovatie campus draagt als bij aan de ontwikkeling van de topsector Lifesciences & Health. Pivot Park wordt doorontwikkeld naar een innovatief pharma ecosysteem met als belangrijke pijlers het innovatieprogramma en vastgoedontwikkeling, waarbij de provincie als financier een belangrijke rol vervult.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

Opgericht:	1 maart 2012
------------	--------------

Publiek belang:	Versterken economische structuur van West-Brabant in het vervangen van fossiele in biograndstoffen en bevorderen van werkgelegenheid in de biobased economy.
Belang provincie:	60% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.
Overige aandeelhouder(s):	Gemeente Bergen op Zoom (20%) en REWIN West-Brabant BV (20%)

Wat is de bijdrage van de GCC aan de doelstellingen van de provincie?

In zowel de Omgevingsvisie, Beleidskader Economie 2030 als in de uitvoeringsagenda Circulaire Economie 2021-2023 zijn beleidsdoelstellingen opgenomen met betrekking tot het vervangen van fossiele- met bio-grandstoffen. De GCC werkt aan een ondernemingsplan dat bijdraagt aan de grondstoffentransitie en zorgt voor continuïteit van de onderneming. Dit lukt als projecten van de GCC in aanmerking komen voor bijvoorbeeld het Just Transition Fund, als cofinanciering van deze projecten is geregeld en als JTF-projectaanvragers de GCC als landingsplaats kiezen.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB)

Opgericht:	21 juni 2013
Publiek belang:	Het in de provincie Noord-Brabant versterken van de ontwikkeling en de realisatie van het Natuur Netwerk Brabant.
Belang provincie:	100 % (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouder(s):	Niet van toepassing.

Wat is de bijdrage van GOB aan de doelstellingen van de provincie?

Het GOB is verantwoordelijk voor het Natuur Netwerk Brabant en de Ecologische verbindingzones, hetgeen de basis vormt voor de doelstelling uit het bestuursakkoord 2020-2023 *Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant'* en het addendum op het bestuursakkoord *Samen bouwen aan de kwaliteit van Brabant*, namelijk het komen tot een hoogwaardige kwaliteit van de omgeving/water, Natuur, Milieu.

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

Opgericht:	19 mei 2015
Publiek belang:	Behoud provinciaal erfgoed
Belang provincie:	72,6% (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouder(s):	Gemeente Roosendaal (17,4%), Gemeente Tilburg (6,9%), Gemeente Meierijstad (1,55%), CZ Groep (1,55%).

Wat is de bijdrage van Monumenten Beheer Brabant aan de doelstellingen van de provincie?

NV Monumenten Beheer Brabant zorgt voor de instandhouding van monumentaal Erfgoed in de provincie Noord-Brabant dat in bezit is van de NV. Momenteel zijn 11 monumentale panden in eigendom van NV Monumenten Beheer, die zo veel mogelijk worden verhuurd, zodat met de huurinkomsten kan worden gezorgd voor instandhouding van deze monumenten.

2.16 Brabant StartupFonds BV (BSF)

Opgericht:	17 april 2018
------------	---------------

Publiek belang:	Sluitende financieringsketen voor innovatief MKB en ontwikkeling van innovaties financieel mogelijk maken.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar)
Overige aandeelhouder(s):	Niet van toepassing

Wat is de bijdrage van Brabant Startup Fonds BV aan de doelstellingen van de provincie?

Sinds 2018 kent Brabant één gecentraliseerd valorisatiefonds: Brabant Startup Fonds B.V (BSF). Dit fonds is opgericht ter stimulering van de economische groei en ter versterking van de concurrentiekracht van de Brabantse economie. Het BSF ondersteunt innovatieve startups middels twee fondsdelen in de preseed en proof-of-concept fase (PoC) met converteerbare leningen, voor het ondersteunen van respectievelijk een marktintroductie dan wel de technische en commerciële haalbaarheid/validatie. Het PoC fondsdeel is mede gefinancierd door het Rijk (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat) en dit is een close end fund terwijl het andere fondsdeel revolverend is. Het beleid van BSF is gericht op het verstrekken van converteerbare leningen aan startups waarvan minimaal 90% van de financieringen gedaan wordt binnen de innovatie-coalities of crossovers van innovatie-coalities conform het beleidskader economie 2030 'Visie op een toekomstbehoudende economie voor Brabant'.

2.17 BrabantRing BV

Opgericht:	8 augustus 2023
Publiek belang:	Het creëren van een uitnodigend (digitaal) vestigingsklimaat voor bedrijven in Brabant door realisatie van een open, onafhankelijke en toegankelijke laag 2 (ethernet) connectiviteit.
Belang provincie:	30,20% (begin en eind van het jaar)
Overige aandeelhouder(s):	Breedband Regio Eindhoven BV 49%, Gemeente Breda 5,2%, Gemeente Den Bosch 5,2%, Gemeente Eindhoven 5,2%, Gemeente Helmond 5,2%

Wat is de bijdrage van BrabantRing BV aan de doelstellingen van de provincie?

BrabantRing heeft als doel om een substantiële bijdrage te leveren aan:

- Het digitaal verbinden van gemeenten, maatschappelijke organisaties en burgers over de Brabantse glasvezelnetwerken en de laagdrempelige toegang voor maatschappelijke partijen en dienstverleners daarop.
- Het creëren van een uitnodigend (digitaal) vestigingsklimaat voor innovatieve bedrijven in Brabant door realisatie van een open, onafhankelijke en toegankelijke laag 2 (ethernet) connectiviteit waarop samenwerking en innovatie wordt gestimuleerd.

3 Verenigingen en stichtingen

3.1 Inter Provinciaal Overleg (IPO) en BIJ12

Opgericht:	1986
Publiek belang:	Overheid
Belang provincie:	IPO: 9,63 % (begin en eind van het jaar), Lid van het bestuur. Bij12: 10,60% (begin en eind van het jaar), Lid van het bestuur
Overige deelnemer(s):	De overige 11 Nederlandse provincies

Wat is de bijdrage van het IPO aan de doelstellingen van de provincie?

Het Interprovinciaal Overleg zet zich in voor een slagvaardig en resultaatgericht provinciaal bestuur. Het IPO is in 1986 opgericht en is de belangenbehartiger van en voor de provincies in 'Den Haag' en 'Brussel'. Ook is het IPO het platform van de provincies voor innovatie en kennisuitwisseling.

Voor ondersteuning op het gebied van vitaal platteland en de fysieke leefomgeving is door het IPO in 2014 Bij12 opgericht. BIJ12 doet het werk voor de provincies vanuit de volgende units:

- Natuurinformatie en Natuurbeheer
- Faunazaken
- Adviescommissie Schade Grondwater
- Subsidieregeling opruiming drugsafval
- Gemeenschappelijke Beheerorganisatie Provincies
- Stikstof en Natura 2000

3.2 Huis van de Nederlandse Provincies

Opgericht:	2000
Publiek belang:	Belangenbehartiging voor Nederlandse provincies bij EU instellingen in Brussel.
Belang provincie:	8,33 % (begin en eind van het jaar), lid van het bestuur.
Overige deelnemer(s):	De overige 11 Nederlandse provincies

Wat is de bijdrage van het HNP aan de doelstellingen van de provincie?

Het HNP vervult als vooruitgeschoven post een signalerende functie en is een platform voor de gezamenlijke belangenbehartiging van de provincies en het IPO in Brussel. Provincies moeten voldoen aan de wet- en regelgeving die zijn oorsprong vindt in Brussel en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en handhaving van veel Europese regels en beleid. Het is belangrijk om bij de ontwikkeling van provinciaal beleid rekening te houden met Europese wet- en regelgeving en beleidskaders.

3.3 Stichting Brabant C Fonds

Opgericht:	23 januari 2015
Publiek belang:	Versterken en vergroten en kunst- en cultuuraanbod in Brabant van nationaal en internationaal niveau om daarmee de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant te vergroten en bijdragen aan vernieuwing van financiering in cultuur.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar), benoeming schorsing en ontslag leden RvT.
Overige deelnemer(s):	Niet van toepassing

Wat is de bijdrage van Brabant C Fonds aan de doelstellingen van de provincie?

De missie van Brabant C is kunst en cultuur van (inter)nationaal niveau in Brabant mogelijk te maken en tevens het cultuursysteem van Brabant te versterken door op een vernieuwende manier te investeren. Brabant C bouwt aan netwerken, gaat actief op zoek naar projecten (scouten en aanjagen) en kiest voor de gevraagde (co)financiering een bij dat project passende vorm. Dat kan een participatie, een garantstelling, een lening of een subsidie zijn. Brabant C heeft in 2022 de stap gezet richting het vergroten van de maatschappelijke impact van de

financieringen door een regeling te openen die is gericht op verbinding met andere maatschappelijke opgaven.

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

Opgericht:	11 oktober 2012
Publiek belang:	Exploiteren en beheren van het vastgoed en de installaties in het museumkwartier.
Belang provincie:	100%, benoeming schorsing en ontslag leden RvT.
Overige deelnemer(s):	Niet van toepassing

Wat is de bijdrage van Stichting Beheer Museumkwartier aan de doelstellingen van de provincie?

De Stichting Beheer Museumkwartier zorgt voor exploitatie en beheer van het vastgoed in het Bossche Museumkwartier. Dit vastgoed was gedeeltelijk in eigendom van de provincie (gebouw Noord-Brabants Museum) en gedeeltelijk in eigendom van de gemeente Den Bosch (gebouw Stedelijk Museum). Dit gedeelde eigendom was destijds de reden om een beheerstichting op te richten. Per 1 juli 2023 heeft de provincie het gebouw van het Stedelijk Museum gekocht van de gemeente. Daarmee is nu al het vastgoed in het Museumkwartier in eigendom gekomen van de provincie. Daarom wordt nu door de provincie verkend of het nuttig is om de Stichting in stand te houden of dat de provincie exploitatie en beheer van het vastgoed zelf gaat uitvoeren of uitbesteden.

3.5 Stichting Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF)

Opgericht:	19 januari 2017
Publiek belang:	Creëren van aantrekkelijke locaties/parken om vrije tijd te besteden.
Belang provincie:	50% (begin en eind van het jaar), lid van de raad van deelnemers.
Overige deelnemer(s):	Libéma 12,8%, Efteling 7,3%, Regio Zuidoost-Brabant (MRE) 7,5%, Agrifood Capital 7,5%, Stichting Midpoint Brabant 7,5%, Regio West-Brabant 7,5%

Wat is de bijdrage van LOF aan de doelstellingen van de provincie?

Het LOF verstrekt marktconforme geldleningen aan innovatieve leisure-projecten. Doelen zijn meer bezoekers aan te trekken die langer in Brabant verblijven en met hun bestedingen bijdragen aan de Brabantse economie én het leefklimaat voor de Brabanders met een kwalitatief goed bezoekbaar leisure-aanbod te versterken.

In 2022 heeft er een evaluatie en een update van de financieringsinstrumentarium plaatsgevonden.

4 Overige verbonden partijen

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen provincie Noord-Brabant

Opgericht:	22 februari 2000
Publiek belang:	Beheer vermogen voor nazorg gesloten stortplaatsen.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar), GS vormen het Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen het Dagelijks Bestuur
Overige deelnemer(s):	Niet van toepassing

Wat is de bijdrage van het Nazorgfonds aan de doelstellingen van de provincie?

Het Nazorgfonds draagt bij aan de wettelijke taak van de provincie om eeuwigdurende nazorg uit te voeren op de gesloten stortplaatsen om daarmee het milieu te beschermen.

Innovatiefonds Brabant

Provincie Noord-Brabant

Doel
Het innovatiefonds investeert (indirect) in startende en doorlopende innovatieve bedrijven gericht op Brabantse topclusters en maatschappelijke opgaven.
Het fonds heeft een looptijd van 2014 t/m 2037 en wordt beheerd door Innovatiefonds BV, een 100% dochter van BCM Holding BV.
De meest recente evaluatie vond plaats in 2023: [link evaluatie Innovatiefonds](#)

Een deel van de investeringen verloopt via drie "virtuele" subfondsen:
• **Ontwikkelingsfonds:** Het Innovatiefonds investeert met het Ontwikkelingsfonds in levensfase 1 (customer discovery) en in levensfase 2 (customer validation).
• **F2F Ecosystemen:** virtuele subfondsen met als doel om investeerders aan te trekken voor belangrijke Noord-Brabantse ecosystemen/sectoren.
• **CDL-BOM** heeft de Corona Overbruggingslening (COL) voor Brabant uitgevoerd. Via het Innovatiefonds is een CDL co-financieringsconstructie opgezet, om samen met private financiers de ondernemingen verder te ondersteunen.

Deze infographic opgesteld op basis van gegevens uit de halfjaarrapportage 2023 respectievelijk jaarrapportage 2022 van het Innovatiefonds.

	Fonds-in-fonds	Directe investeringen	Subfondsen
Opspronkelijke (fonds)omvang*	€ 37.925.000	€ 33.925.000	€ 40.750.000
Uitzettingen**	€ 84.102.000	€ 75.291.000	€ 34.835.000
Lijfgroot fonds	€ 48.177.000	€ 41.486.000	€ -8.115.000

Opspronkelijke (fonds)omvang €135.000.000 (= €125.000.000 + €10.000.000 (toevoeging Streeklend Brabant Fonds in 2021))
-/- € 22.500.000 (publiekgevoerde dak/ontkosten) = € 112.500.000

De uitzettingen bedragen per medio 2023 € 194.028.000

De uitzettingen aan de subfondsen bedragen uit €10 miljoen ontwikkelingsfonds, €13,8 miljoen F2F ecosystemen en €2,5 miljoen L.v.m. Corona

Revolverendheid

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd dezelfde nominale waarde als bij aanvang

Norm: De verwachte eindwaarde is in 2037 gelijk aan € 135 miljoen. Normatieve instandhouding van € 135 miljoen fondsomvang t.w.v. TVPI (Total Value to Paid-In Capital) = 1.

Waar staan we nu?

Huidige TVPI = 1,77

De waardeontwikkeling van de innovatiefondsportefeuille is positief, met een TVPI van 1,77 is de waardeontwikkeling ruim boven cumulatieve investeringen en kosten.

Multiplier

KPI: Het innovatiefonds verleent andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor innovatieve MKB-bedrijven in Noord-Brabant.

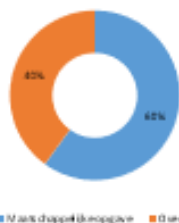
Norm: Met de oorspronkelijke € 135 miljoen aan in het fonds gezette middelen mobiliseert het Innovatiefonds minimaal € 270 miljoen aan middelen van andere financiers - dit komt neer op een multiplier van 2.

Waar staan we nu?

V.w.b. de Directe investeringen is de multiplier met 6 geprojecteerd. Dit is exclusief één grote uitzetting (inclusief bedraagt de multiplier 12).

De multipliers van de virtuele subfondsen Ontwikkelingsfonds en CDL liggen met (in beide gevallen) 4 eenzaam boven de norm.
B) Fonds in Fonds investeringen en F2F Ecosystemen gaat het om

Geïnvesteerd in Maatschappelijke opgave

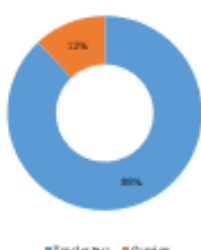
KPI: Bijdragen aan nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven middels innovaties in bijvoorbeeld duurzame agro-foodtoeren, gezond ouder worden, slimme mobiliteit en duurzame energie.

Norm: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 40-50% uit bedrijven die zich richten op maatschappelijke opgaven.

Waar staan we nu?

Het aandeel van de participaties met een bijdrage aan een van de vier maatschappelijke opgaven (duurzame agro-foodtoeren, gezond ouder worden, slimme mobiliteit en duurzame energie) ligt met 60% van het geïnvesteerd vermogen boven het gestelde doel. Dit percentage ligt al de gehele looptijd in deze ordegrootte.

Geïnvesteerd in Topclusters

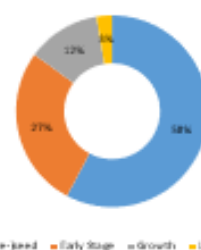
KPI: Het innovatiefonds versterkt de Brabantse economie en bevordert de werkgelegenheid door ondersteuning van innovatieve MKB-bedrijven in de (cross-overs van) topclusters van Brabant: hightech systems & materialen, life sciences, gebaseerd economy, agrofood, logistiek en maintenance en de hiërmae samenhangende sectoren.

Norm: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 50-60% uit bedrijven uit (cross-overs van) topclusters.

Waar staan we nu?

Zowel in geïnvesteerde bedragen als in aantallen investeringen ligt IFB met een realiteits van meer dan 80% ruim boven de doelstelling uit het IFB-fondplan. Dit percentage ligt al de gehele looptijd in deze ordegrootte.

Levensfase

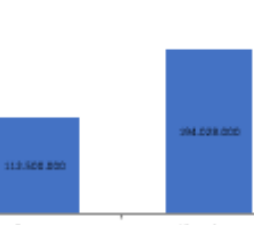
KPI: Stages van de keten van financieringsmogelijkheden voor innovatieve MKB-bedrijven in de topclusters van Noord-Brabant. Met name in de (Pre-)Seed, Early stage en Growth fasen van bedrijfsontwikkeling is het marktaandeel het meest prominent is.

NORM: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds Brabant bestaat voor minimaal 60% uit bedrijven in de (Pre-)Seed, Early Stage en Growth fasen van innovatieve MKB-bedrijven en consortia.

Waar staan we nu?

Bij de huidige investeringen is dit meer dan 90% en voldoet daarmee ruim aan de norm. Dit percentage ligt al de gehele looptijd in deze ordegrootte.

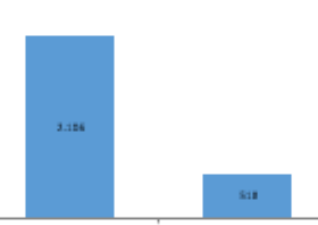
Uitzettingen

Waar staan we nu?

Het bedrag dat is uitgezet, in participaties en leningen (geconventioneerd), ontwikkelt zich goed, zowel bij Direct Investments als bij F2F en F2F ecosystemen. De inzet van het ontwikkelingsfonds is inmiddels flink bijgestroefd. We houden ruimte voor kleine vroege fase tickets. De focus ligt nog meer op participaties in de vroege fase, waarmee we twee via Venture Building de aanvragen naar een hogere kwaliteit is. Het bedrag dat is uitgezet is hoger dan het startverzoeken, dankzij de positieve exit.
Eind 2023 is € 10 mln uit het Blauwe Fonds toegevoegd aan het IFB.

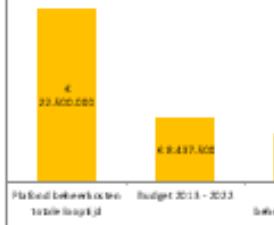
Ontwikkeling

Waar staan we nu?

Het aantal PTE van de bedrijven in eigen portefeuille 2.106 (t.o.v. 1.812 vorig jaar) en er zijn 518 patenten aangevraagd (t.o.v. 291 vorig jaar). Deze stijging van het aantal patenten is te verklaren door toename van het aantal patent "families", dus niet enkel individuele patenten.
Beide gegevens hebben betrekking op de bestaande portefeuille aan investeringen in eigen beheer, en geven dus geen meerjarij totaaloverzicht.

Beheerkosten dakfonds

Waar staan we nu?

Beheerkosten gegeven per 31-12-2022. De dakfondskosten (kosten die betrekking hebben op activiteiten die niet direct binnen een subfonds vallen) over de periode 2013 - 2022 liggen onder het geprojecteerde bedrag.

De directe kosten van de subfondsen worden gedragen binnen de betreffende fondsen. De totale cumulatieve kosten lagen eind 2022 circa € 2,2 miljoen boven de prognose uit 2013. Dit wordt met name verklaard door het duidelijk hogere investeringstempo dan verwacht en meer dan ruimschoots gecompenseerd door de groei van het fonds.

Doel:
Brabant C versterkt en vergroot het kunst en cultuuraanbod van Brabant om daarmee de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant te vergroten. Brabant C versterkt het cultuursysteem en draagt bij aan vernieuwing van financiering in cultuur.
Het fonds heeft een looptijd tot en met 2026 en is in 2021 geëvalueerd: link evaluatie Brabant-C

De bron voor de gegevens in deze infographic zijn in het jaarsverslag 2022 Brabant-C

Brabant C fonds	
Fondsomvang	€ 36.556.443
Verplichting*	€ 26.324.136
Realisatie**	€ 10.224.305

* totaal van gedane uitgaven inclusief reeds verstrekte nog uit te betalen subsidieverplichtingen
** maximale ruimte per ultimo 2022 ter dekking van reeds aangevraagde nog te beoordelen/verlenen projecten, aftekening van oninbare leningen, toekomstige subsidieplafonds en fondskosten

KPI:
Over revolverendheid zijn geen afspraken gemaakt in relatie tot het totale fonds. In plaats daarvan zijn afspraken gemaakt over het te realiseren aandeel leningen in enig jaar. Zie hieronder 'aandeel leningen'.

Norm: -

Waar staan we nu?

Over de gehele looptijd van Brabant C is tot en met 2022 voor €2.140,831,- aan leningen verstrekt en is tot en met 31-12-2022 6093.000,- afgeboekt.

In 2022 heeft Brabant C 665.100 aan aflossing ontvangen en zijn er 7 projecten van in totaal circa 41.000.000 ondentweerd.

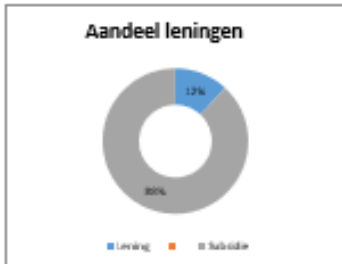

KPI:
Het Brabant C Fonds realiseert een multiplijer van minimaal 3, wat wil zeggen dat het fonds met elke euro minimaal 2 euro van andere financiers mobiliseert (cofinanciering)

Norm: is 3

Waar staan we nu?

In 2022 is een multiplijer van 3,2 gerealiseerd. Deze is lager dan voorgaande jaren vanwege de introductie van de regeling matching impactprojecten. Hier matcht Brabant C een private bijdrage die mag oplopen tot 50%, terwijl de maximale bijdrage van Brabant C onder de andere 2 regelingen (ontwikkelproject en (inter)nationaal (project) maximaal 30% kan zijn. Over de gehele periode maart 2015 tot en met december 2022 heeft Brabant C in totaal 135 projecten gefinancierd. Met een Brabant C investering van €22,4 mln is in totaal €93,2 mln geïnvesteerd in kunst en cultuur in Brabant. De multiplijer over de gehele periode ligt dan ook hoger, op 4,63.

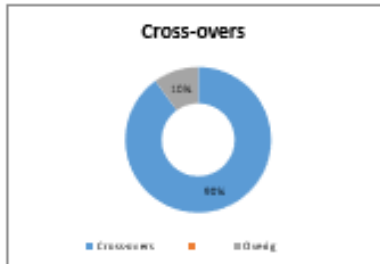

KPI: Het aandeel leningen van de jaarlijks uitgezette middelen stijgt vanaf 2017 met gemiddeld 4% per jaar, met een middellange termijn perspectief van minimaal 15% in 2027 naar termijneinde 30% eind 2022.

NORM: voor 2022 35%

Waar staan we nu?

Het percentage leningen is in 2022 gedaald van 17% naar 12%. Het aantal (inter)nationale projecten waarvoor een aanvraag is ingediend is in 2022 aanzienlijk lager dan in voorgaande jaren. Alleen deze (inter) nationale projecten bezitten een hericomponeent, waardoor het percentage niet is gestegen dit jaar. In de loop van het najaar 2022 lag het aantal aanvragen in voorbereiding weer op.

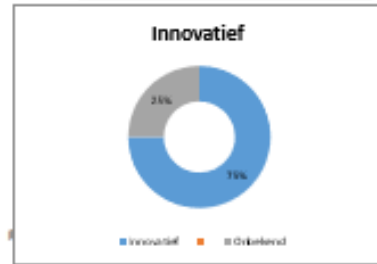

KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat er binnen minimaal 70% van de projecten wordt samengewerkt met een of meerdere partijen buiten de culturele sector. Deze doelstelling wordt gemeten aan de hand van het aantal gerealiseerde cross-overs en samenwerkingen met andere partijen buiten de sector.

NORM: Minimaal 70%

Waar staan we nu?

Het percentage projecten dat cross-over heeft gerealiseerd en dat samenwerkt met andere partijen uit de sector is 90%. Daarmee is deze KPI van Brabant C behaald.

KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat minimaal 50% van de projecten als vernieuwend en innovatief wordt gezien. Deze doelstelling wordt gemeten aan de hand van het innovatieve en onderscheidende karakter van de projecten (publiekmeting).

NORM: Minimaal 50%

Waar staan we nu?

Het percentage projecten dat als vernieuwend en innovatief wordt beschouwd is 75%, daarmee voldoet Brabant C aan de norm van 50%. Deze KPI is dan ook behaald.

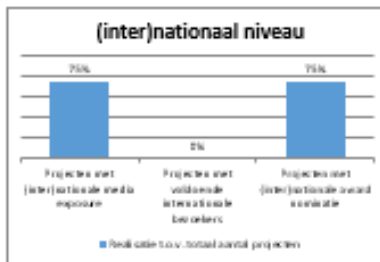

KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat minimaal 60% van de projecten het cultuursysteem in Brabant versterkt. Deze doelstelling wordt gemeten aan de hand van de voortzetting van het project (data Brabant C), de publieksaantrekkende, de zogenaamde Net Promoter Score (NPS) die beeld geeft van klanttevredenheid en -loyaliteit, de kwaliteit van het programma en het aanzetten tot bezoek aan andere kunst- en cultuurvormen (alleen op basis van de publiekmeting).

NORM: Minimaal 60%

Waar staan we nu?

Kijkend naar de voortzetting van het project, dan zien we dat 100% van de projecten, hieraan heeft voldaan. Met betrekking tot de publieksaantrekkende heeft 75% van de projecten de gewenste doelgroepen aange trokken. 100% van de projecten scoort een voldoende (of hoger) met betrekking tot de NPS en de kwaliteit van het programma. Daarnaast scoort 75% van de projecten een voldoende (of hoger) als het gaat om het aanzetten tot het bezoeken van kunst en cultuur. Op basis van deze resultaten kunnen we stellen dat deze KPI van Brabant C is behaald.

KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat minimaal 60% van de projecten van aantoonbaar (inter)nationaal niveau is. Deze doelstelling wordt beoordeeld op basis van het aandeel (inter)nationale bezoeken (publiekmeting) en het aantal publicaties en nominaties/awards van (inter)nationaal niveau (externe bronnen).

NORM: Minimaal 60%

Waar staan we nu?

Het aandeel projecten met media exposure in landelijke en/of internationale pers/media is 75% en het aandeel projecten met (inter)nationale nominaties en awards staat op ook 75%. Echter het aandeel internationale bezoekers is bij bijna alle projecten te weinig. Dit is hoopvolwaarschijnlijk (zwek) te verklaren door de invloed van corona, maar ook vanwege de aard van de projecten. Eén van de drie sub-KPI's komt daarmee niet boven de 60%, daarmee is deze KPI van Brabant C gedeeltelijk behaald.

Waar staan we nu?

De totale fondsbeheerkosten lagen in 2022 met 6970.000 boven het begrotingse niveau ad 6500.000. Doordat de aanvragen als gevolg van het coronavirus nog achterbleven, heeft Brabant C in 2022 bewust ingezet op de doorontwikkeling van Brabant C in de lijn van maatschappelijke impact en (publiek-private) partnerschappen. Dit leidde tot hoger dan verwachte kosten.

Ca multiplijer liggen de kosten ruge noeg op het begrotingse niveau.

Brabant Startup Fonds

Doel: Het Brabant Startup Fonds financiert kansrijke startende ondernemingen in Noord-Brabant die innovatief en kennisintensief zijn. Het fonds helpt hen om van idee tot product-marktfit te komen en (vervolg)investeers aan te trekken. Hiermee wordt de economische groei gestimuleerd en de concurrentiekracht van de Brabantse economie versterkt. Het fonds heeft een looptijd van 2018 tot en met 2033.

Begrippenkader

PNB (Provincie Noord-Brabant)
Fondsdeel: Preseed fonds (100% Provincie)
VFF (Vroegfasefinanciering)
Brabant Fondsdeel: Proof-of-Concept fonds (50% Provincie / 50% RVO)
Valorisatiemiddelen: Fondsen die zijn overgenomen van opgerichte valorisatieprogramma's in Brabant (+/- 50% Provincie / 50%

Fondsomvang

Verplichtingen (t/m 31 dec 2023)

Aanwendbaar

Door revolvering teruggevloede middelen die opnieuw kunnen worden ingezet

Valorisatiemiddelen

Verplichtingen

Aanwendbaar Valorisatiemiddelen

AE: verplichting t/m fondsexploitatie VFF

Aanwendbaar voor toekenning

	PNB fonds		VFF-fonds
Fondsomvang	€ 10.000.000		€ 10.000.000
Verplichtingen (t/m 31 dec 2023)	€ 8.920.000		€ 6.848.000
Aanwendbaar	€ 1.080.000	A	€ 3.162.000
Door revolvering teruggevloede middelen die opnieuw kunnen worden ingezet	€ 472.788	B	
Valorisatiemiddelen	€ 9.981.479		
Verplichtingen	€ 7.418.767		
Aanwendbaar Valorisatiemiddelen	€ 2.562.712	C	
AE: verplichting t/m fondsexploitatie VFF			€ -1.700.000
Aanwendbaar voor toekenning	€ 4.115.495	A+B+C	€ 1.462.000

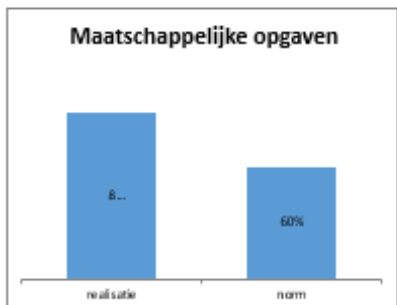

KPI: "Start van de financieringsketen"
 BSF investeert in de aller vroegste fase van een onderneming en bij gebreke problem/solution fit en product/marktfit volgen er vervolfinancieringen. De leningen worden bij succes volledig afgelost en dit kan weer revolverend verstrekt worden in de vorm van converterbare leningen aan andere kennisintensieve startups.
Norm: De verwachte revolverendheid van het fonds is 50% op de uitbetalingen.
Waar staan we nu?
 De leningen hebben een looptijd van 6 jaar, daarom kan pas omstreeks 2025 een eerste indicatie worden gegeven over de mate van revolverendheid

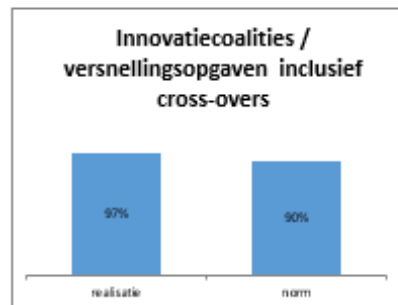

KPI: "Verleiden van andere financiers"
 Met de beschikbare fondsmiddelen worden middelen van andere financiers gemobiliseerd.
Norm:
PNB fondsdeel (geldt uit 2018):
 Met € 10 miljoen mobiliseert het Brabant Startup Fonds minimaal € 20 miljoen aan middelen van andere financiers. Een multiplier van 3.0
VFF fondsdeel (geldt uit 2022 50% PNB en 50% RVO):
 Met € 10 miljoen mobiliseert het Brabant Startup Fonds minimaal € 40 miljoen aan middelen van andere financiers. Een multiplier van 5.0
Waar staan we nu?
PNB fondsdeel:
 Op basis van cofinanciering bedrijven, cofinanciering op fondsniveau en herinvesteringen bedraagt de multiplier 15 (t/m 31 december 2023).
VFF fondsdeel:
 € 5,4 miljoen co-financiering en vervolfinanciering bedraagt de multiplier 1,54 (t/m 31 december 2023). Hiermee voldoet het nog niet aan de norm van 5.

Pagina

KPI: Bijdragen aan maatschappelijke opgaven:
 • Duurzame Agro & Food ketens
 • Gezonder ouder worden
 • Slimme mobiliteit
 • Duurzame energie
NORM: 60% van de financieringen wordt gedaan op het gebied van de ontwikkeling van nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven
Waar staan we nu?
 In 5,5 jaar van het fonds (1 juli 2018 - 31 december 2023) zijn 72 leningen gecommiteerd, waarvan 64 aan bedrijven die werken aan een maatschappelijke opgave. Daardoor staat de realisatie voor BSF totaal op 89%.

KPI: Versterken van innovatieve groei in Brabant door leningen te verstrekken aan bedrijven in sleuteltechnologieën en versnellingsopgaven:
 • High-tech Systems & Materials
 • Life Sciences & Medische Technologie
 • (Agro)food
 • Biobased Economy
 • Maintenance
 • Logistiek
NORM: Percentage gerealiseerde leningen aan startups die actief zijn in één van de sleuteltechnologieën. De ambitie sleuteltechnologieën is 90%
Waar staan we nu?
 In de 5,5 jaar (1 juli 2018 - 31 december 2023) zijn 72 leningen gecommiteerd, waarvan 70 leningen onder de sleuteltechnologieën vallen of direct gelieerd zijn. Daardoor staat de realisatie voor BSF totaal op 97%. Dit komt mede door de verbreding van de versnellingsopgaven wordt er een hoger percentage behaald.

Fondsbeheerkosten + fondsomvang

Fondsbeheerkosten
 De exploitatiekosten voor een fonds dat zich richt op startups in vroege fase van innovatie liggen normaal gesproken tussen de 1,5% en 2,5%. De fondsbeheerkosten bij het Brabant Startup Fonds lagen in 2022 op circa €350k en blijven daarmee onder de minimale norm obv de werkelijke marktwaarde van de portefeuille is dit met 1,21% relatief laag.
 Vanwege het feit dat het Brabant Startup Fonds laag revolverend is, worden de kosten voor het fondsmanagement PNB fonds 2018 niet ten laste gebracht van het fonds, maar als aparte exploitatiekosten opgenomen. Vanaf het VFF fondsmiddelen worden wel exploitatiekosten gefinancierd.

Cumulatief:

Jaar	Management	Beheer portfolio
2018	€ 185.000	€ 0
2019	€ 200.000	€ 0
2020	€ 250.000	€ 70.000
2021	€ 250.000	€ 80.000
2022	€ 250.000	€ 80.000
2023	€ 250.000	€ 100.000
Totaal:	€ 1.385.000	

Uitbreiding fondsomvang
 In het 2e halfjaar van 2022 is de derde overname, portfolio van OndernemersLift+ on hold gezet. In 2023 is de overname van de portfolio van OndernemersLift+ bestuurlijk overeengekomen en zal in 2024 worden geëffectueerd. Eerder zijn de valorisatiefondsen van Stichting StartersLift in liquidatie (2019) en Bright Move B.V. (2021) overgenomen.
 De Vroege Fase Financiering is in 2021 / begin 2022 toegekend en RvO en Provincie voegden ieder € 5 miljoen aan het fondsvermogen

Doel:
Het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Brabant door bij te dragen aan de financiering van bewezen duurzame energie technieken. Investen op grootschalige uitrol van bewezen en beproefde technieken voor mass. CO₂ reductie. Overbrugging om energieprojecten in de exploitatiefase te krijgen.

Gebaseerd op
jaarrapportage 2023 met
peildatum 31-12-2023

Energiefonds

Fondsomvang	€	60.000.000
Geïnvesteerd	€	32.021.428
Toegezegd	€	10.381.374

Revolverendheid

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd dezelfde nominale waarde als bij aanvang.
De naar investering gewogen gemiddelde looptijd van de investeringen.

Norm:
• De verwachte eindwaarde is in 2037 gelijk aan € 60 miljoen.

Waar staan we nu?
De revolverendheidsratio van het fonds is 1,2. Als de ratio op minimaal 1 ligt, betekent het dat verwacht mag worden dat de waarde van het fonds aan het einde van de looptijd minimaal € 60 miljoen bedraagt.

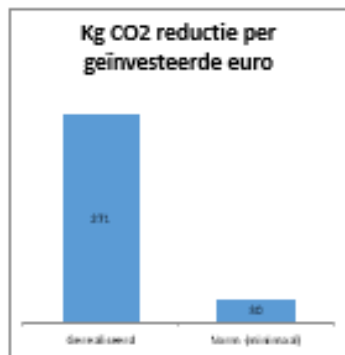
Multiplier

KPI: Het Energiefonds verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor energieprojecten in Noord-Brabant.

Norm: Met € 60 miljoen aan middelen mobiliseert het energiefonds minimaal € 280 miljoen aan middelen van andere financiers, een multiplier van minimaal 4.

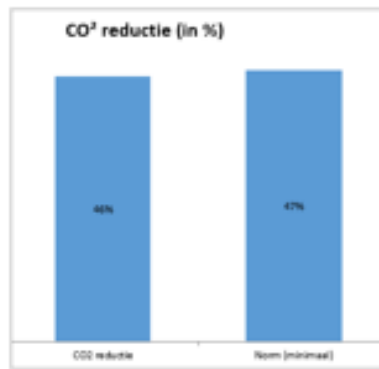
Waar staan we nu?
De financieringsmultiplier van het totale fonds bedraagt 7,3. Dit betekent dat met het totaal initieel geïnvesteerde kapitaal van het fonds sinds oprichting (EUR 45 mln.), EUR 332 mln. aan marktkapitaal is geactiveerd. Het marktkapitaal is afkomstig van banken, ontwikkelaars en mede-investeerders.

KPI: De minimale CO₂ reductie per geïnvesteerde euro.

Norm: > 30 kg CO₂ besparing per 1 euro investering.

Waar staan we nu?
De realisatie ligt ruim boven de norm voor de portefeuille van 30kg.

KPI: De totale gerealiseerde CO₂ reductie t.o.v. looptijd (die eindigt in 2037).

Norm:
Lineair oplopend: ieder jaar 4% van de doelstelling. Totaal 17.200 (voorheen 3.600) kton over de gehele looptijd.

Waar staan we nu?
De KPI betreft de hoeveelheid gerealiseerde CO₂-reductie als percentage van de totale doelstelling van het fonds over haar levensduur. Aan de doelstelling is niet voldaan; cumulatieve besparing 7.765 tton CO₂, dat is gelijk aan 46% van 17.200 kton (bijgesteld n.v.v. evaluatie 2021).

KPI: Spreiding van de technologie (in percentage ten opzichte van geïnvesteerd vermogen).

NORM:
A. Percentage geïnvesteerd vermogen per technologie is maximaal 33%.

Waar staan we nu?
a. Zie grafiek.

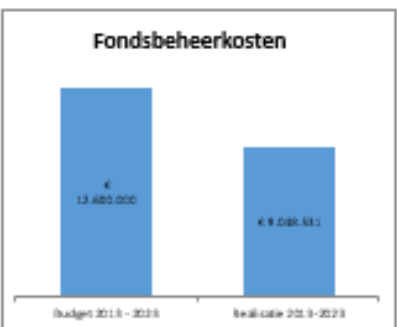
Norm:
Minimaal 10%

Waar staan we nu?
Het kleinschaligheidsaandeel is een minimumwaarde die wordt gesteld aan de inspanning om ook kleinschalige projecten te realiseren door middel van bundeling ervan binnen het partnershipconcept. Hiertoe berekenen we het aandeel kleinschalige projecten vanaf het moment dat een indicatief aanbod is uitgestuurd. Deze KPI ligt nu inderdaad boven het minimum van 10%. Verder mag het aandeel van een project nooit hoger zijn dan 10% van de fondsgrootte, dit is een absoluut maximum van € 6.000.000 per investering.

Norm:
Minimaal 50%

Waar staan we nu?
Het doel is om vanuit EFB ook oog te hebben voor lokale groepen van burgers en bedrijven. Het EFB ziet dat zij steeds vaker ook grote initiatieven ontgroeien. Om deze reden is ook het aandeel burgerparticipatie indicatief gemaakt, deze bedraagt 51%

Waar staan we nu?
De totale kosten zijn lager dan gebudgetteerd. De huidige kostenstructuur biedt ruimte om het team uit te breiden met capaciteit voor management van de investeringsportefeuille. Naar aanleiding van de evaluatie in 2021 is het fondskostenplafond aangepast van gemiddeld 2% naar 3%.

Groen Ontwikkelfonds Brabant

Provincie Noord-Brabant

Doel:
Het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) heeft als doelstelling het realiseren van het volledige Natuur Netwerk Brabant. Het GOB is opgericht op 1 mei 2016 en het fonds loopt door tot en met 2027.
Het GOB gaat het provinciale- en Rijksdeel van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) realiseren. Het provinciale deel wordt gefinancierd met provinciale middelen en het Rijksdeel met Rijksmiddelen in de vorm van geld of grond.

Het fonds is in 2023 geëvalueerd: [Leek evaluatie GOB](#)

Ingeëschte middelen worden verdeeld in 3 categorieën: A, B en C:

- categorie A middelen waarvan 85% subsidie voor verwerving en/of inrichting van NNB
- categorie B middelen waarvan 50% subsidie
- categorie C middelen waarvan 0% - 25% subsidie

In het Rijksdeel NNB mag de gemiddelde subsidie voor verwerving 85% bedragen en voor inrichting 50%. In het Provinciaal deel NNB mag de subsidie voor Verwerving en Inrichting gemiddeld 50% bedragen.

De huidige KPI's (zichthonder) zullen worden gereviseerd, mede op basis van en naar aanleiding van een eventuele rol van GOB in het BPLG zullen de KPI's worden vernieuwd en/of aangevuld.

	31-12-2023	in €	in grond en opstallen
Fondsomvang	€	251.976.908	€ 66.831.980
Verplichting	€	60.613.480	
Restant	€	191.363.428	€ 66.831.980

Revolverendheid

KPI: Geen of nauwelijks revolverendheid

Norm: -

Waar staan we nu?

Multiplier

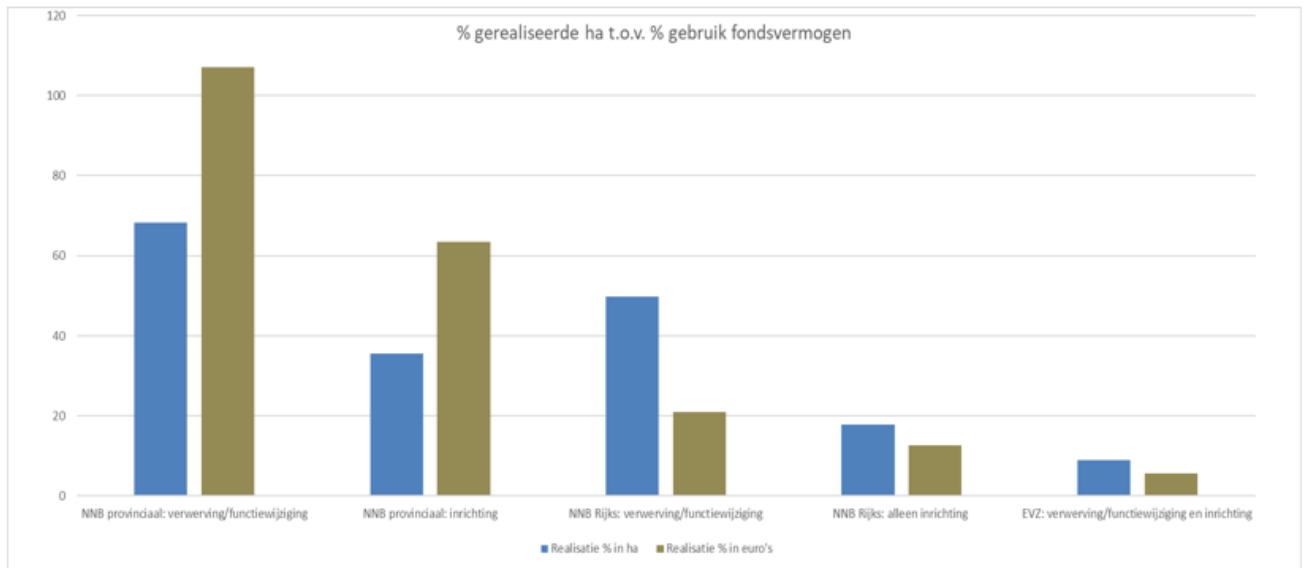
KPI: De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C.

Norm: De multiplier is 2 voor het provinciale deel van het NNB.

Waar staan we nu?
De multiplier is 2 (over de periode 2014- 31-12-2023).

Omschrijving KPI's	Normen	Toelichting voortgang
1. Het aantal gereedstaande ha per jaar voor verwerving en inrichting in het rijksdeel, het provinciale deel en de Ecologische verbandsprovincies (EVZ).	Aantal hectaren per jaar.	231 ha verworven provinciaal en Rijksdeel, 235 ha ingericht provinciaal en Rijksdeel, 15 ha EVZ gereedstaand (in de periode 01-01-2023 t/m 31-12-2023).
2. De mate van uitputting van het fonds. Het nog beschikbare vrije fondsvermogen is groot genoeg om de nog te realiseren maatschappelijke opgaven binnen de gestelde kaders weer te maken.	Percentage gereedstaande maatschappelijke opgaven ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen.	Nieuw. Als gevolg van bezuinigingen en prijsoverstijgingen is er op dit moment niet voldoende budget beschikbaar om de totale opgaven NNB en EVZ te realiseren. N.a.v. hebben IPS op 18 december 2022 met het Statenvoorstel 72/202A Actualisatie NNB/GOB ingediend. Zie tabel "Percentage gereedstaande maatschappelijke opgaven ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen".
3. De omvang van categorie C is minstens even groot als de omvang van categorie A in het provinciale deel van het NNB.	Categorie C ≥ categorie A. In categorie B is de multiplier altijd 2.	Tot op heden zijn er geen projecten gemonitord in categorie C of categorie A.
4. De multiplier. De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C.	De multiplier ≥ 2 voor het provinciale deel van het NNB.	De multiplier is 2 (over de periode 2014- 31-12-2023).
5. De multiplier. De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B in de EVZ.	De multiplier is ≥ 2 (50% subsidie) voor 1.275 ha en ≥ 1,33 (75% subsidie) voor 500 ha. De indicator is ongevoelig voor een naar ha om uniformiteit met het Investeringsprogramma GOB te creëren.	De multiplier is respectievelijk 2 en 1,33 (over de periode 2014- 31-12-2023).
6. De verhouding tussen de waarde aan beschikbaar ruitgrond en de waarde aan gereedstaande natuur in categorieën A, B en C in het rijksdeel NNB.	De verhouding moet kleiner of gelijk aan 1 zijn.	De verhouding is 0,53 (over de periode 2014- 31-12-2023).
7. De gereedstaande productie in gradheden van de maatschappelijke opgaven per jaar in senielen, inbreng aan middelen en grond.	In ha versus €, jaar 1 +2 is 5%, jaar 3 en volgende zijn gemiddeld 7,5%.	3,1 % (over de periode 1-1-23 t/m 31-12-2023).
8. De totale bijdrage aan cofinanciering per jaar voor verwerving en inrichting in het rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Middelen per jaar.	€ 50.376.180 (over de periode 2014 - 31-12-2023).
9. De bijdrage van de Manifestpartners aan de maatschappelijke opgaven per jaar voor verwerving en inrichting in het rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Middelen in ha.	€ 18.615.980 en 1318 ha (over de periode 2014 - 31-12-2023).

Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen.

Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant

Provincie Noord-Brabant

Doel:
Het Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF Brabant) verstrekt leningen aan ondernemers met een innovatief, kwalitatief onderscheidend plan voor de Brabantse vrijetijdssector. Zo stimuleert het LOF Brabant de ontwikkeling van nieuw vrijetijdsaanbod in Brabant met als doel ofwel structureel meer bezoekers van verder weg naar de provincie te trekken, ofwel het leef- en vestigingsklimaat voor de Brabanders zelf verbeteren. Het fonds heeft een looptijd van 2017 t/m 2026 (10 jaar).

Beoogde fondsvomvang	€	10.000.000	(waarvan €5.000.000 (50%) van de provincie)
Ingebracht vermogen 31-12-23	€	6.852.567	(waarvan €3.426.284 (50%) door de provincie)
Verstrekte leningen:	€	2.727.459	(in totaal 11 leningen)

Revolverendheid

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd een kleinere nominale waarde dan bij aanvang.

Verwachting: 33-66%

Waar staan we nu?

-

Multiplier

KPI: Het LOF Brabant verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor investeringen in de Brabantse vrijetijdssector.

Norm: Het fonds financiert voor maximaal 50% van de investering en wordt voor de helft gefinancierd door de Provincie. Dit komt neer op een multiplier van 2

Waar staan we nu?

Het fonds heeft een multiplier van 2

Het investeringsreglement van het LOF Brabant is eind 2021 aangepast, waardoor de mogelijkheden voor leningen via het fonds zijn verruimd. De inhoudelijke en financiële criteria zijn verruimd. Het maximale leningsbedrag is verhoogd naar € 1 mln, er is ruimte voor kleinere projecten (€ 25.000 - € 75.000) en zowel realisatiekosten als ontwikkelkosten komen nu in aanmerking voor een lening. In 2022 is de positionering van het fonds aangescherpt en is campagne gevoerd om het fonds meer bekendheid te geven. In 2022 is het fondsmanagement overgedragen van Stimulus naar Midpoint.

Tot en met 2023 heeft het LOF Brabant inmiddels elf leningen toegekend aan leisure-ondernemers in totaal voor € 2,7 mln. Zes van de elf leningen (in totaal €1,4 mln) zijn verstrekt in 2023.

Zowel het aantal verstrekte leningen als het aantal aanvragen is in 2023/2024 toegenomen. Bij de projecten waarvoor een lening is verstrekt gaat het om software applicaties (waarmee de bezoeker een passend aanbod wordt gedaan, reizen in Brabant leuker wordt of vervoer wordt gefaciliteerd) en om nieuw bezoekbaar aanbod. Voor de nieuwe aanvragen (in procedure) geldt dat het in alle gevallen om nieuw bezoekbaar aanbod gaat, waarbij steeds vaker de thematiek is gekoppeld aan de grote opgaven in onze provincie. De projecten zijn verspreid over de Brabantse regio's.

Overheadkosten

De fondsbeheerkosten voor het LOF Brabant werden bij aanvang geraamd op € 918.000, circa € 90.000 per jaar. De totale fondsbeheerkosten in de periode 2017 t/m 2023 zijn circa € 126.109 per jaar. Dat is meer dan bij aanvang werd geraamd. Dit is veroorzaakt door meer scoutingswerkzaamheden dan voorzien, kosten voor evaluatie, intensieve inzet op marketing in 2022 en overdracht van het fondsmanagement in 2022 (zie ook kader hiernaast).

Bijlage 3b FVA / Verstrekte geldleningen

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
A Leningen aan deelnemingen									
Lening BOM (spinn-off)	3,780%	7-6-2010	31-12-2025	3.147.091	24.619	24.619			3.171.710
Lening Pivotpark	0,000%	11-3-2021	31-12-2026	5.100.000	2.500.000				7.600.000
Lening NV Monumentenfonds	3,000%	21-5-2004	21-5-2044	2.424.722		72.742			2.424.722
Lening OLSP (hypotheclair)	2,000%	30-1-2012	31-12-2026	10.000.000		200.000			10.000.000
Lening OLSP (Ex BHB lening)	0,000%	2-2-2018	31-12-2026	2.500.000					2.500.000
Lening Aviolanda	Div.	17-7-2014	31-12-2025	1.572.927		42.732			1.572.927
Lenining NWB	3,100%	1-9-2015	Geen	50.000.000		1.548.584			50.000.000
Hybride lening BNG	3,277%	29-9-2016	Geen	49.800.000		2.357.450			49.800.000
Lening High Tech XL	0,000%	19-10-2017	30-4-2031	750.000					750.000
Lening Rockstart	0,000%	7-11-2017	1-4-2030	300.000					300.000
Lening Stichting Monumentenfonds	1,490%	29-6-2018	30-11-2050	4.618.292		67.887	134.525		4.483.766
Lening Brabant Startup fonds	0,000%	31-8-2018	1-1-2038	7.500.000	750.000				8.250.000
Lening BSF Starterslift	0,000%	16-2-2016	31-12-2025	450.000					450.000
Lening BSF Bright Move	0,000%	16-2-2016	31-12-2025	1.500.000					1.500.000
Lening Enexis Tranche A	2,150%	29-7-2020	Geen	154.140.895		3.360.057			154.140.895
Lening Enexis Tranche B	1,400%	31-11-2020	Geen	5.349.485		75.933			5.349.485
Lening Nieuw Prinsenland	0,000%	10-12-2020	31-12-2024	1.084.752					1.084.752
Lening Pivotpark (Panther)	3,400%	16-9-2020	31-12-2037	9.120.000		302.030	515.869		8.604.131
Lening Pivotpark (Grizzly H)	2,500%	4-2-2022	31-12-2041	10.350.943	14.349.057	455.286			24.700.000
Lening Pivotpark (Grizzly A)	5,500%	4-2-2022	31-12-2041	3.125.189	4.332.311	302.415			7.457.500
Lening Brabant Start UP	0,000%	25-5-2022	30-9-2035	1.666.668	2.083.335				3.750.003
Lening Pivotpark (Panther Bouw)	3,400%	4-11-2022	31-12-2037	1.500.000		51.000	78.313		1.421.687
Lening Aviolanda Body Hangar (Lin)	5,250%	19-12-2023	1-1-2049	0	9.358.967	17.467			9.358.967
Lening Aviolanda Body Hangar (Ann)	10,140%	19-12-2023	1-1-2028	0	1.082.395	3.895			1.082.395
<i>A Totaal leningen aan deelnemingen</i>				326.000.963	34.480.684	8.882.097	728.708	0	359.752.940
<i>In mindering gebrachte voorziening A</i>				-3.317.651					-4.174.599
<i>Balanswaarde A</i>				322.683.312					355.578.341

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
B Leningen aan overige verbonden partijen									
Life Science & Health Fund	0,000%	23-12-2013	31-12-2025	3.909.279					3.909.279
Lening Bio-connection	0,000%	6-9-2005	Geen	361.258					361.258
Lening Cleantechfonds	0,000%	2-9-2015	31-12-2037	10.000.000					10.000.000
Lening Innovatiefonds	0,000%	7-7-2014	31-12-2037	58.308.556			7.000.000		51.308.556
Lening Energiefonds	0,000%	30-9-2014	31-12-2037	34.500.000					34.500.000
<i>B Totaal leningen aan overige verbonden partijen</i>				107.079.094	0	0	7.000.000	0	100.079.094
<i>In mindering gebrachte voorziening B</i>				0					0
<i>Balanswaarde B</i>				107.079.094					100.079.094

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
C-1 Overige leningen									
<i>Publieke lichamen</i>									
Lening MKB-bedrijven	Div.	11-6-2010	30-11-2028	416.664			22.917		393.747
Lening het Groene Woud	0,000%	22-12-2009	22-12-2039	950.000					950.000
Startersleningen	Div.	21-7-2009	31-12-2039	4.328.789		194.985	515.042		3.813.747
Lening RedMedTech Discovery Fund	0,000%	15-7-2014	1-1-2030	1.125.000					1.125.000
Lening Go-cartridge	4,500%	16-8-2013	31-12-2024	500.000					500.000
Lening 5 sterren regio NO (Has)	0,000%	7-3-2014	1-1-2026	1.000.000			362.330		637.670
Lening Manege Heijligers	0,000%	29-7-2014	30-11-2028	220.000			40.000		180.000
Lening Paardensportcentrum den Goubergh	0,000%	12-3-2015	30-5-2027	418.000					418.000
Lening Krediet Unie Brabant	0,000%	23-6-2015	1-1-2025	100.000					100.000
Lening CHV Veghel	3,500%	17-12-2014	31-12-2024	1.900.000		35.836	1.900.000		0
Lening Nieuwstraat Breda	3,200%	21-12-2015	1-7-2025	4.000.000		121.600	400.000		3.600.000
Lening Efteling	1,745%	11-3-2016	1-9-2025	4.500.000		70.745	1.500.000		3.000.000
Lening Catharinadal	1,500%	2-5-2016	31-12-2030	2.740.841		13.667			2.740.841
Lening Ondernemerslift	0,000%	2-6-2016	31-12-2023	300.000				300.000	0
Lening KVL (Boei)	2,500%	13-5-2016	1-10-2046	1.248.177		31.204	25.385		1.222.792

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
Lening Safariresort Beekse Bergen	2,790%	18-4-2017	31-12-2038	33.200.000		904.266	2.075.000		31.125.000
Lening Krediet Unie Tilburg	0,000%	17-2-2017	17-2-2025	45.000			15.000		30.000
Lening Brouwhuis	2,700%	19-6-2017	31-12-2037	1.021.792		26.587	68.500		953.292
Lening Elzeneindhuis	Div.	28-8-2017	31-3-2038	1.760.223		39.112	101.774		1.658.448
Lening Krediet Unie Noord-Oost	0,000%	15-2-2018	31-1-2026	26.142					26.142
Lening Klein paradijs	1,500%	6-4-2018	31-12-2037	850.000		12.750			850.000
Lening Stichting Noord-Brabants Museum	1,000%	15-6-2018	15-6-2048	1.300.000		12.707	50.000		1.250.000
Lening Howlogy	4,000%	10-6-2018	31-12-2023	29.897	498	498		30395,11	0
Lening Krediet Unie West-Brabant	0,000%	13-6-2018	30-4-2026	7.000					7.000
Lening Europees Inv.fonds	0,000%	26-11-2018	31-12-2025	1.027.479			9.993		1.017.486
Lening Woonconnect	0,000%	3-12-2018	31-12-2035	543.238					543.238
Lening Vtec Lasers	5,000%	7-12-2018	15-5-2029	656.714	32.836	32.836			689.550
Lening Effect Photonics	5,000%	14-12-2018	1-5-2029	943.353	47.168	47.168			990.521
Lening Smart Photonics	5,000%	14-12-2018	31-12-2027	529.392	26.470	26.470			555.861
Lening Kempentoren	1,000%	14-12-2018	1-5-2027	292.000		2.920	18.250		273.750
Lening Ministerie van Defensie	1,410%	21-12-2018	31-12-2038	22.298.992	283.937	283.937	3.000.000		19.582.929
Lening Min. EZ	6,500%	20-12-2018	31-12-2055	1.200.304	3.608	3.608	1.203.912		0
Lening Stichting Park Campus	0,000%	25-2-2019	2-1-2025	1.225.000		24.500			1.225.000
Lening St. Eur.Ker.Centrum	0,900%	27-3-2019	28-2-2048	4.502.282		40.521			4.502.282
Lening Big Developments	4,000%	4-6-2019	1-1-2025	632.550	25.302	25.302			657.852
Lening Brainport	3,000%	1-8-2019	1-7-2024	150.000		4.500			150.000
Lening Deel Auto	4,000%	20-11-2019	31-10-2024	28.248	1.130	1.130			29.378
Lening Ildiz en Meijers (vrachtauto Zonnepanelen)	4,000%	28-11-2019	1-12-2024	28.223	1.129	1.129			29.352
Lening Peazy	4,000%	24-1-2020	1-2-2023	28.054		-3.054	12.500	15554	0
Lening Evoltify	4,000%	3-2-2020	31-12-2023	28.024		-3.024	18.500	9524	0
Lening PPS Photondelta	0,000%	2-3-2020	1-1-2037	9.291.975					9.291.975
Lening Woonconnect (Renovatie)	2,020%	23-5-2019	15-5-2029	656.762		13.266			656.762
Lening Fiberbuiten	2,000%	1-7-2020	31-3-2030	259.100		4.921	34.544		224.556
Lening Kempenglas	3,000%	1-7-2020	30-6-2035	2.400.000		69.824	192.000		2.208.000
Lening Brainport Moonshot	2,000%	10-12-2020	31-12-2029	810.824	16.216	16.216			827.040
Lening Arriva (Bussen)	2,000%	18-12-2020	31-12-2024	2.201.101		44.022	291.981		1.909.120
Lening Brab. Scale Ups (INV-NL) Protix	4,000%	13-1-2021	31-12-2036	4.014.486	162.364	162.364			4.176.850

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekke leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
Lening Pixelfarming	3,000%	5-5-2021	31-3-2031	1.471.285	10.910	18.188	27.439		1.454.756
Lening Minitopia	2,500%	9-8-2021	31-12-2037	370.000	100.000	10.160	29.848		440.152
Lening Klaverspoor	2,250%	22-9-2021	1-1-2038	5.877.260	3.427.477	168.781			9.304.738
Lening Safariresort Beekse Bergen II	1,710%	11-7-2022	31-12-2038	18.000.000	2.000.000	331.693			20.000.000
Lening Round one	0,000%	1-7-2022	11-11-2029	35.000			5.000		30.000
Lening Vincentre van Gogh	1,500%	9-9-2022	31-3-2048	427.500	317.821	10.397	16.484		728.837
Lening Vincentre Bullet	2,000%	22-9-2022	31-3-2048	997.500	741.580	32.380			1.739.080
Lening Stichting Werklocaties	0,000%	14-10-2022	31-3-2033	1.250.000					1.250.000
Lening Butterfly ORO	2,500%	20-12-2022	23-3-2038	100.000		2.500			100.000
Lening Butterfly Prisma	2,500%	20-12-2022	23-3-2038	200.000		5.000			200.000
Lening Brab. Scale Ups (INV-NL) Lightyear	6,000%	24-7-2022	31-12-2036	7.645.479				6785034	860.445
Lening Ecodorp Boekel	1,687%	31-5-2023	31-5-2053	0	1.200.000	11.732	18.017		1.181.983
Lening Chocolate Factory	1,700%	29-6-2023	30-4-2043	0	5.500.000	27.247			5.500.000
Lening Stichting Woningbelang	2,460%	3-7-2023	3-7-2053	0	5.000.000	60.817			5.000.000
Lening Student Mobility	4,000%	3-8-2023	27-7-2025	0	25.413	414			25.413
Lening Ministerie van Defensie (F35)	4,060%	12-9-2023	31-12-2054	0	1.040.675	12.637			1.040.675
Lening Boei Dongencentrale	2,000%	9-11-2023	1-1-2049	0	750.000	2.167			750.000
Lening Museum Overloon	2,000%	19-12-2023	31-12-2038	0	2.500.000	1.781			2.500.000
Lening WBL Bouwen in Overlangel	0,000%	20-12-2023	1-12-2025	0	90.000				90.000
<i>C-1 Totaal overige leningen</i>				152.109.650	23.304.533	2.958.405	11.954.416	7.140.507	156.319.262
<i>In mindering gebrachte voorziening C-1</i>				-9.502.961					-6.667.714
<i>Balanswaarde C-1</i>				142.606.688					149.651.547

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
--------------------	---------------------	----------------	----------------	---	---	------------------------	-----------	-----------------------	--

C-2 Overige leningen, verstrekt door mandaatinstellingen

Brabant C	0,000%	Divers	Divers	853.560	446.342		160.487		1.139.415
<i>C-2 Totaal overige leningen</i>				853.560	446.342	0	160.487	0	1.139.415
<i>In mindering gebrachte voorziening C-2</i>				-344.838					-190.859
<i>Balanswaarde C-2</i>				508.722					948.556

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
--------------------	---------------------	----------------	----------------	---	---	------------------------	-----------	-----------------------	--

D Leningen aan decentrale overheden in Noord-Brabant

Lening Havestrategie Moerdijk*	0,520%	1-7-2015	1-7-2030	7.789.493	40.505	40.505			7.829.998
Nuenen*	0,000%	30-6-2017	30-6-2027	2.112.870		0	19.870		2.093.000
Tilburg*	0,000%	5-12-2017	31-12-2051	3.017.160		0	19.867		2.997.293
Helmond *	0,000%	30-12-2017	31-12-2099	2.500.000		0			2.500.000
Geertruidenberg *	0,000%	4-10-2017	31-12-2024	1.500.000		0			1.500.000
Son en Breugel*	1,130%	15-4-2018	15-4-2033	760.338		8.049	65.304		695.034
Geldrop-Mierlo*	1,130%	15-4-2018	15-4-2033	907.904		9.611	77.978		829.926
Cranendonck*	1,130%	15-4-2018	15-4-2033	974.467		10.316	83.695		890.772
Waalre*	1,130%	15-4-2018	15-4-2033	924.053		9.782	79.365		844.688
Gemert-Bakel*	1,130%	15-4-2018	15-4-2033	1.000.703		10.593	85.949		914.754
Eindhoven*	1,130%	15-4-2018	15-4-2033	4.497.541		47.610	386.285		4.111.256
Eindhoven*	1,180%	15-10-2018	15-10-2033	1.481.273		17.150	126.903		1.354.371
Son en Breugel*	1,180%	15-10-2018	15-10-2033	570.789		6.396	213.619		357.170
Son en Breugel*	1,280%	15-4-2019	15-4-2034	413.324		4.454	413.324		0
Geldrop-Mierlo*	1,180%	15-10-2018	15-10-2033	69.106		800	5.920		63.186
Geldrop-Mierlo*	1,280%	15-4-2019	15-4-2034	493.542		5.955	38.313		455.229
Son en Breugel*	1,330%	15-10-2019	15-10-2034	206.806		2.426	206.806		0

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
<i>D Totaal decentrale overheden in Noord-Brabant</i>				29.219.371	40.505	173.647	1.823.199	0	27.436.677
<i>In mindering gebrachte voorziening D</i>				-3.850.000					-3.850.000
<i>Balanswaarde D</i>				25.369.371					23.586.677

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
--------------------	---------------------	----------------	----------------	---	---	------------------------	-----------	-----------------------	--

E Leningen aan decentrale overheden buiten Noord-Brabant

Emmen	2,130%	8-9-2014	8-9-2030	15.000.000		319.225			15.000.000
Oldambt	2,170%	11-9-2014	1-10-2044	7.333.336		157.206	333.333		7.000.003
Heerde	1,120%	17-10-2014	17-10-2024	1.500.000		15.046	750.000		750.000
Alphen aan de Rijn	2,250%	25-9-2014	25-9-2034	25.000.000		562.087			25.000.000
Groningen	1,770%	1-12-2014	1-12-2026	10.000.000		176.959			10.000.000
Schouwen-Duiveland	1,530%	11-11-2014	11-11-2034	3.000.000		45.349	250.000		2.750.000
Capelle	1,790%	3-12-2014	3-12-2044	3.666.666		65.383	166.667		3.500.000
Amsterdam	1,189%	11-12-2014	11-12-2024	50.000.000		594.407			50.000.000
Amsterdam	1,419%	11-12-2014	11-12-2026	50.000.000		709.388			50.000.000
Rotterdam	1,229%	16-12-2014	16-12-2024	75.000.000		921.640			75.000.000
Katwijk	1,000%	23-2-2015	23-2-2035	6.500.000		60.726	500.000		6.000.000
Waterschap Vallei en Veluwe	1,530%	21-11-2014	21-11-2034	9.000.000		136.372	750.000		8.250.000
Maastricht	1,260%	1-4-2015	1-4-2045	19.976.929		244.051	754.200		19.222.729
Amsterdam	0,548%	7-5-2015	7-5-2025	100.000.000		547.020			100.000.000
Zwolle	1,000%	16-6-2015	16-6-2025	10.000.000		99.851			10.000.000
Groningen	1,435%	1-7-2015	1-7-2027	50.000.000		716.512			50.000.000
Drents overijsselse Delta	0,990%	26-3-2015	26-3-2035	5.000.000		49.396			5.000.000
Drents overijsselse Delta	1,030%	26-3-2015	26-3-2038	5.000.000		51.392			5.000.000
Drents overijsselse Delta	1,600%	17-12-2015	17-12-2029	5.000.000		79.991			5.000.000
Drents overijsselse Delta	1,670%	17-12-2015	17-12-2030	5.000.000		83.491			5.000.000
Schiedam	1,600%	12-11-2015	12-11-2030	15.000.000		239.910			15.000.000
Drents overijsselse Delta	1,580%	29-1-2016	29-1-2031	10.000.000		158.000			10.000.000
Schiedam	1,340%	23-2-2017	24-2-2031	5.500.000		73.700			5.500.000
Groningen	1,695%	1-3-2017	28-2-2042	30.000.000		507.335			30.000.000

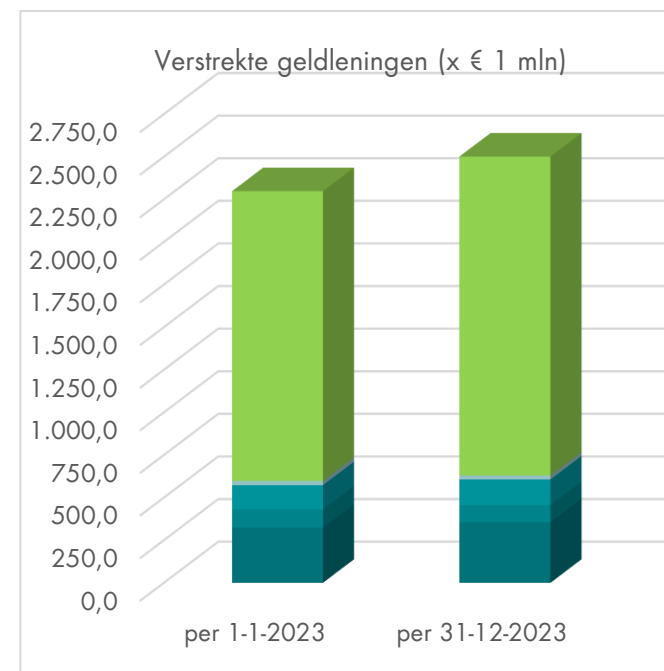
Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
Schiedam	1,390%	9-3-2017	9-3-2032	5.500.000		76.279			5.500.000
Arnhem	1,345%	20-4-2017	20-4-2032	50.000.000		671.211			50.000.000
Apeldoorn	1,020%	31-5-2017	31-5-2027	15.000.000		152.754			15.000.000
Groningen	1,440%	31-5-2017	31-5-2032	20.000.000		287.536			20.000.000
Barendrecht	1,250%	30-5-2017	30-5-2037	7.500.000		89.910	500.000		7.000.000
Zwolle	1,195%	13-6-2017	13-6-2029	10.000.000		119.319			10.000.000
Papendrecht	1,500%	30-6-2017	28-6-2047	8.120.819		119.552	275.852		7.844.968
Maastricht	1,310%	30-6-2017	30-6-2042	24.000.000		306.019	1.200.000		22.800.000
Zutphen	1,520%	20-9-2017	20-9-2047	8.333.335		125.143	333.333		8.000.002
Sittard-Geleen	1,245%	16-11-2017	16-3-2043	12.600.000		150.589	600.000		12.000.000
Vlaardingen	0,950%	15-11-2017	15-5-2028	10.000.000		94.836			10.000.000
Hoogeveen	1,265%	4-12-2017	4-12-2042	8.000.000		100.792	400.000		7.600.000
Groningen	1,255%	6-12-2017	6-12-2032	30.000.000		376.427			30.000.000
Drents overijsselse Delta	1,520%	6-12-2017	6-12-2041	5.000.000		75.985			5.000.000
Drents overijsselse Delta	1,540%	6-12-2017	6-12-2044	5.000.000		76.985			5.000.000
Urk	1,320%	2-1-2018	2-1-2048	21.666.667		275.030	833.333		20.833.333
Velsen	1,380%	29-12-2017	29-12-2037	10.000.000		137.997			10.000.000
Amstel, Gooi en Vecht	1,285%	21-12-2017	21-12-2047	16.666.667		213.892	666.667		16.000.000
Hilversum	1,255%	19-1-2018	2-4-2043	10.080.000		121.735	480.000		9.600.000
Nijmegen	0,890%	29-1-2018	29-1-2027	25.000.000		222.500			25.000.000
Arnhem	1,540%	7-2-2018	7-2-2038	20.000.000		308.000			20.000.000
Sittard-Geleen	1,320%	9-2-2018	9-4-2043	8.400.000		106.807	400.000		8.000.000
Maasgouw	1,425%	2-2-2018	25-1-2048	7.800.000		107.156	300.000		7.500.000
Overbetuwe	1,290%	20-2-2018	20-2-2038	8.000.000		97.634	500.000		7.500.000
Wijdmeren	1,500%	21-2-2018	21-2-2048	6.066.667		87.989	233.333		5.833.333
Drents overijsselse Delta	1,640%	15-2-2018	15-2-2039	5.000.000		82.000			5.000.000
Drents overijsselse Delta	1,600%	16-2-2018	16-2-2037	5.000.000		80.000			5.000.000
Arnhem	1,730%	26-2-2018	26-2-2038	30.000.000		519.000			30.000.000
Amstel, Gooi en Vecht	1,550%	27-2-2018	27-2-2048	26.000.000		389.921	1.000.000		25.000.000
Nijmegen	1,360%	28-2-2018	28-2-2030	10.000.000		136.000			10.000.000
Gooise Meren	1,370%	27-2-2018	27-2-2038	8.000.000		103.820	500.000		7.500.000
Zaanstad	1,490%	5-3-2018	5-3-2043	16.800.000		239.918	800.000		16.000.000

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
Krimpen aan de IJssel	1,500%	8-3-2018	8-3-2043	12.600.000		181.225	600.000		12.000.000
Zevenaar	1,330%	12-3-2018	12-3-2038	8.000.000		100.805	500.000		7.500.000
Renkum	1,350%	26-3-2018	26-3-2038	6.400.000		82.072	400.000		6.000.000
Assen	1,335%	28-3-2018	28-3-2038	12.000.000		152.233	750.000		11.250.000
Barendrecht	1,300%	28-3-2018	28-3-2038	8.000.000		98.828	500.000		7.500.000
Maassluis	1,440%	7-5-2018	7-5-2043	8.400.000		116.982	400.000		8.000.000
Groningen	1,430%	17-5-2018	17-5-2033	30.000.000		428.265			30.000.000
Drents overijsselse Delta	1,600%	23-5-2018	23-5-2036	5.000.000		79.866			5.000.000
Arnhem	1,650%	19-6-2018	19-6-2048	20.000.000		329.516			20.000.000
Drents overijsselse Delta	1,500%	20-6-2018	20-6-2034	5.000.000		74.891			5.000.000
Velsen	1,590%	28-6-2018	28-6-2038	5.000.000		79.389			5.000.000
Kampen	1,360%	9-11-2018	9-11-2043	10.500.000		141.759	500.000		10.000.000
Amsterdam	1,450%	28-11-2018	28-11-2033	50.000.000		724.815			50.000.000
Sittard-Geleen	1,400%	10-12-2018	10-5-2044	8.800.000		119.371	400.000		8.400.000
Winterswijk	1,700%	10-12-2018	10-12-2048	10.000.000		169.150			10.000.000
Groningen	1,450%	20-12-2018	20-12-2035	25.000.000		362.467			25.000.000
Drents overijsselse Delta	0,680%	1-4-2020	1-4-2042	10.000.000		67.860			10.000.000
Leiden	0,560%	14-4-2020	14-4-2040	40.500.000		217.336	2.250.000		38.250.000
Goes	0,550%	28-4-2020	28-4-2045	18.400.000		97.852	800.000		17.600.000
Groningen	0,340%	26-2-2021	26-2-2041	10.000.000		34.000			10.000.000
Zaanstad	0,440%	6-4-2021	6-4-2038	10.000.000		43.911			10.000.000
Maassluis	0,350%	25-6-2021	25-6-2046	9.600.000		32.825	400.000		9.200.000
Texel	0,250%	1-7-2021	1-7-2041	11.400.000		27.707	600.000		10.800.000
Barendrecht	0,300%	20-7-2021	20-7-2041	19.000.000		55.577	1.000.000		18.000.000
Katwijk	0,470%	13-10-2021	13-10-2046	9.600.000		44.682	400.000		9.200.000
Rhenen	0,400%	16-12-2021	16-12-2051	7.733.333		30.883	266.667		7.466.667
De Bilt	0,400%	23-12-2021	23-12-2046	14.400.000		57.537	600.000		13.800.000
Schiedam	0,860%	14-2-2022	14-2-2037	15.000.000		129.000			15.000.000
Emmen	0,740%	16-2-2022	16-2-2042	10.000.000		74.000			10.000.000
Hilversum	0,920%	17-2-2022	17-2-2052	15.000.000		138.000			15.000.000
Nieuwegein	1,000%	22-2-2022	22-2-2038	17.500.000		175.000			17.500.000
Utrecht	0,950%	28-2-2022	2-3-2037	30.000.000		284.349			30.000.000

Naam van de lening	Rente Percentage	Begin looptijd	Einde looptijd	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Oninbaar / Dubieus	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
Wijdemer	1,010%	28-2-2022	28-2-2052	10.000.000		98.168	333.333		9.666.667
Aalsmeer	1,010%	28-2-2022	28-2-2052	10.000.000		98.168	333.333		9.666.667
Zeist	1,020%	16-3-2022	16-3-2042	10.000.000		97.723	500.000		9.500.000
Katwijk	1,120%	18-3-2022	18-3-2047	20.000.000		216.440	800.000		19.200.000
Leiden	1,300%	1-4-2022	1-4-2052	45.000.000		569.144	1.500.000		43.500.000
Groningen	1,940%	16-5-2022	16-5-2044	20.000.000		387.332			20.000.000
Groningen	1,940%	27-6-2022	27-6-2043	30.000.000		581.181			30.000.000
Horst aan de Maas	2,190%	16-6-2022	16-6-2052	15.000.000		328.011			15.000.000
Goes	1,800%	12-8-2022	12-8-2052	15.000.000		266.221	500.000		14.500.000
Zwijndrecht	2,380%	9-9-2022	9-9-2052	17.000.000		400.054	566.667		16.433.333
Alblasserdam	2,570%	29-9-2022	29-9-2052	15.000.000		381.928	500.000		14.500.000
Montferland	3,200%	1-11-2022	1-11-2042	15.000.000		475.781	750.000		14.250.000
Nijkerk	3,060%	2-11-2022	2-11-2037	15.000.000		453.777	1.000.000		14.000.000
Hendrik Ido Ambacht	2,800%	29-11-2022	29-11-2042	10.000.000		278.669	500.000		9.500.000
Culemborg	2,500%	14-12-2022	14-12-2032	10.000.000		248.737	1.000.000		9.000.000
Gooise Meren	2,750%	23-1-2023	23-1-2043	0	10.000.000	258.425			10.000.000
Leiden	2,850%	1-2-2023	1-2-2053	0	30.000.000	782.384			30.000.000
Drents overijsselse Delta	2,750%	2-2-2023	3-2-2053	0	30.000.000	752.671			30.000.000
Leudal	2,870%	13-2-2023	13-2-2038	0	15.000.000	379.784			15.000.000
Kapelle	3,000%	16-2-2023	16-2-2048	0	5.000.000	131.096			5.000.000
Winterswijk	3,050%	20-2-2023	3-7-2042	0	18.500.000	472.158	925.000		17.575.000
Zevenaar	3,300%	8-3-2023	8-3-2048	0	20.000.000	539.180			20.000.000
Katwijk	3,320%	16-3-2023	16-3-2048	0	25.000.000	659.918			25.000.000
Amsterdam	3,380%	30-3-2023	30-3-2038	0	50.000.000	1.279.044			50.000.000
<i>E Totaal overige leningen Decentrale overheden buiten Noord-Brabant</i>				1.699.844.419	203.500.000	27.555.318	32.101.718	0	1.871.242.701
<i>In mindering gebrachte voorziening E</i>				0					0
<i>Balanswaarde E</i>				1.699.844.419					1.871.242.703
Totaal verstrekte leningen (A+B+C+D+E)				2.315.107.056	261.772.065	39.569.467	53.768.528	7.140.507	2.515.970.088
Totaal in mindering gebrachte voorzieningen				-17.015.450					-14.883.172
Totaal balanswaarde verstrekte geldleningen				2.298.091.606					2.501.086.916

Verstrekte geldleningen ingedeeld naar publieke taak (blauw) en decentrale overheden buiten Noord-Brabant (groen)

	bedragen x € 1 mln.	
	per 1-1-2023	per 31-12-2023
A Leningen aan deelnemingen	322,7	355,6
B Leningen aan overige verbonden partijen	107,1	100,1
C-1 Overige leningen	142,6	149,7
C-2 Overige leningen, verstrekt door mandaatinstellingen	0,5	0,9
D Leningen aan decentrale overheden in Noord-Brabant	25,4	23,6
Totaal verstrekte leningen in kader publieke taak (A+B+C+D)	598,2	629,8
E Leningen aan decentrale overheden buiten Noord-Brabant	1.699,8	1.871,2
Totaal verstrekte geldleningen	2.298,1	2.501,1

4. Reserves

Verloop reserves

bijlage 4 (bedragen in €)

Reserves	Saldo per 31-12-2022	Mutaties resultaat- bestemming	Toevoegingen	Onttrekkingen i.v.m. afschrijving	Overige onttrekkingen	Saldo per 31-12-2023
----------	-------------------------	--------------------------------------	--------------	---	--------------------------	-------------------------

Centrale reserves

Algemene reserve (centrale reserve)

- overheveling	0	0	0	0	0	0
- doorgeschoven ruimte	182.326.220	53.559.477	92.647.784	0	238.806.579	89.726.902
- Risicoreserve	118.680.990	0	18.420.951	0	5.570.868	131.531.072
- BA middelen 2015-2019	176.204	0	44.301	0	44.301	176.204
Totaal algemene reserve	301.183.413	53.559.477	111.113.036	0	244.421.748	221.434.178

Bestemmingsreserve Essent

- Immunisatieportefeuille	2.252.387.198	0	22.419	0	22.419	2.252.387.198
- Risicoreserve Essent	90.072.500	0	72.500	0	0	90.145.000
- Investeringsagenda	370.606.396	0	9.780.703	0	27.444.654	352.942.445
- Dividend- en rentereserve	219.870.661	0	74.604.399	0	13.332.383	281.142.677
- Balansverkorting	-234.681.369	0	30.000.000	0	0	-204.681.369
Totaal bestemmingsreserve Essent	2.698.255.386	0	114.480.021	0	40.799.456	2.771.935.951

Overige bestemmingsreserves

Reserve Beleidskader Economie 2030	45.815.680	0	0	0	17.181.392	28.634.288
Reserve Bodem; DU Bodem	28.020.632	0	374.462	0	1.871.425	26.523.669
Reserve Co-financ. Europese programma's	14.574.134	0	4.920.291	0	2.914.844	16.579.582
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	681.891.581	0	165.724.993	36.878.005	36.109.084	774.629.485

Verloop reserves

bijlage 4 (bedragen in €)

Reserves	Saldo per 31-12-2022	Mutaties resultaat- bestemming	Toevoegingen	Onttrekkingen i.v.m. afschrijving	Overige onttrekkingen	Saldo per 31-12-2023
Reserve Europese programma's 2021-2027	23.616.051	0	9.850.000	0	9.510.786	23.955.265
Reserve instandhouding onroerend erfgoed	6.550.899	0	6.761.524	0	3.750.429	9.561.994
Reserve ontwikkelbedrijf	47.975.802	0	8.383.087	0	6.965.942	49.392.947
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	11.388.953	0	4.321.911	202.530	5.840.995	9.667.338
Reserve Organisatieontwikkeling	3.490.574	0	1.689.824	0	1.058.000	4.122.398
Reserve PMWP	2.337.625	0	0	0	1.209.625	1.128.000
Reserve POB (Opleidingen)	1.675.047	0	1.039.023	0	966.000	1.748.070
Reserve Regionaal Waterprogramma	88.552.983	0	17.257.590	0	23.832.962	81.977.611
Reserve Risico grondport. de Kempen	262.193	0	402.588	0	173.247	491.534
Reserve VTH Omgevingsdiensten	8.804.003	0	28.025.565	0	26.898.976	9.930.593
Reserve Werklocaties	20.148.640	0	2.903.726	0	6.827.000	16.225.366
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	96.985.760	0	100.191.191	0	71.596.346	125.580.606
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	35.599.245	0	13.297.455	0	6.521.236	42.375.465
Reserve Leefomgeving	0	0	13.850.000	0	0	13.850.000
Reserve Landbouw	0	0	2.230.000	0	205.000	2.025.000
Totaal overige bestemmingsreserves	1.117.689.802	0	381.223.231	37.080.535	223.433.288	1.238.399.210
Totaal Reserves	4.117.128.601	53.559.477	606.816.288	37.080.535	508.654.492	4.231.769.338

5. Voorzieningen

Verloop van de voorzieningen

bijlage 5 (bedragen in €)

Voorzieningen	Saldo per 31-12-2022	Toevoegingen	Verminderings door:		Saldo per 31-12-2023
			vrijval	aanwending	
Egalisatievoorzieningen	4.502.163	1.936.554	0	1.432.993	5.005.724
Voorziening Onderhoud Provinciehuis	3.347.038	1.274.902	0	1.012.749	3.609.191
Voorziening Museumkwartier	955.124	458.185	0	420.243	993.066
Voorziening Onderhoud busremise Breda	200.000	203.467	0	0	403.467
Voorz. voor verplicht. verl. en risico's	22.029.581	1.444.997	6.979.932	1.898	16.492.748
Voorziening APPA	10.653.658	0	149.932	0	10.503.725
Voorziening Sanering steunpunten	3.009.788	0	0	1.898	3.007.891
Voorziening Nazorg Stortplaats	6.830.000	0	6.830.000	0	0
Voorziening Spaarverlof (medew)	1.536.135	719.531	0	0	2.255.666
Voorziening transitie Veehouderij	0	725.466	0	0	725.466
Voorz. midd. van derd. met gebonden best	32.038.756	4.095.701	0	10.492.666	25.641.791
Voorziening Grondwaterheffing	32.038.756	4.095.701	0	10.492.666	25.641.791
Totaal Voorzieningen	58.570.500	7.477.252	6.979.932	11.927.557	47.140.263

Verloop van voorzieningen die direct in mindering zijn gebracht op de activa

bijlage 5 (bedragen in €)

Voorzieningen	Saldo per 31-12-2022	Toevoegingen	Verminderings door:		Saldo per 31-12-2023
			vrijval	aanwending	
Voorz. in mind. op Activa - MVA	8.410.000	0	0	0	8.410.000
Voorziening Grondexploitaties	8.410.000	0	0	0	8.410.000
Voorz. in mind. op Activa - FVA	39.678.778	6.208.974	689.812	7.021.469	38.176.470
Voorziening Overige leningen	9.502.961	4.654.034	685.247	6.804.034	6.667.714
Voorziening Risico grondbank/Ontw.bedr.	18.305.327	696.971	4.565	62.435	18.935.298
Voorziening Leningen aan deelneming	3.317.651	856.948	0	0	4.174.599
Voorziening Kap. verstr. aan Deelneming	4.358.000	0	0	0	4.358.000
Voorziening Leningen openb. lichamen	3.850.000	0	0	0	3.850.000
Voorziening Geldleningen mandaatinstell.	344.838	1.021	0	155.000	190.859
Voorz. in mind. op Activa - Uitzettingen	763.171	232.498	0	102.399	893.270
Voorziening Dubieuze debiteuren	763.171	232.498	0	102.399	893.270
Totaal Voorzieningen direct in mindering op activa	48.851.948	6.441.472	689.812	7.123.868	47.479.740
Totaal Voorzieningen	107.422.448	13.918.724	7.669.744	19.051.424	94.620.004

5a. Transitoria inzake uitkeringen van het Rijk en EU

Verloop transitoria - nog te ontvangen				bijlage 5a
	Saldo per 01-01-23	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo per 31-12-23
EU				
Nog te ontvangen Europese Commissie	54.089.241	85.327.820	80.936.829	58.480.232
Nog te ontvangen TB OP zuid EC	9.310.140	11.285.059	9.386.151	11.209.048
Totaal nog te ontvangen bijdragen van de EU	63.399.381	96.612.879	90.322.980	69.689.280
Rijk				
Nog te ontvangen bedragen van het Rijk	23.335.270	23.268.183	23.335.270	23.268.183
Nog te ontvangen rente deposito PNB	5.292.057	20.170.484	11.828.903	13.633.638
Nog te ontvangen rente leningen Openbare Lichamen	10.847.228	30.673.900	25.619.601	15.901.527
SPUK Kademuren	0	804.534	603.400	201.134
SPUK SmartwayZ.NL	0	4.874.550	4.874.520	30
SPUK MIT-regeling	2.445.962	0	2.445.961	0
SPUK MIT 2022	1.884.461	1.966.944	1.961.667	1.889.739
SPUK BMIP	0	2.000.000	966.000	1.034.000
Pilot MIEK Moerdijk	0	26.889	0	26.889
SPUK SmartwayZ.NL 2e tranche	0	7.173.999	0	7.173.999
SPUK Uitvoering Aanpak Piekbelasters	0	1.363.841	0	1.363.841
Totaal nog te ontvangen bijdragen van het Rijk	43.804.977	92.323.324	71.635.323	64.492.979
Overige overheid				
Nog te ontvangen bedragen van overige overheden	3.279.562	3.820.303	5.531.599	1.568.266
Vooruitbetaald aan Stimulus ihkv Europese progr.	208.493	24.397.141	24.605.634	0
Nog te ontvangen proj. Limburg	0	3.959.648	1.508.034	2.451.614
Nog te ontvangen TB provincies	7.958.138	8.068.363	10.051.413	5.975.088
Nog te ontvangen proj. Zeeland	0	3.630.234	239.287	3.390.947
Totaal nog te ontvangen bijdragen van overige overheid	11.446.193	43.875.690	41.935.968	13.385.915
Totaal nog te ontvangen bijdragen	118.650.551	232.811.893	203.894.271	147.568.174

5b. Verloop transitoria – Ontvangen bijdragen

Verloop transitoria				bijlage 5b
	Saldo per 01-01-23	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo per 31-12-23
EU				
Doeluitkering OP Zuid	6.224.539	0	-345.155	6.569.695
Nog te ontvangen Interreg	112.201	50.913	78.962	84.152
Totaal doeluitkering EU	6.336.739	50.913	-266.194	6.653.847
Rijk				
Doeluitkering Externe Veiligheid	54.746	0	0	54.746
Doeluitkering SPUK N-wegen	1.524.713	0	130.761	1.393.952
SPUK N65	56.023.735	17.288.734	-2.223.349	75.535.819
SPUK Laadinfrastructuur 2020-2023	1.319.481	0	219.509	1.099.972
SPUK Snelfietsroutes	1.436.550	0	0	1.436.550
SPUK bijdr.rijk tbv Zuidoostelijke zandgronden	1.663.017	0	623.917	1.039.100
SPUK Brabantse Bodem	125.104	0	125.104	0
SPUK Veilig, Doelmatig en Duurzaam	1.723.285	847.934	1.577.778	993.441
SPUK BVOV	838.660	-1.164.526	-3.690.660	3.364.794
SPUK Kademuren	603.400	0	603.400	0
SPUK Ontzorgingsloket	1.508.265	0	679.029	829.236
SPUK SmartwayZ.NL	4.874.520	0	4.874.520	0
SPUK MIT-regeling	0	175.351	-112.210	287.561
SPUK Stimulering verkeersveiligheid	2.269.917	0	0	2.269.917
SPUK Flexpool	1.407.823	0	1.407.823	0
SPUK Leadpartnership truckparking	19.506	0	8.125	11.381
Dumpen drugsafval	222.135	0	0	222.135
SPUK Schone Lucht Akkoord 2021	244.331	0	128.012	116.319
SPUK Landelijk programma natuur	36.381.766	32.369.226	37.805.943	30.945.049
SPUK Bodem overbr.	2.175.830	0	338.922	1.836.908
SPUK Design Thinking Peelvenen	57.626	0	57.626	0
SPUK C99 Verzameluitkering BZK	34.165	0	0	34.165
SPUK Ruimte voor de Maas bij Oeffelt	308.976	0	291.588	17.388
SPUK Opkoopregeling piekbelasters	16.093.944	0	9.287.552	6.806.392
SPUK ZE-bussen	1.384.519	314.912	0	1.699.431
SPUK Regionale Woondeals	475.000	0	173.511	301.489
SPUK Bodem 2022	3.057.352	0	50.031	3.007.321
SPUK Provinciale versnellingsvoorstellen	64.561.720	4.305.785	3.782.497	65.085.007
SPUK Uitvoeringskosten NPLG	985.523	1.165.289	2.014.835	135.977
SPUK 2e tranche Flexpool Wonen	5.145.198	1.133.590	3.471.500	2.807.288
SPUK Bodemsan. 2022 (drugsafv.)	2.340.000	2.555.000	1.346.041	3.548.959
SPUK Ontzorgingsloket 2e tr.	2.123.429	0	32.901	2.090.528
SPUK 2e fase Deltaprogramma zoetwater	8.740.480	5.836.624	2.463.442	12.113.662
SINFONICA gelden	183.493	163.322	61.684	285.131
SPUK MIT 2023	0	2.615.556	2.258.030	357.526
SPUK Capaciteit klimaat en energie	0	3.189.439	202.380	2.987.059
SPUK LVO	0	9.176.929	7.118.391	2.058.538
SPUK Progb Maas-KRW	0	41.322	41.322	0
SPUK Stedelijk Brabant	0	319.628	0	319.628
SPUK 2e tranche Regionale Woondeals	0	855.263	0	855.263
SPUK Bodem 2023, hist. Spoedopg.	0	724.000	0	724.000
SPUK Reg. Laadinfrastr. 2023-2030	0	981.938	0	981.938
SPUK Capaciteit natuurmonitoring	0	149.561	0	149.561

Verloop transitoria

bijlage 5b

	Saldo per 01-01-23	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo per 31-12-23
SPUK Green Deal F47	0	1.985.108	1.985.108	0
SPUK Versnelling natuurinclusief isoleren	0	7.369.130	0	7.369.130
SPUK Uitv bestuursovk nitraat	0	495.868	133.508	362.360
Totaal doeluitkering Rijk	219.908.211	92.894.983	77.268.571	235.534.623

Overige overheid

Doeluitkering IPO-BOOG	131.484	109.759	0	241.243
Brab. Healt Deal	112.690	0	9.900	102.790
Regiobijdrage N65	26.092.170	0	0	26.092.170
SPUK laadinfrastructuur Provincie Limburg	189.147	0	48.292	140.855
Nog te ontvangen proj. Limburg	655.689	0	655.689	0
Nog te ontvangen proj. Zeeland	113.317	0	113.317	0
Totaal doeluitkering overige overheid	27.294.497	109.759	827.198	26.577.058
Totaal doeluitkeringen	253.539.448	93.055.655	77.829.576	268.765.528

6. Vaste Schulden

Vaste schulden

bijlage 6

Lening	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar opgenomen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening aan het einde van het dienstjaar
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening*	2.566.666		2.566.666	0	0	0	2.566.666
Subtotaal	2.566.666		2.566.666	0	0	0	2.566.666
Onderhandse leningen van binnenlandse bedrijven							
	0		0	0	0		0
Subtotaal	0		0	0	0	0	0
Totaal	2.566.666		2.566.666	0	0	0	2.566.666

* = *Schuldrelatie met het Ministerie van Economische Zaken*

7. Borg- en garantstellingen

Overzicht van gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen (en risico-afdekking)

Bijlage 7a

Nr	Door wie de lening is aangegaan	Gevallen van gemeenschappelijke waarborging van de lening				Datum van besluit	Restant per 1 januari	Opname	Aflossing	Restant per 31 december
		Namen van andere lichamen die waarborgen	Deel dat door de provincie is gewaarborgd	PS c.q. GS	van de goedkeuring					
a.	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	15.904.099	15.000.000	25.900.000	5.004.099	
Totaal						15.904.099	15.000.000	25.900.000	5.004.099	
Aandeel Noord-Brabant						2.083.437			655.537	Aandeel NBr13,1%

(zie Risicopar.3)

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Bijlage 7b

Rechts- persoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in risico- reserve / voorziening	Afdekking in reserve/ voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Havenschap Moerdijk	Geldleningen Havenschap	0	-	-	-	<p>T.a.v. de door het Havenschap te sluiten geldleningen staat elk der deelnemers naar rato in (provincie en gemeente Moerdijk ieder voor 50%) voor de betaling van rente en aflossingen, zonder dat daarvoor een afzonderlijk besluit is vereist.</p> <p>In de PS-vergadering van 2 juli 2016 is ingestemd met de nieuwe governance van het Havenbedrijf en het Havenschap. Daarbij is ook ingestemd met de wijze waarop het Havenbedrijf zal worden gefinancierd. De financiering van het Havenbedrijf gebeurt door het Havenschap. De leningen die het Havenschap aantrekt worden direct doorgezet naar het Havenbedrijf. Daartoe is een kredietovereenkomst opgesteld waarin een kredietplafond is vastgesteld van € 280 miljoen. Jaarlijks wordt door het bestuur van het Havenschap een kredietlimiet vastgesteld die niet mag uitstijgen boven het kredietplafond. De kredietlimiet voor 2024 is op 10 januari 2024 bepaald op € 280 miljoen. In 2023 is de financieringsbehoefte van het Havenbedrijf toegenomen, vanwege vertraging in de ontwikkeling van Logistiek Park Moerdijk (LPM). Ter beperking van het risico heeft het Havenschap zekerheidsrecht op alle bezittingen van het Havenbedrijf (hypotheekrecht op alle vastgoed en pandrecht op alle vorderingen). Bij de vaststelling van de Havenstrategie Moerdijk 2013 t.b.v. kern Moerdijk is door PS op 4 juli 2014 (Statenbesluit 29/14) ingestemd met een mogelijke garantstelling voor eventuele aanvullende financiering van max. € 12,5 mln. Op 9 december 2014 is door GS besloten om een incidentele subsidie te verlenen van € 22.500.000 in de vorm van een geldlening (€ 10.000.000) en in de vorm van een garantstelling (€ 12.500.000) aan de gemeente Moerdijk voor de uitvoering van de waarborgregeling Kern Moerdijk voor de periode tot 1 januari 2030 in het kader van de Algemene subsidieverordening Noord-Brabant. Per 1 januari 2030 draagt de gemeente Moerdijk de waarborgregeling over aan Havenbedrijf Moerdijk. In 2020 heeft een tussentijdse evaluatie plaats gevonden van de waarborgregeling. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie is met de gemeente Moerdijk en het Havenbedrijf besproken op welke wijze de financieringslasten van de waarborgregeling kunnen worden verminderd. Dat heeft geleid tot verlaging van de rentelasten per 1-1-2021 en een deel van de lening is tussentijds afgelost, maar kan naar behoefte worden opgenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt per ultimo 2022 € 127,4 miljoen voor winstbestemming. Het weerstandsvermogen van het Havenbedrijf wordt daarmee voldoende groot geacht om (on)voorzien tegenvallers op te vangen.</p>

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Bijlage 7b

Rechts-persoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in risico-reserve / voorziening	Afdekking in reserve/ voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
BNG Bank	Financiering van RvR CV's	50.000.000	-	4.804.988	-	In 2002 is besloten tot een 2e tranche van maximaal € 155,0 mln. Het uiteindelijke programma inclusief rente t/m 2011, sanering glastuinbouwlocaties en MOB-complexen heeft een omvang van € 131,0 mln. Ultimo 2023 staat hiervan € 41,3 mln. open. De ORR moet dit bedrag terugverdienen. De provincie is 100% eigenaar van Ruimte voor Ruimte Beheer BV en voor 99% van de CV. Deze overname was gebaseerd op een positieve businesscase met bijbehorende risico-analyse. Jaarlijks wordt de businesscase geüpdatet. De laatste versie is GREX 2021 Q3 en deze sluit op een positief resultaat van € 13,0 miljoen in 2032. In 2018 is de achtergestelde lening van € 15 miljoen omgezet in een agiostorting. Voor de externe financiering is in januari 2016 een lening van maximaal € 50 miljoen aangetrokken bij de BNG Bank. De provincie heeft zich hiervoor borg gesteld, maar daarvoor in de plaats heeft de provincie de mogelijkheid om hypotheek te vestigen op de gronden van de RvR CV. In 2023 is € 13.083 (1,5%) aan borgstellingsvergoeding ontvangen van RvR CV. Deze vergoeding wordt ook in mindering gebracht op de terug te verdienen sloopvergoedingen. <u>Per eind 2023 bedraagt de uitstaande kredietfaciliteit - volgens opgave van de ORR BV en de BNG nihil</u>
Nationaal Groenfonds	Garantstellingen in het kader van de voorfinanciering subsidieregeling particulier natuurbeheer Noord-Brabant	23.136.300	-	-	-	Aan het Groenfonds zijn twee garantstellingen afgegeven voor de voorfinanciering van de provinciale subsidieregeling particulier natuurbeheer. De eerste garantstelling betreft de betalingsverplichtingen die voortvloeien uit de leningen die Groenfonds aantrekt. De tweede garantstelling heeft betrekking op als de subsidiegrondslag vervalt. Bij elkaar genomen gaat het om maximaal € 23,1 mln. De garanties lopen door tot 2042 PS(29/08).
Gemeente Zundert	Garantie om financiële claims inzake Fort Oranje af te kunnen dekken.	1.500.000	100%		1.500.000	De provincie heeft besloten de gemeente Zundert financieel te ondersteunen in de kosten die zij heeft gemaakt voor de aanpak van de problemen op Fort Oranje en het Fort in stand te houden en te ontwikkelen voor o.a. herhuisvesting van mensen met zorgindicatie. De provincie stelt een financiële bijdrage in het vooruitzicht bij medewerking aan 'ruimte voor ruimte' projecten in de gemeente en verstrekt een voorfinanciering. Daarnaast geeft de provincie een garantstelling om mogelijke financiële claims af te dekken.

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Bijlage 7b

Rechts- persoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in risico- reserve / voorziening	Afdekking in reserve/ voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
IPO/BNG	Borgstelling op een lening die het IPO is aangegaan bij de BNG Bank.	90.000	0%	-	-	Het Interprovinciaal Overleg (IPO) heeft besloten tot (herhuisvesting) van het IPO-Bureau naar een nieuwe kantoorlocatie. De benodigde financiering (€ 1.200.000) wordt verstrekt door de BNG. De BNG vraagt hiervoor een borgstelling. De provincie Noord-Brabant en een andere provincie hebben zich bereid verklaard om borg te staan. De provincie Noord-Brabant stelt zich garant voor een bedrag van € 600.000. De looptijd van de lening is 10 jaar. De kosten van de verhuizing komen ten laste van de IPO begroting. Voor de dekking van de begroting van het IPO dragen alle provincies jaarlijks een bijdrage af aan het IPO. De provincie Noord-Brabant heeft als aanvullende voorwaarde gesteld dat indien er aanspraak op de borgstelling wordt gemaakt, de provincie Noord-Brabant bevoegd is om de aanspraak te verrekenen met de reguliere bijdragen die de provincie doet aan het IPO. Naar verwachting zal de borgstelling niet ingeroepen worden. Er zal dan ook geen beslag worden gelegd op een reserve. De restant hoofdsom bedraagt per 31 december 2023 € 180.000,- . Het maximale risico voor de provincie Noord-Brabant is per 31 december 2023 € 90.000,-
Energiefonds Brabant BV	Garantie om risico's tot en met de eerste boring van de projecten af te dekken. EFB participeert voor € 3,5 mln. in Geothermie BV.	3.500.000	100%	-	-	Het genoemde bedrag is een maximum subsidiebedrag. Voor zover noodzakelijk en adequaat in relatie tot het doel van de subsidie komt het waardeverlies van het geïnvesteerde vermogen in de activiteiten tot en met de eerste boring inclusief projectontwikkeling, bodemonderzoek en booractiviteiten ten behoeve van 5 aardwarmteprojecten in aanmerking voor de subsidie. De omschrijving van deze activiteiten is gebaseerd op de aanvraag. Er zijn drie scenario's: 1. Er is sprake van een misboring die leidt tot een uitkering van de Regeling Nationale EZ-subsidies (RNES) en stopzetting van het betreffende aardwarmteproject; 2. Er is sprake van een boring waarbij de RNES-verzekering niet uitkeert, maar de reservoir-capaciteit zodanig is dat een waardevermindering optreedt van de investering; 3. Het project wordt gedurende de ontwikkelingsperiode, maar voordat de eerste boring plaatsvindt, stopgezet vanwege gegronde redenen.

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)**Bijlage 7b**

Rechts- persoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in risico- reserve / voorziening	Afdekking in reserve/ voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen	Garantstelling dekking negatieve egaliseringsreserve Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen.	5.902.351		5.902.351		De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egaliseringsreserve bij de gesloten stortplaatsen. Uit de concept Jaarrekening 2023 van het Nazorgfonds blijkt dat de egaliseringsreserve van het Nazorgfonds per 31 december 2023 negatief is. Het in 2023 behaalde resultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds is positief. Na de verplichte jaarlijkse oprenting van de voorziening gesloten stortplaatsen met 5,06% en na aftrek van kosten kan € 927.977 worden toegevoegd aan de egaliseringsreserve. De waarde van de egaliseringsreserve per 31 december 2023 bedraagt hiermee negatief € 5.902.351. Eind 2022 was de waarde nog negatief € 6.830.328. Op advies van de accountant is eind 2023 de provinciale voorziening opgeheven en is € 5.902.351 voorlopig ten gunste gebracht van het jaarrekeningresultaat 2023. In 2024 zal, na besluit van Provinciale Staten, het bedrag worden ondergebracht in de Reserve dekking tekorten Gesloten Stortplaatsen. Vanaf 2024 zullen tekorten bij de gesloten stortplaatsen worden gedekt door deze reserve.
Nationaal Groenfonds	Garantstelling lening aan Mts. Habraken	106.481		0	-	Per 1 januari 2021 hebben de provincie Noord-Brabant en het Nationaal Groenfonds (NGF) besloten om het in 2018 opgerichte Transitiefonds Veehouderijen te beëindigen. Het NGF heeft het ingelegde bedrag na aftrek van de kosten aan de provincie terugbetaald. Er was 1 lening verstrekt. De provincie heeft voor haar deel (2/3e) een garantie afgegeven, mocht de debiteur in gebreke blijven bij terugbetaling. Er is geen afdekking voorzien. Het openstaande bedrag is de vordering per 31-12-2023.
Afdekking garanties		84.235.132		10.707.339	1.500.000	

Vervallen garanties**Lightyear**

Garantstelling door provincie aan Lightyear voor overbrugging van het verschil tussen wat een start up bedrijf aan huurprijs en huurgarantie kan bieden en wat een ontwikkelaar aan zekerheid nodig heeft. In 2023 is Lightyear is failliet gegaan. Er is een verzoek binnengekomen om de garantstelling in te roepen. Het verzoek is in 2023 verwerkt.

Overige bijlagen

8. Informatie i.v.m. ontslagregelingen personeel

In deze bijlage treft u informatie aan ten aanzien van de uitdiensttredingen in 2023, alsmede in de categorisering van de loonkosten.

UITDIENSTTREDINGEN

(aantal uitdiensttredingen)

Schaal	Einde tijdelijke aanstelling	Ontslag door wg in proeftijd	Ontslag door wg om dring.reden	Ontslag op eigen verzoek	Ontslag wederz.goedv op ini wg	Ouderdoms pensioen	Overlijden	Eindtotaal
3				1				1
5				1		1		2
6				3				3
7				3	3	4		10
8				5		1		6
9				3	1	2	2	8
10	1			12	2	3		18
11	1			16		4	1	22
12	1			19	1	5		26
13	1		1	9	1	2	1	15
14				4	1			5
16				1				1
18	1							1
Eindtotaal	5	0	1	77	9	22	1	118

MAATWERKAFSPRAKEN BIJ BEËINDIGING DIENSTVERBAND

In het kader van de gewenste flexibilisering en vitalisering van de organisatie hebben GS in 2017 ingestemd met een totaalpakket met de volgende maatregelen gericht op mobiliteitsbevordering:

- levensfaseregeling (Deze regeling is inmiddels gesloten voor deelname.) Met deze regeling wordt beoogd aan de ene kant kennis en kunde van oudere werknemers te behouden, en tegelijkertijd ruimte te creëren voor de instroom van nieuwe talenten. Daartoe zijn medewerkers van 60 jaar en ouder eenmalig in de gelegenheid gesteld om vrijwillig minder te gaan werken met een gedeeltelijke salariscompensatie en een gegarandeerde pensioenopbouw, in 3 varianten:
 - 60% blijven werken tegen 78% loon en 100% pensioenopbouw;
 - 70% blijven werken tegen 83,5% loon en 100% pensioenopbouw;
 - 80% blijven werken tegen 89% loon en 100% pensioenopbouw.

De hiermee gemoede kosten (garantiesalaris en -pensioenopbouw, mobiliteitskosten) komen voor het verslagjaar en de komende jaren neer op:

	LEVENSFASE- regeling *)
2023	148.000
2024	54.000
2025	0
	<u>202.000</u>

*) Deze bedragen zijn indicatief, berekend op de volgende uitgangspunten:

- o deelname aan de regeling op 1 januari 2023, resp. 2024;
- o oorspronkelijk berekende salariskosten vermenigvuldigd met de gemiddelde loonstijgingen (2017 = 100)

FINANCIËLE VERANTWOORDING LOONKOSTEN

<i>(bedragen x € 1.000)</i>	ACTIEF PERSONEEL	VOORMALIG PERSONEEL	TOTAAL
<u>werkelijke salarislasten</u>	123.378	0	123.378
<u>incidentele betalingen, anders dan gratificaties</u>	0	0	0
<u>overige afkoopsommen / loonkosten- vergoedingen e.d. ¹⁾</u>	0	0	0
<u>wachtgeld- / werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen</u>		296	296
TOTAAL	123.378	296	123.674

¹⁾ *Afkoopsommen en loonkostenvergoedingen*

Dit betreft in 2023 uitbetaalde afkoopsommen bij 0 vaststellingsovereenkomsten

9. Modelstaat A paragraaf treasury

Modelstaat A

- Liquiditeitspositie over het 1ste kwartaal van het jaar 2023
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: liquiditeitspositie in relatie tot kasgeldlimiet

De modelstaten A over de kwartalen van het voorafgaande jaar worden normaliter eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. De liquiditeitspositie heeft betrekking op de financiering met een rentetypische looptijd van korter dan een jaar. Een derivaat kan daarbij de looptijd van de financiering veranderen. Zo kan een derivaat vaste schuld omzetten in een korte schuld met variabele rente. De liquiditeitspositie is het saldo van (a) de vlottende of korte schulden, zoals schulden in rekening-courant en in bewaring zijnde kasgelden van derden en (b) de vlottende middelen zoals kasgelden en tegoeden in rekening-courant. De liquiditeitspositie heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, alsmede op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf, exclusief interne schuldverhoudingen. De gemiddelde liquiditeitspositie van de drie kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het lopende jaar naar de stand van 1 januari. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de betrokken decentrale overheid de drie kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Stappen (1-4)	(1) Vlottende schuld	(2) Vlottende middelen	(3) Netto vlottend (+) of Overschot middelen (-)
(1) - (2) = (3)			
ultimo maand 1	0	1.256.744	-1.256.744
ultimo maand 2	0	1.137.161	-1.137.161
ultimo maand 3	0	1.048.467	-1.048.467
(4) gemiddelde van (3)			-1.147.457
Stappen (5-9)	Variabelen		Bedragen
(5)	kasgeldlimiet		85.041
(6a) = (5 > 4)	ruimte onder de kasgeldlimiet		1.232.498
(6b) = (4 > 5)	overschrijding van de kasgeldlimiet		
Berekening kasgeldlimiet (5)			
(7)	Begrotingstotaal		1.214.871
(8)	Percentage regeling		7
(5) = (7) x (8) / 100	Kasgeldlimiet		85.041

Modelstaat A

- Liquiditeitspositie over het 2de kwartaal van het jaar 2023
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: liquiditeitspositie in relatie tot kasgeldlimiet

De modelstaten A over de kwartalen van het voorafgaande jaar worden normaliter eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. De liquiditeitspositie heeft betrekking op de financiering met een rentetypische looptijd van korter dan een jaar. Een derivaat kan daarbij de looptijd van de financiering veranderen. Zo kan een derivaat vaste schuld omzetten in een korte schuld met variabele rente. De liquiditeitspositie is het saldo van (a) de vlottende of korte schulden, zoals schulden in rekening-courant en in bewaring zijnde kasgelden van derden en (b) de vlottende middelen zoals kasgelden en tegoeden in rekening-courant. De liquiditeitspositie heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, alsmede op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf, exclusief interne schuldverhoudingen. De gemiddelde liquiditeitspositie van de drie kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het lopende jaar naar de stand van 1 januari. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de betrokken decentrale overheid de drie kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Stappen (1-4)	(1) Vlottende schuld	(2) Vlottende middelen	(3) Netto vlottend (+) of Overschot middelen (-)
(1) – (2) = (3)			
ultimo maand 4	0	1.136.614	-1.136.614
ultimo maand 5	0	1.155.687	-1.155.687
ultimo maand 6	0	1.195.289	-1.195.289
(4) gemiddelde van (3)			-1.162.530
Stappen (5-9)	Variabelen		Bedragen
(5)	kasgeldlimiet		85.041
(6a) = (5>4)	ruimte onder de kasgeldlimiet		1.247.571
(6b) = (4>5)	overschrijding van de kasgeldlimiet		
Berekening kasgeldlimiet (5)			
(7)	Begrotingstotaal		1.214.871
(8)	Percentage regeling		7
(5) = (7) x (8) / 100	Kasgeldlimiet		85.041

Modelstaat A

- Liquiditeitspositie over het 3de kwartaal van het jaar 2023
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: liquiditeitspositie in relatie tot kasgeldlimiet

De modelstaten A over de kwartalen van het voorafgaande jaar worden normaliter eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. De liquiditeitspositie heeft betrekking op de financiering met een rentetypische looptijd van korter dan een jaar. Een derivaat kan daarbij de looptijd van de financiering veranderen. Zo kan een derivaat vaste schuld omzetten in een korte schuld met variabele rente. De liquiditeitspositie is het saldo van (a) de vlottende of korte schulden, zoals schulden in rekening-courant en in bewaring zijnde kasgelden van derden en (b) de vlottende middelen zoals kasgelden en tegoeden in rekening-courant. De liquiditeitspositie heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, alsmede op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf, exclusief interne schuldverhoudingen. De gemiddelde liquiditeitspositie van de drie kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het lopende jaar naar de stand van 1 januari. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de betrokken decentrale overheid de drie kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Stappen (1-4)	(1) Vlottende schuld	(2) Vlottende middelen	(3) Netto vlottend (+) of Overschot middelen (-)
(1) – (2) = (3)			
ultimo maand 7	0	1.191.863	-1.191.863
ultimo maand 8	0	1.205.597	-1.205.597
ultimo maand 9	0	1.180.694	-1.180.694
(4) gemiddelde van (3)			-1.192.718
Stappen (5-9)	Variabelen		Bedragen
(5)	kasgeldlimiet		85.041
(6a) = (5>4)	ruimte onder de kasgeldlimiet		1.277.759
(6b) = (4>5)	overschrijding van de kasgeldlimiet		
Berekening kasgeldlimiet (5)			
(7)	Begrotingstotaal		1.214.871
(8)	Percentage regeling		7
(5) = (7) x (8) / 100	Kasgeldlimiet		85.041

Modelstaat A

- Liquiditeitspositie over het 4de kwartaal van het jaar 2023
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: liquiditeitspositie in relatie tot kasgeldlimiet

De modelstaten A over de kwartalen van het voorafgaande jaar worden normaliter eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. De liquiditeitspositie heeft betrekking op de financiering met een rentetypische looptijd van korter dan een jaar. Een derivaat kan daarbij de looptijd van de financiering veranderen. Zo kan een derivaat vaste schuld omzetten in een korte schuld met variabele rente. De liquiditeitspositie is het saldo van (a) de vlottende of korte schulden, zoals schulden in rekening-courant en in bewaring zijnde kasgelden van derden en (b) de vlottende middelen zoals kasgelden en tegoeden in rekening-courant. De liquiditeitspositie heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, alsmede op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf, exclusief interne schuldverhoudingen. De gemiddelde liquiditeitspositie van de drie kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het lopende jaar naar de stand van 1 januari. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de betrokken decentrale overheid de drie kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Stappen (1-4)	(1) Vlottende schuld	(2) Vlottende middelen	(3) Netto vlottend (+) of Overschot middelen (-)
(1) – (2) = (3)			
ultimo maand 10	0	1.219.489	-1.219.489
ultimo maand 11	0	1.231.925	-1.231.925
ultimo maand 12	0	1.255.089	-1.255.089
(4) gemiddelde van (3)			-1.235.501
Stappen (5-9)	Variabelen		Bedragen
(5)	kasgeldlimiet		85.041
(6a) = (5>4)	ruimte onder de kasgeldlimiet		1.320.542
(6b) = (4>5)	overschrijding van de kasgeldlimiet		
Berekening kasgeldlimiet (5)			
(7)	Begrotingstotaal		1.214.871
(8)	Percentage regeling		7
(5) = (7) x (8) / 100	Kasgeldlimiet		85.041

10. Modelstaat B paragraaf treasury

- Renterisico vaste schuld over de jaren 2024-2027
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: renterisico vaste schuld in relatie tot renterisiconorm

Modelstaat B wordt eenmaal per jaar als onderdeel van de financierings-paragraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. Op deze staat wordt over het renterisico van de komende vier jaren gerapporteerd. Het renterisico heeft betrekking op de vaste schuld en op het bedrag waarover renterisico wordt gelopen. Naast de renteherzieningen zijn hiervoor ook de aflossingen van belang, want het renterisico wordt verkleind door aflossingen in de tijd te spreiden. Het renterisico heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf. Het renterisico wordt getoetst aan het bedrag van de renterisiconorm. De renterisiconorm heeft betrekking op het totaal van de begroting van uitsluitend het komende jaar. Het komende jaar is jaar T in de tabel hierna.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Stap	Variabelen Renterisico(norm)	Jaar 2024:	Jaar 2025:	Jaar 2026:	Jaar 2027:
(1)	Renteherzieningen	0	0	0	0
(2)	Aflossingen	0	0	0	0
(3)	Renterisico (1+2)	0	0	0	0
(4)	Renterisiconorm	280.641	280.641	280.641	280.641
(5a) = (4>3)	Ruimte onder renterisiconorm	280.641	280.641	280.641	280.641
(5b) = (3>4)	Overschrijding renterisiconorm	0	0	0	0
Renterisiconorm					
Berekening					
(4a)	Begrotingstotaal jaar 2024 (T)	1.403.207			
(4b)	Percentage	20			
	Renterisiconorm (van alleen jaar T)	280.641			
(4) = (4a x 4b/100)					

11. Bijlagen jaarrekening i.o.m. BBV art. 24 lid 3c en 3d

In artikel 24 van het besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten is bepaald dat de jaarrekening twee verplichte bijlagen dient te bevatten.

Bijlage 11 a bevat de uitvoeringsinformatie met het voorgeschreven overzicht van lasten en baten per taakveld.

Daarvan is in het BBV in artikel 66 het volgende bepaald:

1. De door gedeputeerde staten onderscheidenlijk het college van burgemeester en wethouders vast te stellen uitvoeringsinformatie bestaat:
 - a. uit een totaaloverzicht van de geraamde baten en lasten per taakveld, ten tijde van de begroting;
 - b. uit een totaaloverzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld, ten tijde van de jaarstukken;
 - c. het verdelingsprincipe waarmee de taakvelden over de programma's zijn verdeeld.
2. De raming onderscheidenlijk realisatie van het totaaloverzicht van de baten en lasten per taakveld is integraal en omvat dezelfde totaalbedragen als de begroting onderscheidenlijk de jaarstukken.
3. Voor het overzicht met de gerealiseerde baten en lasten worden hetzelfde verdelingsprincipe en dezelfde indeling gebruikt als voor het overzicht met de ramingen.
4. De voor de uitvoeringsinformatie te gebruiken taakvelden worden bij ministeriële regeling vastgesteld.

Zoals in artikel 66 lid 4 is aangegeven is de indeling van de taakvelden die in de uitvoeringsinformatie wordt opgenomen, uniform voor alle provincies bij ministeriële regeling vastgesteld.

Deze indeling is bepalend voor het op te nemen overzicht zoals bedoeld in artikel 66 lid 1 b (zie bijlage 11 a).

De indeling naar taakvelden wijkt af van de programma-indeling die de provincie in de begroting en de jaarstukken hanteert.

De totalen van de gerealiseerde lasten en baten in het overzicht naar taakvelden sluiten volledig aan bij de totalen van het overzicht van gerealiseerde lasten en baten ingedeeld naar programma's in de programmaverantwoording (zie bijlage 11b).

Bijlage 11 c bevat de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen die van het rijk door de provincie zijn ontvangen.

Dit betreft de door het rijk voorgeschreven SiSa-bijlage. (SiSa: Single information - Single Audit).

Single information, Single audit (SiSa) betekent eenmalige informatieverstrekking, eenmalige accountantscontrole, die voor alle belanghebbenden bruikbaar is. SiSa is de manier waarop medeoverheden (provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen) aan het Rijk of in enkele gevallen aan de provincie of aan gemeenten verantwoorden of en hoe ze de specifieke uitkeringen of het provinciaal middel hebben besteed.

In deze SiSa-bijlage moet - volgens het voorgeschreven model - de verantwoordingsinformatie over de door het rijk verstrekte specifieke uitkeringen worden opgenomen.

De in deze bijlage opgenomen verantwoordinginformatie betreft de volgende van het rijk ontvangen specifieke uitkeringen:

Nummer	Omschrijving specifieke uitkering
BZK C103	SPUK tweede tranche ondersteuning woondeals
BZK C112	SPUK NOVEX-gebied Stedelijk Brabant
BZK C117	Specifieke uitkering versnelling natuurinclusief isoleren
BZK C13	Regeling specifieke uitkering ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed
BZK C210	Regeling specifieke uitkering flexibele inzet ondersteuning woningbouw tweede tranche
BZK C41	Specifieke uitkering Regeling flexibele inzet woningbouw
BZK C81	Regeling specifieke uitkering ten behoeve van het opstellen en uitvoeren van woondeals
BZK C86	Specifieke uitkering ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed tweede tranche
IenW E10	Regeling specifieke uitkering snelfietsroutes
IenW E106	Regeling specifieke uitkering Regionale Aanpak Laadinfrastructuur 2023 - 2030
IenW E12	Regeling specifieke uitkering N-wegen

Nummer	Omschrijving specifieke uitkering
lenW E15	Regeling Specifieke uitkering Regionale Aanpak Laadinfrastructuur 2020 - 2023
lenW E24	Incidentele specifieke uitkering N65 Vught-Haaren
lenW E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer - Wet BDU Verkeer en Vervoer (art. 10) - Provincies
lenW E32	Incidentele specifieke uitkering Smartwayz
lenW E38	Tijdelijke stimuleringsregeling doelmatig, duurzaam en veilig gebruik verkeersinfrastructuur 2020
lenW E40	Incidentele specifieke uitkering Truckparking lead partnership
lenW E53	Regeling specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord
lenW E55	Tijdelijke regeling specifieke uitkering Landelijk Verbeterprogramma Overwegen 2021 - 2028
lenW E56	Tijdelijke stimuleringsregeling doelmatig en duurzaam gebruik verkeersinfrastructuur 2021
lenW E57	Tijdelijke regeling specifieke uitkering Zero Emissiebussen 2022-2024
lenW E58	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem overbruggingsjaar 2021
lenW E63	Regeling specifieke uitkering kademuren Goederencorridors Oost en Zuidoost 2022 - 2026
lenW E77	Incidentele specifieke uitkering Ruimte voor de Maas bij Oeffelt
lenW E83	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2022
lenW E84	Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-2023
lenW E86	Regeling specifieke uitkering beschikbaarheidsvergoeding regionale OV-concessies 2022
lenW E87	Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater
lenW E91	Incidentele specifieke uitkering Meanderende Maas
lenW E94	Incidentele specifieke uitkering (Water)Bodemverontreiniging
lenW E95	Incidentele specifieke uitkering Onderzoek KRW Doelbereik en handelingsperspectief RBO Maas
lenW E97	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2023
EZK F12	Eenmalige specifieke uitkering voor de uitvoering van regionale MIT-regeling 2018-2023
EZK F14	Regeling specifieke uitkering MIT 2021
EZK F25	MIT-regeling
EZK F28	Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat-en energiebeleid (CDOKE)
EZK F45	Pilot MIEK Regio Moerdijk 2023-2024
EZK F47	Bestuursovereenkomst ter uitvoering van de Green Deal Noord-Brabant Solar en Biobased Economy
SZW G15	BMIP
LNV L7	Regeling specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland
LNV L8	Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden
LNV L16	Programma Natuur
LNV L17	Design thinking peelvenen
LNV L24	Regeling specifieke uitkering voorbereidingskosten landelijk gebied, versnellingsvoorstellen en PAS-melders
LNV L25	Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied
LNV L29	Regeling specifieke uitkering capaciteit natuurmonitoring
LNV L31	Regeling uitvoering bestuursovereenkomst nitraat
LNV L32	Regeling uitvoering aanpak piekbelasting

Op de volgende pagina's is die verantwoording opgenomen overeenkomstig het door het rijk voorgeschreven verantwoordingsmodel.

11a. Lasten en baten per taakveld

Uitvoeringsinformatie (art 66 lid 1a en b)

Bijlage 11a

Uitvoeringsinformatie: Taakvelden (bedragen x € 1.000)		Begroting, oorspronkelijk			Begroting na wijziging			Realisatie jaarrekening		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
0	Algemene dekkingsmiddelen	491.522	1.095.688	604.166 V	760.370	1.339.862	579.492 V	701.435	1.355.544	654.108 V
	0.1 Uitkering provinciefonds		333.621	333.621 V	-	364.117	364.117 V	-	368.603	368.603 V
	0.2 Opbrengst provinciale belastingen		282.080	282.080 V	-	284.955	284.955 V	-	282.071	282.071 V
	0.3 Geldleningen en uitzettingen	624	43.287	42.663 V	534	70.531	69.997 V	641	76.897	76.256 V
	0.4 Deelnemingen	52	24.897	24.845 V	152	61.196	61.044 V	188	61.285	61.098 V
	0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	82.342	170	82.172 N	63.046	4.973	58.073 N	348	21.211	20.863 V
	0.6 Overhead	81.599		81.599 N	89.867	-	89.867 N	93.442	-	93.442 N
	0.8 Mutaties reserves	326.904	411.633	84.729 V	606.771	554.091	52.680 N	606.816	545.476	61.340 N
	0.9 Resultaat				-	-	-	-	-	-
1	Bestuur	21.925	2	21.923 N	24.155	302	23.852 N	19.844	683	19.161 N
	1.1 Provinciale Staten	3.514		3.514 N	4.627	-	4.627 N	4.432	-	4.432 N
	1.2 Gedeputeerde Staten	2.296	2	2.294 N	2.553	2	2.551 N	2.285	3	2.282 N
	1.3 Kabinetszaken	1.915		1.915 N	2.344	300	2.044 N	1.532	367	1.165 N
	1.4 Bestuurlijke organisatie	2.864		2.864 N	3.215	-	3.215 N	2.861	314	2.547 N
	1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	1.244		1.244 N	1.596	-	1.596 N	1.557	-	1.557 N
	1.6 Openbare orde en veiligheid	123		123 N	123	-	123 N	120	-	120 N
	1.9 Bestuur, overige baten en lasten	9.969		9.969 N	9.696	-	9.696 N	7.057	-	7.057 N
2	Verkeer en vervoer	291.907	62.699	229.209 N	299.194	75.019	224.175 N	247.926	24.229	223.697 N
	2.1 Landwegen	141.866	50.735	91.131 N	147.140	55.759	91.381 N	98.465	7.637	90.828 N
	2.2 Waterwegen	4.141		4.141 N	4.390	805	3.586 N	3.790	805	2.986 N
	2.3 Openbaar vervoer	107.344	850	106.494 N	107.607	3.488	104.119 N	97.916	-962	98.878 N
	2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	38.556	11.114	27.442 N	40.058	14.968	25.090 N	47.754	16.749	31.006 N

Uitvoeringsinformatie: Taakvelden (bedragen x € 1.000)		Begroting, oorspronkelijk			Begroting na wijziging			Realisatie jaarrekening		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
3	Water	42.281	5.099	37.181 N	37.439	7.608	29.830 N	37.043	9.563	27.480 N
	3.1 Waterkeringen	4.672		4.672 N	1.753	9	1.744 N	1.709	363	1.346 N
	3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	1.216		1.216 N	1.226	-	1.226 N	201	-	201 N
	3.3 Kwantiteit grondwater	8.346	3.966	4.380 N	7.183	4.046	3.137 N	8.362	4.240	4.122 N
	3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	10.861	700	10.161 N	14.500	721	13.779 N	14.084	711	13.373 N
	3.5 Kwaliteit grondwater	200	293	93 V	21	293	272 V	134	484	351 V
	3.9 Water, overige baten en lasten	16.986	140	16.846 N	12.756	2.539	10.217 N	12.553	3.764	8.788 N
4	Milieu	63.509	5.922	57.587 N	65.687	9.486	56.200 N	61.184	12.002	49.182 N
	4.1 Bodembescherming	6.306	730	5.576 N	9.639	3.761	5.877 N	8.715	4.614	4.101 N
	4.2 Luchtverontreiniging	1.268		1.268 N	1.924	-	1.924 N	1.380	-	1.380 N
	4.3 Geluidhinder	667	15	652 N	67	15	52 N	9	11	3 V
	4.4 Vergunningverlening en handhaving	35.799	4.408	31.391 N	36.685	3.612	33.073 N	33.418	3.266	30.152 N
	4.5 Ontgronding		290	290 V	-	548	548 V	-	288	288 V
	4.6 Duurzaamheid	17.256		17.256 N	15.320	1.116	14.204 N	15.752	3.507	12.245 N
	4.9 Milieu, overige baten en lasten	2.212	479	1.733 N	2.053	434	1.618 N	1.909	315	1.594 N
5	Natuur	132.579	40.887	91.693 N	162.690	66.918	95.772 N	145.640	50.025	95.616 N
	5.1 Natuurontwikkeling	28.034		28.034 N	44.033	5.975	38.058 N	45.961	5.991	39.970 N
	5.2 Beheer natuurgebieden	91.305	40.887	50.419 N	104.082	56.293	47.788 N	85.944	39.374	46.570 N
	5.3 Beheer flora en fauna	8.133		8.133 N	6.457	-	6.457 N	5.511	-	5.511 N
	5.9 Natuur, overige baten en lasten	5.107		5.107 N	8.118	4.650	3.468 N	8.225	4.660	3.565 N
6	Regionale economie	76.674	1.695	74.979 N	111.288	36.280	75.008 N	117.433	46.834	70.599 N
	6.1 Agrarische aangelegenheden	15.390	1.150	14.240 N	15.637	2.526	13.111 N	15.876	3.435	12.440 N
	6.2 Logistiek	375		375 N	482	-	482 N	461	-	461 N
	6.3 Kennis en innovatie	19.513		19.513 N	35.235	8.649	26.586 N	28.433	6.837	21.595 N
	6.4 Recreatie en toerisme	3.526		3.526 N	4.962	-	4.962 N	4.924	-	4.924 N

Uitvoeringsinformatie: Taakvelden (bedragen x € 1.000)		Begroting, oorspronkelijk			Begroting na wijziging			Realisatie jaarrekening		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	37.870	545	37.325 N	54.971	25.105	29.867 N	67.739	36.561	31.178 N
7	Cultuur en maatschappij	58.761	651	58.110 N	55.617	803	54.814 N	54.411	817	53.594 N
7.1	Cultuur	44.943	651	44.292 N	44.881	768	44.113 N	44.398	768	43.630 N
7.2	Maatschappij	9.472		9.472 N	9.136	35	9.101 N	9.110	46	9.063 N
7.9	Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	4.346		4.346 N	1.600	-	1.600 N	903	2	901 N
8	Ruimte	35.712	2.228	33.484 N	39.582	19.743	19.840 N	35.574	17.409	18.165 N
8.1	Ruimtelijke ordening	31.402	1.498	29.904 N	20.611	1.984	18.628 N	20.074	3.068	17.005 N
8.2	Volkshuisvesting	3.360	730	2.630 N	5.848	4.759	1.089 N	6.115	5.053	1.062 N
8.3	Stedelijke vernieuwing			-	-	-	-	-	-	-
8.9	Ruimte, overige baten en lasten	950		950 N	13.123	13.000	123 N	9.385	9.288	97 N
Eindtotaal		1.214.871	1.214.871		1.556.021	1.556.021	-	1.420.490	1.517.104	96.614 V

11b. Verdeling taakvelden over programma's

Uitvoeringsinformatie (art 66 lid 1c)

bijlage 11b

Verdeling taakvelden over programma's (bedragen x € 1.000)		Jaarrekening 2023	
	Lasten	Baten	Saldo
1. Bestuur en veiligheid	19.387	693	18.694 N
1.1 Provinciale Staten	4.432		4.432 N
1.2 Gedeputeerde Staten	2.285	3	2.282 N
1.3 Kabinetszaken	1.532	367	1.165 N
1.4 Bestuurlijke organisatie	1.729	314	1.415 N
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	1.557		1.557 N
1.6 Openbare orde en veiligheid	120		120 N
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	7.057		7.057 N
4.1 Bodembescherming	380		380 N
4.4 Vergunningverlening en handhaving	46		46 N
4.6 Duurzaamheid	92		92 N
4.9 Milieu, overige baten en lasten	10	10	-
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	146		146 N
2. Ruimte en wonen	36.140	16.522	19.618 N
4.1 Bodembescherming	1.315		1.315 N
5.9 Natuur, overige baten en lasten	1.805	1.805	-
6.1 Agrarische aangelegenheden	2.003	135	1.868 N
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	3.898		3.898 N
8.1 Ruimtelijke ordening	11.618	242	11.376 N
8.2 Volkshuisvesting	6.115	5.053	1.062 N
8.9 Ruimte, overige baten en lasten	9.385	9.288	97 N
3. Water en Bodem	47.266	14.075	33.191 N
2.2 Waterwegen	2.986		2.986 N
3.1 Waterkeringen	1.709	363	1.346 N
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	201		201 N
3.3 Kwantiteit grondwater	8.362	4.096	4.266 N
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	14.084	711	13.373 N
3.5 Kwaliteit grondwater	134	484	351 V
3.9 Water, overige baten en lasten	12.553	3.707	8.846 N
4.1 Bodembescherming	5.940	4.614	1.326 N
4.9 Milieu, overige baten en lasten	213	100	112 N
5.1 Natuurontwikkeling	1.085		1.085 N
4. Natuur en milieu	181.084	51.982	129.102 N
3.3 Kwantiteit grondwater		144	144 V
3.9 Water, overige baten en lasten		58	58 V
4.1 Bodembescherming	1.080		1.080 N
4.2 Luchtverontreiniging	1.380		1.380 N
4.3 Geluidhinder	9	11	3 V
4.4 Vergunningverlening en handhaving	33.372	3.266	30.106 N

Verdeling taakvelden over programma's (bedragen x € 1.000)			Jaarrekening 2023
	Lasten	Baten	Saldo
4.5 Ontgronding		288	288 V
4.6 Duurzaamheid	23		23 N
4.9 Milieu, overige baten en lasten	1.687	205	1.482 N
5.1 Natuurontwikkeling	44.876	5.991	38.885 N
5.2 Beheer natuurgebieden	85.944	39.374	46.570 N
5.3 Beheer flora en fauna	5.511		5.511 N
5.9 Natuur, overige baten en lasten	6.419	2.645	3.774 N
8.1 Ruimtelijke ordening	783		783 N
5. Economie	90.915	45.154	45.761 N
1.4 Bestuurlijke organisatie	1.132		1.132 N
4.6 Duurzaamheid	2.476	1.985	491 N
6.1 Agrarische aangelegenheden	2.036		2.036 N
6.3 Kennis en innovatie	26.229	6.607	19.622 N
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	59.041	36.561	22.480 N
6. Energie	13.770	1.752	12.018 N
4.6 Duurzaamheid	12.249	1.522	10.727 N
6.3 Kennis en innovatie	1.521	230	1.291 N
7. Landbouw en voedsel	13.430	3.300	10.130 N
4.6 Duurzaamheid	912		912 N
6.1 Agrarische aangelegenheden	11.836	3.300	8.536 N
6.3 Kennis en innovatie	682		682 N
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	182.386	4.175	178.210 N
2.1 Landwegen	81.405	2.734	78.671 N
2.3 Openbaar vervoer	97.075	-962	98.037 N
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	3.906	2.403	1.503 N
9. Mobiliteitsontwikkeling	68.119	21.755	46.365 N
2.1 Landwegen	17.060	4.903	12.157 N
2.2 Waterwegen	805	805	N
2.3 Openbaar vervoer	841		841 N
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	43.849	14.346	29.503 N
6.2 Logistiek	461		461 N
8.1 Ruimtelijke ordening	5.104	1.701	3.403 N
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	59.335	817	58.518 N
6.4 Recreatie en toerisme	4.924		4.924 N
7.1 Cultuur	44.398	768	43.630 N
7.2 Maatschappij	9.110	46	9.063 N
7.9 Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	903	2	901 N

Verdeling taakvelden over programma's (bedragen x € 1.000)		Jaarrekening 2023	
	Lasten	Baten	Saldo
Algemeen financieel beleid	101.842	811.403	709.561 V
Algemene dekkingsmiddelen	8.167	811.193	803.026 V
0.1 Uitkering provinciefonds		368.603	368.603 V
0.2 Opbrengst provinciale belastingen		282.071	282.071 V
0.3 Geldleningen en uitzettingen	641	76.897	76.256 V
0.4 Deelnemingen	188	61.285	61.098 V
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	115	21.211	21.096 V
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	4.654		4.654 N
8.1 Ruimtelijke ordening	2.569	1.126	1.443 N
Overhead, Vpb en stelposten	93.675	209	93.465 N
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	232		232 N
0.6 Overhead	93.442		93.442 N
5.9 Natuur, overige baten en lasten		209	209 V
Mutaties reserves	606.816	545.476	61.340 N
0.8 Mutaties reserves	606.816	545.476	61.340 N
Eindtotaal	1.420.490	1.517.104	96.614 V

voetnoten:

1. Bij "Mutaties reserves" zijn de toevoegingen herkenbaar als "Lasten" en de onttrekkingen als "Baten"
2. Het "Eindtotaal" is tevens het jaarresultaat (zie kolom "Saldo"). Let wel: x € 1.000

11c. SiSa bijlage doeluitkeringen

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2023 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 07-02-2024

Verstrekker	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator
BZK	C13	Regeling specifieke uitkering ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed Provincies	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen (inclusief uitvoering door derden)	Aantal kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren waarmee een ontzorgingstraject is gestart	Aantal kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren waarmee een ontzorgingstraject is doorlopen tot aan het moment van aanbesteding van maatregelen om vastgoed te verduurzamen	Aantal gebouwde onroerende zaken dat hiermee wordt bereikt door het provinciaal ontzorgingsprogramma	Is binnen het provinciaal ontzorgingsprogramma uitvoering gegeven aan het stimuleren van vraagbundeling bij kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren bij de verduurzaming van hun maatschappelijk vastgoed? (Ja/Nee/Nvt)
			<i>Aard controle R Indicator: C13/01</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/02</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/03</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/04</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/05</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/06</i>
			€ 679.029	€ 1.155.691	59	36	217	Ja
			Is de opgedane regionale kennis en ervaring gedeeld met het Kennis- en innovatieplatform verduurzaming maatschappelijk vastgoed? (Ja/Nee/Nvt)	Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	Correctie besteding (jaar T-1) ten laste van Rijksmiddelen ivm SiSa tussen medeverheden (alleen van toepassing bij SiSa tussen medeoverheden)			
<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C13/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C13/08</i>	<i>Aard controle R Indicator: C13/09</i>						
		Ja	Nee	€ 0				
BZK	C41	Regeling specifieke uitkering flexibele inzet woningbouw	Besteding (jaar T) aan flexibele ondersteuning capaciteit en expertise	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan flexibele ondersteuning capaciteit en expertise	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T)	Aantal projecten dat in (jaar T) is geholpen met middelen	Aantal projecten dat cumulatief (t/m jaar T) is geholpen met middelen	Cumulatief aantal (t/m jaar T) woningen dat in deze projecten wordt gerealiseerd

		Provincies		Vanaf SiSa 2021 inclusief uitvoering door derden	Vanaf SiSa 2021 inclusief uitvoering door derden		Vanaf SiSa 2021 inclusief uitvoering door derden	Vanaf SiSa 2021 inclusief uitvoering door derden
			<i>Aard controle R Indicator: C41/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: C41/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: C41/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C41/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C41/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C41/06</i>
			€ 1.407.823	€ 3.758.264	€ 0	26	82	15.575
			Volledige zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Eindverantwoording (Ja/Nee)				
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C41/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C41/08</i>				
			Nee	Nee				
BZK	C81	Specifieke uitkering aan provincies ten behoeve van de financiering van (tijdelijke) capaciteit of externe expertise voor het opstellen en uitvoeren van de woondeals	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Aantal woondeals dat is tot stand gekomen met hulp van deze middelen	Zelfstandige uitvoering: Ja/Nee	Eindverantwoording (Ja/Nee)		
			<i>Aard controle R Indicator: C81/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C81/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C81/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C81/04</i>		
			€ 173.511	2	Nee	Nee		
BZK	C86	Specifieke uitkering ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed tweede tranche	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Aantal kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren waarmee een ontzorgingstraject is gestart	Aantal kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren waarmee een ontzorgingstraject is doorlopen tot aan het moment van aanbesteding van maatregelen om vastgoed te verduurzamen	Aantal gebouwde onroerende zaken dat hiermee wordt bereikt door het provinciaal ontzorgingsprogramma	Is de opgedane regionale kennis en ervaring gedeeld met het Kennis- en innovatieplatform verduurzaming maatschappelijk vastgoed? (Ja/Nee/Nvt)
		Provincies	<i>Aard controle R Indicator: C86/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C86/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C86/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C86/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C86/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C86/06</i>
			€ 32.901	€ 32.901	8	0	12	nvt

			<p>Worden kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren begeleid bij het opstellen van portefeuillekaartjes die richting geven aan het realiseren van de klimaatdoelstellingen in 2030 en 2050 (Ja/Nee/Nvt)</p> <p><i>Aard controle n.v.t. Indicator: C86/07</i></p>	<p>Worden kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren begeleid bij het aanvragen van subsidies voor verduurzamingsmaatregelen en het opstellen van relevante (advies-)documenten om te voldoen aan de voorwaarden voor subsidieverlening (Ja/Nee/Nvt)</p> <p><i>Aard controle n.v.t. Indicator: C86/08</i></p>	<p>Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)</p> <p><i>Aard controle n.v.t. Indicator: C86/09</i></p>	<p>Eventuele toelichting</p> <p><i>Aard controle n.v.t. Indicator: C86/10</i></p>		
			nvt	nvt	Nee			
BZK	C103	Regeling specifieke uitkering ten behoeve van het opstellen en uitvoeren van woondeals tweede tranche	<p>Cumulatieve besteding (t/m jaar T)</p> <p><i>Aard controle R Indicator: C103/01</i></p>	<p>Zelfstandige uitvoering: Ja/Nee</p> <p><i>Aard controle n.v.t. Indicator: C103/02</i></p>	<p>Eindverantwoording (Ja/Nee)</p> <p><i>Aard controle n.v.t. Indicator: C103/03</i></p>			
			€ 0	Ja	Nee			
BZK	C112	Kwalitatief hoogwaardige en duurzame woon- en leefomgeving in acht NOVEX-gebieden	<p>Besteding (jaar T-1)</p> <p><i>Aard controle R Indicator: C112/01</i></p>	<p>Besteding (jaar T)</p> <p><i>Aard controle R Indicator: C112/02</i></p>	<p>Cumulatieve besteding (t/m jaar T)</p> <p><i>Aard controle R Indicator: C112/03</i></p>	<p>Zelfstandige uitvoering (ja/nee)</p> <p><i>Aard controle n.v.t. Indicator: C112/04</i></p>	<p>Eindverantwoording (Ja/Nee)</p> <p><i>Aard controle n.v.t. Indicator: C112/05</i></p>	
			€ 0	€ 0	€ 0	Ja	Nee	
BZK	C117	Regeling specifieke uitkering versnelling natuurinclusief isoleren	<p>Naam onderdeel</p> <p><i>Aard controle n.v.t. Indicator: C117/01</i></p>	<p>Besteding (jaar T) per onderdeel</p> <p><i>Aard controle R Indicator: C117/02</i></p>	<p>Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) per onderdeel</p> <p><i>Aard controle R Indicator: C117/03</i></p>			
			1 Ondersteuning gemeenten bij opstellen (pre)SMP's	€ 0	€ 0			
			2 Handhaving	€ 0	€ 0			

			3	Beoordeling ontheffingsverzoeken WNB	€ 0	€ 0				
			4	Alternatieve verblijfplaatsen	€ 0	€ 0				
				Correctie besteding (jaar T-1) ivm aan medeoverheden overgeboekte middelen	Eindverantwoording (Ja/Nee)					
				<i>Aard controle R Indicator: C117/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C117/05</i>					
				€ 0	Nee					
BZK	C210	Meerjarige regeling specifieke uitkering flexibele inzet woningbouw		Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan flexibele ondersteuning capaciteit en expertise	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T)	Aantal projecten dat in (jaar T) is geholpen met middelen	Aantal projecten dat cumulatief (t/m jaar T) is geholpen met middelen	Cumulatief aantal (t/m jaar T) woningen dat in deze projecten wordt gerealiseerd	Volledige zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	
		Provincies		<i>Aard controle R Indicator: C210/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: C210/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C210/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C210/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C210/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C210/06</i>	
				€ 3.471.500	€ 0	60	60	15.829	Nee	
				Eindverantwoording (Ja/Nee)						
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C210/07</i>						
				Nee						
Ien W	E10	Regeling specifieke uitkering snelfietsroutes		Projectnaam/nummer	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	Besteding (jaar T) (gedeeltelijk verantwoord o.b.v. voorlopige toekenningen? (Ja/Nee)	Toelichting op niet-afgeronde projecten	
		Provincies		<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E10/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E10/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E10/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E10/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E10/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E10/06</i>	
			1	Snelfietsroute N282 Breda - Tilburg (F58)	€ 0	€ 98.279	Nee	Nee	uitvoering in 2024	
			2							
			100							

			Kopie projectnaam/nummer <i>Aard controle n.v.t. Indicator: E10/07</i>	Grote scope wijzigingen? (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: E10/08</i>	Ernstige vertragingen? (Ja/Nee) <i>Aard controle D1 Indicator: E10/09</i>	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: E10/10</i>	Correctie besteding (jaar T-1) per project ivm aan andere medeoverheden overgeboekte middelen <i>Aard controle R Indicator: E10/11</i>			
			1	Snelfietsroute N282 Breda - Tilburg (F58)	Nee	Ja	Ja	€ 0		
			2							
			100							
Ien W	E12	Regeling specifieke uitkeringen N-wegen Provincies	Totale besteding (jaar T)		Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T (inclusief 2018))		Eindverantwoording (Ja/Nee)			
			<i>Aard controle R Indicator: E12/01</i>		<i>Aard controle R Indicator: E12/02</i>		<i>Aard controle R Indicator: E12/03</i>			
			€ 130.761		€ 1.100.748		Nee			
			Projectnaam/nummer		Project wijkt meer dan 10% af (Ja/Nee)		Totale omvang per type maatregel		Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E12/04</i>		<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E12/05</i>		<i>Aard controle D1 Indicator: E12/06</i>		<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E12/07</i>	
			1	N615 geleiderail (1e tranche regeling)	Ja	9019	Ja			
			2	N615 bermverharding (1e tranche regeling)	Ja	9019	Ja			
			100							
Ien W	E15	Regeling Specifieke uitkering Regionale Aanpak Laadinfrastructuur 2020-2023 Provincies en gemeenten	Projectnaam/nummer <i>Aard controle n.v.t. Indicator: E15/01</i>	Regionaal Plan van Aanpak Laadinfrastructuur conform Samenwerkingsovereenkomst (Ja/Nee) <i>Aard controle D1 Indicator: E15/02</i>	Cofinanciering ten behoeve van het regionaal Plan van Aanpak Laadinfrastructuur (jaar T) <i>Aard controle R Indicator: E15/03</i>	Cumulatieve cofinanciering ten behoeve van regionaal Plan van Aanpak Laadinfrastructuur (t/m jaar T) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: E15/04</i>	Eindverantwoording (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t. Indicator: E15/05</i>	Correctie cofinanciering besteding (jaar T-1) ivm aan andere medeoverheden overgeboekte middelen <i>Aard controle R Indicator: E15/06</i>		

			1	C2266353/4727325	Ja	€ 219.509	€ 1.409.168	Nee	
			2						
			100						
				Volledige zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)					
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E15/07</i>					
				Ja					
Ien W	E24	Project N65 Vught-Haaren		Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Afgeronde werkzaamheden met opleveringsbevestiging van Rijkswaterstaat (letteraanduiding werkzaamheden A t/m U)	Eindverantwoording (Ja/Nee)		
		Provincie Noord-Brabant		<i>Aard controle R Indicator: E24/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E24/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E24/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E24/04</i>		
				-€ 2.223.349	€ 6.102.849	N.v.t.	Nee		
Ien W	E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer		Eindsaldo/-reservering (jaar T-1)	Terugbetaling door derden vanuit BDU-bijdrage verstrekte middelen in (jaar T)	Besteding (jaar T)	Correctie over besteding (T-1)	Eindsaldo/-reservering (jaar T)	
		Wet BDU Verkeer en Vervoer (art. 10) Provincies		<i>Aard controle R Indicator: E27/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E27/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: E27/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E27/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E27/05</i>	
				€ 214.004	€ 0	€ 169.950	€ 0	€ 44.054	
Ien W	E32	Incidentele specifieke uitkering Smartwayz		Besteding (jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Volledige zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie besteding (jaar T-1) aan projectkosten voor het totale project ivm aan andere medeoverheden overgeboekte middelen	
		Provincie Noord-Brabant		<i>Aard controle R Indicator: E32/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E32/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E32/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E32/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E32/05</i>	
				€ 4.874.550	€ 31.989.296	Ja	Nee	€ 0	

len W	E38	Tijdelijke stimuleringsregeling veilig, doelmatig en duurzaam gebruik verkeersinfrastructuur 2020	Besteding (jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Volledige zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Eindverantwoording totale project (Ja/Nee)		
			Zelfstandige uitvoering	Inclusief uitvoering door derden				
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E38/01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E38/02</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E38/03</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E38/04</i>		
			€ 34.456	€ 4.262.820	Ja	Ja		
			Projectnaam/nummer per project	Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee) - per project				
			<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E38/05</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E38/06</i>				
			1 <i>Data krachtenbundeling</i>	Ja				
			2 <i>Onderwijsaanpak</i>	Ja				
3 <i>Fietsstimulering</i>	Ja							
4 <i>Werkgeversaanpak</i>	Ja							
5 <i>Clean Energy Hubs</i>	Ja							
6 <i>NTF</i>	Ja							
7								
len W	E40	Truckparking lead partnership	Besteding (jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Eindverantwoording totale project (Ja/Nee)			
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E40/01</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E40/02</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E40/03</i>			
			€ 8.125	€ 38.619	Nee			
len W	E53	Regeling specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord	Beschikingsnummer / naam	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Daadwerkelijke startdatum van het project (dd/mm/jj)	Daadwerkelijke einddatum van het project (dd/mm/jj)	Ervaringen binnen 3 maanden na afronding project gedeeld (ja/nee)

	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E53/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/06</i>
1	SPUKSLA-21-01252274 Meerjarig onderhoudscontract	€ 854	€ 15.373	1-4-2021	45657	Nee
2	SPUKSLA-21-01253852 Walstroom	€ 0	€ 216.779	1-10-2021	45323	Nee
3	Combiluchtwassers SPUKSLA-21-01249776	€ 28.147	€ 203.038	7-7-2021	nog niet bekend	Nee
4	Grote oogst SPUKSLA-21- 01252263	€ 0	€ 0	n.v.t.	n.v.t.	Nee
5	Meetpunten SPUKSLA-21- 01249787	€ 44.100	€ 260.700	12-7-2021	31-12-2026	Nee
6	Gemeentes SPUKSLA-22- 03204585	€ 54.913	€ 54.913	14-3-2023	nog niet bekend	Nee
7						
	Kopie beschikingsnummer /naam	Jaar waarin het project is opgenomen in een decentraal uitvoeringsplan				
	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/08</i>				
1	SPUKSLA-21-01252274 Meerjarig onderhoudscontract	NVT				
2	SPUKSLA-21-01253852 Walstroom	NVT				
3	Combiluchtwassers SPUKSLA-21-01249776	NVT				
4	Grote oogst SPUKSLA-21- 01252263	NVT				
5	Meetpunten SPUKSLA-21- 01249787	NVT				
6	Gemeentes SPUKSLA-22- 03204585	NVT				
7						
	Eindverantwoording (Ja/Nee)					
	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/09</i>					

			Nee							
Ien W	E55	Tijdelijke regeling specifieke uitkering Landelijk Verbeterprogramma Overwegen 2021-2028	Besteding (jaar T) – totale project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar) - totale project	Correctie besteding (jaar T-1) - totale project	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
			<i>Aard controle R Indicator: E55/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E55/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: E55/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E55/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E55/05</i>			
			€ 7.118.391	€ 7.118.391	€ 7.118.391	€ 0	Nee			
Ien W	E56	Regeling specifieke uitkering doelmatig en duurzaam gebruik verkeersinfrastructuur 2021	Besteding (jaar T-1) aan projectkosten voor het totale project	Besteding (jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie besteding (jaar T-1) aan projectkosten voor het totale project	Eindverantwoording (Ja/Nee)		
			<i>Aard controle R Indicator: E56/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E56/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E56/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/06</i>		
			1	€ 0	€ 0	€ 0	Ja	€ 0	Nee	
			2	€ 0	€ 0	€ 0	Ja	€ 0	Nee	
			3	€ 0	€ 227.000	€ 302.000	Ja	€ 75.000	Nee	
			4	€ 0	€ 200.581	€ 1.200.000	Ja	€ 999.419	Nee	
			5	€ 0	€ 0	€ 0	Ja	€ 0	Nee	
			6	€ 0	€ 0	€ 41.322	Ja	€ 41.322	Ja	
			7							
				Projectnaam / nummer	Project afgerond (Ja/Nee)					
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/08</i>					
1	Data krachtenbundeling	Nee								
2	Onderwijsaanpak	Nee								
3	Fietsstimulering	Nee								
4	Werkgeversaanpak	Nee								
5	Clean Energy Hubs	Nee								
6	NTF	Ja								
7										

Ien W	E57	Tijdelijk Regeling Specifieke uitkering Zero Emissie Bus 2022-2024	Beschikkingnaam / nummer	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Het aantal gerealiseerde niet-gelede ZE-bussen met batterij-elektrische aandrijving	De som van het totaal aantal gerealiseerde gelede ZE-bussen met batterij-elektrische aandrijving, ZE-touringcars en ZE-bussen met waterstof-elektrische aandrijving	Zijn de bussen binnen twee jaar ingezet in de dienstregeling?	Is voldaan aan het kilometervereiste (Ja/ Nee) (zie invulwijzer)?
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E57/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E57/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: E57/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E57/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E57/05</i>	<i>Aard controle R Indicator: E57/06</i>
			BUS2200001 / BUS2200005	Nee	0	0	Nee	Nee
			Zijn de bussen minimaal drie jaar ingezet in de dienstregeling waar de aanvraag betrekking op heeft of voor de uitvoering van de concessie die op die concessie volgt? (Ja/Nee)					
			<i>Aard controle R Indicator: E57/07</i>					
			Nee					
Ien W	E58	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem overbruggingsjaar 2021	Projectnaam / nummer	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie besteding (jaar T-1)	Project afgerond (Ja/Nee)
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E58/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E58/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/06</i>
			1 IENW/BSK-2021/286006	€ 338.922	€ 357.207	Ja	€ 0	Nee
			2					
			10					
			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/07</i>					
			Nee					
Ien W	E63	Kademureninitiatief Goederencorridors Oost en Zuidoost 2022-2026	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie besteding (jaar T-1)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	

			<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E63/01</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E63/02</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E63/03</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E63/04</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E63/05</i>	De prestatie moet zijn geleverd voor de indicator op ja gezet kan worden
			€ 804.534	€ 804.534	Nee	€ 0	Nee	
Ien W	E77	Incidentele specifieke uitkering Ruimte voor de Maas bij Oeffelt	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Afspraken uit bestuursovereenkomst nagekomen? (Ja/Nee)	Eindverantwoording (Ja/Nee)		
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E77/01</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E77/02</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E77/03</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E77/04</i>		
			€ 291.588	€ 1.526.827	Ja	Nee		
Ien W	E83	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2022	Projectnaam / nummer	Besteding (jaar T) per project	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie Jaar T-1 per project ivm SiSa tussen medeoverheden (Jaar T-1)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project	
			<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E83/02</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/03</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E83/04</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/05</i>	
			1 IENW/BSK-2022/222741	€ 50.031	Ja	€ 0	€ 55.031	
			2 IENW/BSK-2022/276573	€ 0	Ja	€ 0	€ 0	
			3					
			Kopie projectnaam / nummer	Uitvoering is volgens aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee), zo nee geef in indicator 08 de reden aan.	Optionele toelichting. Verplicht als bij 07 nee is ingevuld	Project afgerond (Ja/Nee)		
			<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/06</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/07</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/08</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/09</i>		
			1 IENW/BSK-2022/222741	Ja		Nee		
			2 IENW/BSK-2022/276573	Nee	uitvoering nog niet gestart	Nee		
			3					
Eindverantwoording (Ja/Nee)								

		Aard controle n.v.t. Indicator: E83/10						
		Nee						
Ien W	E84	Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-2023 Provincies en Gemeenten	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Cumulatieve eigen bijdrage en externe financiering (t/m jaar T)	Project afgerond (alle maatregelen) in (jaar T) (Ja/Nee)		
			Aard controle R Indicator: E84/01	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/02	Aard controle R Indicator: E84/03	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/04		
			€ 0	€ 0	€ 0	Nee		
			Naam/nummer per maatregel	Per maatregel, maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	De hoeveelheid opgeleverde verkeersveiligheidsmaatregelen per type maatregel (stuks, meters)	Eventuele toelichting, mits noodzakelijk		
			Aard controle n.v.t. Indicator: E84/05	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/06	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/07	Aard controle n.v.t. Indicator: E84/08		
1	rotonde Deense Hoek N615		0	voorbereiding opgestart, uitvoering 2025				
3		Nee						
Ien W	E86	Regeling specifieke uitkering beschikbaarheidsvergoeding regionale OV-concessies 2022	Naam per concessie zoals gedefinieerd in artikel 1 en benoemd in bijlage 1 van de regeling	Naam concessiehouder zoals gedefinieerd in artikel 1 en benoemd in bijlage 1 van de regeling	Besteding (jaar T-3 (2019))	Besteding (jaar T)	Specifieke kosten van de concessiehouder in de periode van 1 januari 2022 tot en met 31 december 2022 ter voorkoming van verdere verspreiding van het virus dat COVID-19 veroorzaakt	Optelling bedrag verstrekte subsidies concessieverlener (jaar 2022) conform concessie - zoals in de bijlage 3 van de regeling is opgenomen verleend
			Aard controle n.v.t. Indicator: E86/01	Aard controle n.v.t. Indicator: E86/02	Aard controle R Indicator: E86/03	Aard controle R Indicator: E86/04	Aard controle R Indicator: E86/05	Aard controle R Indicator: E86/06
			1	Zuidoost-Brabant	Hermes Openbaar Vervoer B.V.	€ 69.345.771	€ 59.193.722	€ 96.273
2	West-Brabant (ingetrokken)	Arriva Personenvervoer Nederland B.V.	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0		

			3	Oost-Brabant (ingetrokken)	Arriva Personenvervoer Nederland B.V.	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
			4						
				Kopie naam concessie	Totale opbrengstenconform bijlage 3 (5A OCW-contract studentenkaart) van de regeling	Totale opbrengstenconform bijlage 3 (5B opbrengsten van reizigers) van de regeling	Totale Opbrengsten conform bijlage 3 (5C Andere opbrengsten) van de regeling	Komt de concessiehouder voor deze concessie in aanmerking voor de 2% extra vergoeding (Ja/Nee)	
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E86/07</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/08</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/09</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/10</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/11</i>	
			1	Zuidoost-Brabant	€ 15.017.150	€ 21.019.124	€ 181.447	Ja	
			2	West-Brabant (ingetrokken)	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
			3	Oost-Brabant (ingetrokken)	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
			4						
Ien W	E87	Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater		Beschikingsnaam/nummer	Totale besteding (jaar T)	Cumulatieve totale besteding (t/m jaar T)	Totale eigen bijdrage en bijdrage van derden (jaar T)	Cumulatieve eigen bijdrage en bijdrage van derden (t/m jaar T)	Volledige zelfstandige uitvoering? (Ja/Nee)
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E87/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E87/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/06</i>
			1	6007831-0016-Projecten MOK eerste tranche WAM C2307899/5215244	€ 1.228.896	€ 1.228.896	€ 3.686.688	€ 3.686.688	JA
			2	6008606-0005-Aanvraag bijdrageregeling water & bod C2317212/5314443	€ 120.000	€ 120.000	€ 360.000	€ 360.000	JA
			3	6008773-0008-1ste tranche bijdrage bodem & water W C2320285/5342649	€ 202.484	€ 202.484	€ 607.452	€ 607.452	JA
			4	Klimaatadaptieve Aanpak Villawijk C2308799/5289477	€ 312.500	€ 312.500	€ 937.500	€ 937.500	NEE
			5	Waterrotonde BZOB C2313764/5325504	€ 312.500	€ 312.500	€ 937.500	€ 937.500	JA
			6	Gienderwijte Conserveringsgebied C2306908/5238676	€ 75.063	€ 75.063	€ 225.188	€ 225.188	JA
			7	Klimaatmakers Hilvarenbeek 2.0 C2309163/5290004	€ 28.243	€ 28.243	€ 84.729	€ 84.729	NEE

			8	Inwoner aan zet waterinfiltratie en bio C2316854/5331587	€ 183.756	€ 183.756	€ 551.269	€ 551.269	JA
			9						
			10						
				Kopie beschikkingsnaam/nummer	Correctie besteding (jaar T-1)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/09</i>			
			1	6007831-0016-Projecten MOK eerste tranche WAM C2307899/5215244	€ 0	Nee			
			2	6008606-0005-Aanvraag bijdrageregeling water & bod C2317212/5314443	€ 0	Nee			
			3	6008773-0008-1ste tranche bijdrage bodem & water W C2320285/5342649	€ 0	Nee			
			4	Klimaatadaptieve Aanpak Villawijk C2308799/5289477	€ 0	Nee			
			5	Waterrotonde BZOB C2313764/5325504	€ 0	Nee			
			6	Gienderwijte Conserveringsgebied C2306908/5238676	€ 0	Nee			
			7	Klimaatmakers Hilvarenbeek 2.0 C2309163/5290004	€ 0	Nee			
			8	Inwoner aan zet waterinfiltratie en bio C2316854/5331587	€ 0	Nee			
			9						
			10						
Ien W	E91	Incidentele specifieke uitkering project Meanderende Maas – Planfase deelgebieden Ossekamp en De Waarden		Cumulatieve besteding (t/m jaar T)		Eindverantwoording (Ja/Nee)			
				<i>Aard controle R Indicator: E91/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E91/02</i>				

		€ 2.000.000		Ja				
len W	E94	Incidentele specifieke uitkering (water)bodemsanering 2022	Projectnaam / nummer	Besteding (jaar T) per project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project	Uitvoering is volgens aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee) Zo nee, geef bij 05 verplicht de reden aan	Toelichting	Project afgerond in (jaar T) (Ja/Nee)
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E94/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E94/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E94/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E94/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E94/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E94/06</i>
			1 IENW/BS K-2022/281737	€ 1.346.040	€ 1.346.040	Ja		Nee
			2 IENW/BSK-2023/386911	€ 0	€ 0	Nee	Nog niet begonnen met uitvoering	Nee
			3					
			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E94/07</i>					
			Nee					
len W	E95	Onderzoek KRW Doelbereik en handelingsperspectief RBO Maas	Besteding (jaar T)	Bestedingen (jaar T) komen overeen met de ingediende aanvraag (Ja/Nee)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
			<i>Aard controle R Indicator: E95/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E95/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E95/03</i>			
			€ 41.322	Ja	Ja			
len W	E97	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2023	Projectnaam / nummer	Besteding (jaar T) per project	Zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie Jaar T-1 per project ivm SiSa tussen medeoverheden (Jaar T-1)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E97/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E97/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/05</i>	
			1 nvt	€ 0	Nee	€ 0	€ 0	
			2					
			25					
			Kopie projectnaam / nummer	Uitvoering is volgens aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee), zo nee geef in indicator 08 de reden aan.	Optionele toelichting. Verplicht als bij 07 nee is ingevuld	Project afgerond (Ja/Nee)		

			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/06</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/09</i>	
			1 nvt	Nee	uitvoering nog niet gestart	Nee	
			2				
			25				
			Eindverantwoording (Ja/Nee)				
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/10</i>				
			Nee				
Ien W	E10 6	Regionale Aanpak Laadinfrastructuur	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Correctie besteding (jaar T-1) ivm SiSa tussen medeoverheden	Eindverantwoording (Ja/Nee)	
			<i>Aard controle R Indicator: E106/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E106/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E106/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E106/04</i>	
			€ 0	€ 0	€ 0	Nee	
EZK	F12	Enmalige specifieke uitkering voor de uitvoering van regionale MIT-regeling 2018-2023	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Totale cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Eventuele toelichting	
			<i>Aard controle R Indicator: F12/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: F12/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: F12/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: F12/04</i>	
			€ 0	€ 3.050.000	Ja	In 2020 reeds eindverantw. op ja	
EZK	F14	Regeling specifieke uitkering MIT 2021	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Totale cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Eventuele toelichting	

				Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie				
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: F14/01</i>	<i>Aard controle n.v.t</i> <i>Indicator: F14/02</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: F14/03</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: F14/04</i>		
			-€ 112.209	€ 6.866.814	Nee			
EZK	F25	Regeling specifieke uitkering MIT	Beschikingsnummer	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Totale cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Eventuele toelichting	
			<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: F25/01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: F25/02</i>	<i>Aard controle n.v.t</i> <i>Indicator: F25/03</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: F25/04</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: F25/05</i>	
			1 DGBI-I&K/22432013	€ 1.966.944	€ 6.466.961	Nee		
			2 DGBI-I&K / 38130778	€ 2.258.029	€ 2.258.029	Nee		
			3					
			4					
			5					
EZK	F28	Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid	Besteding apparaatskosten (jaar T) : salarissen en sociale lasten voor ambtelijk personeel	Besteding apparaatskosten (jaar T): kosten voor ingeleend personeel	Besteding apparaatskosten (jaar T): overige goederen en diensten	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) apparaatskosten	Besteding (jaar T) overige kosten gerelateerd aan apparaatskosten	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) overige kosten gerelateerd aan apparaatskosten
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: F28/01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: F28/02</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: F28/03</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: F28/04</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: F28/05</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: F28/06</i>
			€ 202.380	€ 0	€ 0	€ 202.380	€ 0	€ 0
			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: F28/07</i>					
			Nee					
EZK	F45	Pilot MIEK Regio Moerdijk 2023-2024	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen					

			Aard controle R Indicator: F45/01					
			€ 26.889					
EZK	F47	Bestuursovereenkomst ter uitvoering van de Green Deal Noord-Brabant Solar en Biobased Economy	Is voldaan aan de bestuursovereenkomst (Ja/Nee)?					
			Aard controle D1 Indicator: F47/01					
			Ja					
SZ W	G15	Specifieke uitkering Brabants Migratie Informatiepunt_ deel provincie Noord-Brabant 2023	Besteding (jaar T) ten laste van de toegekende rijksmiddelen project 'Brabants Migratie Informatiepunt	Cumulatieve bestedingen ten laste van de toegekende rijksmiddelen project 'Brabants Migratie Informatiepunt' (t/m jaar T)				
			Aard controle R Indicator: G15/01		Aard controle n.v.t. Indicator: G15/02			
			€ 1.966.000		€ 1.966.000			
LNV	L7	Regeling specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland	Gebiedsnaam/nummer	Totale besteding (jaar T)	Totale Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Toelichting
				Zelfstandige uitvoering	Inclusief uitvoering door derde vanaf SiSa 2021			Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen
			Aard controle n.v.t. Indicator: L7/01		Aard controle R Indicator: L7/02		Aard controle R Indicator: L7/03	
			Aard controle n.v.t. Indicator: L7/04		Aard controle n.v.t. Indicator: L7/05		Aard controle n.v.t. Indicator: L7/06	
		1	Van Gogh NP i.o. onderdeel Brabants Bodem/20239387	€ 125.104	€ 4.201.070			
		2	Zuidoostelijke Zandgronden / 1400011234	€ 623.916	€ 5.837.399	Nee	Nee	
		10				Nee	Nee	
LNV	L8	Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden	Beschikingsnummer/naam	Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
				Automatisch ingevuld en betreft optelling indicatoren L8/09				
			Aard controle n.v.t.		Aard controle n.v.t.		Aard controle n.v.t.	

	<i>Indicator: L8/01</i>	<i>Indicator: L8/02</i>	<i>Indicator: L8/03</i>			
	SUOV121100 -Beschikking Specifieke Uitkering Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden (L8)	€ 9.287.552				
			Nee			
	Naam/nummer overeenkomstig koopovereenkomst	Betreft dit een financiering uit deel A of deel B? Als A indicator 06 verplicht, als B indicator 07 verplicht.	Indien deel A: is sprake geweest van de verwerving van vermogensbestandde n die voor de provincie hebben geleid tot vermogensvorming w.o. opbrengsten; zo ja, welk bedrag betreft het?	Indien deel B: is sprake geweest van de verwerving van vermogensbestanddel en die voor de provincie restwaarde zouden opleveren; zo ja, welk bedrag betreft het?	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen per overeenkomst	Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen per overeenkomst
	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L8/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L8/05</i>	<i>Aard controle D1 Indicator: L8/06</i>	<i>Aard controle D1 Indicator: L8/07</i>	<i>Aard controle R Indicator: L8/08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L8/09</i>
1	426363	A	€ 5.144.418		€ 5.144.418	€ 5.144.418
2	426364	B		€ 500.000	€ 500.000	€ 500.000
3	426366	A	€ 2.615.449		€ 2.615.449	€ 2.615.449
4	426367	B		€ 395.069	€ 395.069	€ 395.069
5	426362	A	€ 632.616		€ 632.616	€ 632.616
	Kopie naam/nummer overeenkomstig koopovereenkomst	Is de aankoopsom gebaseerd op een taxatie door een onafhankelijke taxateur cf marktwaarde en komt de overeengekomen koopsom met die taxatie overeen? (Ja/Nee/N.v.t.)	Toelichting Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen. Verplicht als bij L8/11, "Nee" is ingevuld.			
	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L8/10</i>	<i>Aard controle D1 Indicator: L8/11</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L8/12</i>			
1	426363	Ja	-			
2	426364	Ja	-			

			3	426366	Ja	-			
			4	426367	Ja	-			
			5	426362	Ja	-			
LNV	L16	Eenmalige specifieke uitkering Provinciaal Uitvoeringsprogramma Natuur		Naam Uitvoeringsprogramma	Besteding (jaar T) per uitvoeringsprogramma - exclusief uitvoering door derden	Cumulatieve besteding (t/m jaar T). Vanaf SiSa 2022 inclusief uitvoering door derden	Cumulatieve besteding apparaatskosten (t/m jaar T) per uitvoeringsprogramma	Uitvoeringsprogramma volgens uitvoeringsplan uitgevoerd (Ja/Nee)	Uitvoeringsprogramma afgerond (Ja/Nee)
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L16/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: L16/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/06</i>
			1	Provinciaal Uitvoeringsprogramma Noord-Brabant	€ 35.205.495	€ 48.861.982	€ 5.078.472	Ja	Nee
			2						
			100						
				Kopie Uitvoeringsprogramma	Toelichting	Zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)			
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/09</i>			
			1	Provinciaal Uitvoeringsprogramma Noord-Brabant		Nee			
			2						
			100						
LNV	L17	Vervolgfase Design Thinking Peelvenen		Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
				<i>Aard controle R Indicator: L17/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L17/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L17/03</i>			
				€ 57.626	€ 150.000	Ja			
LNV	L24	Regeling specifieke uitkering voorbereidingskosten landelijk gebied, versnellingsvoorstellen en PAS-melders		Besteding (jaar T)	Totale cumulatieve bestedingen (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)?			
				<i>Aard controle R</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i>			

		<i>Indicator: L24/01</i>		<i>Indicator: L24/02</i>		<i>Indicator: L24/03</i>	
		€ 2.014.834		€ 2.194.600		Ja	
LNV	L25	Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied	Naam versnellingsvoorstel	Besteding (jaar T)	Totale cumulatieve bestedingen (t/m jaar T)	Baten (jaar T) vermogensvorming	Totale cumulatieve baten vermogensvorming (t/m jaar T)
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L25/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L25/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L25/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: L25/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L25/05</i>
			1 Innovatie en stimuleren natuurinclusieve landbouw.	€ 374.318	€ 374.318		
			2 Aankoop en afwaardering gebouwen in het kader van grondverwerving buitengebied.	€ 0	€ 0		
			3 Faciliteren planvormingsproces: Kennisontwikkeling/onderzoek binnen gebiedsvisie	€ 2.644.824	€ 2.747.108		
			4 Opschalen BodemUp en BBWP	€ 763.355	€ 965.137		
			5				
			6				
			7				
Eindverantwoording (Ja/Nee)?							
<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L25/06</i>							
Nee							
LNV	L29	Regeling specifieke uitkering capaciteit natuurmonitoring	Aantal ingezette fte (ambtelijke capaciteit of externe inhuur) (jaar T)	Besteding (jaar T)			
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L29/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L29/02</i>			
			0	€ 0			
LNV	L31	Specifieke uitkering Regeling uitvoering BO nitraat	Besteding (jaar T)				

		<i>Aard controle R Indicator: L31/01</i>				
		€ 133.508				
LNV	L32	Specifieke uitkering Regeling uitvoering aanpak piekbelasting	Selecteer welke van toepassing (samenwerkingsovereenkomst/ werkafspraken)	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Eindverantwoording (Ja/Nee)?
		<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L32/01</i>		<i>Aard controle R Indicator: L32/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L32/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L32/04</i>
		1	Samenwerkingsovereenkomst	€ 1.363.841	€ 1.363.841	Nee
		2				

12. Overzicht van de incidentele en structurele baten en lasten

De regelgeving van het BBV schrijft voor dat inzicht moet worden gegeven in de incidentele lasten en baten per programma (BBV art 28c) en in de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves (BBV art 28d). Dit is vastgelegd in de 'Notitie structurele en incidentele baten en lasten' die de commissie BBV op 30 augustus 2018 heeft gepubliceerd. De notitie vormt een aanvulling op de artikelen 28 c en 28 d van het BBV zoals die bij de jaarrekening van kracht zijn. In afwijking van de aanbeveling van de commissie BBV is ervoor gekozen om de tabel - inzake de presentatie van het structureel begrotingssaldo - anders op te nemen dan in de voornoemde notitie van de commissie BBV op blz. 8 is uitgewerkt. Dit om vermenging van lasten/baten enerzijds en toevoegingen/onttrekkingen aan reserves anderzijds, te voorkomen. De op basis van de BBV-notitie te presenteren tabel is - rekening houdend met de hierboven aangegeven aanpassing - als volgt te presenteren:

	Jaarrekening jaar 2023	Begroting jaar 2024	Begroting jaar 2025	Begroting jaar 2026	Begroting jaar 2027
A) Lasten	813.674	1.015.460	914.793	899.539	834.167
B) Baten	971.628	876.591	814.620	845.104	847.389
Saldo van lasten en baten (B-A)	157.954	-138.869	-100.173	-54.436	13.222
C) Toevoegingen aan reserves	606.816	478.724	335.565	330.043	332.457
D) Onttrekkingen aan reserves	545.476	681.188	509.983	457.318	370.301
(Geraamd) resultaat (B-A+D-C)	96.614	63.595.180	74.245.025	72.839.621	51.065.371
E) Incidentele lasten + Inc. toev. reserves	877.205	861.549	549.212	460.819	364.418
F) Incidentele baten + Inc. ontr. reserves	739.692	786.892	517.861	457.793	370.301
Incidenteel saldo (F-E)	-137.513	-74.657	-31.351	-3.025	5.883
G) Structurele lasten + Struc. toev. reserves (A+C-E)	543.285	632.634	701.146	768.764	802.206
H) Structurele baten + Struc. ontr. Reserves (B+D-F)	777.412	770.886	806.743	844.629	847.389
Structureel saldo (H-G)	234.127	138.252	105.596	75.865	45.183

In bovenstaande tabel is ervoor gekozen om in afwijking van de notitie van de commissie BBV de term "Begrotingssaldo na bestemming" te vervangen door "(Geraamd) resultaat". Dit om aansluiting te blijven houden met de terminologie die ook in het BBV artikel 17 en artikel 27 is opgenomen. Uit bovenstaande tabel blijkt dat sprake is van een meerjarig positief saldo van de begroting. Omdat de toevoegingen en onttrekkingen aan reserves allemaal als incidenteel zijn aangemerkt, is geen sprake van structurele toevoegingen en of structurele onttrekkingen aan reserves.

De specificatie per programma van de incidentele lasten en baten uit de jaarrekening zoals voorgeschreven in BBV art 28c is in eerste onderstaande tabel opgenomen, waarbij op begrotingspostniveau is bezien of de last c.q. bate van de jaarrekening 2023 ook in de begroting 2024 en meerjarenraming (2025 en verder) voor komt.

De structurele lasten en baten zoals in bovenstaande tabel gepresenteerd in regel G en H worden op programmaniveau gespecificeerd in de tweede onderstaande tabel. Dit is niet voorgeschreven vanuit het BBV, echter biedt dit (samen met de specificatie van de incidentele lasten en baten) inzicht in welke begrotingsprogramma's de structurele versus incidentele lasten en baten zitten.

Het criterium voor incidenteel is bepaald op korter dan vier jaar. Komt een last of bate in de jaarrekening op een begrotingspost voor en is op diezelfde begrotingspost ook in de vier jaren 2024 t/m 2027 een raming $> \text{€ } 0$ opgenomen in niet meer dan twee van de vier jaarschijven, dan is de last of bate uit de jaarrekening aangemerkt als incidenteel. Komt een last of een bate op een begrotingspost gedurende de periode 2023 t/m 2027 in meer dan drie jaar voor dan is de desbetreffende post als structureel aangemerkt.

Onderaan in de tabel is inzichtelijk gemaakt dat er sprake is van structureel evenwicht. Met andere woorden de structurele baten komen hoger uit dan de structurele lasten.

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
1. Bestuur en veiligheid	3.658.864	444.143
Bijdragen partners programma Brabantstad		67.576
Dumpen Drugsafval	380.455	
inkomst Brab. Health Deal		9.900
Majeure projecten West-Brabant	146.036	
Ontwbudg veiligheid	2.515.023	
Toev voorz APPA (Pensioenwet Ambtsdr.)	-149.932	
uitgave Brab. Health Deal	9.900	
Vorbereidingskrediet Gezondh. BA 20/23	92.276	
Uitvoeringsagenda Gezondheid 2022-2023	244.109	
Brede Welvaart	420.997	
Inkomsten Kabinetszaken		366.667
2. Ruimte en wonen	16.154.286	16.280.724
Inkomsten Wonen, Werken en Leefomgevin		135.000
Ruimtelijke kwaliteit Kleine Beerze	195	
SPUK Opkoopregeling piekbelasters Uitg	9.287.552	
Subsidie LNV opkoopregeling piekbel		9.287.552
Verlies grond opkoopregeling piekbelast	30.829	
Voorber./uitv. kosten woningbouwprod.	11.897	
SPUK Uitvoeringskosten 2022-2023 NPLG	967.351	
SPUK Uitvoeringskn NPLG onttrekking		1.805.338
Gebiedstransformaties	803.629	
Flexpool Wonen 1ste tranche	1.407.823	
1e tranche Regionale Woondeals tlv SPUK	173.511	
2e tranche Flexpool wonen	3.471.500	
Rijksbijdrage Flexpool Wonen 1ste tranch		1.407.823
SPUK 1ste tranche Regionale Woondeals		173.511
Rijksbijdrage 2e tranche Flexpool wonen		3.471.500
3. Water en Bodem	8.709.899	5.052.610
Bodem	766.842	
Bodemsanering Chemie Pack	609.020	
Decentralisatie-uitkering Bodem		70.272
inkomst. SPUK bodem overbr. 2021		338.922
inkomsten DP Maas		71.409
Interim-bedrijvenregeling	587.016	1.283.885
Overeenkomst Waterpoort (Ink.)		100.000
Overeenkomst Waterpoort (Uitg)	224.463	
POP3 bijdragen Water	1.085.000	
SPUK Rivierverruimingsproj Oeffelt (ink)		291.588
SPUK Rivierverruimingsproject Oeffelt	291.588	
uitgaven Kennispilots Bodem en ondergr.	49.500	
uitgaven SPUK bodem overbr. 2021	338.922	
Uitvoer.kstn Wett.taken (app.kstn).	120.827	
Wijstherstel	703.452	

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
Waterkwaliteit Schoon Water voor Brabant	-	350.828
Inrichting Waterkwaliteit MOKs	230.439	
Klimaatadaptatie DPRA - PMWP	6.205	
Ondergrondmodellen	205.750	
DP-Veilig/Rivieren: Oeffelt	125.000	
Evaluatie toestandsrapportage Basisopgav	38.769	
DAWZ Delta Aanpak Waterkwaliteit Zoetwat	80.708	
Europees programma OP-Zuid Water	650.000	
Europees programma Interreg Water	262.142	
Tijd. Regel. SPUK Bodem 2022	50.031	
SPUK prov. versnelling Bodem UP+BBWP	763.355	763.355
SPUK Bodemsan. 2022 (drugsafval)	1.346.041	
Inkomsten Monitoring en evaluatie		60.405
Inkomsten ZWD		118.554
Inkomsten Klimaatadaptatie		826
inkomst. SPUK bodem overbr. 2022		50.031
inkomst. SPUK bodemsan.(drugsafv.) 2022		1.346.041
SPUK Onderzoek programmabureau Maas -KRW	41.322	
SPUK Uitv bestuursovknitraat	133.508	
Inkomsten Green Deal Geothermie		31.663
SPUK Onderzoek programma Maas -KRW (Ink)		41.322
SPUK Uitv bestuursovknitraat (ink)		133.508
4. Natuur en milieu	81.715.501	47.804.000
BA: transitie veehouderij	73.801	
Bijdrage uitvoeringskosten nazorg		69.268
Bijdrage voor Natuurcompensatie T		200.169
Duurzaamheid A	23.040	
Gebiedsgerichte aanpak groenblauw	768.005	
Gebiedsimpuls N69 tlv SIF	783.097	
Gezonde leefomgeving milieu A	85.881	
GOB EVZ's	1.102.637	
GOB Inrichting Prov EHS	714.835	
GOB Inrichting Rijks EHS	2.242.169	
GOB verwerving Prov. EHS	2.055.696	
Grensoverschrijdende juridische kn Nbw	52.347	
Groene groei milieu A	10.573	
Impuls omgevingsveiligheid	191.155	
Ink. spuk uitgave SLA E53/ meetpunten		44.100
Inkomsten LPN spuk Natuur		37.805.943
Inkomsten / verkopen Rijks-EHS		2.465.933
Inkomsten / winst prov EHS		750.848
Inkomsten Handhaving		5.482
Inkomsten IOV		106.196
Inkomsten tbv Lenteakkordproject		5.202
Kleine landschapselementen(od,pnb)	237.654	

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
Kosten (verwerv./doorlev.) rijks EHS	1.948.153	
Kosten uitvoering nazorg	62.796	
Lente-akkoord middelen (23 mln)	2.173	
LPN Bossencompensatie spuk	3.427.960	
LPN Capaciteit Partners spuk	2.351.215	
LPN herstel Maatregel Natuur (spuk)	30.682.128	
Lucht, geluid, geur A	216.333	
Natuur overig	588.010	-
Ontwikkelopgave rijks NNB	9.888.987	
POP3 bijdragen Natuur	781.389	
Rente en aflossing Groenfonds	1.486.130	
Samenwerken milieu A	158.974	
Spuk Design Thinking Peelvenen (Ink)		57.626
Spuk Design Thinking Peelvenen (Uitg)	57.626	
SPUK uitgave SLA E53/ roul. meetpunten	44.100	
Stimuleringsregeling Landschap	2.372.384	
Transitie DLG projecten (res ILG)	65.219	-
Uitbesteding vth omgevingsdienst verzoek	5.136	
Uitg SPUK SLA (cofin) en Ankermeetpunt	89.637	
Uitgaven natuurcompensatie (T)	200.169	
Veilige leefomgeving milieu A	20.944	
verlies en winst ruilgrond GOB (revol.)	1.409.798	746.539
verlies en winst verwerven van gebouwen	209.916	437.809
verlies grond in bezit GOB (prov.)	2.052.503	
Verlies grond in bezit GOB (rijks)	951.708	
Verlies grond in bezit van PAS	9.656.746	
Verlies NNB provinciale gronden	1.923.804	
winst grond in bezit GOB (prov.)		148.024
Winst grond in bezit GOB (rijks)		528
Winst gronden PAS		953.772
SPUK ProvVersn Kennisontw. Gebiedsvisie	2.644.824	2.644.824
spuk uitgave SLA 2022/gemeentes E53	54.912	
Inkomsten GGA		53.303
inkomsten SPUK SLA 2022/gemeentes E53		54.912
DU Natuurinclusief na-isoleren	20.938	
Ink. N2000 Herstelmaatregelen		65.558
Ink. Stimuleringsregeling Landschap		1.187.962
5. Economie	68.413.668	45.049.071
Arbeidsmarkt voor de kenniseconomie	2.631.946	
Bijdr. uitvoeringskosten Europese Progr.		211.000
Bijdragen 3e Digitalisering Breedbandfon		57.473
Circulaire Economie	5.000	
Co-financiering Interreg V	-178.986	
Co-financiering OP-Zuid 2014-2020	-736.547	
Cofinanciering PNB MIT	2.283.230	

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
EFRO bijdrage OP Zuid	36.510.526	36.510.526
Impuls breder MKB en startups	1.370.416	
Inkomsten Internationalisering		52.556
Inkomsten SPUK MIT 2021		-112.210
inkomsten tbv arbeidsmarkt		283.514
Maintenance & Services Brabant 2017-2020	16.992	
MIT (Invest.agenda 3e tr.)	-74.529	
ontt tran OP zuid		-345.155
Ontwikkelkrediet Digitalisering	348.660	
opwerken investeringsbenadering Corona	9.120	
TB 2 Zeeën	21.653	
UA Circulaire Economie 2021-2023	2.471.389	
UA DataEconomie 2021-2023	3.948.698	
UA toek Clusters/Triple Helix	958.312	
uitgave SPUK MIT 2021	-112.210	
Uitgaven transitoria OP Zuid	-345.155	
Uitvoeringskosten Interreg	8.629	
Uitvoeringskosten OP 2014-2020	-216.328	
Uitvoeringskosten POP	2.036.059	
uitgave SPUK MIT 2022	1.966.944	
impuls Beleidskader Economie 2030	3.576.760	
Uitg. Res. EP 2027/Interreg	2.416.572	
Uitg. Res. EP 2027/JTF	107.598	
Uitg. Res. EP 2027/OPZuid-Gezondheid	1.502.956	
impuls Beleidskader Economie 2030 IA	1.614.002	
Uitvoeringskosten '22-'27/ JTF	201.569	
Uitv.kstn '22-'27/Inter. (subs.regel)	6.662	
Uitvoer.kstn '22-'27/Interreg DL-NL	69.300	
Uitvoeringskosten '22-'27 - OPZuid	1.575.094	
Uitg. Res. EP 2027/OPZuid-GRDST	161.308	
inkomsten SPUK MIT 2022		1.966.944
Uitgaven SPUK BMIP	2.000.000	
uitgave SPUK MIT 2023	2.258.030	
Inkomsten SPUK BMIP		2.000.000
inkomsten SPUK MIT 2023		2.258.030
Ink. Uitv.kstn EP 2020-2027		181.286
Ink. SPUK Green Deal F47		1.985.108
6. Energie	9.110.942	1.616.263
Brabant Geeft Energie (subs)	109.557	
Elektrisch rijden & slimme netwerken	252.602	
Energie Algemeen (nieuw BA 2020-2023)	654.033	
Energieke landschappen - IA	10.314	
inkomsten Energie Verbindt (expl.)		37.114
inkomsten Energie Verbindt (IA)		52.132
Inkomsten Laadinfrastructuur		50.000

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
Ontrr. Inkomst. Rijk laadinfra		219.509
Ontrr. inkomsten prov. Limburg laadinfra		48.292
onttrek. SPUK ontzorgingsloket		679.029
Onttrekking tlv. Enexis		230.016
Overige - IA	400	
Regie RES en Proces (nieuw BA 2020-2023)	1.425.372	
Trs pad Electr_Energieke Landsch. (IA)	623.037	
Trs pad Elektriciteit algemeen	49.830	
Trs pad Gebouwde Omgeving (IA)	1.632.037	
Trs pad Industrie (IA)	162.128	
Trs pad Sociale innovatie	1.222.195	
uitg. trans ZuidLimb._Laadinfra	48.292	
uitgave SPUK ontzorgingsloket	679.029	
uitgaven tlv. Enexis	230.016	
Uitgaven trans. Rijk laadinfra	219.509	
Tech Inno / netcapaciteit (IA)	198.977	
Uitvoeringskosten Klimaatakkoord	36.683	
Uitg. Res. EP 2027/Interreg	109.978	
Uitg. Res. EP 2027/JTF rreg	107.598	
Uitg. Res. EP 2027/OPZuid- Energie	1.073.441	
Uitg. Res. EP 2027/OPZuid-GRDST	161.308	
SPUK ontzg.loket 2e tr.	32.901	32.901
SPUK capaciteit Klimaat/energie		202.380
SPUK Pilot MIEK regio Moerdijk F45	26.889	
Samenw. Pilot Miek Moerdijk	44.816	
ink SPUK Pilot MIEK regio Moerdijk F45		26.889
Ink. Samenw. Pilot Miek Moerdijk		38.000
7. Landbouw en voedsel	7.875.989	3.246.700
Brabantse Bodem	125.143	
Circulaire Economie	794.320	
Combiwassers tlv Rijksbijdrage	28.146	
EU proj. LIFE All4Biodiversity	283.731	283.559
Ink agrofood UBA alg		371.323
Interreg V String		76.492
Natuurinclusieve landbouw	1.038.771	
Onttrekking TP Brabants Bodem		125.104
Onttrekking TP ZO zandgronden		623.917
PMJP: V.I.V. (od, pnb)	-0	
POP3 bijdr.Agrofood Landbouw	-266.497	
Rijksbijdrage tbv combiwassers		28.146
Zuidoostelijke Zandgronden	623.917	
Programmamanagement	911.569	
Innovatie landbouw	682.390	
Verbinden en aanjagen	190.098	
Agrofood plantaardig	238.523	

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
Innovatieve Stallen	369.298	
Ondersteuningsnetwerken	376.535	
Uitgaven OP Zuid tlv Landbouw	1.286.549	
Innovatie tlv Rijksbijdrage NPLG	374.318	
Ontt. Innovatie tlv TP Rijksbijdr. NPLG		374.318
Uitgaven piekbelasters tlv SPUK	93.713	
Onttrekking SPUK UA Piekbelasters		1.363.841
Toev. Voorziening transitie veehouderij	725.466	
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	3.356.523	1.599.896
Aanvullende exploitatie onderhoud	1.450.288	
Bijdrage ITS-bureau en VM		265.000
Bijdragen derden OV-concessies BDU		2.245.707
Incidenten en calamiteiten	2.407.546	
Inkomsten gladheidsbestrijding		17.384
Inkomsten Life+ subsidie		30.707
Inkomsten verkeersveiligheid		1.427
Inzet stakingsgelden OV	163.516	
KB Data implementatieplan	1.463.887	
Materieel Inruil/verkoop		22.769
Ontwikkelteam OV Regio's		389.898
Programma Vernieuwing OV	294.054	
Programma Vernieuwing OV (ink)		650
SPUK BVOV		-3.690.660
SPUK Schone Lucht Akkoord		854
SPUK VDD: Data & digitalisering		1.150.197
Uitg tlv SPUK VDD: Data & digitalisering	1.150.197	
Uitgaven Life+ tlv subsidie	39.475	
Uitgaven tlv SPUK BVOV	-3.690.660	
uitgaven tlv SPUK Schone Lucht Akkoord	854	
Werkbudget infrastructurele projecten	16.898	
Ziekten en plagen	60.469	
Werkbudget Multimodale Bereikbaarheid		1.165.964
9. Mobiliteitsontwikkeling	54.494.266	21.578.978
A2 Deil - 's-Hertogenbosch	494.011	
Bereikbaarheid De Run	7.812.376	
Bereikbaarheid Zuidoost Brabant (SRE)	1.037.293	
C-ITS Mobility MoveZ.NL	285.881	
C-ITS SM A67	1.455.437	
C-ITS SM Gedrag	27.476	
C-ITS SM programmakosten	819.063	
C-ITS SM Smart Logistics	-0	
deelopgaven SmartwayZ.NL	-71.031	
Inkomsten Integraal mobiliteitsbeleid		13.000
Inkomsten SmartwayZ		82.114
Innovatie en Ontwikkeling	36.000	

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
KB SM Werkgeversbenadering	290.030	
KB SM Werkgeversbenadering inkomsten		1.015.000
MIRT A50 Paalgraven - Bankhoef	29.400	
MIRT onderzoek wegennet Eindhoven	115.489	
MIRT Spookknoop Den Bosch	212.623	
N279 Smart Mobility	37.895	
N65 t.l.v. BDU	186.670	
Regionale maatregelen res.VenV	34.465	
Snelfietsroutes	2.555.201	
SPUK Kademuren		804.534
SPUK SmartwayZ.NL		4.874.550
SPUK Truckparking		8.125
SPUK VDD: fiets		227.000
SPUK VDD: werkgeversaanpak		200.581
Truckparking leadpartnership	32.500	
uitg tlv SPUK SWZ.NL: A2 Weert-Eindh B C	110.080	
uitg tlv SPUK SWZ.NL: De Run	3.965.017	
uitg tlv SPUK SWZ.NL: deelopg Smart Mob	7.351.094	
Uitg tlv SPUK VDD: fiets	227.000	
Uitgaven tlv SPUK Kademuren	804.534	
uitgaven tlv SPUK SWZ.NL: werkbudget	203.143	
Uitgaven tlv SPUK Truckparking	8.125	
uitgaven tlv SPUK VDD: werkgeversaanpak	200.581	
UP Spoor, HOV en Knooppunten	7.898	
Werkbudget SmartwayZ	394.028	
Wilhelminakanaal Tilburg	55	
Uitg tlv SPUK SmartwayZ.NL: SM A67	374.215	
RMP HvB 2022	852.400	
RMP NO 2022	2.685.241	
RMP West 2022	2.272.266	
RMP ZO 2022	7.983.573	
Uitg tlv SPUK: studiekosten A2	45.000	
Uitg studiekosten A2	45.000	
RMP HvB 2023	1.417.074	
RMP NO 2023	2.455.704	
RMP West 2023	486.183	
RMP ZO 2023	35.200	
Uitgaven tlv SPUK LVO	7.118.391	
EU-project Greengage	26.696	
SPUK LVO		7.118.391
EU-project Greengage (ink)		26.696
SPUK SmartwayZ.NL 2e tranche		7.173.999
EU-project Synfonica	34.988	
EU-project Synfonica (ink)		34.988
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	10.228.544	48.742

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
Brabant C	2.853.260	
Doorontwikkeling instrumenten	440.596	
Futurelab	250.000	
Herontwikkeling erfgoedcomplexen	2.582.000	
Inkomsten sportplan		46.272
Internationalisering cultuur	-13.563	
Interreg: ITHACA project	2.470	2.470
Leren in en van en versterking van concr	11.786	
Subsidies topmonumenten	-15.459	
Toev. voorziening leningen Brabant C	1.021	
Vastgoed Van Gogh Brabant.	1.250.000	
Verbeeldingskracht Erfgoed	2.072.832	
Pilots Levendig Brabant	793.600	
Algemeen financieel beleid	6.669.767	51.494.670
Afwaarderingen deelnemingen	11.446	
Bijdr.aandeelhouders in secr.kstn.deeln.		94.537
Correctie verliezen OB	-62.435	
Decentralisatieuitk. in het prov.fonds		6.737.200
Dividend Eindhoven Airport NV		1.385.828
Dividend Oikocredit		2.132
Financieringsresultaat		158.591
Ink. tlv risicores. grondport. de Kempen		402.548
Kosten sluiten van geldleningen	914	
Onttrekking vrijval voorzieningen		7.519.812
Rente opgenomen kasgeld	74.927	
Rente van belegd kasgeld		20.900.361
Renteopbr.obl.portefeuille, inv.agenda		389.688
Renteopbr.overige verstrekte kasgeldlen.		163.333
Secretariaatskosten comm.deelnemingen	22.825	
Toev. voorz. grdb/Ontw.bedr. tlv fin res	696.971	
Toev.aan de voorz.dubieuze debiteuren	232.498	
Toevoeging Voorz Leningen aan deelneming	856.948	
Toevoeging voorziening overige Leningen	4.654.034	
Uitg. tlv risicores. grondport.De Kempen	181.639	
voordelige afwikkeling sub. Vorig dnstj		13.523.255
inkomsten Slimme Financ. Participaties		7.888
SPUK Uitv kn NPLG onttrekking overhead		209.497
Mutaties reserves	606.816.288	545.475.852
"Ontr.res.DU V&V;kapitaallasten"		6.114.330
"Ontr.res.SIF;kapitaallasten"		6.051.342
"Onttrekking AR; BA-middelen 2015-2019"		44.301
"Toevoeging AR; BA-middelen 2015-2019"	44.301	
ontt res EP/overige europese projecten		380.472
Ontr AR Inv.agenda breedbandfonds 2e Tr		3.749.783
Ontr AR inv.agenda ec.struct.ver. 3e tr		4.462.463

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
Ontrr AR Inv.agenda Energie agenda 1e Tr		252.602
Ontrr AR Inv.agenda Groenontw.fnds 2e Tr		9.587.063
Ontrr AR Inv.agenda Hist. Erfcompl.1e Tr		4.724.008
Ontrr. AR Inv.agenda Brab. C (1e Tr)		2.083.433
Ontrr. AR inv.agenda C&S 3e Tranche		1.598.640
Ontrr. Inv.agenda Energietransitie		120.271
Ontrr. Inv.agenda Transitie agrofood		626.390
Ontrr. Res. Beleids.Econom 2030/ BA-mid		8.718.692
Ontrr. Res. Beleids.Econom 2030/ IA-mid		8.462.700
Ontrr. res. EP/OP-zuid 2014-2020		-736.547
Ontrr. Res. Ontw. Bedr.voering (Afschr)		202.530
Ontrr. Res. Spaar- en Investeringsfonds		13.035.193
Ontrr. reserve Verkeer en Vervoer		21.706.080
Ontrr. risicores. grondport. De Kempen		173.247
Onttrek res Regionaal prog Water & Bodem		23.832.962
Onttrek. AR inv.agenda App.kstn (2e Tr)		240.000
Onttrekking AR Immunisatieportefeuille		22.419
Onttrekking egalisereserve OB		17.572
Onttrekking Res De Beerze (grdbank)		195
Onttrekking Res Ontwikkelbedr. (grdbank)		2.214.318
Onttrekking res. EP / Interreg V		-178.986
Onttrekking res. EP / Uitvoeringskosten		1.850.013
Onttrekking res. OB Verkenningen		4.733.856
Onttrekking res. VTH omgevingsdiensten		26.898.976
Onttrekking reserve Bodem		1.871.425
Onttrekking reserve EP / POP3		1.599.892
Onttrekking reserve Ontw bedrijfsvoering		4.853.705
Onttrekking reserve opleidingen (POB)		966.000
Onttrekking Reserve Organontwikkeling		1.058.000
Onttrekking reserve PMWP Algemeen		1.209.625
Onttrekking reserve Werklocaties		6.827.000
Onttrekking Risicoreserve		5.570.868
Onttrekking uit AR Doorgeschoven ruimte		238.806.579
OnttRes Instandhouding onr erfgoed071101		3.750.429
Toe AR Inv.agenda breedbandfonds	38.592	
Toe. AR (310401) doorgeschoven ruimte	92.647.784	
Toe. res. IA 3e TR C&S	5.006.272	
Toe. Res. Ontw. Bedr.voering (Afschr)	1.000.000	
Toe. reserve spaar-&investeringsfonds	38.321.999	
Toe. risicoreserve grondport. De Kempen	402.588	
Toe. Res. Instandh. onr. erfgoed(prov)	4.395.558	
Toe. res. instandh. onr. erfgoed(rijk)	2.365.966	
Toevoeging reserve opleidingen (POB)	1.039.023	
Toevoeging AR Balansverkorting	30.000.000	
Toevoeging AR Immunisatieportefeuille	22.419	

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
Toevoeging AR Investeringsagenda	4.735.839	
Toevoeging egalisatiereserve OB	89.376	
Toevoeging Res Ontwikkelbedrijf (grdbank	6.040.655	
Toevoeging res Reg. prog Water & Bodem	17.257.590	
Toevoeging res. EP / Uitvoeringskosten	90.000	
Toevoeging res. OB Verkenningen	2.253.056	
Toevoeging res. VTH omgevingsdiensten	28.025.565	
Toevoeging reserve Bodem	374.462	
Toevoeging reserve EP / POP3	4.830.291	
Toevoeging reserve Ontw bedrijfsvoering	1.321.911	
Toevoeging Reserve Organontwikkeling	1.689.824	
Toevoeging reserve Verkeer en vervoer	60.143.097	
Toevoeging reserve Werklocaties	2.903.726	
Toevoeging risicoreserve	18.420.951	
toevoeging basis reserve onderhoud wegen	26.900.000	
toevoeging incidenteel res onderh wegen	40.359.897	
toev. Res EP 2022-2027/Interreg	657.500	
toev. Res EP 2022-2027/JTF	1.600.000	
toev. Res EP 2022-2027/Overige	4.742.500	
toev. Res EP 2022-2027/OPZuid	2.850.000	
Toevoeging risicoreserve Essent	72.500	
Toe. Dividend-/renteres. Buffer	74.604.399	
Toe. Res Bedrijfsv egalisatie OKB	2.000.000	
Toe. reserve Leefomgeving	13.850.000	
onttrekking reserve onderhoud wegen		25.820.968
ontr. Res EP 2022-2027/Interreg		2.788.692
ontr. Res EP 2022-2027/JTF		215.196
ontr. Res EP 2022-2027/OPZuid		4.835.561
ontr. Res EP 2022-2027/Uitvoeringskosten		1.671.338
Ontr. Dividend-/renteres. Egalisatie		13.332.383
Ontr Res Bedrijfsv egalisatie OKB		987.290
Toe. res. N&L; Groen blauwe diensten	2.326.473	
Toe. res. N&O; EVZ GOB	1.306.666	
Toe. res. N&L; Biodiversiteit	9.882.711	
Toe. res. N&O; Faunabeheer/Natuurwet	1.765.415	
Toe. res. N&L; Ontsnipperingsmaatregelen	315.206	
Toe. res. N&O; SNL-beheer	28.893.257	
Toe. res. N&O; N2000 herstelmaatregelen	36.820.573	
Toe. res. N&O; Ontwikkelopgave	30.793.187	
Toe. res. N&L; Natuur v&d Brabanders	773.065	
Toe. res. N&O; Programmabudget NNB	1.612.093	
Toe. Reserve Landbouw	1.500.000	
Toe. Res. Grondb. nat.incl. landbouw	730.000	
Ontr. res. N&L; Groen blauwe diensten		1.316.912
Ontr. res. N&L; Ontsnipperingsmaatregelen		1.337.661

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023
Ontr.res.N&L; Biodiversiteit		3.027.865
Ontr.res.N&O; Faunabeheer/Natuurwet		1.619.297
Ontr.res.N&O; SNL-beheer		29.534.967
Ontr.res.N&O; N2000 herstelmaatregelen		10.979.665
Ontr.res.N&O; Ontwikkelopgave		25.137.939
Ontr.res.N&L; Natuur v&d Brabanders		838.797
Ontr.res.N&O; Programmabudget NNB		3.161.685
Ontr.res.N&O; Natuur overig		1.162.794
Ontr. Res grondbank nat. incl. landbouw		205.000
Eindtotaal	877.204.537	739.691.647

Overzicht van structurele lasten en baten (bedragen x € 1)	Structurele lasten 2023	Structurele baten 2023
1. Bestuur en veiligheid	15.727.744	248.774
2. Ruimte en wonen	19.985.624	241.525
3. Water en Bodem	38.556.072	9.022.795
4. Natuur en milieu	99.368.572	4.178.321
5. Economie	22.501.456	104.733
6. Energie	4.658.826	135.280
7. Landbouw en voedsel	5.554.304	53.616
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	179.029.022	2.575.191
9. Mobiliteitsontwikkeling	13.625.191	175.667
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	49.106.219	767.940
Algemeen financieel beleid	95.172.230	759.908.210
Eindtotaal	543.285.260	777.412.052

13. Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing

a. Risico-inventarisatie en -afdekking

	bedragen x € 1.000	Risico-aandeel provincie	Percentage af te dekken	Benodigde dekking	Aanwezige dekking begroting	Restrisico binnen grondbedrijf (incl. voorziening)	Restrisico binnen Risicores.	totaalrisico	Toelichting
1. Financieel belang en risico's i.r.t. verbonden partijen									
1.1	balanswaarde deelnemingen / aandelen (bijlage 3a)	96.308	divers	67.118	5.055	9.008	53.055	62.063	Zie paragraaf 6 Verbonden partijen Risico-aandeel provincie betreft de bruto balanswaarde excl. getroffen voorzieningen en specifieke afdekking in reserves. De getroffen voorzieningen bedragen ca. € 4,4 mln. Voor ca. € 0,7 mln. in een specifieke reserve. Daarnaast wordt het risico voor ca. € 9 mln. afgedekt in de reserve ontwikkelbedrijf. Lening van het Rijk, i.v.m. overname aandelen BOM met gesloten beurs. Betreft € 556.000 Eindhoven Airport en € 14.000 NV Waterschapsbank.
1.2	niet volgestort aandelenkapitaal	570	100%	2.567 570	2.567 0		570	570	
2. Leningen en overige kapitaalverstrekkingen									
2.1	leningen aan deelnemingen en overige verbonden partijen (bijlage 3b)	459.832	divers	395.760	349.274	3.185	43.301	46.486	Zie bijlage verstrekte geldleningen, dekking in de begroting betreft: de voorziening leningen, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille. Zie bijlage verstrekte geldleningen, dekking in de begroting betreft: de voorziening leningen, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille
2.2	overige leningen publieke lichamen (bijlage 3b)	156.319	divers	108.865	93.077	10.948	4.840	15.788	

	bedragen x € 1.000	Risico-aandeel provincie	Percentage af te dekken	Benodigde dekking	Aanwezige dekking begroting	Restrisico binnen grondbedrijf (incl. voorziening)	Restrisico binnen Risicores.	totaalrisico	Toelichting
2.3	overige leningen decentrale overheden (bijlage 3b)	1.897.916	divers	1.899.152	1.894.919	1.350	2.883	4.233	leningen vormen onderdeel van de treasuryactiviteiten en worden voornamelijk afgedekt binnen de immunisatieportefeuille en een voorziening
3.	Waarborgen en garanties								
3.1	gewaarborgde geldleningen aan groenfondsen (bijlage 7a)	656	10%	66	66		0	0	Totaal gemeenschappelijke leningen € 5,0 mln. per 31-12-2023 w.v. aandeel Brabant 13,1%
3.2	overige garantieverplichtingen (bijlage 7b)	84.235	divers	12.207	0	1.500	10.707	12.207	zie toelichtingen bijlage 7b.
4.	Majeure projecten								Zie desbetreffende programma's
a	claims rond beleidswijzigingen ruimtelijke ordening	1.122	100%	1.122	0		1.122	1.122	Benodigde dekking is inclusief de getroffen voorziening
b	projecten/beleidsrisico's ontwikkelbedrijf	33.515	100%	33.515	33.515	33.515	0	33.515	zie paragraaf grondbeleid/ontwikkelbedrijf
c	overige krediet ontwikkelbedrijf	16.860	100%	16.860	16.860	16.860	0	16.860	zie paragraaf grondbeleid/ontwikkelbedrijf
d	nog af te dekken risico's economisch programma (economisch programma Brabant (PS 18/12),		100%	2.000	0		2.000	2.000	toevoeging voor de verder uitwerking van het economische programma Brabant
e	Gebiedsontwikkeling Fellenoord	30.100	50%	15.050	0	0	15.050	15.050	afdekking van de grondexploitatie voor gebiedsontwikkeling Fellenoord
5.	Bedrijfsrisico's								
	juridische en procesrisico's (3%-norm)	18.362	100%	18.362,2	0		18.362	18.362	buffer 3% netto structurele begrotingsomvang wordt gereserveerd voor bedrijfsrisico's
	totaal (rest-)risico's	-	-	2.573.214	2.395.332	76.365	151.891	228.257	

b. Kengetallen en uiteenzetting financiële positie

Gelet op BBV art.1 1 tweede lid (en de wijziging van het BBV van 15 mei 2015 en de Regeling van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 9 juli 2015 nr. 2015-0000387198 gepubliceerd in de Staatscourant 17 juli 2015 nr. 20619) behoren in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing zes kengetallen te worden vermeld.

Het opnemen van de kengetallen in begroting en jaarstukken past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd Provinciale Staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol.

Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

- 1a Netto schuldquote
- 1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
- 2 Solvabiliteitsratio
- 3 Grondexploitatie
- 4 Structurele exploitatieruimte
- 5 Belastingcapaciteit

Ad 1a) Netto schuldquote

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

Netto schuldquote ultimo jaar			Bedragen x € 1.000
Ultimo jaar	jaarrek. 2022	begr. 2023	jaarrek. 2023
A Vaste schulden (BBV art. 46)	2.567	2.567	2.567
B Netto vlottende schuld (BBV art. 48)	146.450	211.588	117.180
C Overlopende passiva (BBV art. 49)	629.679	920.394	630.766
D Uitzettingen > 1 jr (BBV art.36 lid d,e,f)	-555.300	-556.425	-758.224
E Uitzettingen < 1 jr (BBV art.39)	-1.126.963	-1.198.137	-862.381
F Liquide middelen (BBV art.40)	-21	-30	-38
G Overlopende activa (BBV art 40a)	-253.158	-179.677	-260.452
Netto schuld (A+B+C-D-E-F-G)	-1.156.747	-799.720	-1.130.582
Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	823.775	803.238	971.628
<i>Netto schuldquote</i>	<i>-140,4%</i>	<i>-99,6%</i>	<i>-116,4%</i>

De provincie Noord-Brabant heeft een negatieve schuldquote, en dat is gunstig. Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een netto schuldenlast ofwel de vorderingen zijn hoger dan de schulden. De provincie Noord-Brabant heeft vanwege de verkoop van de aandelen Essent voldoende middelen beschikbaar en hoeft geen leningen aan te gaan.

Ad 1b) Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

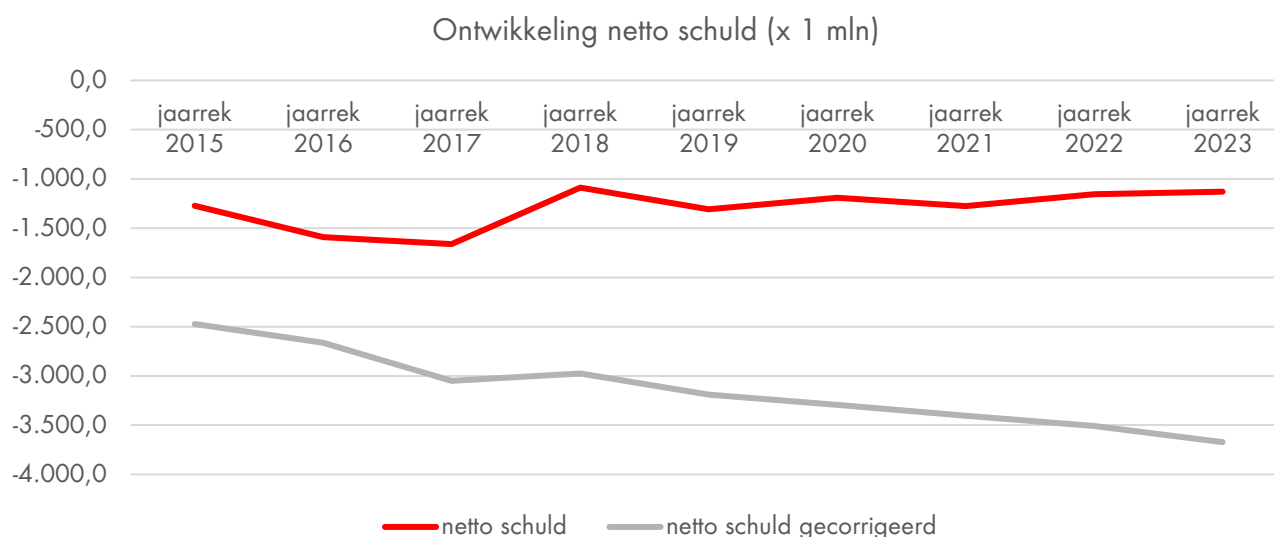
De gecorrigeerde netto schuldquote geeft inzicht in het effect van de verstrekte geldleningen op de schuldquote. (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Hiermee wordt in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

Netto schuldquote gecorrigeerd		Bedragen x € 1.000		
Ultimo jaar	jaarrek. 2022	begr. 2023	jaarrek. 2023	
A Vaste schulden (BBV art. 46)	2.567	2.567	2.567	
B Netto vlottende schuld (BBV art. 48)	146.450	211.588	117.180	
C Overlopende passiva (BBV art. 49)	629.679	920.394	630.766	
D Financiële vaste activa excl. kapitaalverstrekking (BBV art.36 lid b,c,d,e,f)	-2.905.543	-2.825.166	-3.300.653	
E Uitzettingen < 1 jr (BBV art.39)	-1.126.963	-1.198.137	-862.381	
F Liquide middelen (BBV art.40)	-21	-30	-38	
G Overlopende activa (BBV art 40a)	-253.158	-179.677	-260.452	
NETTO SCHULD (A+B+C-D-E-F-G)	-3.506.990	-3.068.461	-3.673.011	
Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	823.775	803.238	971.628	
<i>Netto schuldquote gecorrigeerd</i>		<i>-425,7%</i>	<i>-382,0%</i>	<i>-378,0%</i>

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote wordt veroorzaakt door het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 3b Verstrekte geldleningen).

Het verschil met 1a Netto schuldquote is zichtbaar op regel D. Logischerwijze wordt de netto schuld lager als ook de door de provincie verstrekte leningen worden meegenomen in de berekening.

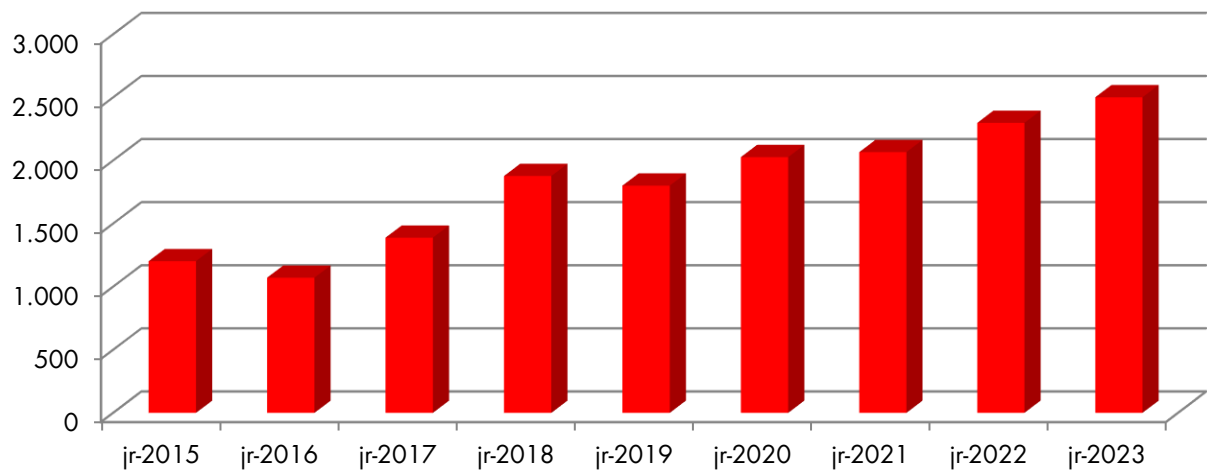
Van de ontwikkeling van de netto schuld in de afgelopen jaren is het volgende beeld te geven:

Het verschil in verloop tussen netto schuld en gecorrigeerde netto schuld wordt veroorzaakt door de door de provincie verstrekte geldleningen.

Van het verloop van de verstrekte geldleningen kan het volgende beeld worden gegeven:

Verstrekte geldleningen (x € 1 mln)

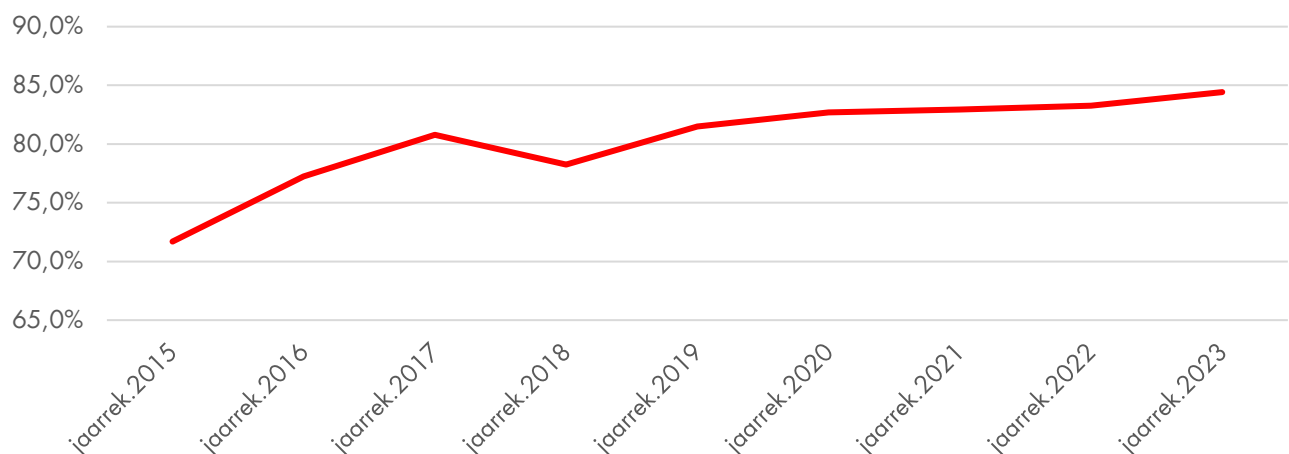
Ad2) Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. De solvabiliteit is de verhouding van het eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen, uitgedrukt in een percentage. Het eigen vermogen bestaat uit de reserves van de provincie inclusief het batig rekeningresultaat 2023. Hoe hoger de solvabiliteitsratio hoe groter het deel van de activa dat is gefinancierd met eigen middelen en hoe groter de financiële weerbaarheid van de provincie.

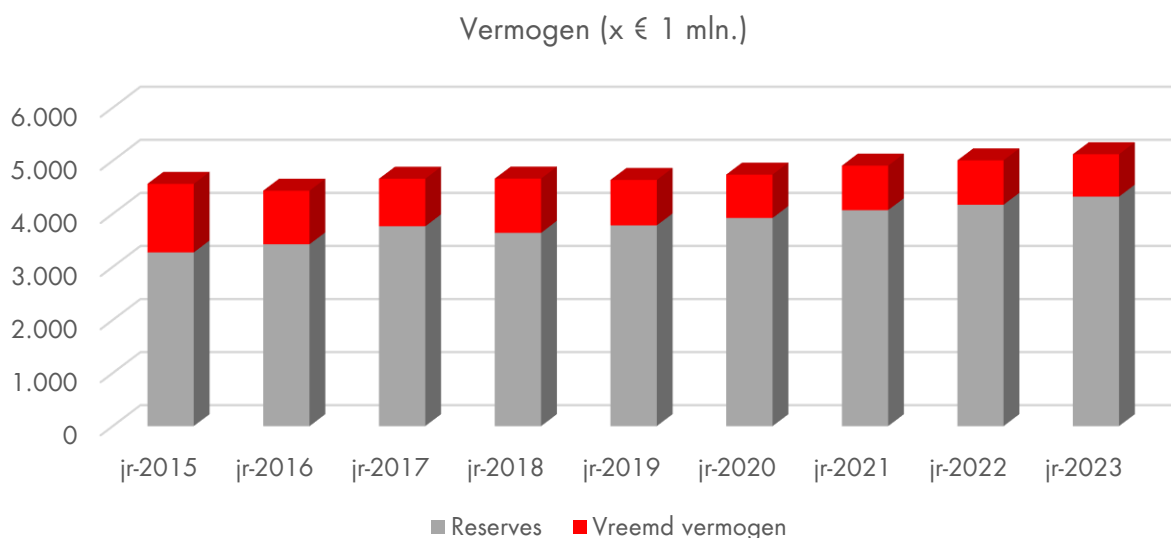
Solvabiliteitsratio	Bedragen x € 1.000		
Ultimo jaar	jaarrek. 2022	begr. 2023	jaarrek. 2023
Eigen vermogen (BBV art.42)	4.170.688	3.904.459	4.328.383
Totaal vermogen (BBV art.32)	5.007.954	5.077.699	5.126.035
<i>Solvabiliteitsratio</i>	<i>83,3%</i>	<i>76,9%</i>	<i>84,4%</i>

Met een solvabiliteitspercentage van 84,4 % komt de provincie uit op een gezonde vermogenspositie.

Ontwikkeling solvabiliteit uitgedrukt als % van eigen vermogen i.r.t. totale vermogen

De verhouding tussen het eigen vermogen (reserves + batig rekeningresultaat) en het vreemde vermogen is in onderstaand staafdiagram aangegeven.

Ad 3) Kengetal grondexploitatie

Kengetal grondexploitatie	Bedragen x € 1.000			
	Ultimo jaar	jaarrek. 2022	begr. 2023	jaarrek. 2023
Bouwgronden in exploitatie (BBV art.38 lid b)		5.715	0	6.296
Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)		823.775	803.238	971.628
<i>Kengetal grondexploitatie</i>		<i>0,7%</i>	<i>0,0%</i>	<i>0,6%</i>

In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als bouwgronden in exploitatie op de balans zijn opgenomen. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of exploitatie. Voor de berekening van dit kengetal wordt de bouwgrond in exploitatie gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

Ad 4) Structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Bij incidentele lasten of baten gaat het om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering uit het provinciefonds en de inkomsten uit de motorrijtuigenbelasting. Bij structurele lasten gaat het om de lasten die worden gemaakt voor het uitvoeren van structureel beleid, om bedrijfsvoeringlasten en kapitaallasten.

Noord-Brabant merkt alle mutaties in de reserves als incidenteel aan.

Structurele exploitatieruimte (BBV art.19 lid c/art.28 lid c)	Bedragen x € 1.000			
	Ultimo jaar	jaarrek. 2022	begr. 2023	jaarrek. 2023
Structurele lasten		511.272	589.625	528.313

Structurele exploitatieruimte (BBV art.19 lid c/art.28 lid c)			Bedragen x € 1.000
Ultimo jaar	jaarrek. 2022	begr. 2023	jaarrek. 2023
Structurele baten	697.750	703.910	778.590
Structurele stortingen in reserves	0	0	0
Structurele onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Structureel batig saldo	186.479	114.286	250.277
Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	823.775	803.238	971.628
<i>Structurele exploitatieruimte</i>			<i>22,6%</i> <i>14,2%</i> <i>25,8%</i>

Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Dit is voor alle gepresenteerde jaren het geval.

Ad 5) Belastingcapaciteit

Voor de provincies wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van het gemiddelde landelijke gehanteerde tarief voor de opcenten. Hoewel bij de provincies het opcententarief op de motorrijtuigenbelasting wettelijk is gemaximeerd, is door het ministerie van BZK omwille van eenheid van de systematiek, de belastingcapaciteit van een provincie gerelateerd aan het gemiddelde landelijk tarief.

Elke provincie heeft de mogelijkheid om het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal aantal te heffen opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. Geen van de provincies maakt gebruik van dit maximale tarief (maximaal tarief 2022: 118,4 en maximaal tarief 2023: 125,8).

De belastingcapaciteit van provincies wordt met dit voorgeschreven kengetal, berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage. Dat is wat anders dan de feitelijke onbenutte belastingcapaciteit. Dit is namelijk het verschil tussen het tarief dat de provincie Noord-Brabant heft en het door het Rijk wettelijk bepaalde maximum. Het (ongewogen) landelijk gemiddelde van het aantal opcenten in 2023 bedraagt 84,7 en in 2022 was dat 83,7.

Belastingcapaciteit	jaarrek. 2022	begr. 2023	jaarrek. 2023
Opcententarief Noord-Brabant	79,6	80,8	80,8
Landelijk gemiddelde aantal opcenten in jaar er voor	83,7	84,7	84,7
<i>Benutte belastingcapaciteit</i>			<i>95,1%</i> <i>95,4%</i> <i>95,4%</i>

Samen met de rentebaten uit de financieringsfunctie en met de rijksuitkeringen (algemene uitkering uit provinciefonds, specifieke uitkeringen en de decentralisatieuitkeringen) en de dividenden, vormen de belastingopbrengsten die de provincie ontvangt uit opcenten op de motorrijtuigenbelasting ca 75% van de baten en zijn daarmee belangrijke pijlers onder de sluitende begroting.

De inkomsten uit de financieringsfunctie zijn door een stijgende rente en een hoger volume toegenomen. Onduidelijk is of de rente op het huidige niveau zal blijven. Tot dusverre heeft de ECB de rente niet verlaagd, maar de verwachtingen van de specialisten is dat dit wel zal gebeuren in 2024.

De groei van de belastingopbrengsten moet bij gelijkblijvend opcententarief uit de groei van het wagenpark komen. Maar met de komst van steeds meer elektrische auto's en gelet op de ontwikkelingen bij de vrijstelling voor de motorrijtuigenbelasting van deze auto's is de belastingopbrengst uit de opcenten MRB aan steeds meer onzekerheden onderhevig.

De onbenutte belastingcapaciteit van Noord-Brabant t.o.v. het maximale tarief dat door het Rijk is bepaald op 125,8 procenten, bedraagt uitgedrukt in potentiële extra opbrengsten uit de procenten MRB € 157,1 mln.

Conclusie

De zes financiële kengetallen geven samen een beeld van de financiële ontwikkelingen in de provincie Noord-Brabant. Eén los kengetal zegt weinig over de financiële positie. Daarom zullen de kengetallen altijd in samenhang moeten worden gezien.

De kengetallen gezamenlijk laten zien dat provincie Noord-Brabant financieel wendbaar is en kan bijsturen indien er tegenvallers ontstaan.

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
+31 (0)73 681 28 12
www.brabant.nl